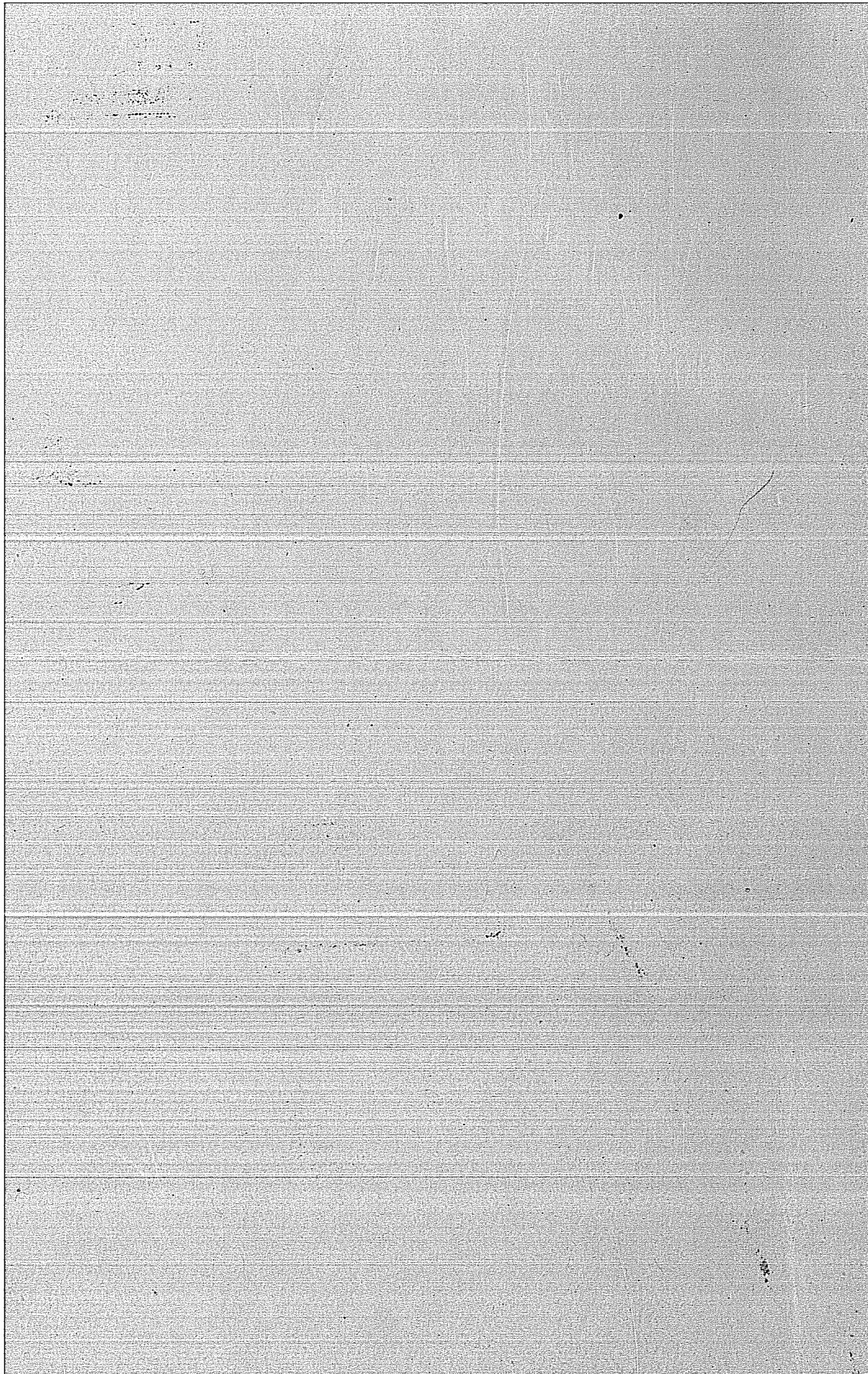

Gnk.
Harp Ta.
Kütüphane

B. E. Rs.

25/1
30 L

Harp Tarihi Encümeni Neşriyatından :

İstiklâl Harbinin Baytarî Harp Tarihi

Methal - Merkez

ve

Umumî Cephe

15
Metin Haricinde 24 Parçadan Müteşekkil
19 Cetveli Vardır.

23

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ

18-14-0-1-2

14

1933

Gnkur. ATASE ve De
Bşk.lığı Kütüphanesi
Kayıt No : 023699
Yar No : 18/14
Ticari No : 3
Çalış Tarihi:

Demirbaş.: 000/6532

636.08909

15T

1933

2.1

1. 1. 1933

1. 1. 1933

1. 1. 1933

1. 1. 1933

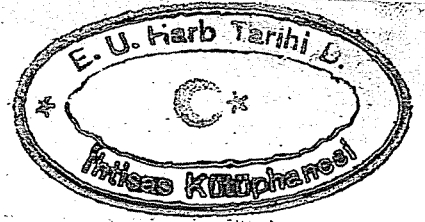
1. 1. 1933

1. 1. 1933

1. 1. 1933

1. 1. 1933

1. 1. 1933

« İstiklâl Harbi Baytarî Harp Tarihi » nin Fihristi

15. 14

	Sahife
Methal	1
Mondros mütarekesinden Büyük millet meclisinin açıldığı 23 — Nisan — 1336 tarihine kadar geçen baytarî vakayı	1
Birinci kısım : 23 — Nisan — 1336 tarihinden sulhün aktine kadar	6
1. Fasil	6
Ankarada teşkil olunan Umuru Baytariye Dairesi ve müesseseleri	6
2. Fasil	7
İstanbulda kalan Umuru Baytariye Dairesi ve müesseseleri	7
3. Fasil	8
Merkeze merbut kumandanlıklar, müfettişlikler ve kıt'aların baytarî teşkilâtı ve hayvanların sıhhi vukuatı, umumî ahvali	8
Sevkiyat ve nakliyat Umum Müdürlüğü emrinde bulunan menzil ve müesseselerin hayvanlarına ait adı hastalıklar ve istatistikleri	20
Sevkiyat ve nakliyat müdiriyeti Umumiyesinin 2. Kânun — 1338 kuvvesi	24
Ankara serom darülistihzarı	24
Çifteler çiftliği tay deposu	27
Arga tay deposu	27
Sari [Bulaşık] hastalıklar	33
İkinci kısım :	37
4. Fasil	37
Şark cephesi	37
Baytarî bakteriyolojihane ve serom evi	40
Emrazı sariye [Bulaşık hastalıklar]	45
Üçüncü kısım : Elcezire, Adana ve Trakya cepheleri	48
Mütarekeden sulhün akdine kadar geçen baytarî vekayı	48
5. Fasil	48
Elcezire cephesi	48
6. Fasil	55
Adana cephesi	55
7. Fasil	60
Trakya cephesi	60
Dördüncü kısım : Garp cephesi	64
İzmirin işgalinden sulhün akdine kadar geçen baytarî vakayı	64
8. Fasil	64
İzmirin işgalinden 1 ve 2. İnönü harbinin sonuna kadar hâdis olan vaziyet, teşkilât ve hayvanların sıhhi ahvali	64
Bulaşık hastalıklar	73

	Sahife
9. Fasl : Cenup cephesi	80
Garbî Anadolu menzil müfettişliği	88
10. Fasl	93
Sakarya melhamesi	93
11. Fasl	137
Büyük taarruzdan İzmirin istihlâs ve sulhün aktine kadar	137
Bulaşık hastalıklar	142
İstiklâl harbi esnasında fennî bazı tecrübeler ve mesai neticeleri	159
İstiklâl harbinde vebayı bakariye karşı safra istimali ve tecrübeleri	162
Müstevli bir şekilde devam etmiş olan ev'iyei lenfaviye iltihabı tedavisine dair tecrübeler	170
Yem ve tayinat kanunnamesinin yem faslına ait bazı maddelerin tadili hakkında	173
Netice	175
Teşrinievvel — 337 de Ankarada tesis edilen nalbant mektebinin lâğvına kadar sarfetmiş olduğu mesai neticeleri	175
337 Senesi Haziranında Konyada tesis edilen Garbî Anadolu Menzil Mf. liğine ait nalbant mektebinin lâğvına kadar İstiklâl harbinde sarfetmiş olduğu mesai neticeleri	187

Kitabın sonunda, metin harici 19 cetveli vardır .

İstiklâl Harbinin Baytarî Harp Tarihinin Yanlış Doğrusu

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
6	38	umumî	umuru
7	8	edilmediğinden	edilemediğinden
7	12	edi emediğinden	edilemediğinden
13	3	sairesi	sarisi
15	19	edilmiyeceğini	edemiyeceğini
20	36	müdürlüğü ile	müdürlüğü istatistiği ile
21	33	18 — 11 — 338	18 — 11 — 337
28	31	338 senesi	336 senesi
32	44	klmaları	olmaları
35	2	mevzua	vazöya
35	40	emn'i için	men'i için
39	7	adi	dai
52	24	nönderilmiş	gönderilmiş
70	26	K. O. K. nı	K. O. K. nın
97	30	umum	umumî
100	31	325 reisten	352 reisten
122	11	16 — 11 — 337 tarihine	16 — 11 — 337 tarihinden 18 — 11 — 337 tarihine
123	22	yalınız	yakın
125	17	uçug	çoğu
141	17	Eu	Bu
154	39	mesaisinin	mesainin
164	44	indirerek	inerek
165	27	gerek ahali	gerek mirî ve gerek ahali
166	16	yapılmakta	yapmakta
168	35	zuhurundan	zuhur eden
170	4	piroplazmanı	Piroplazmanın
173	37	hâmıza	hazma

[illegible][illegible]

Figure 1. The effect of the concentration of the *Agrobacterium* suspension on the transformation efficiency of *Agrobacterium* strains. The *Agrobacterium* strains were grown in YEA medium for 24 h at 28 °C. The cell concentration was adjusted to 10⁸ cells/ml. The cells were then mixed with the plant tissue and incubated for 24 h at 28 °C. The plant tissue was then cultured on the selective medium. The transformation efficiency was calculated as the number of transformants per 10⁸ cells. The data are the mean ± SD of three independent experiments.

METHAL

Mondros Mütarekesinden Büyük Millet Meclisinin Açıldığı 23 — Nisan — 336 Tarihine Kadar Geçen Baytarî Vakayi

Mütareke bidayetinde baytarî vaziyet: Filistinde umumî ricat Halebe kadar imtidat etmiş ve hezimet dolayısıyla dördüncü, sekizinci ordularla sair birçok kıt'alar ve müesseselerden açıkta kalmış olan baytarların bir kısmı yedinci ordu kumandanlığı tarafından Halepte yeniden teşkil olunan alaylara tayin edilmişlerdir; ricat esnasında Şamda bulunan hayvan hastanesi, nal ve mih imalâthanesi, bakteriyolojihane ve pek çok ecza alet ve edevata malik olan baytarî ecza deposu ve keza Semahta bulunan küçük mikyastaki baytarî ecza deposu ve Suriyede bulunan müteaddit hayvan hastane ve depoları [Bir ikisi müstesna olmak üzere] lüzumsuz heyecandan, tedbirsizlikten, vesaitsizlikten, biraz da yerlilerin ihanetinden geriye kaçırılammış kâmilten düşman eline kalmıştır; Yıldırım başmenzili tarafından ancak bir vagona yükletilebilen bir kısım ecza da raylar üzerinde kalarak geriye sevkedilememiştir; baytarî meslek namına pek acı ve hazin olan bu zayıtın telâfisi uzun zamanlara inhisar etmiştir.

Halep menziline ait baytarî ecza deposu, ordunun müsait vaziyetinden istifade edilerek Konya Ereğlisine ve Halep serum darülistihzarı da Niğdeye sevkolunmuş ve diğer müesseseleri de gerilere naklolunabilmiştir. Halepten sonra Adanada içtima eden Yıldırım Orduları Grubu ve yedinci ordu ve ikinci ordu ve başmenzil ve diğer kıt'alar bakıyyeleri umumiyetle tasfiye edilmeğe başlanmış ve Yıldırım Ordular Grubu, yedinci ordu ve başmenzil ve diğer kıt'alar ve müesseseler lâğvedilerek Adanada yalnız ikinci ordu kumandanlığı ile Adana menzili bırakılmıştır; bu esnada kolordu, fırka ve kıt'alar ve müesseselerin, hayvanlara müteallik tasfiyesi de yapılarak çürüğe ihraç olunanlarla kadrodan fazla kalan ve nisbeten yaşlı ve boysuz olan hayvanlar ve alman zabitleri hey'etine ait binek hayvanları kâmilten satılmıştır; Adananın tahliyesi emri üzerine Şimale sevkolunan kolordularla müesseselerde, ekseriyeti teşkil eden katırlarla sağlam beygirler bırakılmıştır.

İstanbul'a nakledilen Alman ve Avusturya kıt'alarının Yenicede ve Pozantide terkettiği hayvanlar, otomobil, tayyare, erzak, malzeme, teçhizat, tıbbî ve baytarî ecza ve saireyi teslim almak üzere muhtelif sınıf zabitlerinden mürekkep bir komisyon teşkil olunmuştur; hayvanlar Tarsusta fırka 23 ün muvakkaten teşkil etmiş olduğu hayvan deposuna sevkolunmuş ve bunlardan bir süvari takımı teşkil bulunduğu gibi Şimale hareket eden ağır, obüs topçu bataryaları da takviye edilmiştir.

Adanadan Konyaya hareket eden onikinci kolordunun 23 ve 41. fırkaları da Şimale doğru yürüyüşlerine devam etmişler ve F. 23 mevsim kış olduğu için

çamurlu, yağışlı, karlı havalarda pek meşakkat çekerek Konyaya ve badehu trenle Akşehir'e vâsıl olmuş ve hanlarda iskân edilmiştir; burada hazarî kadroya göre tensik edilerek 625 resten ibaret olan kadro fazlası hayvanların bir kısmı mazbata mukabilinde muavenete muhtaç ahaliye tevzi ve bir kısmı da satılmıştır; fırka 41 de bu veçhile Karamana badehu Konyaya gelmiş hazarî kadroya göre tensik edilmiştir; Konyayı merkez ittihaz eden onikinci kolordu karargâhı ve müesseselerinde bulunan kadro fazlası hayvanlar, sair vasıtalarla kâmilan sattırılmış ve Niğdede iskân edilen fırka 11 de kolordu emrine verilerek aynı tasfiyeye tâbi tutulmuştur.

Adanadan Şimale hareket eden ikinci ordu ve Halep menzili de lâğvedilerek Konyada yeniden ikinci ordu müfettişliği teşkil olunmuş ve baytarlık işlerini idare için müfettişliğe bir baytar binbaşısı tayin edilmiştir.

Adanadan Şimale hareket eden yirminci kolordu Ankaraya ve üçüncü kolordu Sıvasa sevk olunmuş ve Adanada bulunan hayvan hastane ve deposu, Ereğlide bulunan hayvan hastanesi, Karamandaki hayvan deposu lâğvolunmuştur. Evelce Halepten Ereğliye sevk olunmuş olan baytarî ecza deposu da lâğvedilerek muhteviyatı kâmilan İstanbul umum ecza deposuna teslim olunmuştur. Mütেকait baytarlar, ikinci sınıf dişçiler, ihtiyat baytar zabıtvекilleri, ihtiyat nalbantbaşları hemen ve yalnız mülkiye baytarları bir müddet sonra terhis edilmişlerdir.

Yirminci kolordu emrine verilen 11. fırkanın yerine Aydın civarında bulunan 57. Fırka onikinci Kolordu emrine geçmiştir; kolordularda ipka edilen hayvan hastanesinin muvakkat hazarî kadrosu:

Müdür baytar yzb. yahut Bnb.	1
Bakteriyolok	1
Eczacı Mlz. evvl	1
Nalbant onbaşı ve neferi	2
Nefer [biri çavuş ikisi onbaşı]	19

Baytarî ecza deposu muvakkat kadrosu:

By. Yzb.	1
Eczacı mlz. evvel	1
Yazıcı küçükzabit	1
Nefer — Biri onbaşı —	6

Onikinci Kolordunun hayvan hastanesinde birer nalbanttane tesis edilmiş ve birkaç ocakla sıcak nal tatbikına ve nalbant yetiştirilmeye başlanmıştır; kolordu karargâhlarına da birer nalbantbaşı verilmiştir.

Karargâhtan ve kolorduya merbut kıt'alardan kadro fazlası olan hayvanların birçoğu kolordunun hayvan hastanesine toplanmış ve teşkil edilen bir heyet muvacehesinde sattırılarak esmanı hükûmete teslim olunmuş ve bir kısım hayvanlar da mazbata mukabilinde muhtaç şehirler ahalisine ve çiftçilere verilmiştir.

Onikinci Kolordunun 23, 57. fırkaları, işgal edilmiş olan İzmir cephesinde Yunanla temasta ve harp halinde olduklarından (Kütahya — Afyon karahışar — Alaşehir — Dinar — Nazilli — Denizli — Marmaris ve Antalya) ya kadar imtidat eden bir mntaka dahilinde bulunmak hesabı ile hayvanları 41. Fırkaya nazaran daha ziyade havafî tebeddülâta ve zahmetlere maruz kalmışlar, fazlaca adi hastalıklara ve vebayi bakarı, ruam gibi sari hastalıklara da duçar olmuşlardır, ruam için İstanbuldan Mallein celbine lüzum görülmüştür.

Mezkûr iki fırkanın kolordu karargâhından uzaklığı cihetile karargâhlarında küçük mikyasta nalbanthane ile beraber nalbant kursları ve revir de açılmışsa da nalbant ocakları ricat esnasında kaçırılmamıştır; bu fırkalarda milis kıt'aları da çalışmış, hayvanlarına askerî baytarlar nezaret etmiştir. Konyada kolordu hayvan hastanesinde toplanan yüze yakın dinç ve tüvana katırlar ihtiyaca mebni onikinci kolorduya merbut olup Beyşehirde bulunan yedinci süvari alayına mal edilmişlerdir.

Onikinci kolordunun fırka 23 ve fırka 41 ve alay 7 süvari ve kolordu karargâhile merbutları ve hayvan hastanesi mevcudu ve bilâhare kolorduya verilen fırka 57'nin kuvvesile beraber cem'an 3487 resten ibaretti.

Yirminci kolordu: Mütareke esnasında Adanadan Konya Ereğlisine ve badehu Ankaraya gönderilmiş olan bu kolordunun emrinde 11. fırka ile 24. fırka vardı; her iki fırka da Adanadan gelmişlerdir; bu fırkaların mıntakası Ankara, Niğde, Kastamonu ve Eskişehir civarındır; bu kolordu beşinci kolordu olarak Eskişehirde bulunmuş isede tekrar yirminci kolordu olarak Ankarada kalmıştır; bu Kolorduda da tensikat yapılmış kadrodan fazla hayvanlar satılmış hazarî kadroya göre emrinde bir hayvan hastanesi ve nalbanthane tesis edilmiş ve bir de baytarî ecza deposu bulunmuştur.

1335 senesi nihayeti olan Kânunuevvel ayında topçu alayında iki baytarla bir nalbantbaşı baytarî ecza deposunda bir, süvari alayında iki, nakliye taburunda bir baytar vardı.

Mezkûr ayda Kolordunun hayvan kuvvesi fırka 24 ve 11. süvari alayı, karargâh merbutları, hayvan hastanesi dahil olmak üzere cem'an 1780 res idi.

Üçüncü kolordu da Halepte sekizinci kolordu karargâhının yardımı ile yeniden teşekkül ederek Adanadan şimale hareket ederek Sıvasa, muvasalat etmiş ve emrine mülga üçüncü ordu cephesinden Samsuna gelen 15. fırka ile Batum tarikile Azerbaycandan Amasyaya gelmiş olan 5. fırka verilmiştir.

Mezkûr Kolordu emrinde daha nakliye taburu topçusu hayvan hastanesi baytarî ecza deposu, nalbanthanesi olup baytarları ve nalbantbaşları mevcut idi; 335 nihayetine doğru kuvvei umumiyesi cem'an 2231 resten ibaretti.

Beşinci ordu Çanakkale cephesi: 1334 Senesi nihayetine doğru Çanakkale grubu lâğvolmuş ve beşinci ordudan bir de birinci ordu teşkil edilerek karargâhı İzmirle nakledilmiş badehu sekizinci ordu namını almıştır; bu vaziyet dolayısıyla beşinci ordu emrinde bulunan Muğla, ve denizli arabalı hayvan depoları, Aydın Manisa mevaşi depoları sekizinci ordu emrine geçmiş ve beşinci ordu emrinde ise Gelibolu Münip bey çiftliğinde bir ve Keşanda iki ve Edincikte üç numaralı hayvan hastanelerile Beğendik, Aksakal, Bursa, Gökmen, Çayırhisarda hayvan ve mevaşi depoları, ve Uzunköprüde, baytarî ecza deposu ve Bandırmada, nalbanthane ile bir de ecza deposunun bir kısmı kalmıştır.

1334 senesi Teşrinisani ayında sekizinci beşinci ordularla yirmi birinci kolordu karargâhları lâğvedildiğinden mezkûr baytarî müesseseler de kâmilten lâğvedilmiş, baytarları Filistin cephesinde bahsolunduğu veçhile kısmen terhis ve kısmen de İstanbul zat işler dairesi emrine gönderilmişlerdir; hayvanların fazlası satılmış, kalan kıt'alar hazarî kadroya irca olunmuştur.

İzmirde onyedinci, Tekirdağ'dan, bilâhare Bandırmaya, naklolunan ondördüncü kolordular kalmış ve İzmirin 15 — Mayıs — 1335 tarihinde Yunaniler tarafından

işgali üzerine kolordunun hayvan hastanesi gibi müesseseleri de tarumar olmuş ve açıkta kalan baytarlardan bir kısmı on dördüncü kolorduda münhallere tayin olunmuş ve bir kısmı da İstanbul'a gönderilerek zat işleri dairesince diğer kolordulara tayin edilmişlerdir.

Lâğvedilen ve bırakılan kolordularda ve menzillerde kıt'alar hazarî tensikâta başlamadan evvel tahminen 30,000 hayvan mevcut idi.

İstanbul ve Edirne mıntakası İstanbulda bulunan birinci kolordu ve yirmi beşinci kolordularda da hazarî kadroya göre teşkilât yapılmış başlanmıştır; İstanbulda sonraları yalnız yirmi beşinci kolordu kalmış birinci kolordu ise Trakya'ya [Edirne] sevk edilmiştir; Çatalca müstahkem mevki de dahil olmak üzere 1335 bidayetinde kuvvesi tahminen 2378 res idi, fırkaları 49 ve 60 numaralı olup bir de hayvan hastanesi vardı, bilâhare Tekirdağ'da bulunan fırka 55 te emrine verilmiştir; bunun kuvvesi ise 451 dir; ondördüncü kolordunun elinde fırka 61 ve hayvan hastanesi kalmıştır.

Birinci, ondördüncü ve yirmi beşinci kolordular için de birinci ordu müfettişliği teşkil edilmişse de bu da diğerleriyle beraber lâğvolmuştur. İstanbulda umuru baytariye dairesi, olduğu gibi ipka edilmiş, bilâhare yüksek mülkiye baytar mektebile tevhit edilmiş olan askerî baytar mektebile askerî ve baytarî tatbikat mektebi ve baytarî ecza unum deposu, Şişli sabit memleket hayvan hastanesi, Münzevî hayvan hastanesi de kalmıştır; İstanbulda fazla olarak Nakliye müfettişi umumiğinde, Dairei harbiyede, Maiyeti seniyyede, süvari bölüğünde ıstablî amirede, Askerî mektepler müdüriyeti umumiyesinde de baytarlar bulunuyordu; bunlardan maada Harbiye dairesi süvari şubesine merbut Sultansuyu ve Çifteler çiftliği tay depoları da mevcut olup her müessesede birer ikişer baytar vardı.

1335 senesi bidayetinde yirmi beşinci kolordunun kuvvesi 1540, sabit memleket şişli hastanesi 36, Sultansuyu tay deposu 84, çifteler çiftliği tay deposu 270 resten ibaretti. Fırkaları da birinci ve onuncu Kafkas idi.

Üçüncü ordu cephesi: Bu cephede teşkil edilmiş olan müteaddit orduların lâğvından sonra 334 senesi nihayetinde yalnız dokuzuncu ordu kalmış ve bu da 335 senesi Haziranında lâğvolmuştur; ilga dolayısıyla elden çıkan hayvanlardan maada dokuzuncu ordu mıntakası olan Van, Bitlis, Erzurum, Trabzon, Sivas, ilhak edilmiş vilâyetler [Ardahan, Kars, Batum] deki kıt'alarda 45000 muhtelif hayvan kalmış olup bu kıt'alar mütareke mucibince hazarî kadroya göre tensik edilerek fazla hayvanlar kâmilan satılmış ve bir kısmı da muavenete muhtaç ahaliye tevzi edilmiştir; bu esnada menzîl müfettişliği, Tokat, Aziziye, Teke, Çarşamba, Kayseri, Suşehri, Sivas hayvan hastaneleri ve depoları ve daha sair buna mümasil ordu ve kolordu hayvan hastaneleri lâğvedilmiş ve kadrodan fazla kalan baytarlar münhallere tayin edilmek üzere İstanbul zat işleri dairesine gönderilmişler ve birkaçı da arzularile tekaüt edilmişlerdir; Batumda hayvan hastanesine teslim edilen kadro fazlası hayvanlar satılmak üzere karadan Trabzona sevk olunmuştur. Bu esnalarda Batum ve Ardahanda ahali ve Samsunda da iâşe hayvanlarında vebayi bakarî hastalığı vardı. Bilâhare Erzurumda teşekkül eden onbeşinci kolordunun merkezde bir hayvan hastanesi ve bir de nal imalâthanesi olup fırkaları da 9. ve 11. Kafkas ve 12. fırkadan ibaretti; 1335 senesi bidayetinde umum kuvvesi cem'an 5745 res olup kadro mucibince baytarları da tam idi. Bu mıntaka için de üçüncü ordu müfettişliği teşkil edilmişse de badehu lâğvedilmiştir.

Irak, altıncı ordu cephesi : Mütareke esnasında altıncı ordu Diyarbekire çekilmiş ve badehu lâğvedilerek onüçüncü kolorduya tahvil edilmiştir ; bu aralık Cezire mevaşi deposu, 3 numaralı hayvan hastanesi ve 6 numaralı hayvan ve mevaşi hastanesi de lâğvedilmiştir, 2 ve 5. fırkalardan müteşekkil olan kolordunun merkezde bir hayvan hastanesi, baytarî ecza deposu ve nalbathanesi vardı ; askeri baytarların azlığından mütarekenin ilk devirlerinde yedi mükellef baytarî terhis edememişlerdir ; 1334 senesi Kânunuevvelinde umum kuvvesi 8882 hayvandan ibaret iken 1335 senesine devrolunan hazarî kuvvesi 3515 resten ibaret kalmıştır ; bu onüçüncü kolordu müfettişliklerinin teşkili esnasında müfettişlik haricinde bırakılmıştır

Mütareke esnasında bulaşık hastalıklar : Mütareke bidayetinde ahali hayvanatında vebayi bakarînin bulunduğu mahaller Ayıntap, Bilecik, Adana, Ardahan, Batum ve sair bir takım karyelerde ve 335 — Teşrinievvelinde Edirne, İzmir, Ankara, Erzurum, Karahisarısahip ve Eskişehirin bir iki karyelerinden ibaretti ; bazı mahallerde şap, çiçek, zatürreei sarî, barbone gibi sarî hastalıklar da vardı .

İstiklâl harbinin cephe bahislerinde ordu hayvanlarının bu intanî hastalıklardan ne dereceye kadar müteessir olmuş ve sirayetin men'i için negibi tedbirler ittihaz edilmiş olduğu emrazı sariye fasıllarında izah edileceği gibi duçar oldukları adi hastalıklar, bakım, nakliye ve tahammüliyye kuvvetleri de kendi fasıllarında yazılacaktır .

Ecnebi cepheler : GalICYada bulunan onbeşinci K . O . 1333 senesinde memlekete dönmüş ve Romanyada bulunan altıncı kalordu ise 9 — 5 — 334 tarihinde Köstenceden Trabzona ve badehu Çürüksuya gelmiştir, beraberinde bir de hayvan deposu bulunan mezkûr, K . O . mütareke esnasında üçüncü ordu cephesinde bulunduğu ve ecnebi cepheleri harp tarihi ise Büzükharbe ait olduğundan bahsinden sarfınazar olunmuştur .

BİRİNCİ KISIM

23 — Nisan — 1336 tarihinden sulhün aktine kadar

Milli Müdafaa Vekâleti Baytarlık işleri dairesi ve müesseseleri ve doğrudan doğruya merkeze merbut kumandanlıklar, müfettişlikler ve kıt'aların baytarî teşkilâtı ve hayvanların sıhhi vukuatı ve ahvali umumî

1. FASIL

Ankarada Teşkil Olunan Umuru Baytariye Dairesi ve Müesseseleri

UMURU BAYTARIYE DAİRESİ TEŞKİLÂTI :

İstanbulun işgali ve Anadolu'da yeni bir mes'ut devrin başladığı bu şerefli tarihlerde Millî Hükûmete merkez ittihaz olunan Ankarada müstakil bir umuru baytariye dairesi teşkili lüzumu hiss olunmağa başlanmış ve olbaptaki emrine tevfikân şimdilik müdürlükle iktifa olunmak üzere Müdafaa-i Milliye Vekâleti umuru baytariye müdiriyetine muvakkaten ve vekâleten Ankarada bulunan yirminci Kol. O. süvari alayı baş baytarı Binbaşı Yusuf Ziya Bey getirilmiş ve İstanbul umuru baytariye daire-sile olan alâka kâmilan kesilmiştir [14 — 6 — 336].

Küçük mikyasta işe başlayan müdiriyet tedricen teşkilâtını ikmal ederek İstanbul'da bulunan umuru baytariye dairesi şeklini almış ve aynı kadroyu bulmuştur; daire reisliğine baytar Miralay Nafiz Bey tayin edilmiştir.

MÜESSESELER :

Ankarada baytarlık işleri dairesine merbut bir bakteriyolojihanе tesis edilmiş ve 26 — 11 — 337 tarihinde Etlikte faal bir hale getirilen serom, teşhisi muslî şubelerinden maada kimyayı tahlil şubesi de açılmış ve 20 — 4 — 338 tarihinden itibaren uzvî, gayri uzvî her türlü kimyevî tahlillere başlamıştır.

BAYTARÎ ECZA DEPOSU :

Umuru baytariye dairesi emrinde Ankarada baytarî bir ecza deposu tesis olunmuş ve bazı kolordu baytarî ecza depolarının yardımile ve dahilden bir kısım edviyenin mübayaasile muhteviyatı çoğaltılmış ve nevilleştirilmiştir, müdürlüğüne ilk günlerde bir baytar binbaşı bir de eczacı tayin olunmuştur.

SABİT MEMLEKET HAYVAN HASTANESİ VE NAL MIH İMALATHANESİ VE MEKTEBİ :

Umuru baytariye emrinde merkezde sabit bir hayvan hastanesile nal mih imalâthanesi tesis olunarak hastane müdürlüğüne bir baytar kaymakam ve nal mih imalâthanesine de mütehassıs bir baytar yüzbaşı tayin edilmiş ve burada İstanbul'dan gelen askerî baytar talebelerine amelî ve nazarî kurslar açılarak tedris müddetini ikmal edenler ordulara verilmiştir; sıcak nal tatbikî ve nal mih imalî öğretilmek üzere acemi nalbantlar için de üçer aylık kurslar açılarak orduya usta nalbantlar yetiştirilmiştir.

Halen Millî Müdafaa Vekâleti baytarlık işleri dairesi ismini alan umumî baytariye dairesi tedricen teşkilâtını ikmal ederek mülga Harbiye Nazareti Umuru Baytariye dairesi şeklini almış ve o seviyeye yetişmiştir; muamelât, teçhizat' fen ve zat işleri şubelerinden ibarât olan daire reisliğine 339 senesi Haziranında Garp cephesi serbaytarı Miralay Ahmet Vefik Bey tayin edilmiştir.

2. FASIL

° İstanbulda Kalan Umuru Baytariye Dairesi ve Müesseseleri

UMURU BAYTARİYE DAİRESİ :

İstanbulda kalan daire reisliğinde merhum Miralay Yusuf Zıya Bey ile fen ve teçhizat ve zat işleri şubelerinde muhtelif rütbede altı baytar vardı. Şimdiye kadar umuru baytariye dairesinin dahili vazifeleri hakkında bir talimatname mevcut bulunmaması yüzünden cereyan eden muamelelerin intizamı temin edilmediğinden bahsile daire reisinin vazife ve selâhiyeti ve diğer şubelerin de vazifelerine dair dairenin baytarî heyetince tanzim edilmiş olan talimatname projesi ordu daire reisliğine takdim kılınmış ve Erkâniharbiye Umumiye dairesi riyasetine de muhtıra ile keyfiyet arz edilmiş ise de tasdikine dair bir kayide tesadüf edilemediğinden burada dercinden sarfınazar olunmuştur.

MÜESSESELER :

Şişlide sabık tramvay ahırlarının bulunduğu mahalde ve umuru baytariye dairesi emrinde esasen mevcut olan 500 havvanlık sabit memleket hayvan hastanesi, Büyükharpden sonra ilga edilmeyerek olduğu gibi terkedilmiş badehu muvakkaten yirmi beşinci kolordu emrine verilmiştir: kaymakâm rütbesinde bir baytar müdürü ile sarı hastalıklar şefi, operatör ve daha üç baytar mevcuttu idi.

ASKERÎ BAYTAR MEKTEBİ :

Büyükharpden sonra ve İstanbul işgali esnasında mevcudiyeti bir takım vahit itirazlara maruz kalmış olan askerî baytar mektebi 73 senelik çetin bir çalışma ömrünü idrak edip tekâmüle kavuştuktan sonra, bir taraftan İstanbul hükûmetinin mevhum bütçesi namına ve bir taraftan da işgal dolayısıyla hâdis olan vaziyetten mütevellit şahsî korku namına, bazı alâkadarlarca yapılan teşebbüsler ve teşviklerin kurbanı olmuştur; uzun senelerin ıstırapı altında metin bir tevazula çalışarak orduya mütefennin, mütehassıs ve nizamperver baytar zabıtları, erkân ve ümerası yetiştirmiş olan mezkûr mektep 1337 senesine kadar yaşayabilmiş ve umuru baytariye dairesile Harbiye Nezaretinin de muvafakati alındıktan sonra, şurayı devletin 12 — Mayıs — 1337 tarihli kararnamesi mucibince askerî baytar mektebinin lâğvına ve bilâhare Harbiye Nezaretinin itirazı üzerine mülkiye baytar mektebine tevhidine karar verilmiştir; badehu kanun şeklini alan bu karara nazarân mektebe ait eşya, alet ve edevatların en mühim aksamı ve 88 efendiden ibaret olan mülga askerî baytar mektebi talebesi, hukuklarının muhafazası şartile Ticaret ve Ziraat Nezareti emrinde bulunun mülkiye baytar mektebi âlisine devir ve teslim edilmiştir.

Baytarlık mesleki Türkiyede henüz incizap derecesinde bir kabul yüzüne ve inkişafa mazhar olmadığından orduya baytar zabıtları yetiştirmek için daha uzun bir müddet askerî baytar mektebinin ipkası lâzımgelirdi.

ASKERÎ TATBİKATİ BAYTARİYE MEKTEBİ VE HASTANESİ :

Şurayı devletin 12 — Mayıs — 1337 tarihli kararnamesinde tatbikatı baytariye mektebinin de lâğvına karar verilmişse de mezkûr mektebin — Etibbanın Gülhane hastanesine muadil — olduğundan bahisle ilgası cihetine gidilmesi, orduda askerî baytarlığın matlup tekâmül ve intizama vusulünü tehir ve işkâlden başka bir faideyi intaç etmeyeceği ve binaenaleyh vücudü elzem olan askerî tatbikatı baytariye mektep ve hastanesinin ipkası hakkında harbiye nezaretinin vukubulan itiraz ve teşebbüsü üzerine dört tatbikat şubesinden müteşekkıl mektep ilga olunmayarak hali üzere terkedilmiştir.

3. FASIL

**Merkeze Merbut Kumandanlıklar Müfettişlikler ve
Kıt'aların Baytarî Teşkilâtı ve Hayvanların Sıhhî
Vukuatı, Umumî Ahvali**

ANKARA KUMANDANLIĞI VE MENZİL MÜFETTİŞLİĞİ :

Birer ser baytar ile muavinleri bulunan Ankara kumandanlığı ve buna merbut menzil müfettişliği emrinde Kalecikte ve Kılıçlarda birer hayvan hastanesi ve Ankarada revir ile nal imalâthanesi, Keskinde bir baytarî ecza deposu ve ordu dairesi emrinde de hayvan deposu [Depo ve sevkı hayvanat komisyonu] mevcut idi ; millî müdafaanın Kayseri ve Kırşehirine gönderilen umum baytarî ecza deposu ve sabit memleket hayvan hastanesi ve nalbant mektebinin tekrar Ankaraya avdetine kadar faaliyette bulunmuşlar ve nalbant mektebi bir müddet menzilin nal imalâthanesile birlikte nalbant mütehassısı kıdemli yüzbaşı Cemal beyin nezaretinde çalışmışlardır ; nalbant mektebi ve nal imalâthanesinde nalbant başılar da acemi nalbantlara muallimlik etmişlerdir .

Menzilin Kılıçlar hayvan hastanesi Konyada garbî menzil müfettişliği emrine gönderilmiş, kalan bir hayvan hastanesi ikiye taksim edilerek 1 ve 2 numaralı hayvan hastaneleri teşkil olunmuştur ;

Menzil müfettişliğinin lâğvı üzerine müesseselerin bir kısmı da lâğvolunmuş ve mülgâ Keskin baytarî ecza deposu eczacısı umum depo eczalığına ve bir iki numaralı hastanelerin de tevhidile açıkta kalanlardan bir baytar binbaşı umum ecza deposu müdürlüğüne tayin edilmiştir ; mütebaki müesseseler doğrudan doğruya Ankara kumandanlığı emrinde kalmıştır .

Menzil müfettişliğine merbûf daha Yahşihan menzil serbaytarlığı, Beypazar menzil hat ve katar baytarlığı, Balâ menzil hat baytarlığı Ankara istasyon nokta baytarlığı ile mezbaha baytarı da vardı . Yahşihan menzil mıntaka müfettişliğinden aşağıda ayrıca bahsedeceğiz ; mevaşi deposunda binlerce koyun ve sığır mevcut olduğu halde baytarı yoktu, bilâhare bir baytar verilmiştir .

MENZİL NAL İMALÂTHANESİ :

Yevmiye 7:101 giyim nal ve 200:600 adet alafranga mih ve 10:16 giyim alaturka nal [Bu alaturka nal nadiren 216 giyime çıkmıştır] ve 68:715 adet te alaturka mih yapılmıştır . Kömürün mevcudiyetine, çokluğuna ve azlığına göre mevcut 12 ocaktan yevmiye 2:7 ocak çalışabilmiş ve bazan kömürün mefkudiyetinden ocaklar fasılalı bir surette tatile mecbur olmuşlardır ; ocaklarda kullanılan çam kömürü hususî müfrezeler tarafından bilfiil ormanlarda yapılmıştır . Kıt'alar hayvanları için nal ve mih cihetinden sıkıntı çekilmemişse de nalsız öküzlere tesadüf edilmiştir .

TEÇHİZAT VE MUYTABIYE [Mutaf] :

Noksan varsa da bir taraftan ikmal edilmiş olduğu ve Virangel ordusundan alınan süvari hayvanlarına ait kaltakların büyüklüğü tamirle bertaraf edilerek istifade cihetine gidilmiştir .

YEM VE SU :

Hayvanların yemleri, ekseriya tam verilmiş ve bazan da 2 kilo arpa ve 3 kilo samandan ibaret kalmıştır ; bu miktarın tenezzülünde telefata artmağa başlamıştır ;

samandan daima sıkıntı çekilmiş, müteahhit kunturato şartlarını bihakkın ifa edememiştir; bir de öküz yemlerinin kırılma dan verildiği görülmüştür, bu bapta müteaddit tamimler vardır.

Sular içilmeğe yarar olup hayvanlar çeşmelerden ve akar sulardan sulanmışlardır.

ECZA VE ALETLER :

Noksan olup kıt'alar bu sebeple ağırca hastaları daima hastanelere sevk etmişlerdir.

AHIRLAR :

Tathir edilen muvafık bir takım mahallerden ibaret ise de bazı ahırların karanlık ve sıklık olduğu el arabaları, süpürge ve kürek gibi edevatın noksanından tathirat kat'î şeklini almamıştır.

İSTİHDAM VE İKMAL :

Hayvanların azlığı mütemadi çalışmalarına sebep olduğundan yorgun düşmüşlerse de umumî sıhhatleri bozulmamıştır: hayvan noksanı, askerlik kalem ve şubeleri ve tekâlifi milliye komisyonları vasıtasile dahilden tedarik ve ikmal edilmeğe çalışılmıştır.

ADİ HASTALIKLAR :

Umumiyet itibarile iyi gitmiştir.

EMRAZI SARIYEDEN RUAM :

Bir iki ruam vak'ası, zabıtai sıhhiye ahkâmının tatbikile taaddüdüne meydan verilmemiştir.

CEREP [UYUZ] :

Mahdut bir halde zuhûr etmişse de tevessüüne meydan verilmemiştir.

VEBAYİ BAKARİ :

4 — 12 — 337 tarihinde Keçiören bağlarında bulunan nakliye öküzlerinde ve 12 — 12 — 337 tarihinde (Polatlı — Sarayönü) hattı üzerinde işleyen öküzlerde de vebayibakarî vukuatı görölerek mahalline bir iki baytarla beraber serom gönderilmiştir; bu tarihlerde Ankarada muhtelif kıt'alar sığırları arasında vebayibakarîye tesadüf edilmiş olduğundan gerek umuru baytariye ve gerekse levazımatı umumiyeden koşum ve kasaplık hayvanları hakkında yapılacak sıhhi tedbirler emir ve tamim edilmiştir. Umuru baytariye dairesi reisliğinden 26 — 12 — 337 tarihile Ankara kumandanlığı serbaytarlığına vazılan tezkerede: Yahşihana kadar olan mntakanın vebayibakarîden mülevves bulunması hasebile etrafa doğru ne suretle olursa olsun sığır genderilmez. Kılınçlar hayvan hastanesinin vebayibakarîden şifayap olan öküzlerin fartı maafiyete terkölunarak seromundan istifade edilmesi için serom darülistihzarına, diğerlerini de cer kuvvetleri yerinde olduğundan nalbant mektebine itası rica edilmiştir. Bu bapta Kılınçlar hayvan hastanesi müdürlüğünden 27 — 12 — 337 tarihile Ankara kumandanlığına yazılan tahriratta: 12 — 12 — 337 tarihinde Kılınçlarda gerek ahali ve gerekse hastane nakliye vasıtaları öküzlerinde vebayibakarî hastalığı zuhur etmekle bilmeceburiye 15 gün karantinaya tâbi oldukları ve bu müddet hitam bulduğundan hastanenin bu ay nihayeti hareket edeceği bildirilmiştir.

MÜTALEALAR :

Bu kadar tamimlere, talimatlara ve ihtarlara rağmen vebayibakarîye karşı 30 gün karantina yerine 15 gün karantina vazedenler bulunmakta vebadan müsâp öküzler itlâf edileceği yerde şifaya terkölunmaktadırlar; hamili virüs olduklarından dolayî sirayete sebebiyet verilmemek üzere bu öküzlerin itlâfı lâzimgelirdi.

Millî Müdafaa Vekâletinden 29 — 12 — 337 tarihile Ankara kumandanlığına verilen bir emirde 19 — 12 — 337 tarihinde vebayı bakarı zühûrundan dolayı telkihata tâbi tutularak kordon altına alınan ve 18 — 12 — 337 tarihindenberi hiçbir vukuat zuhur etmemiş olan nakliye katarı, medharlar müdürlüğü katarının birinci ve ikinci kolları, inşaat ve muhafız, merkez taburları öküzlerinin Ankara istasyonunun 5 kilometre muhiti dahilindeki arazide baytarlarının muhafazası altında nakliyat yapmalarına müsaade edildiği ve telkiye tâbi olanlardan son vukuattan 10 günü ikmal etmeyenlerin bu tebliğden hariç bulunduğu bildirilmiştir.

Vebayı bakarı civar kazalarda ve Ankara merkezinde ahali hayvanatında da zühûr etmiş ve vilâyet baytar müfettişliğince ve ciheti askerîce yapılan sıhhi tedbirler ve teşkil edilen mücadele baytarları vasıtasile hastalık bir taraftan mündefi olmuştur.

1 — 1 — 338 tarihile Millî müdafaa Vekâletinden yapılan bir tamimde : Ankarada müceddeden müesses askerî serom istihzarhanesi için şimdilik YÜZ res serom öküzünün bilûmum kıtaat nakliye kollarından temin ve tedariki emredilmiştir.

KUVVE :

Ankara kumandanlığı emrinde bulunan ve misafireten iâşe edilen muhtelif kıtaat ve müesseseler bahusus süvari alayı, nakliye kolları " tabur halinde „ depo sevki hayvanat komisyonu, Büyük Erkânıharbiye ve Müdafaaimeilliye karargâhları, muhafız taburu, zabıt namzetleri talimgâhı, muhabere depo taburu, telsiz telgraf merkezi, merkez kumandanlığı, muzika bölüğü, hastaneler, ambar, imalâthane ve inşaat gibi kıt'alar ve müesseselerin kadro dahilinde bulunan hayvanlarının mikrı 1 - 1. Kânun - 337 tarihinde cem'an 410 resten ibaret iken 1 - Nisan - 338 trihinde 1701 rese balığ olmuştur.

YAHŞİHAN MENZİL MÜFETTİŞLİĞİ :

Bu müfettilik emrinde Çorum, Yozgat, Kırşehir mıntaka müfettişlikleri ile Samsun hat kumandanlığı, Yahşihan Keskin gibi bir takım nokta kumandanlıkları mevcut olup Yahşihan menzil müfettişliğinde bir serbaytar ve muavini ve mıntaka müfettişliklerinde birer başbaytar vardı, nokta baytarları noksandı, umum menzil müfettişliğinde cem'an altı diplomalı baytar ve beş zabıt vekili ve iki talebe mevcuttu.

Yahşihan menzil müfettişliği emrinde bulunan mıntaka müfettişliklerinde kadro mucibince ikişerden 6 mevaşi deposu tesis edilmiş ve hat kumandanlıklarında da birer mevaşi deposunun tesisine çalışılmıştır ; 2250 hayvanlık mevaşi deposunda mülâzim rütbesinde bir kumandan ve sair efrattan maada bir baytar zabıt vekili gösterilmiştir ; kadrosunda 16 çoban köpeği de vardır, beher koyun ve keçi sürüsü 250 ve sığır sürüsü de 75 res itibar olunmuştur : bundan maada menzil mıntaka müfettişliklerinde birer nalbant mektebi ve araba hayvan deposu teşkil olunmuştur.

Yahşihan, Şarktan, Garpten gelecek bütün nakliye vasıtaları en büyük transit mahalli olduğundan, mevkiinin muzık vaziyeti hasebile menzil merkezine ait olmak üzere Keskinde bir beygir deposu ile bir araba deposu ve 12 ocaklı nal imalâthanesi tesis edilmiştir .

Kırşehirinde tesis edilen nal imalâthanesi, körük, örs bulamadığından ancak bir ocak tesis etmiş ve faaliyete getirebilmişse de bulunabilen demirler mih imaline elverişli olup nala gelmediğinden bazı kalın demirlerden öküz nalları yapılabilmektedir ; mevcut nal makinası, 3:5 numaraya kadar olan saç demirlerin bulunmamasından metruk bir halde kalmıştır . Kırşehri menzil mıntakasına ait iki

hat ve altı nokta kumandanlıklarında hiçbir baytar bulunmadığı cihetle mıntaka menzil serbaytarlığından süratle birkaç baytar talep edilmiştir.

Yozgat ve Çorum menzilleri de bulabildikleri demirlerle ve dört ocakla nal ve mih imaline başlamışlardır, Yozgat mıntaka mufettişliğinden menzil mufettişliğine varit olan telgrafta mıntakada kadro mucibince ikisi binbaşı, beşi yüzbaşı rütbelelerinde 7 baytar bulunması lâzımgelirken merkezde yalnız serbaytardan başka kimse bulunmadığı cihetle Keskine gönderilen bir baytar binbaşısının merkezde alkonarak nokta revir, nalbant mektebinin müdürlüğünü ve baytarlığını ifa etmesi rica olunmuştur.

Menzil mıntaka mufettişliklerinde de nal ve mih demirine olan ihtiyaçtan dolayı, levazımatı umumiyece demir mubayaası için, Yahşihan menzil serbaytarlığından umuru baytariye riyaseti nezdinde teşebbüsatta bulunulmuşsa da verilen cevapta bu mıntakalarda da demir kalmadığı yalnız saç mubayaası için levazıma müracaat olunduğu cihetle gene menzil mufettişlikleri tarafından mubayaatın temini bildirilmiştir; levazımca Çorum nal imalâthanesi için transit ambarından 4449 kilo demir verilmiştir; Samsunda bulunan ve 1100 kıyyeden ibaret olan 3:5 numaralı saç demirin mubayaasına tevessül olunmuştur.

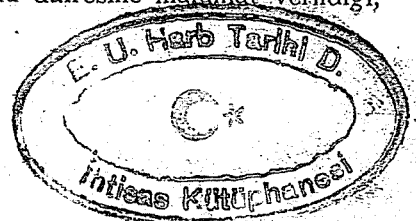
HAYVAN HASTANELERİ VE DEPOLAR :

Mıntaka mufettişliklerinde ihtiyaç olduğu zaman hayvan hastanesi tesisi emredilmiş olduğundan Yozgatta henüz ihtiyaç görülmediğinden teşkil edilmemiş ve Kırşehirinde de mevcut olan hayvan hastanesi hayvan deposuna kalbedilmiş ve tedavihane şeklinde de kullanılmıştır; Çorumda hayvan deposu açılmış ve hastane iskeleti kurulmuşsa da kadroya göre hiçbir şey verilmediğinden muattal kalmıştır; Yahşihan menzil serbaytarlığından mıntaka serbaytarlıklarına verilen emirde merkezlerde behemehal bir hayvan hastanesinin tesisi bildirilmiş idi; şimdilik Yahşihande ve Yozgatta ellişer hayvanlık birer revir açılmıştır, umum ordunun iaşesine sarfolan ve menzil mevaşi depolarında 22 — 10 — 337 tarihinde mevcut olan mevaşi miktarı cem'an 1089 koyun 3833 keçi 560 sığır ve 9 mandadan ibarettir.

NAL VE MIH:

Bukadar nal imalâthanesi tesisine rağmen kollar hayvanların birçoğu nalsız kalmıştır. Bhusus Çorumdaki nakliye vasıtaları hayvanlarının hemen kâffesinin nalsızlığından nakliyat atıl kalmıştır; esbabı ise demirsizliktir, sonradan verilen demirlerin de sonu gelmediğinden ve yapılan bir kısmı başka kıt'alara verildiğinden daimî bir surette kısmen nalsız kalan hayvanlar hizmete sevkedilememişlerdir.

Çorum hayvan deposunda 14 — 10 — 337 tarihinde 1000 i mütecaviz hayvan mevcut olup nalbantların azlığından hayvanların vaktinde nallanamadığı ve bu yüzden sevkıyatın teahhur ettiği ve saman tedariki de pek güç olduğundan depo hayvanlarının umumî ahvalleri pekte iyi olmadığı ve esasen şubelerden gönderilen bu hayvanlar yollarda perişan olarak geldikleri cihetle bilmeceburiye besiyeye ve istirahatete terkedilerek nallandıktan sonra mürettep oldukları mahallere kadar kırma yemlerle beraber sevkolunduğu ve buralardan yem çuvallarının iade olunmadığından binlerce hayvan için çuval tedarikinde müşkülât çekildiği, mıntaka serbaytarlığından bildirilmekle bu hususta menzil mufettişliğinden ordu dairesine malûmat verildiği,

şimdilik üç dört günlük yem için her 3 arabaya bir çuval ve ip, yular gibi eşyanın da tekâlif suretile tedarik ve mubayaasına teşebbüs edilmesi ve depodan sevkolunan hayvanları, Yahşıhanda depo olmadığından evvelemerde Ankara hayvan deposuna sevkleri menzil serbaytarlığından cevaben bildirilmiştir.

İKMAL :

Ordu hayvan noksanının askerlik şubelerinden mürettep olarak ve millî tekâlif komisyonları tarafından mubayaa suretile itmamına çalışılmıştır ; bu veçhile tedarik edilen hayvanların nallanmış ve tam teçhizatla sevkedilmeleri şerait ahkâmı iktizasından iken depolara çıplak olarak gönderildikleri şikâyet edilmekte menzil müfettişliğinden Çorum, Kırşehir, Yozgat mıntaka müfettişliklerine ve Samsun hat kumandanlığına verilen emirde :

Yukardaki şartlara riayet etmeyip hayvanları orduya malzemesiz bir surette çıplak göndererek hayvanların telef ve bu sebeple ordu kuvvesine nakisa iras edenlerin bu suiistimallerinden dolayı tecziyelerinin Millî Müdafaa Vekâletine yazılmış olduğundan badema bugibi hayvanların hangi şubelerden geldiği tesbit edilerek hayvan adedinin derhal bildirilmesi ve bu hususta kalem dairesi reislerinin dikkatlerinin bu noktaya celbedilmesi rica olunmuştur .

Millî Müdafaa Vekâleti bayvan deposundan menzil emrine gönderilen 292 merkebin muayenelerinde : 80 resinin nalsız ve 45 resinin semer yaralarile malûl ve 17 sinin zayıf ve 70 resinin semerli ve 217 sinin çıplak oldukları yular ve semer noksanından, istimale salih bulunmadığından 80 eşekten ancak 40 mın istihdam edilebileceği cihetle noksanların ikmalî Millî Müdafaa Vekâletine arzedilmiştir .

İAŞE :

İaşe iyi gitmiştir. Hayvanlar aç kalmamış yazın da çayırardan istifade etmiştir; şubeler ve komisyonlar tarafından tedarik edilen hayvanlar genç tuvana olup nakliye istihdama elverişli iseler de şubelerde tecemmü ederek teşkil edilen yüz arabalık kafilelerin başında ahaliden bir kişi olduğu halde arabalar çoluk çocukla ve yahut tebdilhava, mezun ve firarî neferlerle sevkedilmekte ve inzibata memur muzaheret efradı yedine de gıdalarının tam olduğuna dair iaşe ilmühaberleri verilmekte ise de yollarda bazı neferlerin firarile hayvanlar kısmen bakımsız kaldığı, gıdalarının suiistimale uğradığı ve öküzlere ait yemlerin kırılmadığı ve bazı noktalarda yem verilmediği anlaşılmış ve bu veçhile zafiyete, zıyaa uğrayan hayvanlar hakkında yapılacak ve alınacak mühim tedbirler için menzil başbaytarlığından baytarlık işleri dairesi reisliğine yazılmıştır.

Umum nakliye kolları öküzlerine verilen arpaların bu kadar emirler hilâfına kırdırılmadan verilerek birtakım suiiazımlarla bu hayvanlara mazarrat ika edildiği anlaşılmakla bu halin şiddetle men'i ve arpaların behemehal değirmenlerde kırdırılmasının temini ve develere de mutlaka arpa unu ile hamur yapılması ve ihtiyat olarak daima kırma ve arpa unu bulundurulması menzil müfettişliğinden mıntaka müfettişliklerine ve hat kumandanlığına yazılmıştır.

MUYTABİYE, TECHİZAT, NAL VE MIH :

Daima noksan kalmıştır, bir taraftan bu gibi hayvanlara ait malzeme ihtiyacı için levazımatı umumîye ile sıkı muhabereler devam etmeiş ve bir taraftan da kıt'alarınca noksanların bizzat ikmaline çalışılmıştır .

SARİ VE ADİ MARAZLAR:

O kadar ehemmiyeti haiz bir şekil almamıştır; yalnız muhtelif kollar ve bazı müfrez kıt'alarda şarbon marazı sairesi uzunca bir müddet devam etmiş ve münferit vak'alar, sıhhi tedbirlerle ve zabtai sıhiye ahkâmının tatbikile vahim şekil almasına meydan verilmemiştir; etrafta tedricen tevessüe başladığı hissedilen ve ağır erzak kollarının ve iâşe sığır hayvanlarının hayatlarına kasteden ve ordunun en can alacak zamanlarında nakliyesine, iâşesine vahim tesirler icra eden vebayi bakarî hastalığı hakkında menzil müfettişliğinden 27 - 10 - 337 tarihile mıntaka müfettişliklerine verilen bir emirde:

Vebayi bakarî, sari hastalığının menzil mıntakalarına yaklaşmakta olduğu Millî müdafaa baytarlık işleri dairesi reisliğinden bildirilmiş olduğundan hastalığın intişarına meydan verilmemek için atideki tedbirlere riayet olunması tavsiye edilmiştir.

1 — Her mıntaka müfettişi kendi muhitinde vebayi bakarının mevcudiyetini hükûmetten anlıyacak, varsa mevkiile beraber haber verecektir.

2 — Bu bapta askerlik kalem reislerle temas edilerek şube reislerine de malûmat verilecek, Bulaşık kariye, kasabalardan nakliye vasıtaları celbedilmeyecektir, tekâlif suretile de hastalığın indifama kadar hayvan alınmayacak, sevkıyat efradı kordon haricinden sevkolunacaktır.

3 — Mevzu kordon ve tedbirler, hükûmetle müstereken yapılacak ve askerî baytarlar azamî muavenet edeceklerdir. Baytarlık işleri dairesi reisliğinden menzil başbaytarlığına verilen emirde naklive kollarının muhafazası bildirilmiş ve serom gönderilmesi için de müesseseye emir verildiği zikredilmiştir.

29 - 10 - 337 tarihile Sivas vilâyet baytar müfettişliğinden menzil başbaytarlığına yazılan cevapta:

Sivasta vebayi bakarının hükûmferma olduğu yalnız tedbirlerle iktifa olunarak şiddetle seroma intizar olunduğu bildirilmiş ve civar mahallerde vukuunun meçhul olduğu işaret edilmiştir.

Samsunda, Tokatta vebayi bakarî olmadığı 29 - 10 - 337 tarihile Canik ve Tokat baytar müfettişliklerinden bildirilmiştir.

KUVVE:

Menzilin umum hayvan istatistikleri mevcut olmadığından atideki malûmatla iktifa olunmuştur:

Çorum menzil mıntakası dahilinde 8 - 1. Teşrin - 337 tarihinde ahali kollarında cem'an 6570 hayvan ve 2050 adet araba mevcut olup 86 koldan ibaretmiş, mevaşi deposunda, tekâlif suretile alınan 8188 hayvandan 2679 resi sevkolmuş ve 910 resi sarfolunarak 1 - 1. Teşrin - 337 tarihinde devren 4599 res kalmıştır. Kırşehir mevaşi deposunda 109 Yozgat mevaşi deposunda 1039 hayvan bulunuyordu.

*
**

SEVKİYAT VE NAKLİYAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ:

1337 Senesinden 339 Mayısına kadar olan teşkilâtında:

Sevkıyat ve nakliyat serbaytarlığı ile bir muavin olup Bolu Kayseri, Sivas, Adana menzil mıntaka müfettişlikleri serbaytarlıkları ve Göynük, Kütahya hat kumandanlıkları baytarlığı, Çubuk, Ayaş, Nallıhan, Sincan, Polatlı, Eskişehir, Bilecik, Adapazarı ve... ilâahirihî Nokta baytarlıkları ve Sarıköy istasyon baytarlığı, Piçer

mahrukat müfrezesi baytarlığı vardı; yukarda ayrıca bahsolunun Yahşıhan menzili ve buna merbut mıntaka menzilleri ve müesseseleri de sevkıyat ve nakliyat müdüriyeti umumiyesi kadrosu dahilinde bulunmuştur; merkezde bulunup Eskişehirde naklolunan sabit memleket hayvan hastanesi ve merkezde açılan revir de emrinde bulunmuştur, revirin kadrosu:

Baytar yüzbaşı: Binbaşı	1
By. mülâzim	1
Nalbant çavuşu ve neferi	2
Çavuş	1
Onbaşı	1
Nefer	12

den ibarettir.

Garbî Anadolu menzil müfettişliği mıntaka müfettişliğine tahvil edilerek sevkıyat emrine geçmiştir; bundan maada Kastamonu menzil mıntaka müfettişliği de emrinde olup aşağıda merbutlarla beraber ayrıca bahsolunan Adana menzil mıntaka müfettişliğinde de diğer mıntaka müfettişliklerinde olduğu gibi bir serbaytar ve hayvan hastanesinde baytar müdür ile iki baytar nal imalâthanesinde bir baytar müdür ve bir de nalbantbaşı bulunuyordu; Yenice, Mersin gibi kendine mahsus birkaç noktası da vardı.

Kayseri menzil mıntaka müfettişliği de aynı kadroyu haiz olup bir araba ve hayvan deposu bulunuyordu; bu menzil bilâhare lâğvolunarak nal imalâthanesi takımları ile beraber Adanaya sevkolunarak menzil mıntaka emrine verilmiştir. nalbantbaşılığına da muktedir nalbant başılardan Nasuhi usta tayin edilmiştir.

Kayseride - yalnız nokta kalmıştır, nokta baytarı Kayseri baytarî umurunu da ifa etmiştir.

Nokta kumandanlıkları kısmen askerlik şubelerine devrolmuş ve kısmen de lâğvolmuştur, Nallıhan, Dinar, Ulukışla, Bilecik bunlar meyanındadır.

19 — Mart — 338 tarihinde kadroya nazaran baytar mevcudu üçte bir nisbetinde imiş.

Sivas mıntaka müfettişliği 3 — Haziran — 338 tarihinde lâğvolunarak buraya ait serbaytarlığı vazifesini nakliye taburu baytarı ifa etmiştir, bu müfettişlik te aynı kadroya malikti; Eskişehirden Kütahyaya sevkolunan sabit memleket hayvan hastanesi ve Kütahya hat kumandanlığı, badehu Polatlı, Çankırı hayvan depoları lâğvedilmiş ve baytarları zat işleri emrine verilmiştir; Uşak hayvan deposunda bir baytar ve menzil merkezlerinde bulunan nakliye taburlarında birer baytar ve Ankaradaki merkez katar ile Eskişehirde ikinci katar ve Afyon karahisarında üçüncü nakliye katarında birer serbaytar ve muavinleri bulunuyordu.

Konya, Afyon karahisarı, Eskişehirde cephelere sevkolunan hayvan ve mevaşıye ait birer hayvan deposu bulunnup, muvakkat ve tam kadrolu olmadıklarından nokta baytarları tarafından idare olunmuştur.

ECZA VE EDEVAT:

Sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğü kıt'alar ve müesseseleri hayvanları için lüzum görülen edviye ve baytarî malzeme evvelâ mülga Keskin menzil ecza deposundan badehu merkezdeki umum ecza deposundan alınmış ve lâzımgelen mahallere gönderilmiştir; bu hususta kayde şayan bir sıkıntı çekilmemiştir; Mlillî

Müdafaa vekâleti emrinde bulunan bu depoya İstanbuldan muhtelif tarihlerde bahren külliyetli baytarî ecza ve Pendik bakteriyolojihanesinden serom celp edilmiştir; serom karadan da getirilerek Adapazarına sevkolunmuştur.

TECHİZAT VE MUYTABİYE :

Daima noksan kalmıştır; Sincan noktası hayvanları bu cihetten çıplak bir halde olduklarından, istenilen 291 adet yular ve sair techizata, levâzımdan verilen cevapta : Anbarda mevcut 240 belleme, 750 yular 34 mekkâre semeri, 400 urgan, muhtelif 1000 giyim nal ve mih sevkiyat emrine verildiği ve Ankarada mevcut muytabiyeler de yarın çarşıdan alınıp tevzi edileceği ve diğer noksanların da tedariki derdest bulunduğu bildirilmiş ve bu hususta mubayaat ta yapılması için mıntaka ve hat menzil müfettiş ve kumandanlıklarına ayrıca havale verildiği de işaret edilmiştir; nal ve mih için de Konya nalbant mektebine müracaat edilmiş ve 5000 giyim nal ve mih temin edilmiştir, elyevm mevcut 150 kaşığı, 100 gebre, 50 yem torbasının itası için tanzim edilen ilmühaberinin techizat ambarına gönderildiğinden bahisle aldirtması rica olunmuştur; tımar edevatı bu veçhile daima müşkülâtla tedarik edilebilmiş ve elde edilenler de hayvanatın üçte birine ancak kifayet etmiştir; tımar edevatından tarak dahi öküzlerin adedine göre tamamlanamamıştır; techizatın noksanından hayvanlar üşümeğe başlamış ve kış ta tekarrüp etmiş olduğundan sevkiyat ve nakliyat umum müdürlüğü soğuktan müteessir olacak hayvanlar için mesuliyet kabul edilmeyeceğini levazımatı umumiye yazmıştır.

Istenilen 3521 yulara karşı 750 ve 1750 urgana karşı 400 ve 150 semere karşı 34 ve 1841 bellemeye karşı 240 ve 2116 giyim beygir nal ve mihına karşı 800 giyim nal ile otuzbin mih ve 1700 öküz nal ve mihına karşı 200 nal verilmiştir.

NAL VE MIH :

Sincan noktasına 28 - 11 - 337 tarihinde yüz adet yular, 3 giyim beygir nalı, 150 giyim öküz nalı ve mih ve 11 - 12 - 337 tarihinde 70 adet yular ve 50 giyim öküz nalı ve mih verilmiş olduğu ve yular ve bir giyim nalın ise 3 ay miadı bulunduğu cihetle bundan fazla bir şey verilemeyeceği cevaben levazımatı umumiyeden sevkiyat umum müdürlüğüne yazılmıştır; mezkûr noktada 291 hayvan nalsız bulunduğuna göre :

Mütaleat : Büyük Harpte de bu miat mes'elesi levazım ile bir takım münakaşaları mucip olmuş, harp esnasında miadın itibara alınmaması tamim edilmiş idi.

Nalsızlık her kıt'ada olmuşsa da pek uzun müddet devam etmemiş müteaddit nal ve mih imalâtanelerinden tedariki mümkün olmuştur.

İAŞE :

Daima noksan verilmiştir, ekseriyetle 3 çer kilo arpa 4 der kilo samandan ibarettir; yazın çayırlardan istifade olduğu için iaşede pek güçlük çekilmemişse de kışın adeta buhran şeklini almıştır, vebayı bakariden dolayı köylerden ot, saman celbi müşkilât peyda etmiştir, ücretle nakliyat ta gerek hastalıktan ve gerekse bir çok masrafları müstelzim olduğundan hayvanlar pek çok defalar samansız kalmışlardır; Ayaş, Sincan nokta hayvanlarına üç gün saman verilmemiş ve dördüncü günü 700 hayvana 500 kilo saman verilmiştir; 1 - 12 - 338 tarihinde kadanalara 5 kilo badehu üçer kilo arpa verilmiş, bir kilo kepek ile iktifa olunarak ekseri zamanlar samansız kalmışlardır; merkez nakliye katarı binek ve koşumlara 4 buçuktan 2 kiloya

kadar arpa 1 kıyye kepek 4 kilo ot verilmiş ve diğer hayvanlara da bu minval üzere yem yedirilmiştir, develere 1 - 3 kilo un, 3 kilo saman 1 : 2 kilo kepek 3 kilo ot verilmişse de samanda daima zahmet çekilmiştir.

Polatlı noktasınca Kara Hamzalı, Beylik köprü civarında ot biçirilip iddihar olunmuş ve Polatlıya sevkolunmuştur. İaşe namına sevkıyat emrine havale verilmiş ve gıdanın noksanlığından hayvanlarda vukubulan zafiyetin önüne geçilmesi düşünülmüştür; Polatlı hat ve katar baytarlığından 8 - 8 - 338 tarihinde verilen bir raporda : Hizmetten dönen iki kol hayvanlarında 45 resinin nakil kabiliyetleri tamamen zayi olduğu cihetle uzun müddet istirahat lüzum görüldüğü, eğer iyi sıhhî şerait dahilinde dörder kilo arpa ve bu miktarda samanla beslenmezlerse vücutlarından istifade beklenemeyip ölüme mahkûm olacakları bildirilmiştir.

Salmanlı çiftliğinde müfreze tarafından biçilen çayır miktarı 1400 dönümden ibaret idi; Ankara hayvan deposunda kışlık olarak iddihar edilen otların sarfolunmaması emredilmişse de depoda şarbon hastalığının zuhûru üzerine karantinaya alınan 30 öküzün oldukları mahalde iaşelerinin temini ıktıza etmekle istihkak olarak verilmekte olan 1 kilo arpa ve kepeklerine ikişer kilo otun zammı lâzımgelmiş ve müdahhar kışlık ottan sarfı barapor istizan edilmiş ve sevkıyatca muvafık görülmüştür.

Polatlıdan Piçere hareket eden yedinci kağı koluna kırma ve kepek bulunamadığından iki günlük istihkakları verilememiştir; Piçerde de ikişer kilodan kepek verilmeğe başlanmıştır, Kağı kol kumandanlığından hayvanların cer kabiliyetlerinin muhafazası için iaşenin Ankaraca temini Ankara nokta kumandanlığından rica edilmiştir.

Ankara hayvan deposu hayvanatı yevmiye birer kilodan arpa yemekte olduklarından hemen kâffesinin zâfa duçar olduklarından bahisle fazla istihdam ile azamî kuvvet sarfına mecbur kalan kadro hayvanlarına tam istihkak itası hakkında sevkıyat umum müdürlüğüne vaki olan müracaatta, levazımca Çankırı noktasından 5 tom arpa tahsis edilmiştir. Umum hayvanların — iaşesi hakkında sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğünden levazımata yazılan tezkereye cevaben, üçüncü kolordunun yevmî 31 ton arpa ihtiyacına karşı 10 ton bile sevkedilememekte olduğu ve bunun da esbabı şu sırada medharda mevcudu olmamakla beraber hariçten tedarikinde de fevkalâde müşkülât çekilmekte bulunduğundan mütevellittir; bundan dolayı merkezdeki hayvanların bir kısmını çayırdan istifade ettirerek elde bulundurulabilen miktarın diğer hayvanlara itası suretile idare olunmakta idi, bu defa ise merkez iaşesi için yevmî 10 buçuk ton arpanın serian mubayaa ve medhara teslimi tekiden mubayaat komisyonuna ehemmiyetle yazılmış teslimi halinde hayvanların istihkaklarının tam olarak itası Ankara iaşe heyeti riyasetine tebliğ edilmiş olduğu bildirilmiştir.

Bir buçuk aydanberi bazı kol hayvanlarına yevmî birer kilodan arpa ve kepek ve bazı günlerde de yalnız bir kilo arpa verilmiştir, bu gıdanın gece gündüz çalışan hayvanlar için ne kadar az ve hıfzıssıha kavaidine muhalif olduğu meydandadır.

Bu hususta sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğünden levazımata umumiyyeye yazılan tezkerede: Alelûmum müdiriyyet emrinde bulunan hayvanlara yevmî verilmekte olan bir kilo arpa ile bir kilo kepeğin geceli gündüzlü mütemadi sâye maruz kalan hayvanların bedenî zayıatlarını tamir ve termime kifayet edemediğinden “ âkili binefsihi „ bir hale geldikleri icra kılınan teftişatta anlaşılacakla telefatin

önünü almak için yevmî gıdalarının teminine matuf tedabirin acilen ifası temenni edilmiştir.

Sevkiyat umum müdüriyetinden Sivas menzil müfettişliğine verilen emirde aylık esbabı mucibe raporunda mevaşi hayvanlarının iaşeleri yalnız mer'aya salıverilmekle temin edildiği zikredilmekte olduğundan, soğuk memleketten madut olan Sıvasta hergün mer'aya çıktıkları farzolunsa bile matlûp yevmî gıdalarını alamıyacakları cihetle zafiyetlerine sebebiyet verilmemek üzere yem nizamnamesi mucibince yevmiye 500 gramdan arpa kırması ve bir kilo ot veya iki kilo samanın ifası bildirilmiş ve verilen cevapta, 337 — 1. Kânundan itibaren mevaşının istihkaklarının tam olarak verilmekte olduğu arz edilmiştir.

Hayvanların zayıyatının başlıca avamıl ve esbabı fıkdanii gıdadır, bazı müessese hayvanlarına aylarca nısıf istihkakından bile az gıda verilmiştir; bazan değirmenlerin bozulmasile sığır hayvanlarına kırma verilmemiş tane halinde verilmeğe mecburiyet hâsıl olmuştur, bazı kıt'a arpaları ıslatabilmiştir; Çorum menziliinden varit olan şifrede: Menzilin arpa buhranı içinde kıvranmakta olduğu ve küşat edilen münakasa hiçbir netice hâsıl olmadığı, yalnız yem mubayaası için verilmiş olan havaleden de istifade edilemeyeceği çünkü, 337 senesi havale bakayasından bir hayli tahsil edilmemiş para bulunduğundan maliyenin bu onbeşbin lirayı tediyeinden izharı-aczedeceği derkârdır; bir haftadanberi tavizen ve karzen tüccarandan arpa temin edilememiştir, menzilin bu maruzatı sevkiyat umum müdürlüğünden levazımatı umumiye aynen bildirilmiştir.

Saman müteahhidinin vagonlarla Ankaraya celp edip kıt'alara tevzi ettiği samanların rutubetli ve kokulu olduğundan bahisle hayvanların yemedikleri ve yiyenlerin de sancılandıkları merkez katar baytarî tarafından verilen rapordan anlaşılmağa, sevkiyat ve nakliyat umum müdürlüğünden bu bapta yazılan tezkereye levazımatı verilen cevapta:

Mezkûr samanlar teftiş ve muayene komisyonu tarafından yüzde 30:40 tenzilâtla kabul edilmiştir; ekle salih olmadığına dair olan rapor mezkûr komisyonun nazarı dikkatine arz edilmiş ve alınan cevapta, mukavelede Noda samanı alınacağı muharrer ve bu samanın da kendisine mahsus renk ve rayıhası bulunacağı tabii olacağından bahisle yeniden mukavele yapılmadıkça işbu Noda samanının alınmak mecburiyetinde kalınacağı bildirilmiştir.

MÜTALEA:

Velev kunturatoda yazılmış olsun Noda samanı demekle mutlaka hepsinin temiz ve ekle salih olması lâzımgelmez, raporda ekle salih olmadığı yazılmış olduğundan bu samanların kat'ıyyen alınmaması veyahut bir baytarî ve mütehassıs heyet tarafından tekrar muayenesi icap ederdi; en nihayette umum mütalealarda bu bahislere rücu edeceğiz ve tenkitleri daha şumullü yapacağız.

**

İKMAL VE İSTİHDAM VE SİHHÎ AHVAL:

Yukarda da yazıldığı veçhile ikmal hayvanları millî tekâlif komisyonlarınca ve askerlik şubelerince tedarik edilip en yakın hayvan depolarına sevk ve teslim edilmiştir; hayvan depolarından da kademe kademe ilerideki hayvan depolarına ve bu veçhile cephelere kadar sevk edilerek orduların hayvan noksanlarının ikmaline

çalışılmıştır, ikmal hep dahilden vukubulmuştur; vakıa kadro noksanları pek te itmam edilememişse de ordunun ileri olan nakil ve cer kabiliyeti muhafaza edilebilmiştir.

Sivas menzilinde hayvanların kabiliyeti cerriyesi % 80 nisbetinde ve sıhhiyesi de bu tarzda olup meskenleri birtakım ahırlardan ibaret ve hıfzıssıhhaya muvafık idi.

Kayseride ahırlar sıhhi şeraite muvafık olup umumî ahval iyi idi, yalnız sevkıyat ve nakliyat müfettişliği tarafından et ve arpa muayenesine doktoru da tavzif ederek nokta baytarının dolayısıyla baytarî nizamatin mukarreratına tecavüz edilmesi, nokta baytarını ve ashabı mesleki rencide etmiş ve yapılan şekva üzerine sevkıyat ve nakliyat umum müdiriyetinden bugibi ahvalin tekerrürünün men'i için tamim yapılmıştır.

Merkez katarına hariçten gelip cepheye sevkolunan hayvanların nalsız oldukları katar hayvanlarının hizmetleri çok ve ağır olduğu ve buna mukabil istihkakın az verildiği, kollarda fazla bulunan nalbantlara araba koşturttuklarından bunların alınarak nalbantsız kollara verilmesi aylık raporda zikredilmiştir.

Polatlı — Ağzı açık hat baytarlığının verdiği raporda develer yevmî 6 saat yürüyerek altı günde bir gün, öküzler yevmî 4:5 saat yürüyerek on günde bir gün istirahatle fasılasız çalışmakta oldukları, Piçerdeki müfreze hayvanlarının yevmiye 14:16 saat çalışarak sıhhatlerini süratle kaybetmekte oldukları, Ankara merkez katarına mensup hayvanların gıda noksanından zayıflamakta oldukları ve bu yüzden istirahatle muhtaç % 40 beygir, yüzde 20 öküz ve % 20 eşek bulunduğu, hamutların köhné olmasından develerde tahassul eden bel yaralarından fazlaca istirahatle terkedildikleri ve umum hayvanların yevmiye beşer saatlik mesafe kat'ettikleri, ücretli ve müteahhide ait hayvanlar da Polatlı hattında yem ve saman bulamadıklarından zayıflamakta oldukları, merkez noktasına mensup hayvanlardan yalnız bir kol hayvanı ahırda olup diğerlerinin açık olduğu ve havaların soğuması ile meskene ihtiyaç bulunduğu ve şimdilik hayvanların kuvvetlerinin israfına meydan verilmediği ve sıhhi ahvalin iyi gittiği kaydedilmiştir.

Merkezdeki revirde mevzî uyuzluktan başka kayda şayan hastalıklar bulunmamış Ağustos — 338 ayında 68 hayvan duhul etmiş ve 36 devirle beraber cem'an 92 hayvandan 84 resi şifa ve 20 resi de diğer aya devretmiştir. Sevkıyat emrinde Millî Müdafaa sabit memleket hayvan hastanesinin Ağustos — 338 ayındaki ehemmiyetli hastalığı bir res ruamdan ibarettir, Ağustos devir 86 bu ayda duhul 62 yekûn 148 şifa 122 mûrt 1 ruamdan itlâf 1 devir 24; mesken iyidir.

Çankırı hayvan deposunda 30 — 7 — 38 tarihinde gelen hayvanlardan bir kısmı yaralı olup istirahat ve tedaviye muhtaç idi, Polatlı hayvan deposuna gelmekte olan hayvanlar mahreçlerinden yaralı gelmekte ve yemleri de muntazam verilmemektedir.

İkinci katar da ahırlar harap tamire elverişli değil, gıdanın da intizamsızlığından tevellüt eden fizyoloji sefaletten 15 mandanın mûrt olduğu ve adi hastalıklar, yaralılar, çokça ise de ehemmiyetli olmayıp şap, çerep ve ruam gibi hastalıklar bulunduğu, üçüncü katar da hayvanlar hanlarda ahırlarda ve büyük bina altlarında ise de nisbeten iyi olduğu ve beygir arabalarına 400, öküz arabalarına 300, develere 150 kilo yük vurulmakta idi, beygirler % 20 öküzler % 8 merkepler % 15 istirahatle muhtaç olup kıymeti harbiyeleri orta idi.

Polatlı hattında çalışan hayvanlar Eylül — 338 ayında yollarda açıkta kaldıklarından soğuktan ve çulsuzluktan hastalanmakta oldukları bu ayın yirmisine kadar kolların bilâ aram çalışmış oldukları mütemadi mesai sarfile beraber inzımmam eden gıdasızlıktan artık bedenlerine taap geldiği ve bununla da kalınmıyarak istirahat zamanlarını da zabitler ve ailelerinin nakilleri ve arpa taşımak gibi hizmetlere hasrettikleri cihetle harp kıymetlerinin kalmadığı, eğer bunlara 25 gün istirahat verilmezse badema vücutlarından istifade edilemeyeceği izah edilmiş ve hayvanların % 50 si istirahate ve % 50 side hafif hizmetlerde istihdama müsait olup, meskenleri de köy ahırları ve vazife esnasında açık yerlerdir.

Ankara katarından Beypazar hattına gönderilen vesait hayvanatının lâgar ve mürde mahkûm oldukları ve bunların sevklerinin kış mevsimine tesadüfı yollarda dökülüp kalmasını mucip olmuş ve Beypazar yolunun kağnılarla asgarî 4:5 günde kat'edileceği ve bilhassa Ankara ile Ayaş arasında iâşe merhalesi olmadığı katarca malûm olduğu halde bir günlük arpa vermek suretile daha Beypazar hattı emrine geçmezden evvel hayvanlar açlığa mahkûm bırakılmış ve bu dört günlük yolu on günde kat'ederek açlık taz'if edilmiştir; bu vecihle hatta gönderilen hayvanlara zabıt ve nefer fıkdanından iyice bakılamamış, bu hususta ve teçhizat hakkında yazılan telgraflar cevapsız bırakılmıştır; noktaların insafsızlığı ve köylerde ot, saman, arpa bulunamaması ve bir kağrı saman için 10 saatlik mesafeye kadar gidilmesi ve birtakım soğuklara, kar fırtınalarına rasgelmeleri telefâtın başlıca esbabından olduğu ve bir manda kolunun Mihaliç ile Koyunağılı arasında tutulduğu kar fırtınasında 13 mandanın incimat ettiği ve bu şerait dahilinde elde mevcut vesaiti iâşe etmek mümkün olamayacağı Beypazar hat kumandanlığından sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğüne arzedilmiştir.

Adana menziline hayvanların sıhhi ahvali iyi idi, emrazı sariye yoktu Ağustos — 338 ayında emrinde bulunan nakliye kolu, hayvan hastanesi, Adana, Yenice, Mersin, noktalarile Osmaniye ambarlı Konak, Maraş ambarlı Konak, Pozanti ambarı, 1 numaralı hastane, 2 numaralı hastane Tarsus Maraş, Pozanti, Ayıntap, Dört Yol hastaneleri, mevaşi deposu ile Adana ve havalisi kumandanlığına merbut kıt'alar dahil olduğu halde umum kuvvesi cem'an 1068 restir; bunun 375 resi mntaka müfettişliğine aittir.

Uşak hayvan deposunda da sıhhi ahval iyi olup Nisan — 339 kuvvesi 138 res idi yedisi kadro hayvanı olup hastalıklar başlıca haricidir.

Kütahyaya giden sabit memleket hayvan hastanesinin Nisan — 339 ayında hastaları 59 resten ibaret olup sıhhi vaziyetleri iyi idi yalnız birkaç uyuzla bir ruam vak'ası olmuş ve diğer aya 41 hasta devrolmuş bunun 15 resi uyuzlu hayvandır.

Buraya dercedilmeyen diğer kıt'alar ve noktaların müesseselerinde istihdamı meskenleri ve sıhhi ahvalleri bunlara müşabih olarak geçmiştir.

*
**

KASTAMONU VE HAVALİSİ KUMANDANLIĞI:

1337 senesi aylarında baytarî teşkilâtında Kastamonu ve havalisi kumandanlığı karargâhı başbaytarlığı ile muavini 1 numaralı ağır erzak kolu baytarlığı, revir baytarlığı, hücum taburu baytarlığı, Zonguldak müfrezesi baytarlığı, İnebolu nokta

ve menzil hat baytarlığı mevcut olup revir baytarı beşinci depo alayı baytarlığını da ifaya başlamıştır.

Umum hayvan mevcudu 337 senesi Ağustos ayında 214 res olup Çaycuma'daki Zonguldak müfrezesinden Garp cephesi emrine gitmiş olan 98 süvari hayvanı kuvveden tenzil edilmiştir.

Hastane halinde bulunan revir merkezde bulunup 1 nalbanthanesi ve bir de tecrithanesi vardı.

İnebolu menzil hattına, İnebolu Çankırı hattı da deniliyordu.

Bu umum teşkilât sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğü emrinde bulunuyordu.

REVİR:

Kastamonu ve havalisi kumandanlığına mensup umum hayvanların tedavihanesini teşkil etmiş ve nalbanthanesinden oldukça istifade olunmuştur.

ECZA VE EDEVAT:

Bu cihetten ihtiyaç daima tatmin olunmuştur; ecza, Ankara umum ecza deposundan, Kastamonu sıhhiye deposundan, levazım ambarından ve mubayaa suretile tedarik olunmuştur.

TEÇHİZAT VE NAL MIH:

Bu mes'ele yukarda diğer menzillerde arzedildiği veçhile cereyan etmiştir; noksonlar ya tamir veya merkezden gönderilmiş ve yahut ta mubayaa suretile ikmal edilmeğe çalışılmıştır; askerlik şubelerinden teçhizatsız gönderilen hayvanların nevakısı kumandanlıkca itmam edilmekte bulunmuştur.

İAŞE, İSKÂN VE İSTİHDAM:

Şartları diğer menziller gibi geçmiş ve hayvanatın umum sıhhi ahvali iyi ve iskânları sıhhate muvafık olup nakliye öküzleri 337 senesinde yevmi 8800:10900 kilogrametre kabili istifade kalori almış oldukları ve 338 senesinde İnebolu menzil hattında binek ve koşum hayvanlarına yevmiye 4/5 [Dört buçuk] kilo arpa 5 kilo saman ve mekkârelere 3 buçuk kilo arpa ve 5 kilo saman verilmiş ve saman az olduğu vakit yemlerine yarımşar kilo kepek zammolunmuştur.

ADİ HASTALIKLAR:

Ehemmiyetli vukuata tesadüf edilmemiştir. Kastamonu ve havalisi kumandanlığı kıt'aları hayvanlarına ait emraz istatistikleri ve kuvveleri sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğü istatistikleriyle tevhit edilmiştir.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Emrazı sariye yok gibidir; vebayı bakarı ekseri ahali hayvanlarında vukubulmuştur, cerep [Uyuz] hastalığı ise birkaç vak'adan ibarettir; bunlar da sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğü ile tevhit olunmuştur.

Sevkıyat ve Nakliyat Umum Müdürlüğü Emrinde Bulunan Menzil ve Müesseselerin Hayvanlarına Ait Adî Hastalıklar ve İstatistikleri

Yaraların ekserisi eyer ve semerlerin bozukluğundan, süvari hayvanlarının sık takibatta bulunmalarından ve boyunduruk dokunmasından ve dahili hastalıklar ise çul belleme noksanından ve çalışan hayvanların terli terli açıkta kalmalarından ileri gelmiştir; fakrüddem gibi umumî zafiyet ise hayvanların yarı yarıya noksan

gıda almaları ve yevmî kalorileri itmam edilemeden mütemadiyen çalıştırılmalarından husule gelmiştir ; adi hastalıkların başlıcaları :

Mide ve bağırsak, kalp, zatürrie, zatülkasabat, mesâne, fakrüd-dem, romatizma, muhtelif yaralar, bıcılğan vesair ayak hastalıklarından ibarettir .

1337 senesinden 1338 senesine 348 adi hastalıklı hayvan devretmiş ve bu senenin ilk ayında adi hastalıktan 1944 hayvan duhul etmiştir, cem'an 2292 hasta hayvandan 660 resi şifayap 77 resi mürt ve bir resi de kesri azımdan itlâf edilmiştir, 126 öküz zebih ve 45 res hayvan ahaliye tevzi ve diğer aya da 1383 hasta hayvan devredilmiştir .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Bazı kollar hayvanlarında şarbon, şap ve merkez nakliye katarında piroplâzmos gibi sari hastalıklara tesadüf edilmişse de ehemmiyet kesbetmesine meydan verilmemiştir, uyuz ve ruam hastalıkları da münferit kalmıştır ; şarktan daimî bir surette vukubulan sevkıyat dolayısıyla bütün memleketi istilâ eden vebayı bakarî hastalığı hakkındaki malûmatı atıye dercedilmiştir :

1 — 11 — 337 tarihile umuru baytariye dairesinden nakliyat ve sevkıyat umum müdürlüğüne yazılan tahriratta Sıvasta zuhûr eden vebayı bakarîden bahisle hastalığın garbe ve nakliye kollarına geçmemesi esbabının izalesi hakkında bazı sıhî vesayada bulunulmuş ve bunun temini için 10 gün ihtiyat karantinası, muayene şahadetnamesi usulünün vaz'ı ve askerî mülkî baytarî etibbanın müştereken çalışmaları rica edilmiştir .

Sıvas menzil müfettişliğinin, Sevkıyat Umum Müdiriyyetinin 3 — 11 — 337 tarihli telgrafına verdiği cevapta : Sıvasın bir mintakasındaki mahallâtta zuhûr eden vebayı bakarînin seyrinin selim olduğu ve hastalık ineklerde hükmünü icra edip 24 musap 13 mürt ve 10 şifa olduğu, hastalığın şarktan vaki nakliyattan ileri geldiği ve Şark cephesinden Garp cephesine naklolunan 12. fırka hayvanlarının sirayetini menşe ve membaini teşkil ettiği ve baytarî heyetin azamî mücadelede bulunduğu bildirilmiştir .

MÜTALEAT :

Daha vebayı bakarînin bidayetlerinde hasta hayvanlar şifaya terkedilerek hastalığın intişar ve tevessünün temeli atılmıştır .

Vebayı bakarî 11 — 11 — 337 tarihinde Basriköyünde ve 12 — 11 — 337 tarihinde Polatlıda ve 18 — 11 — 338 tarihinde Aziziyede fırka 41 in ağır erzak kolunda ve gene burada 26 — 11 — 337 tarihinde 41. fırkanın ağır erzak kollarında zuhûr ederek intişarını tevsi etmiş ve Garp cephesi Erkânıharbiye reisliğinden vaki olan istizahata, Sevkıyat ve Nakliyat Umum Müdürlüğünden verilen cevapta : Cephe gerilerinde hükmünü icra eden vebayı bakarî hastalığının şarktan garbe hareket eden 12. fırka hayvanlarından sirayet etmiş olduğu Sıvas menzil müfettişliğinin 7 — 11 — 337 tarihli telgrafından anlaşıldığı bildirilmiştir .

Vebayı bakarî marazı intanisi Beypazarındaki kollar öküzlerinde de zuhûr etmiş ve 3 — 12 — 337 tarihinde hastalık tesbit edilmiştir ; 5 — 12 — 337 tarihinde Ayaşta, 6 — 12 — 337 tarihinde Zir kazasının Kayıköyünde müşahede edilmiş ve ahaliden bazıları hastaların kulaklarını keserek vebanın sirayetine ve intişarına sebep olmuşlardır ; 9 — 12 — 337 tarihinde Ankara'daki taburların birinde

ve badehu Kastamonu, Balâ, Sincan, Maliköyü, Kalecikte vukubulmuş ve bu tarihlerde vukuat mecmuu 380 rese balığ olmuştur; Sivastaki vebayı bakarî tedricen intişar ederek birkaç mıntakaya ayrılmış ve sevkıyat umum müdüriyetine varit olan bir cevapta garp cihetine sevkedilen hayvanların mülevves mahallere uğratılmadığı bildirilmiş ve menzil nokta baytarlarının vazifelerinin ehemmiyeti arttığı cihetle münhal olan 8 noktaya baytar tayini rica edilmiştir .

Merkeze 20 dakika mesafede bulunan Kalabat köyünde 15 gündenberi vebanın devam ettiği ve birçok lâşelerin hariçte bırakıldığı 21 — 12 — 337 tarihile Sevkıyat Serbaytarlığından Umuru Baytariye Reisliğine yazılmıştır; bu tarihte Kılınçlar hayvan hastanesinde de vebayı bakarî zuhûr etmiştir . 25 — 11 — 337 tarihinde Kastamonuda görülen veba menzil nakliye ikinci koluna verilen tekâlif öküzlerindedir . Tedricen tevessü eden hastalık Ankarada imalâthane, telsiz sığırlarında da zuhûr etmiş, bir ikisi kesilerek diğerlerine safra telkih edilmiştir ; hastalık birtaraf-tan intişarını tevsi ederek Göynük nokta hayvanlarında Konya ve civarında görülmüş ve 29, 31 — 12 — 337 tarihlerinde zuhûr ettiğine göre Sivas, Yozgat ve Kayseri kalemlerinden gönderilen bu sığırlar hakkında bazı sıhhi tedabir ittihaz olunmuş ve sevkolunan hayvanların evveleminde Niğdede toplanması ve Ulukışla yolunu takip edenlerin de Ulukışlada içtima etmeleri tamim edilmiştir .

Sevkıyat ve Nakliyat Umum Müdürlüğünden Kastamonu menzil mıntaka müfettişliğine verilen emirde : Vebayı bakariye karşı ahırların sık sık kireçlenmesi musap-ların vakit geçirmeden itlâfları ve kesilenlerin kavurma yapılması, derilerininin $\frac{12}{100}$ nisbetinde kireç mahlûlünde 24 saat terkedildikten sonra merkezde tabakaneye sevkleri yazılmışsa da baytarlık işleri dairesinden yapılan tetkikte Kastamonu mın-taka müfettişliği kavurmahanesinin muattal bulunması hasebile kıt'alara vebayı bakariden musap hayvanların etlerini tevzi etmekte oldukları anlaşılmış olduhundan mugayiri sıhha olan bu halin men'i ve zebihden sonra kavurma yapılması ve bunun kabil olmadığı takdirde musapların behemehal itlâf ve derilerinin parçalanıp göm-dürülmesi lüzumu Sevkıyat Umum Müdürlüğüne bildirilmiştir .

Dokuzuncu Kolordudan Sevkıyat ve Nakliyat Müdüriyeti Umumiyesine 29 — 12 — 337 tarihinde gelen telgrafta Kilkit, Alucra arasındaki mıntakada vebayı bakarînin mevcut olduğu bildirilmiştir .

337 Senesi Kânunuevvel ayında vebayı bakarî istilâi bir şekil almış Yozgat, Keskin ve Yahşihan noktalarına verilen emirde sığır hayvanlarının duhul ve huruç-ları menedilmiş ve hayvan sağlık zabıtası ahkâmının tamamilen tatbiki emredilmiştir .

Vebayı bakarînin indifai için Polatlıya izam kılınan baytarî mücadele heyetinin emrine 29 — 12 — 337 tarihinde kireç gönderilmiş ve bu tarihte Bolu menzil mıntaka müfettişliğine serom ve enjektör irsal olunmuş ve Balâdaki iki öküz kolu hayvanlarına karantina vazolunmuş ve Yozgatta bir öküz kolu vebadan kordona alınmıştır; aynı tarihte merkezde bir kısım mandalarda vukubulan vebaya karşı safra telkih edilmiş ve 5 manda şifayap olmuştur, bu mandaların itlâf edilmediklerine göre mütaleat : Gözönünde bu kadar lâkaydi gösterilmemesi icap ederdi .

Millî Müdafaa Vekâletinin emrile Etlikte teessüs eden serom darülistihzarı için, Maliköyünde ambar emrinde çalışan ve 14 — 1 — 338 tarihinde vebayı bakarîden şifayap olan 9 res öküzün acilen ve trenle Ankaraya celpi baytarlık işleri daire-sinden sevkıyata yazılmıştır .

Vebayı bakarı 1338 senesinde de bütün şiddetle ahali ve askerî sığırlarında devam etmiş ve bazı köylerde indifa ederek bazı köylerde yeniden zuhûr etmiştir ve 4 — 1 — 338 de Çankırı hayvan deposunda zuhûr etmiş Kayseride gerek askerî depodaki hayvanlarda gerekse ahali sığırlarında hükmünü icra eden hastalık 9 — 5 — 338 tarihine kadar 13 göndenberi zuhûr etmemiştir; Sarayönü — Işıkliya kadar olan mntakada vaki olan veba tevakkuf etmiş yalnız bazı köyler şüpheli olarak ayrılmıştır; bu tarihlerde Mihaliçcik için Bozan pazarından alınan iki öküzde vebayı bakarı tesbit edilmiştir.

(Merzifon — Çorum) şosesi üzerinde bulunan kariyelerde hastalık şiddetle hükümferma olduğundan mezkûr mahaller kordon altına alınmış ve 29 — Haziran — 338 tarihinde Hacı gümüş kariyesinde yapılan tetkikte 166 musap 58 şifa 61 mürt ve 47 res te nekahette idi.

MÜTALEAT:

Sihhi zabitanın tatbik edilemediği yerlerde mücadele baytarlarına esasen lüzum yoktur ve bu şartlar dairesinde hastalığın önünü almak ta nekadâr güçtür.

Buna aşağıdaki yak'alar da şahittir :

Çavuş kariyesinde 89 musaptan 50 şifa 39 mürt ve halâsta 60 musaptan 25 şifa 35 mürt ve Küplicede 60 musaptan 35 şifa 21 mürt 4 nekahette, Asyari kariyesinde 343 musaptan 213 şifa 128 mürt ve Arap hacı köyünde Mayıstanberi hastalık devam etmektedir 29 — Haziran — 338 tarihlerine kadar 365 musaptan 221 şifa 134 mürt 10 nekahet te, başka kariyelerde de mücadele bu yolda devam etmiştir, bu vukuat Çorum mntaka müfettişliği başbaytarlığının 8 — Haziran — 338 tarihli raporundan iktibas edilmiştir.

Vebayı bakarı Amasya, Samsun, Havza, Merzifon, Köprü, Osmancık, Sungurlu ve daha sair kasaba ve köylerde devam ettiğinden İktisat Vekâletinin nezareti altında ve hayvan sağlık zabıtası komisyonunun kararıle baytar ve muavin baytarlardan mürekkep daimî mücadele heyetleri teşkil olunmuştur.

Bu tarihlerde Çoruma gönderilen develerin vebayı bakariye tstadatlarından dolayı aram etmeksizin Çorumdan geçerek kordon haricinde otlamaları menzil baş baytarlığından emredilmiştir. Çorum mntakasına bir mücadele heyeti gönderilmiş ve 16 — 8 — 338 tarihinde bazı kol öküzlerinde de vebanın zuhûru anlaşılmış olduğundan mahalline serom gönderilmişse de kifayet etmemiş ve Erzincan serom müessesesinden serom celp olunmuştur; ahali hayvanlarına da serom tatbik edilmiş olduğundan az gelmiş ve safra telkihine başlanmıştır; İktisat Vekâletinin emrile sığırlara 10 santimetre mikâbı safra tatbik olunmuş ve 22 — Temmuz — 338 tarihli bir emirde 39 buçuk dereceyi geçen hasta öküzlere safra telkih edilmemesi emrolunmuş idi.

Sıvasta 26 — 8 — 338 tarihinde bir baytarla bir muavin baytardan mürekkep mücadele heyeti işe başlamış ve vilâyet baytar müfettişliğiyle teşrikimesai etmiştir. Mücadele heyetinin tahkikatına göre ahali hayvanlarında vebayı bakarının başlıca tevesüü esbabı kasaba hayvan pazarı olduğu tesbit edilmiştir; Buraya kordon vazolunmuşsa da hastalık kaçak suretile intişar ettiğinden mevzu kordon ref'olunmuş ve pazar da 15 gün için seddedilmiştir.

Teşrinievvel — 338 ayında vebayı bakarının azalmasından mücadele heyetinin kararıle hayvan pazarı tekrar açılmıştır.

Eylül — 338 ayında Çorum ve Yozgattan Ankaraya Merkez katarına gelen kol hayyanlarında vebayi bakarî zuhûr etmiştir, Teşrinisani — 338 tarihinde hastalık merkez katarının bir ağır kol öküzlerinde de vukubulmuş 10 resi kesilerek 6 sı da mûrt olmuştur, mütebakisine serom tatbik edilmiştir.

Teşrinievvel ayında Sandıklı ve Afyon karahisarının birçok köylerinde ve Bolvadin Aziziye'nin ekseri karyelerinde vebayi bakarî zuhûr etmiş mahallinden serom talep edilmiştir; Afyona da gönderilen mücadele heyeti etraftaki yebayi bakariyi itfa için 2 — 12 — 38 tarihinde mücadeleye başlamıştır. Piçerdeki müfreze öküzlerinde de piropilâzma ile beraber veba da müşahade olunmuş, piropilâzmalı birkaç res hayvan tedavi zımnında serom müessesesine gönderilmiştir.

Dinarın Çivril hududunda Kızıllar ve Akkoyunlar karyesine celepler tarafından getirilen sığırlar vasıtasile vebayi bakarî hastalığı ahali hayvanlarına da sirayet ederek Birinci teşrin — 338 ayında mücadele heyeti burada da işe başlamış ve Afyon karahisar sıhhiye baytarî tarafından hastalık takip edilmiştir, marazın menşei celeplerin Konya ve Ispartadan getirmiş oldukları sığırlardır.

1339 senesinde vebayi bakarî hastalığı tevakkuf etmiş, mücadele heyetlerinin mücadele usulünde gösterdikleri azim ve sıhhi zabitanın muvaffakiyetle tatbiki sayesinde hastalık birkaç kazaya munhasır kalmış ve bunlar da şiddetini zayi etmiştir. Merkez katarından 12 öküz serom müessesesine verilmiş ve öküzlerin 15 günde bir serom, vakî olarak zerkedilmiştir, sevkıyat emrinde bulunan askerî sığırlarda 339 senesinde vebayi bakarî kaydedilmemiş ve yalnız 1338 senesinden 1339 senesine 7 res vebadan şüpheli öküz devretmiştir; bunlar da şifayap gösterilmiştir.

Sevkıyat ve Nakliyat Müdiriyeti Umumiyesinin

2. Kânun — 1338 Kuvvesi

Bu ayda tanzim olunan kuvve, Sivas, Bolu, Kastamonu, Çorum, Yozgat, Kırşehir menzil müfettişlikleriyle Yahşihan, Balâ, Sincan, Ayaş, Kalecik, Çubuk ve merkez noktalarile merkez katarına aittir.

Mecmu hayvanat 1149 yerli beygir, 251 katır, 1041 eşek, 5231 öküz, 731 manda ve 213 res deveden ibarettir ki, umum yekûn 8616 restir.

1338 senesinden 339 senesi 2. Kânun ayna devreden adi ve sarî emraza ait istatistikle bu ayda sevkıyat emrinde bulunan menzil ve noktalara ait kuvvelerin, sevkıyat başbaytarlığından tevhit edilmiş umum kuvvesi "1., numara tahtında bu cildin nihayetine raptedilmiştir.

Ankara Serom Darülistihzarı

1338 senesinde Ankarada Millî Müdafaa Vekâleti ile İktisat Vekâletine merbut iki serom müessesesi bulunuyordu; baytarlık işleri dairesi reisliğinden millî Müdafaa serom müessesesi müdiriyyetine 17 — 7 — 338 tarihinde yazılan tezkerede ordunun muhtemel bir hareket için fazla miktarda serom istihsaline mecburiyet hâsıl olduğundan ayda 300 litre olan istihsalâtın 450 ye iblâğı için nevakısın süratle ikmalî bildirilmiştir.

Bu müessesede virüs istihsali için vebayi bakarî virüsile telkih edilen dana miktarı Ağustos — 338 ayından müdevver 10 ve bu ayda 7 ki, cem'an 17 ve virüs istihsali zımnında itlâf edilen dana adedi 7 ve virüs istihsali için telkih edilip ihtilâti

maraza [Şarbon] duçar olan dana adedi 1 ve virüs danalarından istihsal kılınan "Virüs kan,, miktarı 69 litre ve virüs zerke edilen serom öküzü adedi 22 ve fartı maaf kılınmakta olan serom öküzleri 24 ve fartı muafiyet verilmekte olan öküzlere verilen virüs miktarı 38 litre 500 santimetre mikâbı ve serom istihsaline tahsis edilmiş olan bakarat miktarı 90 ve serom istihsaline tahsis kılınmış olup seroma yararıyan öküz miktarı 15 ve serom hayvanlarından mürt olan veya itlâf veya fast icra edilenler 4 [Bunlar şarbondan itlâf edilmişlerdir] ve serom hayvanlarından hizmete tahsis edilmiş 12 ve fastedilen hayvan miktarı 48 ve fast miktarı 158 litre ve istihsal edilen serom miktarı 79 litre ve seromun titraji "vasat,, 45 dir.

11:21 — Eylûl — 338 tarihine kadar ikinci on günde 179 litre serom istihsal edilmiştir.

23 — 9 — 338 tarihile baytarlık işleri dairesi reisliğinden levazım işleri dairesi reisliğine yazılan tahriratta ordunun fevkalâde ihtiyaç gösterdiği vebayi bakarı seromunu ita eden müessesenin serom öküzleri, esasen tam gıda alamadıklarından dolayı zayıflamakta ve mevsimin değişmesi hasebile soğuklardan da birçok hastalıkların vukuu yüzünden serom istihsalinin gittikçe azalmakta olduğundan bahisle geceleri hariçte ve gündüzleri de otlamakta olan öküzlerin yağmur ve soğuk gibi hava tebeddülâtından muhafazaları için teçhizat ve muhafızları için de muşamba yağmurluk istenilmiştir.

1 — 1. Teşrin — 338 tarihine kadar on gün zarfında 132 litre serom istihsal kılınmış ve bu defa müessese hayvanlarında şarbon zuhûr etmemişse de civarda bir koyunun şarbondan mürt olduğu anlaşılması üzerine müessesede şüpheli olan 20 hayvanlık bir gruptan 7 resi şarbondan fartı muafiyet verilmek için şarbon seromu istihsaline tahsis edilmiştir.

Virüs istihsali zımnında telkih edilen danalardan 3 resi piropoplâzma ile ihtilât ettiğinden virüs makamında kullanılmamışlardır.

338 Senesi Teşrinievvel birinden onbirinci gününe kadar 175 ve onbirinden yirmi birinci gününe kadar da 163 litre serom istihsal kılınmıştır.

22 — 10 — 338 Tarihinde baytarlık işleri dairesinden Millî Müdafaa Vekâletine vukubulan tahriri maruzatta : Serom darülistihzarı öküzlerinin iâşe nizamnamesine göre tağdiyeleri için levazım işleri dairesi nezdinde mütevali müracaatlerin bir semere hâsıl etmediği ve serom istihsali için ayrılan ve ayda kendilerinden 12 şer kıyye kan alınan öküzler, bugüne kadar fennin emrettiği şerait dahilinde yedirilemediği yani alınan kanı telâfi edecek gıdanın verilemediği cihetle gittikçe zafiyet ve dermansızlıkları artan öküzlerden badema kan almanın mümkün olamayacağı ve halen de yevmî gıdalarının 2 şer kilo arpa ve 500 : 1000 gram samandan ibaret olduğu ve hiçbir ameliyeye tâbi tutulmayıp istirahatete terkolunan hayvanlara bile bu gıda ile fizioloji sefaletle maruz kalacakları ve cephenin talep ettiği seromun istihsali ise bu tağdiye şartlarına nazaran imkânsız görülmüş olduğu izah edilmiş ve levazım işleri dairesine yapılacak şifahî ve tahriri teyit ve tekitlerin müspet bir netice vereceği şüpheli görülmüş olduğundan iktızasının ifası rica olunmuştur.

22 — 10 — 338 Tarihinde serom evi müdürlüğünden By. İş. D. reisliğine verilen bir muhtırada : Serom evinde 150 serom öküzü 50 virüs öküz ve danası mevcut olup her hafta 4 — 5 kilogram kan alınmakta ve bu miktar da hastalıklı kan verilmekte olduğundan uzvî mukavemetleri fevkalâde noksan bulunan hayvanlar birtaraftan gıdanın noksanından ve birtaraftan da açıkta bulunmalarından daha

ziyade takatsiz kalacaklarından bahs olunmuş ve Etlikte bazı ahırların işgaline tava-
sut edilmesi rica olunmuştur .

21 — 1. Teşrin — 338 Tarihine kadar on gün zarfında 142 litre serom istih-
sal kılınmış ve fartı muafiyet verilmekte olan hayvanlar arasında bir şarbonlu hay-
van zuhûr ederek mûrt olmuştur .

11 — Teşrinisani — 338 Tarihine kadar on gün zarfında 146 ve 21 — Teşri-
nisaniye kadar 156 litre serom istihsal edilmiş ve şarbondan fartı muaf kılınarak
seromu istihsal edilen 3 öküzden mütedarik seromla muhtelit usul üzere 10 öküz
3 dana 1 koyun 2 tavşan telkih edilmiş ve muvaffakiyetle muafiyet verilmiştir .

1 — 1. Kânun — 338 Tarihine kadar 10 gün zarfında 160 litre serom istihsal
edilmiş ve öküzlere kısmen kepek ve 4 der kilo arpa verilmiştir .

11 — 1. Kânun — 338 Tarihine kadar 10 gün zarfında 166 ve 21 — 1. Kâ-
nuna kadar 145 ve 1 — 2. Kânun — 339 tarihine kadar da 454 litre serom istih-
sal olunmuştur ; hayvanlara dörder kilo yem ve üçer kilo saman verilmiş ve kardan
dolayı otlamağa çıkamadıklarından yevmiye altışar kilo da kuru ot verilmiştir .

1338 Senesi içinde cem'an 2097 litre serom istihsal edilmiştir .

1339 Senesi bidayetinden 31 — Mayıs — 339 tarihine kadar mezkûr Ankara
askerî serom evinde cem'an 2900 litre serom istihsal olunmuştur .

5 — 3 — 339 tarihile By . İş . D . sinden Lv . İş . D sine yazılan bir tezkerede :
Serom öküzlerinin beherinden ayda 12 okka kan alınmakta olup seromu veren
kanın istihsal kuvvetinin temadisi için serom hayvanlarına en ağır hizmette kulla-
nılan hayvanlardan fazla yem verilmesi icap etmektedir, bunun için mevcut 150
serom öküzüne verilen arpanın yevmiye 5 kiloya ve otun 6 kiloya ve otun bulun-
madığı zamanlarda samanın 8 kiloya iblâğı rica edilmiştir .

30 — 5 — 339 Tarihile Millî Müdafaa Vekâletinden 1337 senesi kadrolarına
lâhika olmak üzere verilen emirde :

1 — Ankaradaki vebayi bakarî serom darülistihzarı, bakteriyoloji müessesesile
tevhit edilecek ve bu suretle serom darülistihzarı lâgvolunacaktır ; mülga serom
müessesesine ait dana bedeli badema bakteriyolojihane baytarîye verilecektir .

2 — Tevhit dolayısıyla tevessü eden Ankara baytarî bakteriyolojihane kadrosu
berveçhi zirdir :

3 — İşbu bakteriyolojihane kadrosuna tecrübe nihayetine kadar muvakkat ol-
mak üzere beşer merkep, ester, beygir, tilki ile yirmişer deve, manda, tavuk, ko-
bay ve elli tavşan ve bunların hizmetleri için on nefer ilâve olunacaktır .

Baytarî Bakteriyolojihane Müessesesi Kadrosu

Md . : Bakteriyolog baytar Bnb . : Kay .

Kimyager " Yzb . : Bnb .

" 1. Mlz . : Yzb .

İaşe ve inzibat zabiti 1 . Mlz .

Hesap memuru muavini

Yazıcı, çavuş, efrât ve vesait serom öküzü... ilâahirihî .

Çifteler Çiftliği Tay Deposu

İktisat Vekâletinden 1 — Eylûl — 336 tarihile Millî Müdafaa Vekâletine yazılan Bir tezkerede :

Eskişehirdeki serom darülistihzarının Ankaraya ve Çifteler çiftliği harasında bulunan umum damızlık hayvanların Çankırı livasına nakli takarrür etmiş olduğu bildirilmiş ve serian nakilleri için muavenet ve muzaheretleri rica olunmuş ve 11 — Eylûl — 336 tarihinde de : Remont depoları hara idaresinin bir şubesi olup orduya lüzumu olan hayvanları mübayaa ve askerî hizmetlere kabiliyetli bir hale getirmek için talim ve terbiye eder ve kabiliyetlerine göre kıt'alara tevzi eder, Mahmudiye de bulunan depo dahi bu veçhile olup Aziziye harasının bir şubesi olduğu ve tay deposunda 3 res damızlık aygırla 35 res damızlık kısrağın muattal bir halde bulunduğu anlaşılmakla, memleketimizde cins hayvan yetiştirmek maksadile teessüs etmiş olan Aziziye harasından mezkûr depoya bu defa verilmiş olan 35 res taya mukabil damızlık aygır ve kısrakların Aziziye harasına itasına müsaadeleri rica edilmiştir .

Millî Müdafaa Vekâletinden verilen cevapta :

Tay deposunda mevcut damızlık kısraklarla aygırların mülkî harasına devrinin münasip olduğu, ancak pek cüz'î hayvanı kalan Remont deposunun lâğvedilerek istihdama elverişli hayvanları kıt'alara ve mevcut tayların da bir zabıt ve 20 nefer idaresinde sırf bu hayvanların terbiyesi maksadile mülkî harasına devredilerek iki müessesenin birleştirilmesi tesip edilmekte olduğundan tarafınızdan da münasip görüldüğü takdirde remont deposu lâğvedilmek üzere iş'arı rica edilmiştir .

İktisat Vekâletinden verilen cevapta [15 — Eylûl — 336] :

Remont tay deposunun hara ile tevhit edilmek üzere İktisat Vekâletine devri muvafık ise de memur tayini ve tahsisatı munzama talebi gibi muamelelerin vakte muhtaç olması sebebiyle şimdilik deponun Çankırıya naklile Aziziye harasında mevcut damızlık hayvanların naklinden sonra deponun da tesellümü muvafık görülmüş olduğu arz edilmiştir .

Çifteler tay deposundan 23 — 2. Teşrin — 336 tarihinde 141 res muhtelif nevide olan hayvan Aziziye harasına teslim edilmiştir .

Millî Müdafaa Vekâletinin 18 — 5 — 338 tarihli tamimleriyle Harbiye Dairesi emrindeki remont deposu Umuru Baytariye Dairesi emrine geçmiştir .

Remont tay deposundan bazı zabıtlere verilen ve nakil esnasında mürt olan taylar tenzil edildikten sonra halen 13 res 334 tevellütlü ve 3 res te 335 tevellütlü tay kalmıştır .

Çubukta yerleşen remont tay deposuna bilâhare daha bazı muhtelif nevide hayvan ve taylar gelmiştir ; baytarlık iş.dairesi reisliğinin 16 — Eylûl — 339 tarihile Ordu dairesine takdim etmiş olduğu bir kıt'a rapor üzerine mezkûr remont tay deposu 17 — 9 — 339 tarihinde lâğvedilmiş hayvanlar satılmış ve taylar da mahallinde makbuz mukabilinde maliye memurlarına teslim edilmiştir .

Arga Tay Deposu

Sultan suyu çiftliğinde Arga kasabasında bulunan Arga tay deposu 337 senesinde Elcezire cephesine merbuttu, bu esnada depoda 8 araba koşum hayvanı ve 8

res çift öküzü ve iâşeye ait 10 adet koyun bulunuyordu, bu müessesenin baytarlıkla alakası olmayıp ziraat ve teferruatile meşgul levazıma merbut bir çiftlik halinde idi, depo kumandanı baytar kaymakamı cephe emrine alınmış yerine muvakkaten ve fırkada irtibatı baki kalmak üzere F. 5 serbaytarı tayin olunmuştur; 338 senesi Teşrinisanisine kadar bu vaziyette bulunan depoya, cephenin seferber hale geçmesi üzerine bütün mıntakalarda acele toplanan hayvanlar arasında 2 buçuk ve 3 buçuk yaşında olanlarla kıt'alarda mevcut kısraklardan mütevellit taylar gönderilmiş ve yakın zamanda cephece vücutlerinden istifade olunacakların tefrikinden sonra mütebaki adi nesil olanlarla pek küçük yaşta olanların satılmasına karar verilmiştir.

Depoda bu tarihlerde 4 nakliye koşum beygiri 4 mekkâre beygir 10 res ester yavrusu 79 res tay bulunuyordu; iâşe için de 18 koyun vardı, deponun varidatı masarifatını koruyamadığından cephece lâğvı teemmül olunmakta idi; Aziziye, Ebemendik, Hamidiye kışlalarile birtakım ebniyeleri, 5000 dönüm zer'i kabil araziyi mühimce yemiş ağaçlarını, vâsi mer'a ve otlakıyeyi, 6000 kilo tohum atılır pirinç tarlalarını, kereste imaline elverişli kavak ormanlarını havi olan depoya ziraat şubesi ilâve olunmadıkça varidatı masarifatını koruyamayacağı ve süvari şubesince bir remont deposu tesisi tasavvur olunmakta ise de Arganın uzak olması dolayısıyla ordunun istifade edemeyeceği mülâhaza kılınmakta olduğundan bahisle Arga tay deposunun lâğvı ve emakin ve arazinin başka surette muhafaza ve umranına teşebbüs edilmesi cevaben By. İş. D. reisliğinden O. D. reisliğine arz edilmiştir.

*
*
*

MERKEZ ORDUSU:

Merkez ordusunun esasını Sivasta bulunan üçüncü Kolordu teşkil etmiştir.

335 senesinde üçüncü kol o. F. 5 ve F. 15 Sv. ve Top. alayları, nakliye ve istihkâm taburları, baytarî, sıhhi ecza depoları ve daha sair küçük kıt'alar ve müesseselerden ibaretti;

336 senesi bidayetinde kadroya bir de muvakkaten hayvan hastanesi ithal edilmiş ve işbu hastane kıt'aların zayıf hayvanlarını tedavi etmek ve çayırardan da istifade ettirmek üzere Lâdikte tesis olunmuştur; müdürlüğüne bir baytar yüzbaşı ve inzibat zabıtale bir de eczacı tayin olunmuş ve 2 nalbant, küçük zabıt kumandasında 15 nefer verilmiştir; 338 senesi nihayetine doğru Kolordu Kumandanlığından verilen emir üzerine F. 5 Kafkas fırkası topçu alayında mevcut sabit kürek, büyük ve küçük örs, balyoz ve nal imaline mahsus tekmil aletler ve edevatlar hayvan hastanesine teslim edilerek bir de nalbantbaşı tayin olunmuştur; bilahâre F. Merkezlerinde de birer nalbanthane açılmıştır.

Her iki F. da birer baş baytar ve nakliye, Top. Taburlarında birer ve Piyade alaylarında birer ve Sv. alaylarında da ikişer baytar vardı. Badehu teşkil olunan 6. Piyade atlı fırkasına bir baş baytarla iki alayına birer baytar verilmiş bunların biri mükellef Samsun belediye baytarı idi.

22 — 8 — 336 tarihinde K. O. da 11 baytar olup kadroya nazaran daha 4 baytarla iki eczacıya ihtiyaç vardı.

Üçüncü K. O. 9 — 12 — 336 tarihinde lâğvedilerek yerine merkez O. su teşekkül etmiş ve bidayette baş baytarlık vazifesi mülga K. O. baş baytarlığı tarafından idare olunmuştur.

Yozgatta bir atlı piyade alayı teşkil edilmiş ve 3. süvari alayı O. ya merbut müstakil süvari livasına ifrağ olunarak 13. Sv. livası namını almıştır, bundanmaada 6. Sv. Alayı ile Amasya ve Sivasta birer depo alayı vardı, bilâhare 16. F. teşkil olunmuş bir müddet sonra Ankaraya sevkolunmuştur.

Samsun fırkası 10. piyade F. sı namını almış, nakliye taburu da katar badehu O. Nakliye müfettişliğine tahvil edilmiştir; yeni teşkilâta göre elde bulunan baytarlar kâfi gelmediğinden İstanbuldan kaçan ve merkezden istenilen baytarlarla iktifa olunmuştur.

O. Mıntakasında eşkiyayı takip maksadile teşkil olunan mürettep Sv. F. sı lâğvolunmuş ve bazı kıt'alar Garp cephesi emrine verilmiştir; O. emrinde daha müzaheret ve asayiş namile bir takım teşkilât vardı.

28 — 5 — 337 Tarihinde ordu teşkilâtı atide gösterilmiştir:

F. 10 P., 27 Sv. livası, O. kıt'aları ve merbutesi ki, hayvan hastanesi ve deposu da dahildir, bu tarihten sonra 14. Sv. F. sı teşkil olunmuş ve 27 ve 28. süvari livalarından ibaret bulunmuştur.

O. Başbaytarlığında son zamanlarda Miralay Ahmet Vefik Bey bulunuyordu, bazı alaylarda ve müesseselerde baytar noksanı ve nalbant başı ihtiyacı vardı.

HAYVAN HASTANESİ :

Lâdikte muvakkaten açılan hayvan hastanesi 336 senesi Mayıs ayında vazifeye başlamış ve en ziyade, kıt'alardan gönderilen uyuzlu hayvanların tedavisile iştigal etmiştir; bir iki ruam vak'ası da görülmüştür; ruam marazı sarisinin zuhûru esbabı hayvanların Sivastan sevkolunurken iskân ettikleri mülevves ahırlara ve ahali hayvanlarıyla temaslarına ve yollarda umumî çeşmelerden sulanmalarına atfedilmektedir; yaralı hayvanların mühim olmadığı ve yalnız birkaç resinde iltihabı ev'iyeyi lenfaiye bulunduğu kumandanlığa takdim edilen raporda işaret edilmiştir.

Hastanenin umum hayvanları civardaki çayırardan istifade ettirilmiş ve sonbaharın hulûlü ve Lâdikte müsait mesken bulunmaması hasebile şıfayap olan hayvanlar kıt'alarına iade edilerek hastane ahali vesaitile ve kadro halinde Amasyaya hareket ederek orada yerleşmiştir; hastane vasıtasile, kıt'alardaki 4 yaşından küçük ve 6 aylıktan büyük olan taylar sattırılmıştır.

NALBANTHANE :

Kolordunun emri üzerine hayvan hastanesi tarafından 11 — 11 — 336 tarihinde bir de nalbanthane tesis olunmuştur.

Kolordunun nakliye deposunda 335 senesindenberi bir nalbanthanesi mevcut olup bu senenin Kânunuevvel ayında kadana, beygir, ester nalı olmak üzere cem'an 1162 adet nal ve 6312 adet te mih imal etmiştir.

336 Senesi Kânunusani ayında 592 adet nal ve 4524 adet te mih ve Şubat ayında 576 adet nal ve 3456 adet mih ve Mart ayında ise kömürün azlığından ancak 160 adet katır ve kadana nalı imal edilebilmiş ve bunlar kâmilten muhtelif kıt'alara tevzi olunmuştur.

Fırka merkezlerinde de birer nalbanthane mevcut olduğu halde kıt'aların nal ve mih ihtiyacı tamamile temin edilememiş ve bu bapta baytarlık işleri dairesi reisliğine malûmat verilmiştir.

Eldeki nalbant başıların azlığına mebni bu cihetten kadro ihtiyacının ikmal

edilemediği, Millî Müdafaa Vekâletince anlaşılmış olduğundan, kıt'alarda tecrübedide ve azçok okur yazar nalbant çavuşu ve onbaşılarının hususî bir heyet muvacehesinde imtihan edilerek ehliyet gösterenlerin nalbantbaşılığa terfi edilmek üzere imtihan evrakı istenilmiştir .

Kolordu merkez ordusuna tahvil edildikten sonra 28 — 12 — 336 tarihile başbaytarlıktan Millî Müdafaa baytarlık İş. D. reisliğine verilen cevapta kıt'alarda bu evsafa nalbantbaşılığa talip yalnız bir onbaşı bulunduğu, halbuki ordunun üç fırkasının topçu alaylarında nalbantbaşılar olmadığından mütekait veya müstafi olanların tavzifi veya tezkere alanlardan bu evsafa olanların rıza ve imtihanla alınmaları teklif olunmuştur .

ECZA VE ALÂT :

336 Senesi nihayetinde merkez ordusunun baytarî ecza deposunda mevcut olan ve en ziyade kullanılan lüzumlu ilâçların gittikçe azalmakta ve hariçten tedariki de imkânsız görülmekte olduğundan bahisle bu hususta zengin olan ordunun sıhhiye deposundan istifade edilmesinin temini için başbaytarlıktan baytarlık İşleri D. sine teklif vaki olmuştur .

Kıt'alar ecza ihtiyacı ordunun ecza deposundan temin edilebilmiş olduğu gibi F. 5 in düşmandan iğtinam etmiş olduğu ve mazbata ile depolardan alınmış bulunduğu edviye ile de tatmin olunmuştur .

TEÇHİZAT :

Süvari alayından bir kısım hayvanlar yularsız olduğundan çifte dârbelerile yekdiğerini yaramakta ve vizitaya efradın kuşakları ile gelmekte olduğu ve bir hayvanın ayağı kırılarak telef olduğu hastane müdavi baytarî tarafından bildirilmekle alay için 150 yular alınmıştır .

Hayvanlar yem torbalarının fiatce pek gali olduğundan, malî vaziyet dolayısıyla hariçten mubayaası imkânsız görülmüş ve K. O. levazımından baş baytarlığa yazılan bir tezkerede, yem torbalarının sanayi takımında imal ettirilmek üzere hayvan kıllarının toplattırılmasının temini rica edilmişse de yele ve kuyruk kesmek mevsimi olmadığından tehir edilmiştir .

Ordu levazım imalâthanesinde yapılan eyer takımlarının altlarına fanilâ veya keçe verilmediğinden hayvanlar vurularak uzun müddet hizmetten geri kaldıkları O. Baş baytarlığından levazıma bildirilmiş ve altlarına usulü dairesinde keçe veya fanilâ konulmasının temini rica edilmiştir .

Amasyadaki hayvan deposuna gönderilen hayvanlar ekseriya teçhizatsız olup mekkârelerde yalnız birer kuru semer bulunduğu ve bunların hiçbir işe yaramıyarak depoda yığılıp kalmakta olduğundan bahisle en ziyade lüzum görülen belleme, torba, gebre ve kaşağı gibi muhtabiye ile birlikte gönderilmelerinin temini depo müdürlüğünden baş baytarlığa arz edilmiştir .

NAL VE MIH:

K. O. ca nakliye deposunda ve hayvan hastanesinde açılan nal ocaklarından istifade edilmiş ve kıt'aların bir dereceye kadar ihtiyaçlarını temine çalışılmıştır ; badehu Merkez ordusunca da Amasyada tesis edilen nal imalâthanesi O. hayvanatının ihtiyacına kifayet etmekte ve elde bulunan bir aylık ham demirin sonu gelirse O. nun nal ve mîha bu veçhile ihtiyacı kalmıyacağı orduca tasrih

edilerek, sevkıyat ve nakliyat umum müdürlüğü emrine verilen mezkûr nal imalâ-tanesinin ipkası veya sanayi takımlarına ilhakı Millî Müdafaa vekâletinden rica edilmiştir .

Merkez O. su karargâhında, dört süvari alayında nalbantbaşı olmadığı ve bazı kıt'ada metruk nallar bulunduğu gibi bu havalide demir tedariki de mümkün olduğundan bahisle hayvanların tırnaklarının ve binnetice amudiyetlerinin bozul-maması için O. başbaytarlığından, baytarlık İş. D. reisine yazılan tahriratta orduya nalbantbaşı gönderilmesi rica edilmiştir .

Nalbant takımları millî tekâlif komisyonları vasıtasile tedarik olunmuş ve Ankara ambarından da 5 takım gönderilmiştir .

İAŞE:

Büyük Millet Meclisinin karare 4 — Haziran — 336 tarihinden itibaren sefer-berliğin filen devam etmesi hasebile bilûmum zabıt ve askerî memurların hayvan-ları O. emirnamesinin 14 — Mayıs — 336 tarihli nizamname ahkâmına tevfiakan mirî tarafından iâşe edileceği tamim olunmuştur .

15 — 11 — 336 tarihinden itibaren sekiz saatten fazla harekete memur olan kıt'alar hayvanlarına seferî nizamname mucibince ve şehir dahilinde adi hizmetlerde çalışan hayvanlara da hazarî nizamname mucibince yevmî istihkâk verilmeğe başlanmıştır .

Levazım heyetince 1 — 12 — 336 tarihinde: Amasyadan Samsuna memuriyete gönderilecek hayvanlara yevmî istihkak için 22 kuruş 38 para ve Amasyadan Sivas, Kayseri Malatya ve Erzurum hatları için hayvan başına 20 kuruş ve han ücreti olarak hayvan başına yüz paranın ilâveten verilmesi ve yalnız mekkâre efradı ile 8 saatten az mesafe ile yürüyüş yapacak nefer ve hayvanlara yevmiye ve han ücreti verilmesine lüzum olmadığına karar verilmiştir .

Mısır itası hakkında baş baytarlıktan levazıma verilen cevapta :

Mısırın atlara verilmesinin muzır olduğu ve 1 kilo arpaya muadil 850 gram ve yalnız taze, kırma ve samanla karışık olmak şartile öküz, inek ve mandalara verilmesinin muvafık olduğu izah edilmiştir .

Hayvanlar çayırlardan azamî istifade etmişlerdir .

Tedavide bulunan uyuz hayvanlara kepek ve saman miktarı sabit kalmak şar-tile yevmî istihkaklarına yarımşar kilo arpa zammolunmuştur .

Teşrinisani ayında verilen bir emirde topçu ve süvari alaylarile hayvan hasta-nesinin altışar aylık saman ihtiyaçlarının şimdiden tedarik ve iddihar etmeleri bildirilmiştir .

16 — 5 — 337 tarihile O. kumandanlığının emrile Koçhisara naklolunan hayvan hastanesi çayır mevsimini Hafikte geçirmiş ve vâsi çayırlardan biçtiirdiği 196 292 kilo otu kısmen Sivasa yollamış ve kısmen de kıt'alara tevzi ve mütebakisini de bilâhare aldirmek üzere Hafik şubesine teslim etmiştir .

Koçhisara naklolunan hayvan hastanesinin evvelce bir de hayvan deposu vardı, fakat bu unvan hazfolmuş ve badehu Amasyada yeniden bir hayvan deposu teşkil olunarak orada kalmış perakende hayvanlarla kıt'alardan gelen hasta hayvanlara hastane vazifesini görmüştür .

Koçhisardaki hayvan hastanesi Amasyaya avdet etmiş ve 22 — 9 — 337 tari-hinde bir de mevaşi deposu teşkil olunmuştur, depo müdüründen başka yalnız bir baytar ve bir hesap memur namzedi bulunuyordu ; 337 birinci kânunda kuvvesi :

Cem'an 3 784 res olup bunlarda, güzluk bakariye, yağlıca bakariye, kılçak manda, aydoğdu teke, bulduklu keçi, buğa köy keçi ve koyun, yağlıca keçi, teke, koyundan ibaret idi, içlerinde damızlığa elverişli muhtelif 1 353 hayvan da bulunuyordu .

İKMAL, İSTİHDAM ve AHVALİ SİHHİYE :

Orduca yeniden teşkil olunan kıt'aların hayvan ihtiyacı bir taraftan teşkil olunan mubayaa komisyonları vasıtasile satın alınarak ve hamiyetli ahali tarafından teberru suretile ikmal olunmuştur .

Hayvanlarla beraber gelen teçhizat ya pek az veya hiç bulunmadığından bilâhare tedariki pek müşkül görülmüş ve mubayaa komisyonlarına, askerlik şubelerine verilen emirde alınan hayyanların teçhizatlarının tam olmasına dikkat olunması bildirilmiştir .

27 — 2 — 337 tarihli O. baş baytarının raporunda ; bazı kıt'aların bahusus topçuların hayvanlarına iyi bakılmışsa da muytabiye noksanından ve bulundukları ahırların hıfzıssıhhaya muvafık olmamasından hayvanların zayıflamış ve umumî yalaklardan sulandıklarından sarî hastalık eksik olmamış ve iyi bakılan süvari hayvanlarının da ekserisinin muytabiyesi olmadığı ve ahırlarda tathirat yapılmamış olduğu zikredilmiş ve hususî yalaklarla tathiratın temin edildiği işaret edilmiştir .

Hayvan hastanesinde de zayıf hayvanlara güzel bakılmışsa da burada da muytabiye noksanı bulunduğu ve nalbanthanenin muntazam olup bazı alât ve edevatın ikmali halinde ordu hayvanlarının nal ve mih ihtiyaçları tatmin edilebileceği, nakliye hayvanları toplu ise de tımarlarının noksan ve öküzlerin zayıf görüldüğü ve hulâsa umum hayvanların $\frac{95}{100}$ seferî meşâka mütehammil ve halen vücutlerinden istifade olunabileceği tesbit edilmiştir .

Tedariki vesaiti nakliye komisyonlarınca yapılmakta olan mubayaatın pek batı devam ettiği, alınanların da cüsse itibarile binek ve mekkâreye elverişli olmayıp hemen kâffesinin lâgar bir halde bulunduğu ve teçhizatının da istimale salih olmadığı O. kumandanlığınca dikkate alınarak komisyonlara ve kalem reislerine verilen emirde orduyu pek büyük malî zararlara duçar eden ve yukarda tamim edilen bugibi mubayaatın kat'î surette men'i ve müsebbipleri hakkında tazmin muamelesi yapılacağı bildirilmiştir .

Mubayaa olunan hayvanlar fiatça pek fahiş görüldüğünden M. M. Vekâletince muhtelif hayvanlara irtifa nisbetinde sabit ve mutedil birer fiat tayin olunmuş ve orduya ve komisyonlara tamim edilmiştir, sırası gelince bir sureti yazılacaktır .

Samsundan hareket eden 38 nefer ve 70 manda ve öküzlü kağı kolu Amasyaya 35 manda ve 21 öküzle vâsıl olabilmiş ki, 14 koşum hayvanı yollarda telef olmuştur, diğerleri de pek zayıf bir hale gelmişler ve Amasyada 3 gün tam istihkakla istirahat ettirildikten sonra Mecidözü kariyelerine müteselsil kefalet ile tevzi edilmek üzere tahrik edilerek birbuçuk saatlik mesafede Çorum kışlasında daha 9 manda yerinden kalkamıyacak bir vaziyette terkedilmişlerdir .

Samsundan bir mülâzim kumandasında yola çıkarılan 133 hayvandan Amasyaya ancak 79 resi dahil olabilmiş 54 resi yollarda telef olmuşlardır ; bu hususta ordu-
dan 10. fırkaya yazılan bir tahriratta hayvanların iaşesizlik ve bakımsızlıktan bu derece zayıf ve dermansız düşerek zıyaa duçar kılmaları alâkadaranın iaşeye lâkayt kaldıklarını göstermiş olduğundan teessüfe şayan bulunmuş ve badema orada kalan

hayvanların iaşesine nezaret eden memurların fevkalâde dikkat ve itina ederek iyi beslenmelerine ve zayıf düşmemelerinin temini temenni edilmiştir.

ISKÂN :

Sihhî değildir, tavlalar iskâna müsait olmıyan eski bir takım köy ahırlarından ve bazıları gelişi güzel tamir edilmiş vâsi ve zemini toprak boş binalardan ve kemakân han ahırlarından ibaret idi, iskâna müsait olanları da varsa da bunlar da muntazam tavla şeklinde olmayıp zeminler toprak ve binalar ahşap olduğundan fenne muvafık surette tathirata imkân yoktur; esasen diğer ordularda da iskân aynı veçhile devam ettiğinden hayvanların iskân mes'elesi fazla dikkat ve hıfzıssıh-haya tamamen riayet edilerek ahırların havalandırılması ve sık sık dezenfekte yapılması lâzımgelmektedir.

Mevaşi deposu, bulunduğu Gözlük kariyesinde iskâna müsait olarak civarda Alman çiftliğile mer'aları mûmbit olan Tuzsuz kariyesini bulmuştur.

ADİ HASTALIKLAR :

Adi hastalıkların ekserisi yani dörtte üçü muhtelif yaralardan ibarettir, dahilî hastalıkların ehemmiyeti haiz olmadığı ve yalnız cihazı hazmî hastalıkları dahilîye nisbeten dörtte üç nisbetindedir; yaraların bu kadar çok olması teçhizatın noksanîyetinden, semer ve eyerin hayvanlara uygun olmamasından ve daima tamire muhtaç bulunmasından ileri gelmiştir; yürüyüşlerdeki kusurlar da buna inzımam eden sebeplerdir, hayvanların bel ve cidağularından yaralanmaları müzmin bir mes'ele teşkilini almış ve kış esnasında da bıcılğan hastalıkları fazlalaşmıştır.

Adi hastalıklarla umum hayvanların kuvvesi merbut 2 numaralı tevhit edilmiş istatistik cetvelinde gösterilmiştir.

Sari [Bulaşık] Hastalıklar

CEREP [UYUZ] HASTALIĞI :

Merkez ordusunda, O. teşekkülden evvel K. O. kıtaatı hayvanatı arasında uyuz hastalığı az çok devam ediyordu; bunlar kıt'alardan toplanarak hayvan hastanesine gönderilmiştir, tedavi esnasında çayırardan da istifade ettirilerek vücutça toplanmalarına ve binnetice tamamen şifayap olmalarına gayret olunmuştur.

Merkez O. su hayvanlarında zuhûr eden cerep hastalığı cildin nihayetine bağlanan 2 numaralı istatistik cetvelinde irae olunmuştur.

RUAM [MANGAFA] HASTALIĞI :

Ruam hastalığı da pek münferit bir halde tektük devam etmiş ve lâzımgelen ciddi tedbirler alınarak sirayetin tevessü ve intişarına meydan verilmemiştir. Ruam vukuatı merbut 2 numaralı istatistik cetvelinde gösterilmiştir.

VEBAYİ BAKARİ :

M. M. Vekâleti By. İş. D. reisliğinden 24 — 2 — 337 tarihile merkez O. başbaytarlığına varit olan bir telgrafta : Niğdenin Keremkân kariyesinde vebayı bakarî hastalığı mevcut olduğundan sihhî tedabir ittihazı bildirilmiş ve mıntakası dahilindeki sığırlar hakkında tahaffuzî tedbirler alınmak üzere Sıvasta 6. süvari fırkası başbaytarlığına emir verilmiştir.

20 — 2 — 337 Tarihile Cenup cephesi başbaytarlığından By. İşleri D. reisliğine verilen malûmatta Niğdeden tekrar alınan telgrafta hastalığın veba olmayıp intanî zatülmidii miaî olduğu tasrih edilmiştir.

Elcezire cephesi başbaytarlığından 7 — 12 — 337 tarihile merkez O. su başbaytarlığına çekilen telgrafta Genç, Palo ve Elâziz civarındaki 12 karyede vebayı bakarî olduğu ihbar edilmiş ve Sivas menzil başbaytarlığına lâzımgelen emirler verilmiştir.

12 — 12 — 337 tarihile Merkez O. sundan Çorum ve Yozgat mıntaka kumandanlıklarına ve menzil müfettişliklerine vaki olan bir iş'arda: Ankara ve sıvas civarında vebayı bakarînin hükümferma olduğu M. M. V. inden bildirilmekle civarlık itibarile sığır hayvanlarını muhtemel sirayetden vikaye için sıhhi tedbirler alınması temenni edilmiştir.

Sivas menzil baş baytarlığından 11 — Birinci Kânun — 337 tarihinde de Merkez O. baş baytarlığına çekilen telgrafta nefsi Sıvasta vebayı bakarî imha derecesine gelmişse de Karahisar, Yenihan, Kayadibi, Ulaş, Aziziye merbut karyelerde hükmünü icra ettiği ve mücadele heyetile mesai teşrik edilerek hastalığın itfasına devam olunduğu bildirilmiş idi.

17 — 1. Kânun — 337 tarihile Sivas menzil baş baytarlığından çekilen bir telgrafta da Kelkit ve Şiran kazalarının birkaç karyesinde vebayı bakarînin şiddetle devam ettiği Erzincan mıntaka kumandanlığından alınan bir telgrafa atfen bildirilmiş idi.

Bu tarihlerden daha evvel yani 15 — 10 — 337 ve 31 — 10 — 337 tarihlerle Şarkî Karahisar baytar müfettişliğinden verilen malûmata nazaran vebayı bakarînin Ortaköyde son devrinde olduğu ve Kârul ile bir iki karyede de mündefi olmak üzere bulunduğu ve hastalığın şiddetle devam ettiği Sevindik karyesine yerleştirilen muhacirlerin kanun ahkâmına riayet etmemeleri ve şekavetin men'i maksadile köylerinden çıkarılan eski ahali vasıtasile hastalığın Alucraya kadar sirayet edeceği ihbar edilmiş ve hayvanlara serom tatbik edilmekte olduğundan enjektör talep edilmiş idi.

17 — 10 — 337 tarihile de süvari alayı baytarlığından O. başbaytarlığına verilen malûmata nazaran Lâdik civarında birkaç karyede vebayı bakarînin tahribat yaptığı anlaşılmağa Lâdik mıntaka kumandanlığına verilen emirde civardaki vebayı bakarî hastalığının itfa ve sirayetinin men'i için altıncı süvari alayı baytarının memur edilmesi ve neticenin bildirilmesi emredilmiştir.

Bazı yerlerde elde mevcut seromların bozulmuş olduğu anlaşılmış olduğundan Merkez O. su başbaytarlığı emrine Erzincan müessesesinden 100 litre serom gönderilmesi By. İş. D. reisliğinden emredilmiştir.

28 — 12 — 337 Tarihile Millî M. V. By. İş. D. inden vaki olan tamimde :

Ankarada vebayı bakarî zuhûr eden nakliye ve müessesat bakarî hayvanatından 700 ü mütecaviz hayvan üzerinde safra telkihi suretile yapılan tecrübenin pek ziyade memnuniyete şayan netice tevliit ettiği ve hastalığın sırf bu sayede tamamen itfa edildiği ve seromun bulunmadığı mahallerde zabıtai sıhhiye ahkâmının tatbikile beraber atideki şerait dairesinde safra zerki her cihetçe temenniye şayandır :

1 — Safra, vebayı bakarîye ait serirî âraz gösterdiğinden dolayı itlâf veya zepfi vayahut öldüğü 3 saati tecavüz etmiş hayvanların evvelâ temiz su ile yıkanacak ve badehu alkol ile hertarafı temizlenecek olan kisei safrayenin ev'yesi en az olan mahallinben delinmek suretile fevkalâde temiz ve derunünde ispirto yakılmış mevzuata alınır .

2 — 24 saat hali üzere terkölunur ve tamamen teressüp vukuundan sonra rüsubun üst kısmındaki safra, içinde alkol ihrak edilmiş diğer bir mevzua nakledilerek rengi ve tortusu muayene edilir.

3 — Renk açık veya koyu yeşil olduğu ve sallandığı zaman mebzul beyaz köpük ita ettiği takdirde istimali kabildir.

4 — Dahilinde kanın inhilâlî husule gelmiş safranın rengi kırmızıdır; piroplâzmostan tevakki için bugibi rengi ihtiva eden safra istimal edilmemelidir.

5 — Üçüncü maddedeki evsafı haiz olan safradan beher hayvana bir pravaz sıringası ile tahtecilt 10 santimetre mikâbı zerkolunmalıdır; zerkten evvel aynı serom istimalinde olduğu gibi hayvanların dereceleri alınmalı ve yalnız 39 buçuk dereceyi tecavüz edenlere 15 — 20 santimetre mikâbı zerkedilmelidir.

6 — İlk zerkten itibaren onuncu gününe kadar beher 3 günde bir alınacak derecelerde tereffüü hararet gösterenler hakkında aynı serom tatbikında olduğu gibi muamele edilmelidir.

7 — Safra telkihile muafiyet usulü Türkiyede ilk defa tatbik edilmekte olduğundan zerkiyattan sonra tevlit edeceği kat'î neticeleri tetkik ve tesbit edilerek müdellel raporla reisliğe bildirilmelidir; bilhassa tetkika şayan olan noktalar şunlardır :

1 — Muafiyet, safra zerkinin asgarî ve azamî kaçınıcı günü başlamaktadır;

2 — Safranın muafiyet müddeti asgarî ve azamî nekadardır;

3 — Safra zerkiyatından sonra negibi aksülâmeller görülmektedir.

İhtar :

Hayvanlarımızda Piroplâzmoz pek münteşir olduğu için evvelâ safra ve bilâhare virüs zerkı suretile istimal edilen usulü muhtelite her cihetçe tehlikelidir.

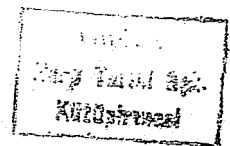
Merkez ordusunda mirî sığır hayvanlarında vebayi bakarinin vukuuna meydan verilmemiş, hastalık yalnız ahali hayvanlarında hükmünü icra etmiş olduğundan merkez O. su namına tanzim edilmiş olan emraz istatistik cetvelinde vebayi bakarı vukuatı gösterilmemiştir,

O. hayvanlarında sair bulaşık hastalıklar ehemmiyetsizdir; yalnız ahali hayvanlarından, bir manda koluna sirayet eden barbone hastalığından 3 telefât verilmiş ve 15 gün karantina ile sirayetin önü alınmıştır.

Mevaşi deposunda da zuhûr eden zatürriei muhiti sariyeden koyun ve keçiler mühim zayıat vermişlerdir; kavurına yapılmasına devam edilerek daha fazla tahribata meydan verilmemiştir.

ŞARBON :

Hummayi cemrevî marazı sarisinden O. hayvanlarında bir iki vukuat görülmüş ve merkez O. sıhiye reisliğinden 8 — 4 — 337 tarihile O. başbaytarlığına takdim kılınan bir muhtırada hücum taburu ahçı neferlerinden bir neferin şarbona müptelâ olduğu bakteriyolojik muayenede anlaşılmış ve hastalığın etlerle temas vasıtasile sirayet etmiş olacağından bahisle tekerrürünün emn'i için etlerin kesilmeden ve kesildikten sonra iyice muayenelerinin temini rica olunmuş ve baytarî heyetçe, askere verilen mevaşının bulundukları ağıllarda yapılan tetkikat ve tahkikatta :

Şarbon hastalığına tesadüf edilmediği ve bazı sürü sahiplerinden de alınmış oldukları menfi cevaptan bahsile tanzim etmiş oldukları rapora nazaran başbaytarlıktan varit olan ilâmda : Şarbon vukuatı, kunturatçının eti vermeğe başlamış olduğu tarihte zuhûr ederek sair neferlerde görülmediği ve akdemce zuhûru melhuz olan şarbon isporlarının yağmurlar vasıtasile kışla civarını münten bir hale koyarak sinek veya kenelerin vahzile mezkûr neferin aşılarmış olacağı mütaleasında bulunmuştur .

İkinci Kısım

4. FASIL

Şark Cephesi

TEŞKİLÂT :

Erzurumda yeniden teşkil edilmiş olan On beşinci kolordu emrinde 336 senesi 2. Kânun bidayetinde 3, 9, 11, 12. fırkalarla K. O. ya merbut kıt'alar [Hayvan hastanesi nal imalâthanesi dahildir] bulunuyordu.

Bu senenin esbabı mucibe raporunda baytar ihtiyacı işaret edilmemiş cephe başbaytarlığında vekâleten baytar Binbaşı Abdülmuttalip Bey bulunmuştur.

Kolordu nalbant mektebinin faaliyeti dolayısıyla nalbant ihtiyacı temin edilmiştir.

1337 Senesinde fırka 3 Garp cephesi emrine gönderilerek Şark cephesi kuruluşu 9, 11, 12, 13. fırkalarla 6. süvari fırkası 20. topçu alayı Kars müstahkem mevkii nakliye taburu mürettep nakliye ve Ardahan ve havalisi kumandanlığı, hayvan hastanesi nalbant mektebi ile sair kıt'alardan ibaret bulunmuş ve cephe başbaytarlığına baytar Kaymakam Tahsin Bey tayin otunmuştur.

Fırka 12 de Garp cephesi emrine gönderilerek yerine Kânunuevvelde 7. Sv. F. sı gelmiştir; bu ayda Karsta bir hayvan hastanesinden maada bir de mevaşi deposu ve Erzurumda bir hayvan deposu bulunuyordu, hayvan hastanesinde olduğu gibi hayvan deposunda da nal imalâthanesi bulunmuş ve muallem nalbant yetiştirilmiştir.

338 Senesinde 11. fırka 21 numarayı alarak Garp cephesine gitmiş ve Şark cephesi karargâhı kalarak kolordu 9 namını almıştır, başbaytarlığa Kaymakam Mustafa Razi Bey getirilmiştir.

Ağustos ayında cephe emrine 8. Sv. F. sı verilmiş, Teşrinisani ayında Sv. 6. F. cephe emrinden çıkmıştır; Kânunuevvel ayında Şark cephesi emrinde 7, 8 Sv. fırkaları, ile F. 9 Kafkas, 13. P. fırkası Kars ve Erzurum müstahkem mevkileri, 20. topçu alayı, hudut komiserliği, Sv. alay 18, cephe karargâhı, kolordu 9 karargâhı ve merbutatı nakliye tabur 15, mürettep Nk., Kars mevaşi deposu ve ziraat ocağı, hayvan hastanesi ile Erzurum nal imalâthanesi bulunuyordu; baytar ihtiyacına dair bir kayide tesadüf olunamamıştır.

339 Senesinde esas kuruluşta bir tebeddül olmamış yalnız Erzurumda hayvan deposunda bir revir açılmış ve Erzurumda teessüsündenberi ancak faaliyete gelebilen baytarî bakteriolojihanede serom istihsaline devam edilmiştir.

1339 — Temmuz ayında Şark cephesi karargâhile dokuzuncu K. O. ve müessesati : F. 7, 8 Sv. ve F. 9, 13 P., Kars Erzurum müstahkem mevkileri, alay 18 Sv., Nk. Tb. 15, mürettep Nk., hudut komiserliği, Kars hayvan hastanesi ve baytarî bakteriyojihaneden ibaretti; baytar ve nalbant başı ihtiyacı gösterilmediğine ve bu bapta muhabere de cereyan etmediğine nazaran bu cihetten kıt'aların kadrolarınının tamam olduğu anlaşılmaktadır.

Müesseseler

HAYVAN HASTANESİ :

Hayvan hastanesi Karsta bulunuyordu, müdür vekili bir baytar binbaşı olup hayvanların sıhhi ahvali iyi ve kadro hayvanları her an harekâta iştirak edebilecek kuvveti haiz idiler ; meskenlerinin hıfzıssıhhaya muvafık olduğu ve nal mih, burada nal imalâthanesinde ve nalbantbaşı nezaretinde imal edildiği için ihtiyaçtan fazlası kıtaata tevzi edilmekte imiş ; diğer teçhizat noksan, köhne ve belleme namı ile birşey mevcut olmadığı, eyer, semer ve koşum takımlarının da aynı vaziyette bulunduğu ve ecza alât Erzurumda bulunan ecza deposundan tedarik edilmekte olduğundan bu cihetten sıkıntı çekilmediği, iaşeye gelince kadanolara üçer, zatî bineklere ikişer, mirî bineklere ve koşum, mekkâre ve esterlere birer buçuk kilodan yem verildiği ve hastanede tedavide bulunan hayvanların otları kıt'alarından ve arparları da hastaneden temin edilmekte olduğu kaydedilmiştir .

337 senesinde Eylül, 1. Teşrin, 2. Teşrin aylarında hayvan hastanesinde bulunan 96 res hayvandan 9 resinin ruam hastalığından itlâf edilmiş olduğu, birinin güzaz, birinin hummayi tifoididen ve diğer dört resinin de adi hastalıklardan mürt ve 18 resinin satılmış olduğu ve 63 resinin de şifayap olarak diğer aya, adi hastalıktan 11 resinin devrettiği ve kadro hayvanlarıyla misafir hayvan mecmuu da 29 resten ibaret bulunduğu kaydedilmiştir . 338 senesi Şubat ayında hasta mevcudu 32 ve kadro hayvanı 21 res idi, Mart ayında hastanede 19 sağlam hayvan ve 36 res te tedavi altında hayvan var idi, hastalıkları da zatürrie, zatülcenp ve rie, iltihabı kasabat, ufunei dem, nezlei em'a, sui hazmimidi gibi dahilî ve hal'ı mafsâl, felci şefe, cüruhu muhtelif, risye, tırnak çatlağı, sat gibi haricî ve zafiyeti umumiyyeden ibaret idi ; yalnız geçen aydan devreden 1 res ruamdan şüpheli hayvanla bu ayda duhul eden 6 res şüpheli ruamın hakikî ruam oldukları tahakkuk etmekle 4 resi itlâf edilmiş ve 2 si de mürt olmuştur, geçen aydan devreden 13 cerepli ile bu ayda duhul eden 12 uyuzludan 6 resi şifayap olup 19 resi devretmiştir, bir res te ruamdan şüpheli olarak devrolmuş ve ayda duhul edenlerle devir mecmuu olan 82 hayvandan 34 ü şifa 4 ü mürt ki, 2 si ruamdır, 4 resi ruamdan itlâf 4 resi fûruht ve 36 resi de diğer aya devretmiştir .

Nisan ayında 57 aygır idiç edilmiş hasta mecmuu 101 duhulle 137 rese balığ olmuştur ; duhulün 9 resi ruamlı olup biri mürt ve diğerleri itlâf edilmiştir, gelecek aya ruamdan şüpheli olmak üzere 3 hayvan terkedilmiş ve bir resi kesri azımdan itlâf edilerek diğer aya 47 adi hastalıklı ve 24 res te uyuzlu hayvan devretmiştir ; hasta mevcudu 137 olduğuna göre şifa $\frac{0}{100}$ 35, mürt $\frac{0}{100}$ 4,4, itlâf $\frac{0}{100}$ 4,4, fûruht $\frac{0}{100}$ 3 ve devrolan hastalar da $\frac{0}{100}$ 54 nisbetindedir .

Ruamlı hayvanlar muhtelif kıt'alardan vürut etmiştir, iaşede bir tebeddül yoktur, mesakin temizdir, nal ve mih kâfi miktarda mevcut olup muytabiye noksan ve eskidir, ecza varsa da mevcudu kalmıyan birkaç kalem eczaya ihtiyaç vardır, tesis edilen bakteriyolojihaneyi faaliyete getirmek için de ayrıca ecza ve edevata lüzum görüldüğünden Ankaradan talep edilmiştir .

Haziran ayında uyuz kalmamış ise de ruam hastalığı devam etmiştir, hayvanlar yeşil çayrılardan istifade ettirilmiştir .

Temmuzda ruam devam etmişse de Ağustosta duhul vaki olmamıştır ,

Hayvan hastanesinin ve Erzurumda bulunan hayvan revirinin 338 senesi birinci Kânundan 339 senesi ikinci Kânuna devreden 31 res hasta hayvanda sari emraz yoktur.

HAYVAN DEPOSU:

Erzurumda bulunan hayvan deposuna 337 senesi birinci Kânuna 29 adi hasta hayvanla bir uyuzlu devretmiş ve 4 resi uyuzlu olmak üzere 18 hayvan duhul etmiştir; 338 ikinci Kânuna biri uyuz ve altısı adi olmak üzere 7 hayvan devretmiştir, mütebakisinden bir resi adi harikten mürt olmuş [İhtilât kakkında bir işaret yoktur] ve bir resi hal'i mafsaldan itlâf edilmiş ve münteşir cerepten tedavi edilen 13 res hayvan satılmış ve 13 resi de şifayap olmuştur.

Deponun kuvvesi 17 hayvanla 7 res misafir hayvandan ibaretmiş; alelûmum kadanalara 3 okka arpa ve 7 buçuk okka ot verilmiş yevmi kalorileri 8850 ye balığ olmuştur; zatî bineklere 2 kilo arpa ve 7 buçuk kilo ot verilmiş kalori miktarı 7150 ye ve umum mirî hayvanlara birer buçuk kilo arpa ve yedişer buçuk kilo ot verilerek kalori miktarı 6300 ze balığ olmuştur; bakarata 1 kilo kırma ve 7 buçuk kilo ot verildiğine nazaran kalori miktarı 5450 den ibarettir.

Techezat noksan olup yular; keçe, belleme ve gebre gibi muytabiye olmadığından tımar da daima noksan kalmıştır; ecza, baytarî ecza deposundan temin edilmiştir.

338 senesi Şubat ayna biri ruamdan şüpheli ve ikisi cerep olmak üzere 10 hayvan devretmiş ve 2 si uyuz olarak 12 hayvan duhul etmiştir.

Hayvanların meskenleri temiz ve iskâna müsait derecede tamir edilmiştir, hergün yapıldığı kaydedilen tımarın tamamen hıfzıssıhhaya muvafık olamayacağı derkârdır.

Depoda bulunan ve sıhhiyei baytariye mektebi için ihzar edilen nalbant ocaklarının ikmal edilmekte olduğu işaret olunmuştur.

Mart ayında 24 res uyuzlu ve 1 res ruamdan şüpheli olmak üzere 61 hayvan tedaviye alınmış, bunlardan 10 resi şifayap, 3 adi ve 1 ruamlı mürt, 1 ruamdan itlâf, 2 öküz zebih ve gelen aya da 46 hasta hayvan devretmiştir ki, 17 resi cereptir.

Ot muntazam gelmemeğe başlamış olduğundan hayvanlar bazen ötsüz ve samansız kalmış yem ciheti geçen aylar gibi geçmiştir.

Ecza deposunda mevcudü kalmıyan birkaç kalem eczaya ihtiyaç hissedilmeğe başlanmıştır.

Sıhhiyei baytariye neferlerine amelî nalbantlık öğretilmeğe devam olunmuştur.

Nisan ayında kömür ihtiyacı baş göstermiş olduğundan nal ve mih imal olunamamış yalnız nalbant neferlerine tatbikatı gösterilmiştir.

Mayıs ayında sıhhiyei baytariye neferlerinin tedris devresi tamam olduğundan imtihandan sonra mektep faaliyetini tatil etmiştir.

Muytabiye noksanından tedavide bulunan kıt'alar hayvanlarının zapturaptında müşkülât çekilmiştir.

Haziran ayında esbabı mucibe raporunda ahırların zeminleri hıfzıssıhhaya muvafık olmadığı gibi yemlikleri ve tavanları tamire muhtaç olduğu işaret edilmiştir.

Temmuz ayında cerepten 1, sair adi hastalıktan 25 hayvan devretmiş ve dahili haricî hastalıklardan 21 hayvan duhul etmiştir, bunlardan biri uyuz olmak üzere 18 şifa ve dört mürt ve diğer aya da 25 res adi hastalıklı hayvan devretmiştir. Bu ayda hastalardan maada depoda 28 sağlam hayvan var idi ve kıt'alardan alınan ve makû mubayaa komisyonundan gönderilen 108 hayvandan 100 resi Garp cephesine gönderilmiş ve 8 resi de Erzincan fırkasına sevkolunmuştur; 47 hasta mevcuduna nazaran şifa $\frac{0}{100}$ 34, mürt $\frac{0}{100}$ 8 dir.

Baytarî Bakteriyolojihane ve Serom Evi

19 — 8 — 338 Tarihile baytarlık İş. D. sinden 10 . F. başbaytarlığına çekilen bir telegrafta 6 . ağır kol hayvanlarına vikayeten hangi tarihte serom telkih edilmiş olduğu sorulmuş ve aynı tarihte Şark cephesi başbaytarlığına çekilen telgrafta Erzurum müessesesi için henüz virüs bulunup bulunmadığı sual olunmuş ve bulunmadığı takdirde bir an evvel faaliyete gelebilmesi için Erzincandan virüs celbi tavsiye edilmiştir .

4 — 9 — 338 tarihli telgrafta da Erzurum lâburatuvarına muktazi virüsün bulunmasında şimdiye kadar gösterilen ihmal seromun istihsal edilmemesine sebep olduğu ve Karstaki nakliye kolunda zuhûr eden vebayi bakariden dolayı F. 13 namına 15 litre seromun Erzincan serom evinden gönderilmesi için İktisat vekâletinden tekrar rica olunduğu bildirilmiştir .

Erzincandan getirilen virüs ile Erzurum baytarî bakteriyolojihanesinde 23 — Eylûl — 338 tarihinde 4 dana üzerinde telkihata başlanmıştır .

Şark cephesine merbut dokuzuncu Kolordu başbaytarlığından M. M. V. By. İş. D. reisliğine verilen telgrafta bakteriyolok tarafından küçük bir merkep alınarak istihzar edilen bir miktar ham malleinin kâmil sarfolunduğu ve tahsisat olmadığından başkaca hazırlanamadığı bildirilmiş ve verilen cevapta :

Kolordunun 2 merkep bulmaktan âciz olmadığı ve merkebin vazifesini köpeklerin de görebileceği cihetle bir defa mikrobun ihzarından sonra da malleinin imali için merkebe hacet kalmıyacağı işaret edilmiş ve mallein yapamıyan ve 9 aydanberi vebayi bakarî virüsü bulamıyan bir müessesenin mevcudiyeti memlekete ziyan ve mesleğe leke olduğu ve nihayet 20 gün zarfında mallein istihsaline başlanılmadığı ve virüs tedarik edilemediği takdirde müessese boş yere idame olunamıyacak ve lâğvolunacaktır .

By. İş. D. inden 21 — 10 — 338 tarihile dokuzuncu Kolordu başbaytarlığına sorulan suale cevap olarak, Erzurum müessesesinde maya mevcut olmadığından mallein bulunmadığı ve Kars, Erzurumda zuhûr edecek ruamlı bir hayvandan alınacak mikrobî madde ile kültür yapılarak mallein imaline devam edileceği bildirilmiş ve daireden aynı tarihte serom istihsaline devam edilip edilmediği sual olunmuştur .

14 — 10 — 338 Tarihinde dokuzuncu Kolordu başbaytarlığından verilen cevapta, hayvanatı bakariyede istilâî bir şekil alan vebayi bakarî hastalığının sirayetinin men'i için serom istihsal edilmek üzere mevcut vasıtalarla şimdiki halde ancak 20 öküz üzerinde çalışılabileceğinden matlup şeraiti haiz 20 öküzle bakteriyoloğun lüzum gösterdiği kadar dana verilmekte ve bakteriyolojihane hayvanları için tavlıları tamir ve sair vesaitin ihzar edilmekte olduğu ve öküz miktarının 50 rese iblâğ olunacağı izah edilmiş ve buraca tedariki mümkün olmayan büyük otoklâva da bakteriyolok tarafından ihtiyaç gösterilmiş olduğu arzedilmiştir .

Bu hususta verilen cevapta :

Otoklâvın buradan gönderilmesine imkân olmayıp hariçtan mubayaa suretile tedarikinin mümkün olup olmadığı ve daha negibi noksanların bulunduğu istimzaç olunmuştur .

25 — 10 — 338 Tarihinde By. İş. D. inden verilen emirde :

Erzurumdaki bakteriyolojihanede aynı zamanda serom istihsaline halen lüzum görülmediğinden kadroda fazla bulunan nefer ve hayvanların ve sair şeylerin iadesi bildirilmiştir .

Dokuzuncu K. O. başbaytarlığı ve bakteriyolojihanenin tesirile Şark cephesi Kumandanlığından M. M. Vekâletine yazılan tahriratta, serom istihsalı pek yaklaşan müessesenin lâğvedilmemesi temenni olunmuş ise de vaki olan teklif ahali hayvanatında intişar eden vebanın itfasına dair olduğundan bu yolda cereyan eden muhaberede iktisat vekâletile bütçelerin ayrı bulunması hasebile serom evinin yalnız askerî hayvanları için tesisi arzu edilmiştir .

İktisat Vekâleti namına 31 — 10 — 338 tarihile Müsteşarlıktan M. M. Vekâletine yazılan bir tahriratta :

Erzurumda K. O. tarafından tesis olunan vebayı bakarî serom darülistihzarının, hayvan deposundaki binada çalıştırılmakta olduğu anlaşılmıştır, vebayı bakarînin amili marazisini istihsal için daima hastalıklı danalar bulundurmak mecburiyeti hâsıl olmakta ve bunlar daima marazın sirayet ve intişarına sebep olmaktadır; bunun için bugibi müesseselerin salim bir mevkide bulunmaları icap etmektedir .

Vaktile İstanbulda Sultanahmette Mülkiye Baytar Mektebi dahilinde çalışan serom müessesesi yüzünden İstanbulda vebayı bakarî eksik olmamıştır, bu müessesenin Büyükharpte Pendikten Hayırsızadaya bile nakli düşünülmüş idi; Erzincan serom müessesesi de şehir haricinde çalışmaktadır; Kafkasyada Gencede bulunan serom müessesesi aynı mes'eleden dolayı Zornabat denilen hususî topoğrafyaya ait bir arazide ve Holandada da bir ada üzerinde kâindir .

Mezkûr Erzurum müessesesi umumî tarîk üzerinde bulunduğu ve serom istihsalı için lâzımgelen danaları hasta hasta köylerden toplayıp getirmekte oldukları iş'arat-tan anlaşılmış ve sıhhi zabitanın tatbik edilmemesi yüzünden köylüleri mes'ul tutmağa çalışırken bu müessesenin lâzımgelen şeraiti temin etmeden serom darülistihzarı tesisinin teessüre şayan olduğu ve Erzurumda hastalığın henüz mündefi olduğu bir devirde tekrar zuhûruna sebebiyet verecek olan müessesenin vekâletlerince tayin olunacak şerait dahilinde tesisine emir buyurulması ve hastalıklı danaların köylerden naklolunmaması komisyon kararile ve memleketin selâmet ve iktisadı namına rica olunmuştur .

9 — 12 — 338 tarihile Erzurum bakteriyolojihanesi müdürlüğünden varit olan bir telgrafta ilk defa olarak vebayı bakarî seromu istihsal ve nûmunelerinin Ankara, Sivas, Erzincan müesseselerinde muayeneleri icra ettirilmek üzere K. O. ya takdim kılındığı bildirilmiştir .

İktisat Vekâletinin mütaleaları muvafık görülerek serom lâboratuvarının 339 — Kânunusaniden itibaren tekmi malzemesile Erzurumdan Karsa nakline başlanmıştır .

Bakteriyolojihanede istihsal edilen serom miktarının ayda 15 litre kadar olduğu ve halen 60 litre serom bulunduğu ve serom müessesesi kadroya dahil edilememiş olduğundan öküzlerin iâşesindeki müşkülâtta dolayı devama imkân olmadığı K. O. 9 başbaytarlığından bildirilmiş ve 5 — 4 — 339 tarihinde de bu hususta gelen telgrafta badema vebayı bakarî seromu istihsaline maddeten imkân kalmamış olduğundan elde mevcut 200 litreye yakın seromun cephe hayvanlarının ihtiyacına kâfi geleceğinden bahisle serom istihsaline hitam verildiği bildirilmiştir .

M. M. V. By. İş. D. Rs. liğinden K. O. 9 başbaytarlığına çekilen bir telgrafta :

Cayihî lenfanjitlerde kanda hususî bir sansibilâtrisin bulunduğu muhakkak olup Fransızlar da bundan istifade ederek serom anti kriptokoksik imal etmekte ve bu seromun vebayı bakarîde olduğu gibi fartı muafiyet verilmiş olan beygirlerden istihsal olunmakta ve istihsal usulünün ötedenberi müdevven seroloji kavaidi daire-sinde cereyan ettiği izah edilmiş ve kıt'alarda mevcut lenfanjitli hayvauların tedavi maksadile bakteriyolojihaneye alınması ve bunlardan şifayap olanların birisine he-nüz şifayap olmıyanlardan alınacak marazî madde ile fartı muafiyet vererek serom istihsalini ve hayvan hastanesinde bu serom ile vakî olarak telkih edilecek sağlam hayvanlara tecrübeten kriptokok verilerek hastalığın tahassul edip etmiyeceğinin tetkiki rica olunmuşsa da 10 — 3 — 339 tarihinde verilen cevapta lenfanjite müptelâ hayvanların Trabzonda bulunduğu ve bu kısta buraya celpleri hastalığı sirayet ettireceği mülâhasasile şimdilik Karsa getirilmelerine imkân olmadığı arzedilmiştir .

14 — 4 — 339 tarihile K. O. 9 başbaytarlığından varilen diğer bir cevapta Mallein imali için kültür yapmak üzere mikrop elde edilemediğinden Ankara bakteriyolojihanesinden Ruam mayası istenilmiş ve 25 — 4 — 339 tarihinde : Ankara bakteriyolojihanesinden pasaj suretile takviye edilmiş sâf ruam basiliinden mallein yapılmak üzere ve iyi bir ambalâj halinde Şark cephesi baytarî bakteriyolojihane müdürlüğüne posta ile gönderilmiştir .

Ruam basili alınarak 2 — 6 — 339 tarihinde mallein imaline başlanmışsa da posta ile mahalline geç vâsıl olan basil zayıflamış olduğundan muvafık kültür elde edilememiş olduğundan Baytarlık İş. D. sinden 24 — 6 — 339 tarihinde İstanbul bakteriyolojihane müdürlüğüne bu hususta yazılan bir tezkerede :

Kars baytarî bakteriyolojihanesinde istihsal edilecek mallein için Ankaradan gönderilen sâf ruam basili kültürlerinin ancak 40 günde Karsa vâsıl olduğu ve zamanın geçmesiyle zayıflayan basillerden muvafık kültür elde edilemediği anlaşıl-makla muvasala yolu itibarile Karsa daha yakın olan müessesesizden bir miktar ruam basili kültürünün gönderilmesi rica olınmışsa da verilen cevapta :

Kars baytarî bakteriyolojihanesinde kullanılmak üzere istenilen ruam basili kül-türlerinin tehlikesine binaen gönderilemeyeceği fennin icabatından bulunmakla ancak bir fen memuru vedaatile gönderileceğinin temini rica edilmiştir .

Baytarî Kars bakteriyolojihanesi namına miktarı kâfi ruam basilinin Tiflisteki rus müessesesinden celbinin kabil olup olmadığı Hariciye Vekâletinden sorulmuş ise de neticeye dair bir kayde tesadüf edilememiştir .

*
* *

ŞARK CEPHESİNDE ECZA ve ALÂT :

Umum hayvanatın ecza ve alât ihtiyacı kolordunun ecza deposundan tedarik olunmuş ve cephe karargâhından K. O. 15 başbaytarı imzası ile gönderilen esbabı mucibe raporunda :

Mevcut baytarî ecza idareye kâfi ise de vazelin, ispirto, arap sabunu, ham ve meblûl mallein; amerikan bezi, makas ve pansuman liğeni gibi ecza ve edevata şiddetle ihtiyaç olduğu ve irsalî işaret edilmiştir .

Ve 338 senesi zarfında K. O. 9 başbaytarlığı imzasile gönderilen esbabı mucibe raporlarında :

Eczayi baytariyeye pek ihtiyaç olduğu kaydedilmiş ve bu bapta bir de ihtiyaç listesi takdim kılınmıştır.

Dokuzuncu K. O. nun sıhhiye deposunda eteri kibrit, hulâsai jansiyana, terementi ruhu, vazelin gibi hayvanlara pek ihtiyaç görülen edviyeden mebzulen bulunduğundan bahisle mezkûr depodan da ecza alınmasının temini teklif olunmuş ve 338 Kânunuevvel ayında Ankaradan gönderilen 9 sandık eczanın miktar ve ecnasının azlığı kısmen bile K. O. yu tatmin edemeyeceği işaret edilmiştir.

339 senesinde ihtiyaç devam etmiş medhar mevcudu kıt'alara taksim olunarak mütebaki ihtiyaç liste halinde tekit edilmiştir.

Esbabı mucibe raporlarında Ağustos ayına kadar eczaya pek fazla ihtiyaç olduğu ve bu esnada İstanbul ve Ankara ecza depolarından Erzurum ecza deposuna gönderilen edviyenin K. O. nun ihtiyacını tamamen temin edemeyeceği 339 senesi esbabı mucibe raporunda zikredilmiştir.

TEÇHİZAT, NAL ve MIH:

336 senesi onbeşinci K. O. başbaytarlığının esbabı mucibe raporunda muhtabiye cihetinden sıkıntı çekildiği ve sanayi takımları iptidaî mevat bulamadıklarından arzu dahilinde temin edilemediği ve yapılanların da az zamanda harap olduğu, eyer ve koşum ve semerlerin eski olup idareye kifayet ettiği ve elde mevcut ve bir taraftan tadil edilmekte olan rus nallarından ve O. ve F. ların imalâthanelerinde yapılan nal ve mıhlardan bu cihete ihtiyaç hissedilmediği işaret edilmiştir.

337 senesinde teçhizat ve nal ve mih mes'elesi bu veçhile devam etmiş ve 338 senesinde muhtabiyyeye ihtiyaç artmış ve malî muzayeka dolayısıyla mubayaa mümkün olmamıştır; diğer teçhizat tamir suretile idareye kâfi gelmiştir.

339 senesinde de bu tarzda gitmiş, nal ve mih ta Kars, Erzurum ve Trabzon imalâthanelerinde tedarik olunmuştur.

İAŞE:

336 senesinde Şark cephesinin onbeşinci kolordu dahilinde iaşe mes'elesi gayri muntazam cereyan etmiş ise de hayvanat aç kalmamıştır; hayvanları faal ve faal olmaları için ayırmışlar ve çalışanlara imkân nisbetinde tam ve çalışmayanlara da sülûsan olarak yem verilmiştir; arpanın nedreti ve hariçten tedarikinin mümkün olamaması cihetle gıdanın nısfı arpa ve diğer nısfı mısır, kum darı ve kaplıca ve ot, saman istihkaklarının da tam olarak verilmesine gayret edilmiştir.

337 senesinde ve Mayıs ayında hayvanlar çayıra sevkolunduğundan arpaları kesilmiş ve yalnız zabıtların zatî kadanalarına 2 şer ve yerli zatî bineklere 1 er buçuk ve kıt'aların dahilî hizmette kullanılan kadanalara 4 ve umum mekkâre ve koşum beygiri, ester ve öküzlere 2 şer kilo arpa ve 6 şar kilodan ot verilmiştir.

Eylül ayında da zatî ve çalışan hayvanlardan maadasına yalnız çayır otu yedirilmiştir; Kânunuevvel ayında zabıtların kadana bineklerle nakliye hayvanlarına 3 er, yerli zatî hayvanlara 2 şer ve mekkârelere 1 er buçuk kilodan arpa verilmiş ve arpanın azlığından, tedarikinin müşkül olmasından yalnız öküzlere 6 şar kilo kuru ot ve 2 şer kilo saman verilmiştir.

338 senesinde de mevsim zamanı hayvanlar çayıra sevkolunmuşlar ve dahilî hizmetlere tahsis olunanlara da yem verilemiyerek çalışmayanlarla sık sık değiştirilmişlerdir; Eylül ayında da hayvanat kâmilan çayıra bırakılmışlar ve dahilî hizmetlerde istihdam edilenlere yevmî birer kilo arpa verilmiştir.

Teşrinievvelde hayvanlar çayırda alınmışlar kadanalara 3 er koşum ve mekkârelere 2 şer kilo arpa ve kadro dahilindeki koşum öküzlerine de 1 er kilo yarma arpa verilmiştir, ot ihtiyacı hariçten tedarik olunmuş; 2. Teşrinde hayvanların yemleri birer kilo arttırılmış büyüklere 5 er ve küçüklere 4 er kilo ot verilmiştir. 1. Kânunda gıda mes'elesi bu yolda devam etmiş, bazen saman bulunamayan mahallerde otlâ mübadele yapılmıştır.

339 senesinde de işe bu tarzda gitmiş, yalnız öküzlerle istirahatte bulunan hayvanlara arpa verilemiyerek ot istihkakları tezyit edilmiştir.

Gittikçe ot ve saman tedarikinde son derece zahmet çekilmiş ve çayır mevsiminde faal olmayan umum hyvanlar çayıra bırakılmıştır; faal kadanalara 2 buçuk bineklere 2 vesair hayvanlara 1 er buçuk kilo arpa verilmiştir.

Hayvanların iki sene zarfında almış oldukları yevmî gıdaya göre vasatî yevmî aldıkları kabili istifade kalori miktarı, kadana ve nakliye koşum beygir ve katırları 8100; zatî mirî binekler ve kıt'aların koşum hayvanları ve nakliye öküzleri ve develeri 6400; nakliye taburu mekkâreleri 7250; kıt'alar mekkâre beygir ve katırları 5550; manda ve öküzler 3000 dir.

İKMAL, İSTİHDAM ve SİHHÎ AHVAL :

336 senesinde hayvan kadro noksanı seferberlik dolayısıyla ahaliden mubayaa suretile alınmış olan hayvanlarla ikmal olunmuştur; cephenin vaziyeti harekât halinde olduğundan hayvanlar daima faal bir halde bulunmuşlarsa da sıhhî halleri iyi kalmış ve % 90 harbe iştirak kabiliyetini muhafaza etmişlerdir.

337 senesinde de hayvanlar harekât kabiliyetlerinin azamî derecesini bulmuşlar ve Ermenistan harekâtından bünyece ezilmedikleri anlaşılmıştır; hayvanlar ekseri zamanlarını çayırlarda istirahatle geçirmişlerdir.

338 senesinde hayvanlar % 85 harekât kabiliyetine inmişler ve istirahatte bulunmuşlardır; öküzler arpa yemediklerinden cer kabiliyetleri % 50 olmuştur; Eylül ayında hayvanlar tekrar çayırlardan istifade ettiklerinden ve gıda mes'elesi de yoluna konulduğundan harekâta iştirak kabiliyeti % 90 ı bulmuştur.

339 senesinde hayvanlar keza istirahatte bulunmuşlar ve münavebe ile hizmete gönderilmişlerdir; harekât kabiliyetleri % 92 ve öküzlerin ise % 80 nisbetini bulmuştur; Nisan ayına doğru azalan bu nisbet Eylül ayında da çayırların tesirile % 95 nisbetini iktisap etmiştir.

Umumî sıhhî ahval daima iyi geçmiş ve tımar keyfiyetine ehemmiyet verildiği esbabı mucibe raporlarından anlaşılmıştır.

İSKÂN :

Hayvanlar kısmen askerî mebanide ve kısmen de hariçten tedarik edilen mahallerde iskân edilerek hıfzıssıhha dahilinde temiz tutulmasına gayret olunmuştur; yazın hayvanların bir kısmı açıkta bulunmuş ve bazı kıt'alar hayvanları köy ahırlarında yerleştirilmiştir; sonraları Ruslardan metruk sahra ahırları da elde edilmiş ve diğer ahırlar da iskâna kabil bir hale ifrağ olunmuştur.

ADİ HASTALIKLAR :

335 senesinden 336 senesi Kânunusani birinci gününe devreden adi hastalıklar :

İltihabı kebet, iltihabı kilye, iltihap ve ihtikanı miaî, sui hazımlar, iltihabı kasabat, bül'um, hançere ve intifahı rie, iltihabı şıgafı haricî kalp, zatürrie, zatülcenp, fakrüd-dem ve iltihabı nesci muzammai ayın, cerhî iltihabı mafsâl, iltihabı husye, iltihabı,

evtar, sa'yi katan ve cüruhu muhtelifeden ibaret olup bunlardan en çoğu muhtelif yaralardır; suihazımlar, zatürrie ve zatülcenp nisbeten fazlacadır; 192 resten ibaret olan devrile 336 senesi ikinci Kânun, şubat ve Mart aylarında vukubulan 558 duhul mecmuu 750 rese baliğ olmuş ve bunun 533 ü şifayap, 32 si mürt olmuş ve 35 resi satılarak gelen aya 150 hasta hayvan devretmiştir.

Onbeşinci K. O. nun kuruluşu F. 3, 9, 11, 12 ile K. O. merbutlarından ibaret olduğuna nazaran kuvvesi: 477 yerli ve 19 Macar zatı binek ve 935 yerli ve 6 Macar miri binek, 270 Macar ve 186 top koşum katırı, 335 beygir ve 5 kadana ve 1030 nakliye koşum katırı, 102 makinalıtüfek koşum katırı ve 2205 öküz ve 11 manda ve 306 deve ve 3. merkep ki, cem'an 7769 res hayvandan ibaret idi.

337 senesi ikinci Kânuna 170 adi hastalıklı hayvan devretmiştir ki, 146 sı muhtelif yaralardan ibaret olup diğer hastalıklar ehemmiyeti haiz bir derecede değildir.

Birinci Kânunda devir 345 ve bu ayda duhuleden adi hastalar 496 ki, cem'an 841 hayvandan 416 şifayap, 14 mürt ve 46 öküz ve 6 manda zebih ve 8 hayvan da satılarak diğer aya 313 res adi hastalıklı hayvan devretmiştir. Bu ayda Şark cephesi emrinde F. 6,7 Sv. ve F. 9,11, 13 ve Kars müstahkem mevkii, Top. A. 20, Nk. Tb. 15, mürettep Nk. Tb. Ardahan ve Artvin havalisi K., cephe ve K. O. 9 karargâh ve merbutatı ve Kars hayvan hastanesi ve mevaşi deposu ve Erzurum hayvan deposu bulunup kuvvesi cem'an: 7277 rese baliğ olup bunun 2097 si bakarat, 102 si deve idi.

338 senesi Şubat ayına 227 adi hasta devretmiş ve 344 duhulle yekûn 571 rese varmıştır; bunun 246 sı şifayap ve 11 resi mürt olmuş ve 30 u itlâf ve 4 resi de satılmış ve 9 u hastaneye sevkolunarak gelen aya yani Martta 271 res adi hastalıklı hayvan devretmiştir ki, bunlar da ekseriyetle cüruh ve umumî zafiyetten ibarettir.

338 senesi birinci Kânundan 339 senesi ikinci Kânuna 138 adi hasta devretmiş ve bu ayda 206 hayvan adi hastalıktan duhul ederek emrazı adıye miktarı 344 rese baliğ olmuştur; bunun 204 resi şifa 4 resi mürt, 1 resi fûruht ve 3 resi zebih edilerek şehri atıye 122 res adi hastalıklı devren kalmıştır; 344 hasta hayvana nazaran adi emrazdan şifa % 60, mürt % 1, zebih % 1, fûruht % 3 hastaneye de % 6 dır ki, adi hastalıkların pek ziyade tahdit edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

339 senesi Şubat ayına ait ve her nevi emraza mahsus istatistik cetveli ile son zamanlarda Şark cephesi emrinde kalmış olan umum kıt'aların hayvan kuvvesi "3,, numara altında bu faslın nihayetine raptolunmuştur.

Emrazı Sariye [Bulaşık hastalıklar]:

CEREP [Uyuz]

1335 senesinden 1336 senesine 49 res uyuz hayvan devretmiş ve 336 senesi zarfında 228 uyuzlu hayvan duhul etmiştir, bunlardan 203 resi şifayap ve 20 si mürt olmuş, diğerleri hastaneye sevk edilmiştir; 1336 senesinde Şark cephesinin vasatı umum hayvan kuvvesi 6751 res olduğuna nazaran mürt vak'ası % 3 ve şifa % 4 dır.

1337 senesinde cerepten 235 hayvan duhul etmiş, bunlardan 58 resi diğer aya devir ve 13 resi hastaneye sevk ve 26 resi mürt ve mütebakisi de şifayap olmuştur.

338 senesinde 58 res devirden maada bir senede 299 res uyuzlu hayvan duhul ederek bunlardan 258 resi şifayap ve 9 u mürt olmuş ve 12 si de hastaneye

sevk edilmiştir, mütebaki kalanlar kısmen kesilmiş ve kısmen imha edilerek 29 res te diğer aya devren kalmıştır .

1339 senesi eylül ayına kadar 80 res cerepli hayvan duhul etmiş ve devir ile 109 rese baliğ olmuştur ; bunun beşi mürt, 79 u şifa ve mütebakisi de hastaneye sevkedilmiştir, 339 Haziranından itibaren uyuzdan yeni duhul vaki olmamış ve Eylül ayına devir kalmamıştır .

339 senesi Şubat ayına mahsus cerep vukuatı "3,, numaralı merbut emraz istatistik cetvelinde gösterilmiştir .

RUAM [MANGAFA] :

Şark cephesi havvanlarında ruam vak'aları eksik olmamıştır, 1335 senesinden 336 senesine 7 hayvan ruamdan şüpheli olarak devretmiş ve bu sene zarfında 118 res ruam ve ruamdan şüpheli hayvan duhul etmiştir, bunların 11 resi mürt ve 69 resi itlâf ve 42 si de adi nezleden şifayap olmuş ve 3 resi de şüpheli olarak 1337 senesine devretmiştir .

336 senesi zarfında vasatî umum hayvan kuvvesi 6751 res olduğuna göre ruamdan itlâf % 2 dir ; ruam hastalığının sebepleri hakkında yukarıda tafsilât verilmiş olduğundan tekrarından sarfınazar olunmuştur .

1337 senesinde 45 res hayvan ruam ve ruamdan şüpheli olarak duhuletmiş, bunlardan 1 resi şifa, 1 resi ruamdan mürt ve 33 resi itlâf ve diğerleri de hastaneye sevk olunmuştur, devir yoktur .

1338 Senesinde ruam ve ruamdan şüpheli olarak 53 hayvan duhul etmiş bunlardan 30 resi itlâf edilerek 17 resi hastaneye sevk olunmuştur ; adi nezle olduklarından dolayı 6 resi de şifayap olmuştur .

1339 Senesi Eylül ayına kadar ruam ve ruamdan şüpheli 18 hayvandan 12 si itlâf, 1 resi hastaneye sevk ve 3 resi adi nezleden şifayap ve 2 resi de devren Ağustos ayına kalmıştır, yalnız 339 senesi Şubat ayına mahsus ruam vukuatı ve bu aya ait hayvan kuvvesi merbut 3 numaralı emraz istatistik cetvelinde gösterilmiştir .

VEBAYİ BAKARÎ :

Şark cephesi bakarî hayvanlarında 1336 senesinde vebayi bakarî vukuatı kaydedilmemiştir ; 337 senesinde tevhidden tanzim kılınan Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarına ait emraz istatistik cetvelinde ilk defa olarak 65 res öküz vebadan duhul gösterilmiş ve bunlardan 1 resi mürt 24 resi şifayap olmuş ve 40 resi de itlâf edilmiştir ; aynı senenin tevhit edilmiş Eylül, birinci ve ikinci Teşrin ayları emraz istatistiğinde vebadan 6 öküz duhul gösterilmiş bunun 3 resi mürt ve 3 resi de itlâf olmuştur ; bu senenin Kânunuevvel ayında da 7 öküz vebadan duhul ederek biri mürt biri zebih ve 5 resi de itlâf olunmuştur .

338 Senesinde yalnız 6 res vebayi bakarîden duhul etmiş ve bunun 3 ü mürt olmuş ve 3 resi de kesilmiştir .

338 Senesinde Erzincan civarında vebayi bakarî hükmünü icra etmekte olduğundan mirî hayvanlara ihtiyaten zerkiyat yapılmak üzere Erzincan müessesesinden serom talep edilmiştir, bu esnada Bayburt kazası dahilinde de hastalık vardı .

1339 Senesi Şubat ayında vebayi bakarîden 20 öküz duhul ederek 19 resi şifa gösterilmiş ve 1 resi de kesilmiştir ; bunlarla temasta bulunan sığırlara kordon vazolunmuş ve serom tatbik edilmiştir .

339 Şubat ayına mahsus ve 3 numaralı emraz istatistik cetvelinde vebayi bakarî vukuatı irae olunmuştur.

MÜTALEAT :

Vebayi bakarîye tutulan sığırların şifaya terkedilmelerinin fenne ve bu hususta tamim edilmiş olan müteaddit emirlere nekadar mugayir olduğu yukarlarda zikredilmiş olduğundan tekrarından içtinapla yalnız diplomalı baytarların vebayi bakarî hakkında derin malûmat sahibi bulunmaları ve bulaşık hastalıklar hakkındaki kavanine bilâkaydû şart tâbi olan diğer meslektaşlar gibi mezkûr vebalı öküzlerin marazın intişarına sebep olmamaları için şifaya meydan vermeden derhal itlâflarile bu baptaki talimat ahkâmının infazı lâzımgelirdi.

VEBAYİ BAKARİNİN MENŞEİ :

Vebayi bakarî marazı müstevlisinin Şark cihetinden Garbe doğru intişar ettiğine nazaran ilk defalar Sivas vilâyetinde müşahade edilen hastalığın hangi tarihte Zara, Kangal ve Hafikte başlamış ve nereden sirayet etmiş olduğu ve buralarda sirayet tarihinden itibaren millî tekâlif namına nekadar sığır hayvanı toplanıp nerelere sevk edildiği baytarlık İş. D. Reisliğinden İktisat Vekâleti Baytarlık İş. Umum Müdürlüğüne ve Sivas baytar müfettişliğine ve Çankırı hayvan deposu baytarlığına sorularak depo baytarlığından alınan cevapta : Depoya Kangaldan ilk kafil olarak gönderilen öküzler 10 — Eylûl — 337 ve Hafikten gönderilen öküzler 21 — Eylûl — 337 tarihinde olup hayvanların bir kısmı Kayseriden gelmiş ve karantina vazolunduktan sonra teslim alınmışlardır ; bunların ekserisi Garp cephesi namına Ankaraya sevkîyat emrine gönderildikleri ve az bir kısmının da satılıp ahaliye tevzi olunduğu bildirilmiş ve Sivas baytar müfettişliğinden verilen cevapta :

Sıvasta vebayi bakarînin teşhis bidayetinin 23 — 1. Teşrin — 337 olduğu ve Zarada ise 2. Teşrin — 337 ve Kangalın Bülbülce nahiyesinde 24 — 1. Kânun — 337 tarihindedir ; vebayi bakarînin asıl zuhûru iptidası 29 — Eylûl — 337 tarihi olup ilk vukuat (Erzurum — Sivas) güzergâhında bulunan Su şehrinin Ortaköy karyesinde tesbit edilmiş olduğu Karahisar [Şarkî] baytar müfettişliğinin iş'arından anlaşıldığı ve 332 senesindenberi Sivas dahilinde hastalık olmadığı ve buraya vebayi bakarînin menşei olmak dolayısıyl Garbe hareket eden 12. fırkanın sığır hayvanatından sirayet ettiği, mezkûr fırkanın Yenihan yolunu ihtiyar eylediği ve bu güzergâhta vebanın zuhûrile teyyüt ettiği ve halen Sıvasta sirayet eden hastalık ancak Kayadibi nahiyesile Aziziye kazasında zuhûr ettiği ve (Sivas — Kayseri — Kırşehir) yolunda hastalığın zuhûr etmemesile sabit olduğu izah edilmiştir.

İktisat Vekâletinden umuru baytariye umum müfettişliği namile verilen cevapta : Vebayi bakarînin Eylûl — 337 bidayetinde Erzincandan gelen 12. fırka sığır hayvanları ile sirayet ederek vukuatın başlamış olduğu bildirilmiştir.

SAİR BULAŞIK HASTALIKLAR :

Şark cephesi hayvanlarında hummayi, kılâi hummayi tifoidi, piroplâzmos, gurm, süafi iltihabı ev'iyei lenfaviye gibi pek münferit bir surette zuhûr eden emrazı intaiye ehemmiyeti haiz bir şekil almamış olduğundan zikredilmemiştir.

Üçüncü Kısım

Elcezire, Adana ve Trakya Cepheleri

Mütarekeden Sulhün Aktine Kadar Geçen Baytari Vakayı

5. FASIL

Elcezire Cephesi

Büyük Millel Meclisi Reisi Mustafa Kemal imzasile ve 21 — 6 — 336 tarihile Millî Müdafaa Vekâletine vukubulan bir tebliğde :

Irak hududunda Elcezire cephesi kumandanlığı ihdası bildirilmiş ve kumandanlığın Nihat Paşa tayin edilmiştir ; ordu kumandanlığını haiz cephe karargâhını Diyarbakirde lâğvedilen onüçüncü kolordu karargâhı teşkil etmiştir .

1 — 8 — 336 Tarihinde cephe kuruluşunda :

Fırka 2 karargâhı, alay 1, 6, 18 ile 2. Top. alayı .

F. 5 karargâhı, A. 14, 15, 24 ve 5. Top. A .

Mülga K. O. Top. A. , istihkâm, telgraf, otomobil bölükleriyle hizmet kıt'ası nakliye Tb. , sanayi takımı, mızıka, Diyarbakir ve Elâziz hastaneleri ile hayvan hastanesi bulunuyordu .

HUDUDU :

Şarkan İran hududu garben Fırat nehrile mahdut cepheyi ve dahilen Musul, Bitlis, Diyarbakir, Mamuretülâziz vilâyetlerini ihtiva etmektedir ; Fırat şarkındaki Fransız işgal mıntakasına karşı halen mevcut cephe dahi Elcezire cephesine rapte-dilmiş ve mülga kolordu fırkalarile kuvayi milliye Ordu Kumandanlığını haiz olan Elcezire cephesi emrine verilmiştir .

5 — 7 — 336 Tarihinde umum hayvan kuvvesi ve sair vesaiti nakliye atıye yazılmıştır :

1177 Res binek, 998 mekkâre ve 1109 koşum hayvanile 232 araba ve 66 yük otomobilinden ibaret olup bu meyanda Sv. 1 ve 12. alaylarla Arga tay debosu da bulunuyordu .

F. 5 12 — 8 — 336 tarihinde Mardinden Urfaya hareket etmiş ve Antepte mıntaka kumandanlığı teşkil olunmuştur .

Dahilî asayişin temini için 1 — 9 — 336 tarihinde bir ester süvar müfrezesi teşkil edilmiştir .

18, 24, 34. Fırkaların ahziasker kalem ve şubeleri de cephe emrinde bulunuyordu ki, hayvanları kuvveye dahildir .

2 — 11 — 336 Tarihinde cepheye merbut kıt'alar :

Cephe karargâhı ve merbutları 45 zatî binek, 332 mirî binek, 32 koşum bey-giri ve 427 koşum esteri, 2 manda, 1 merkep ki, cem'an 835 hayvan .

2. Fırka : 31 zatî binek, 141 mirî binek, 16 koşum beygiri ve 585 koşum esteri, cem'an 773 hayvan .

5. Fırka : 49 zatî binek, 307 mirî binek, 15 koşum beygiri ve 702 koşum esteri, cem'an 1058 hayvan .

Kalemlerde 31 zatî binek 1 mirî binek ki, cem'an 32 hayvan .

Umum hayvan yekûnu 2698 resten ibaretmiş .

BAYTARÎ TEŞKİLÂT :

Son teşkilât mucibince piyade alaylarında birer ve topçu, nakliye taburlarında birer ve süvari alaylarında ikişer baytar, hayvan hastanesinde biri müdür olmak üzere iki ve yeniden tesis edilmiş olan baytarî ecza deposunda bir müdür baytar bulunması iktiza ederken birkaç baytar noksanı vardı .

1 — Şubat — 337 Tarihinde cephe karargâhı ve merbutlarında 8 ve 2. fırkada başbaytarla beraber 8 ve fırka 5 te 6 baytar bulunduğu gibi bu tarihte umum hayvan kuvvesi de 2459 resten ibaret idi .

Tesis edilen nalbant mektebi müdürlüğüne 3 — 3 — 337 tarihinde bir baytar binbaşı tayin olunmuştur .

31 — 2 — 337 Tarihinde 2. fırkanın da Siirtten Urfaya hareketine karar verilmiş ve fırka 5 kuruluşundan 8 — 4 — 337 tarihinde süvari alay 2 ihraç edilmiştir .

5 — 6 — 337 tarihinde yeniden Elâzizde mürettep bir piyade alayı teşkil olunmuştur .

Cephe başbaytarlığını ifa etmekte olan mülga K. O. başbaytarı 23 — 6 — 337 tarihinde F. 5 başbaytarlığına tayin kılınmış ve cephe başbaytarlığına Miralay Ali Rıza Bey getirilmiştir .

3 — Temmuz — 337 tarihinde F. 5 Adana cephesi emrine verilmiştir .

11 — Ağustos — 337 tarihinde cephe karargâhına ait 48 zatî ve 465 mirî binek, 474 koşum ve mekkâre, 24 öküz ve manda, 127 merkep olmak üzere 1138 hayvan; fırka 2 de 45 zatî ve 166 mirî binek, 721 koşum ve mekkâre, 71 deve ve 56 merkep ki, cem'an 1 059 hayvan mevcut olup umum yekûn 2 197 restir .

Bu tarihte cepheye merbut kıt'alarda 5 ve F. 2 de 6 baytar vardı .

Baytarların azalması bir taraftan teşkil olunan alaylarla, atlı kuvayi milliyeye teşkilâtı sebebiledir .

Eylül — 337 ayında lâgvolunan 1 ve 6. piyade alaylarile estersüvar müfrezesinin mükellef baytarları terhis olunmuşlardır .

Münhal olan Sv. alay 1 ve Sv. A. 23 baytarlıklarına birer baytar verilmiştir .

Bu tarihlerde piyade A. 1 baytarlığı ile nal imalâthanesi müdürlüğü münhal kalmıştır .

Cephe kuruluşuna piyade A. 14 dahil olmuştur .

21 — 11 — 337 tarihinde F. 2 nin Siirt mıntakasına nakline başlanmış ve Fransızlarla itilâf hâsıl olmağa yüz tutmuştur .

Bu tarihlerde cephe emrinde fazla olarak birinci ve 23. süvari alaylarından ibaret bir Sv. livası bulunmakta idi .

Kânunuevvel — 337 ayına mahsus kuvve mezkûr dokuzuncu Sv. livası kuvvesile beraber 2 611 rese balığ olmuştur .

338 senesi ikinei Kânun ayında cephenin nalbant başı nal imalâthanesine verilmiş ve halen cephe karargâhı, nal imalâthanesi, A. 4 P. baytarlıkları ile Sv. A. 23 ve cephe karargâhı ve Top. A. 2 nalbant başlıkları münhal bulunmuştur.

338 Mayıs ayında Malatya, Urfa, Elâziz, Mardin, Diyarbekir, Birecik, Siirtte bulunan demirbaş kolları hayvan mecmuu 301, cephe hayvanları da cem'an 2103 olduğuna nazaran umum kuvve 2408 restir.

Bu ayda Revandiz müfreze baytarî cephe karargâhına tayin edilmiştir.

28 — 9 — 338 tarihinden itibaren Elcezire cephesi Musula karşı seferberliğe geçmiştir; cephe kumandanlığına Cevat Paşa tayin buyurulmuştur.

Bu tarihte kuruluşta fazla olarak Mardin, Urfa hudut Tb. ları ile beraber umum hayvan kuvvesi 2420 res idi.

2. Teşrin — 338 ayında bu kuvve ikmal hayvanlarile beraber 4156 ya balığ olmuştur.

1 — 1. Kânun — 338 de İğdır, Van hudut alayları ve alay 6 nm 3. Tb. u da vardı ki, bunlar bilâhare 75. alayı teşkil etmişlerdir.

Muktazi havalenin gelmemesinden mubayaat azalmış ve umum kuvve 3727 rese inmiştir.

Şark cephesinden gelen topçu ve diğer alaylar ve alay 14, 75 ile bir fırka teşkil olunmuştur.

Yeniden cephe kuruluşuna girenler Sv. F. 6 karargâhı, Sv. 11. liva karargâhı, Sv. A. 15, 16, Sv. muhabere Tk., sıhhiye Bl. istihkâm müfrezesi, araba ve müteahhit kolları ki, kuvvelerile beraber umum hayvan kuvvesi 5192 rese balığ olmuştur.

1 — 2. Kânun — 339 tarihinde:

Cephe ve merbutları 937 hayvan

Mürettep Sv. F. 1672 “

Mürettep P. F. 557 “

2. P. F. 1944 “

Cem'an 5110

Hayvan ve 204 adet te araba var idi.

$\frac{22}{23}$ — 7 — 339 tarihinde sulhün imzası üzerine seferberliğe nihayet verilmiştir.

CEPHE EMRİNDE BULUNAN MÜESSESELER:

Hayvan hastanesi ve nal imalâthanesi: Mülga on üçüncü K. O. nun Diyarbekirde bulunan hayvan hastanesi ile birlikte çalışan nal imalâthanesi heyetile cephe emrine verilmiştir; nal imalâthanesinde Haziran — 336 ayında 12 ocak var idi.

Temmuz, Ağustos, Eylûl — 336 aylarında 240000 mih ve 3000 hayvana kâfi 12000 adet nal imal etmiştir; aynı zamanda hastanede kıt'alar için nalbant ve pansumancı yetiştirilmiştir.

İmalâthanede yapılan İngiliz mihları ve alafranga nallar için 3700 kilo demir 28860 kuruşa mubayaa olunmuş ve mütebakisi de arabaların eski taban demirlerinden ve hurda otomobil enkazından ve viranelerde parasız toplanan demirlerden temin edilmiştir; bunun için bir taraftan imal olunmakta olan nal ve mihlardan 4000 parça nal ile 415646 adet mih orduya 39431 kuruş gümüş akçeye mal olmuş ve bu hesaba göre beher giyim nal 3 kukuş 75 santime gelmiştir.

Diyaribekir piyasasına nazaran beher saç nalın batmanı 120 ve mihın batmanı 160 olduğuna göre de nal imalâthanesi mamulâtının baliğ olduğu esman mecmuu 199200 kuruş etmesi lâzımgelirken hazinenin 159769 madenî kuruş menfaati olmuştur.

1337 senesinde nal imalâthanesi mesaisine devam etmiş ve hayvan hastanesi aynı zamanda hayvan deposu vazifesini de görmüştür; Teşrinisani ayında millî tekâlif usulile mubayaa olunan hayvan mevcudu 102 rese baliğ olmuştur, bu mubayaa hayvanları depo vasıtasile kıt'alara taksim olunmakta bulunmuştur.

Hayvan hastanesi ve hayvan deposu hayvan kuvvesi 338 senesi Biriciteşrinde 20 hayvandan ibaret iken ikinci teşrinde mubayaa olunan hayvanlarla beraber 122 rese baliğ olmuş ve bunlardan 97 resi kıt'alara tevzi edilerek depoda 25 hayvan kalmıştır.

337 senesi Teşrinisanisinde 72 hasta hayvan duhul etmiş ve devirle beraber 108 rese baliğ olan hayvanlardan 49 resi şifa 1 resi mürt 1 resi itlâf 1 resi fûruht edilmiş ve diğer aya 57 hasta hayvan devretmiştir.

Adi hastalıkların ekserisi cüruh ve zatülkasabat olup bulaşık hastalıklar ise ruam ve cerepten ibaret ise de bir iki vak'aya munhasır kalmıştır; gurm ve adi nezleden duhul eden birer hayvan da şifayap olmuştur.

Bu ayda nal imalâthanesi 34 odun baltası, 55 öküz nalı, 477 ester nalı, 6700 beygir mihı, 2600 ester mihı, 3500 eyer takımı tokası, 7850 soba perçin mihı vesaire imal etmiştir.

Sıhhî ahval, iyi olup tedaviden sonra hayvanlardan % 95 istifade kabil ve şifa nisbeti % 49 ve mürt nisbeti ise % 0 dır.

Muytabiye ve teşhizat, nal ve mih ve ecza ihtiyaca kâfi olup hayvanatın tımarlarına muntazaman devam edildiği ve kadroya göre nalbant mevcut olup bir taraftan da kıt'alar için nalbant yetiştirilmektedir.

İşe de bir intizam dahilinde devam etmiştir:

Yerli binek ve koşumlara 4,5 kilo arpa ve 5 kilo saman verilmiş, kabili istifade kalori 9150 ve yerli mekkâre ve koşum esterlerine 3,5 kilo arpa ve 4,5 kilo saman verilip istifadesi kabil kalori 7300 ve mandalara 4,5 kilo arpa ve 4,5 kilo saman verilip istifade kabil kalori 9000 den ibaret bulunmuştur.

Hastanenin iskân ciheti de iyice temin edilmişse de köhne ahşap ahırlardan ibaret oldudu için her halde sıhhî değildir.

338 senesinde hastane ve depo ve nal imalâthanesi bu veçhile devam etmişse de hasta duhulü çoğalmıştır.

Teşhizatı tamire muhtaç bir hale gelmiş muytabiye ihtiyacı artmıştır:

Kânunuevvel ayında cüruh ve zatülkasabat, ayak hastalıkları artmış müteferrik sair haricî ve dahilî hastalıklardan duhul mecmuu 286 rese baliğ olmuştur; devirle beraber 383 res olan hastalardan 234 ü şifa 3 ü mürt 10 u muhtaç zürraîne verilmiş ve 339 senesi 2. Kânun ayına 100 yaralı ve 12 resi zatülkasabat olmak üzere 136 hasta hayvan devretmiştir; bunun 6 sı uyuz olup başka sari hastalıktan duhul yoktur; 234 hayvanın şifayap olduğuna göre şifa nisbeti % 61,10 ve mürt nisbeti ise % 0,79 dur.

Bu sene de hayvan deposuna mubayaa olunan nakli vesaitin gönderilmesine devam olunmuş 338 — 1. Kânunda gelen taylarla beraber mubayaa miktarı 318

resi bulmuştur; bunlardan 29 tay Arga tay deposuna, 10 resi muhtaç çiftçilere verilmiş ve 154 resi de kıt'alara tevzi olunmuştur.

339 Senesi 2. Kânun ayında depoda 125 hayvan kalmıştır.

Bu ayda 1179 beygir nalı, 1158 ester nalı, 36800 beygir mihı, 23000 ester mihı, 4 balta vesaire yapılmıştır.

İaşe ve iskân ve ecza mes'elesi sabıkı gibi devam etmiştir.

339 Senesi bidayetinde ve kış esnasında teneffüsü cihaz hastalıkları fazla olmuş ve yazın hayvanlar çayıra bırakılmıştır; Ağustos ayına kadar ruam ve uyuz, gurm gibi birkaç sari hastalıklar zuhûr etmiştir.

ARGA TAY DEPOSU:

Elcezire cephesi emrine geçmiş olan Arga tay deposu hakkında yukarda umumî malûmat verilmişti; 1 — 9 — 336 tarihinde Arga tay deposunda 49 mirî binek, 5 mekkâre, 16 koşum ve Eylûl — 337 de 2 mirî kadana ve 9 öküz, 13 beygir ve iaşeye mahsus ta 237 koyun ve kuzu, 103 keçi ve oğlak ve 6 dana mevcut olup Diyarbekir ve Elâziz hastanelerinde de sütlü inek ve bazı iaşe sürüleri bulunuyor idi.

Arga tay deposu harbin nihayetine kadar bu minval üzere gitmiş, birinci kısımda arzedildiği gibi badehu lâgv olunmuştur.

BAYTARÎ ECZA DEPOSU:

Diyarbekirde bir ecza deposu tesis edilmiş, ecza ve alât buradan temin edilmişse de nihayeti gelmemiş ve 13 — Nisan — 338 tarihinde başbaytarlıktan yapılan bir tamimde elde mevcut ecza ve alâtın iyice muhafazasile israftan vikayesi tebliğ olunmuştur.

Tanzim kılman ecza ihtiyaç listeleri Ankaraya nönderilmişse de merkezden bir şey gönderilememiş, ecza kısmen mübayaa suretile tedarik olunmuştur.

NAL ve MIH:

Hayvan hastanesi bahsinde zikredildiği veçhile nal ve mih, nal imalâthanesinde yapılmış ve sulhun akdine kadar muntazaman faaliyetine devam etmiştir; her ay yaptığı nal ve mih ve sair muktazi edevat ile ordunun ihtiyacını temin edebilmiştir.

Nal mesaisi haftada: 120 Giyim nal, 2300 adet miha çıkarılmıştır; nalbant alâtı da imal olunmuştur; bir taraftan yapılmakta olan nal ve mih ordunun teçhizat ambarına teslim olunmuş ve buradan da kıt'alara taksim edilmiştir.

TEÇHİZAT:

Ordunun bidayetindenberi koşum, semer ve eyer takımları tamire muhtaç olup ikinci fırkanın hayvan semerlerinin daha ziyade eski olduğu cihetle mütemadi tamirlerle uğraşılmış ve muhtabiye noksanından daima levazıma müracaat olunmuştur.

İAŞE:

30 — 11 — 336 tarihinde zatî bineklere tamam, mirî bineklere istihkaklarından yarımşar kilo noksan, mekkârelere ikişer kilo arpa verilmiş ve saman az olduğundan nizamî haddini bulamamıştır.

337 Senesinde az bir müddet bu veçhile gitmişse de vaktile tedarikli bulunulmadığından arpasızlık baş göstermiş ve hayvanlar semenlerini kaybetmeğe başlamışlardır, estersüvar ve süvari birinci alay hayvanlarını kurtarmak için Nisan

ayında hayvanları çayıra bırakmışlardır; sonbahara doğru uzak bulunan mahallerdeki hayvanlara tam arpa verilmeğe başlanmış fakat saman verilememiştir; sair hayvanlara tam yem ve yalnız mekkârelere yarımşar kilo noksan arpa verilmiştir.

1338 Senesi 2. Kânun ayında bazı kıt'alar hayvanları saman istihkaklarının bir kilosuna mukabil birer kilo arpa fazla almışlardır.

Kadanalara tam gıda verilmiş, aldıkları kabili istifade kalori 1025, binek ve koşum beygirlerinin 9050 ve 9600, mekkâre ve esterlerin 7350 ve 8850 yi bulmuş ve nısıf arpa ve nısıf dura ile tam saman ve tam arpa ile ikişer kilo saman yiyen adi hayvanların kalorileri buna göre azalmıştır.

Bir kısım hayvanlar çayıra sevkolunmuşlar ve istirahat muhtaç olan hayvanlar da Nusaybinde kâmilan çayırlatılmışlardır; Birecikteki kıt'alar hayvanlarına saman tam verilmişse de arpa fıkdanından on gün mütemadiyen 1,5 : 3 kilo buğday verilmiş ve Urfadaki hayvanlar dahi noksan yem almış, arpa, buğday, pirinç, dura verilmiştir; bunlardan gayri kıt'a hayvanları tam arpa ve saman yemişlerdir.

1339 Senesinde de iâşe mes'elesi bu veçhile devam etmiştir.

İKMAL ve SİHHÎ AHVAL :

30 — 11 — 336 tarihinde hayvanların sıhhi ahvali matlup derecede olup cem'an 2810 hayvandan 809 resi hastalanmış, 545 resi şifayap, 4 ü bulaşık hastalıktan itlâf, 84 resi çürüğe çıkarılmıştır, iğtinam olunan 78 res deve de satılmış ve 18 hayvan da mürdolmuştur; bu hesaba göre hastalanan %0,809 ve telef olan da % 18 dir ki, kıt'alar hayvanlarının daimi bir surette çalışmalarına nazaran hayvanata iyi bakıldığı anlaşılmaktadır; zindêgi kuvvetleri de muhafaza olunmuş hayvanlar ekseriyetle harbî kıymetlerini zayi etmemişlerdir.

1337 Senesi ortalarında hayvanların cerrî kuvvetleri % 96 bulunyordu.

Hayvan kadro noksanı tesis edilen mubayaat komisyonları vasıtasile ikmal edilmeğe çalışılıyordu, mubayaaya 31 — 1 — 337 tarihinde başlanmış ve Diyarbekir, Maden, Malatya, Urfa, Siverek, Derik, Mardin, Nusaybin, Silvan, Beşiride askerlik şubelerinden, belediye ve mülkiye memurlarından ibaret komisyonlar teşkil edilerek gönderilen para vasıtasile yapılmıştır; fakat komisyonlar vilâyet veyahut liva kazası mahallî idare azalarile belediye azasından teşkil edilmiş olduğundan mubayaat hayvanlarının hep düşgün bir halde bulunduğu ve mubayaatta bataet te görüldüğü cihetle işbu komisyonların lâgvile askerlik şube reislerinin idaresi altında yeniden vesaiti nakliye tedariki komisyonları teşkili hakkında cephe başbaytarlığı tarafından kumandanlık nezdinde teşebbüste bulunulmuştur.

Bu ayda hayvanların bulundukları bazı mahallerde derece hararet gölgede 38 : 45 ve güneşte 45 : 55 dereceyi bulmuş ise de tahaffuzî tedbirler sayesinde yalnız bir hayvan teşemmüsten mürt olmuştur.

1338 Senesi birinci kânunda mubayaat miktarı 509 binek, 1111 mekkâreye balığ olmuştur, bazı Top. A. ları kadro noksanı ikmal olunmuştur.

Maraş, Kozan cihetlerinden millî tekâlif usulile toplanan develerin 60 resi bir kafile halinde ve nezaretlerine memur olanlardan maada bir savran ve 6 deveci neferi ve 6 eşekle beraber sevkleri hakkında M. M. V. inden emir gelmiştir.

Artık mekkâre mubayaa olunmaması vilâyata tebliğ olunmuş ve bazı livalara tertip olunan mekkâre adedi ikmal oluncıya kadar mubayaanın devam ettirilmesi de ayrıca işaret edilmiştir.

1339 Mayıs esbabı mucibe raporunda : Hayvanların umumî sıhhi ahvali iyi ise de arazinin bozukluğu, teçhizatın uygunsuzluğu, çayırdaki vukuat, hararet derecesinin çokluğu, gündüzleri fazla sıcağa mukabil gecelerin pek serin ve ilkbahar havasının pek intizamsız giimesi açıkta bulunan hayvanlarla çadırlarda bulunan hayvanlarda fazla telefâtı mucip olduğu kaydedilmiş ve yapılan teftişte :

Silvandaki kıt'a hayvaularının odun, arpa, nakliyatı gibi mütemadi bir sây ile beraber semer ve teferruatının uygunsuzluğu ve havalinin taşlık bulunması, mekkâre efradının muallem olmaması yüzünden hayvanların ağırca yaralanmış oldukları ve bazı kıt'ada baytar olmadığından ağır yaralıların hastaneye gönderildikleri tebeyyün etmiştir ; burada hayvanların ahırları hıfzıssıhhaya muvafık olmadığından hayvanlar gündüzleri karanlık ahırlardan dışarı çıkarılarak ziyaya maruz bulundurulmakta oldukları ve eyer, semer teferruatının da iç yüzleri güneşe gelmek üzere havalandırıldıkları ve hayvanlara yatak makamında kullanılan gübrenin de gündüzleri güneşte bırakıldığı anlaşılmıştır.

MÜTALEAT :

Saman artıklarile bazı mahallerde, kırlarda tenebbüt eden yumşak birtakım temiz otların ahırlarda yatak makamında kullanılması ve sık sık değiştirilmesi hıfzıssıhhaya daha muvafıktır ; bu hususta gübre kullanılmaması daha sıhhi ise de herkesçe malûm olduğu üzere Türkiyede ekseriyetle gübre bu vazifeyi ifa etmektedir ; bu hal baytarların gözleri önünde de vukua gelmektedir, vakia etibbıyî baytariyenin mikroptan ari kuru ve yanmış gübre kullanılmasına müsaada ettikleri malûm ise de kuru gübreye taze gübrenin de karışması ve henüz teşhis vazedilemiyen bazı gizli ruam hastalığı gibi bulaşık emrazın gübreleri telvis etmesi muhtemeldir, ve zaten her zaman yanmış gübre elde edilemediğinden aynı yatak bir iki hafta dahi kullanılmaktadır ; bunun için gübre kullanılmasına mecburiyet hâsıl olduğu takdirde müfrez kıt'alara varıncıya kadar nezaret altında ve baytarların kontrolü tahtında ve hergün değiştirilmek şartile kuru ve yanmış gübre istimal olunabilir.

ISKÂN :

İskân mes'elesinde bir fevkalâdelik yoktur ; yazın gündüzleri meydanda bırakılan hayvanlar sonbahara doğru havaların serinlemesile mehmaemken kapalı ahırlarda iskân edilerek taharet ve dezenfektelerine itina olunmuştur ki, tabiatile bu ahırlar tamamen sıhhi olamaz ; ekseriyetle kasaba ve köylerde mevcut ahırlarda barınan hayvanlar iskân cihetile pek zavallıdırlar, dar ve karanlık, rutubetli olan bu ahırlarda hayvanlar çabuk eriyip tabii ömürlerinden zayi etmekte ve cer kuvvetleri de daima eksilmektedir ; ahırlar hakkında Büyük Harbin methal — merkez cildinde kâfi derecede malûmat verilmiştir.

ADİ HASTALIKLAR :

Ekseriyetle mide ve bağırsak, zatülkasabat, muhtelif ozimalar, muhtelif yara ve bereler, bıcılğan, ayağa mih batması, adi göz hastalıkları ve kışın da sadrî hastalıkların fazlalaşması bahuşus zatürrienin çoğalmasındır ; sair dahilî ve haricî hastalıklar birkaç vak'aya munhasır kalmış ve 338, 339 senelerinde umumî zafiyet teza-yüt etmiştir.

Cephenin 339 Mart ayına mahsus tevhit olunmuş bir kıt'a emraz istatistik hulâsasile umum hayvan kuvvesi yekûnu 4 numaralı cetvelle işbu cildin nihayetine bağlanmıştır.

BULAŞIK HASTALIKLAR :

336, 337 senelerinde münferit bir surette vukua gelen cerep — Uyuz hastalığı 338 senesinde fazlalaşarak sene sonuna doğru azalmış ve 339 senesi Mart ayında tekrar çoğalmış olan uyuzlar çayır mevsiminin hulûlile münferit bir şekil almıştır; sebepleri malûm olan uyuz hastalığının sıhhi tedbirler sayesinde münteşir bir hale gelmesine meydan verilmemiştir “4,, numaralı cetvelde 339 Mart ayına mahsus uyuz hastalığı gösterilmiştir.

RUAM [MANGAFA] :

Bidayette ruam vak'aları bir iki vukuatı geçmemiştir; 339 senesinde bu gibi münferit ruam biraz ziyadeleşmiş ise de tevessüüne meydan verilmemiş, olduğu mahalde tahdit edilmiştir; sebebi ise havaî değişiklik ve hayvanların bazen az gıda alarak vakitlerini çayırda geçirmeleri zayıflamalarına sebep olarak bünyelerinde gizli bir halde bulunan ruamın tezahüründen ibaret olduğu kaydedilmiştir.

VEBAYİ BAKARİ :

Elcezire cephesinde mirî sığır hayvanlarında vebayi bakarî kaydedilmemiş fakat 10 — 10 — 336 tarihinde cephe kumandanlığınca yapılan bir tamimde :

Alınan raporlarda Harput ve Diyarbekir vilâyetlerinde vebayi bakarî bulaşık hastalığı mevcut olduğundan elde bulunan mevaşinin ziyana meydan verilememek üzere satılmasına teşebbüs olunması ve hastalığın mıntakanızda mevcut veya şüpheli bir vaziyete nazaran askerî ve mülkî baytarlardan mütalea ve rapor alınması tebliğ olunmuştur.

27 — 9 — 337 tarihinde M. M. V. Baytarlık İş. D. Reisliğince yapılan bir tamimde :

Ahali hayvanatında hüküm süren sari hastalıkların olduğu mahallerle hastalığın mahiyetine vaktile öğrenilemediğinden mubayaa olunan hayvanlar arasında bulaşık hastalıkların zuhûruna sebebiyet verilmekte ve baytarların azlığından marazın menşei hakkında tetkikat yapılamıyan bu kabil hayvanların baytar olan mahallerde sıkı bir kontrole tâbi tutulması ve icabında karantinaya konulmaları ve temiz olduklarına kanaat getirilmedikçe sevkedilmemeleri tebliğ edilmiştir.

Mardinin bir iki kariyesinde müstevlî bir surette hükmünü icra eden vebayi bakarinin itfasına muavenet zmnında Mardin baytar müfettişliğinden cepheye vaki olan istirahat üzerine 12 — 2. Teşrin — 338 tarihinde vazifelerine hâlel gelmemek üzere Mardin ve Cizredeki alay baytarlarına emir verilmiş ve hastalık 339 senesinde de devam etmiştir.

DİĞER SARİ HASTALIKLAR :

İltihabı ev'iyei lenfaviye, gurm, şarbon gibi birtakım intanî hastalıklar da zuhuretmisse de daima münferit kalmış ve ehemmiyeti haiz bir mahiyet arz etmediğinden burada dercine lüzum görülmemiştir.

6. FASIL**Adana Cephesi****TEŞKİLÂT :**

Müdafaai milliye vekâletinden 12 — 7 — 336 tarihinde telgrafla verilen bir emirde :

1 — Yeni teşkil olunan Adana cephesi kumandanlığına üçüncü K. O. Kumandanı. Salâhaddin Adil Bey tayin edilmiştir.

2 — Adana cephesi Mersinden itibaren Fırat nehrine kadar imtidat eden Fransız cephesini ihtiva eder; Silifke, Niğde, Kayseri livaları ile Adana vilâyeti ve Konya vilâyetinin Ereğli kazası, Maraş ve Antep livaları ikmal ve ahziasker mıntakaları olarak Adana cephesi kumandanlığına tahsis edilmiştir.

3 — Bu cephede bulunmakta olan 41. fırka ile Şar, Haçin, Sis mıntakasındaki Kilikya Kuvayı Milliyesi ve Maraş, Antep, Islahiye mıntakasındaki kuvayı Milliye de doğrudan doğruya Adana cephesi kumandanlığının tahtı emrine gireceklerdir.

*
*
*

1 — Temmuz -- 336 tarihinde Adana cephesi kuruluşunda :

Sağ ve sol cenah mıntakalarını ve bunlara merbut Mersin, Tarsus gurpları ile Garbî Kilikya Millî kuvvetlerini ihtiva etmek üzere Fırka 41, ve Maraş mıntaka kumandanlığı emrinde de Islahiye, Antep mıntakalarını teşkil eden Alay 9 ile Maraş, Antep, Ceyhan, Kilis, Şarkî kilikya, umum Kilikya Millî kuvvetleri bulunmakta ve Cephe karargâhı da Maraşta teşekkül etmiş idi.

Bilâhare cephe emrinde mürettep ve sonra fırka 9 bulunuyordu.

27 — Temmuz — 337 Tarihinde Maraşta bulunan İkinci kolordu kuruluşunda :

F. 9, F. 5 karargâhları ile P. ve Top. ve Sv. alayları, estersüvar bölükleri, istihkâm, telgraf, sıhhiye, amele bölükleri, araba kolları, sanayi takımları, depo bölükleri, seyyar hastane ve hayvan hastanesi ile beygir deposu bulunuyordu ; K. O. badehu ikinci grup namını almıştır.

BAYTAR İHTİYACI :

Baytar noksanı cepheye merbut kalemler mıntakasından ikmal edilmeğe çalışılmış ve bu mükellef baytarlarla beraber Sivas serom evinden de bir baytar alınmışsa da M. M. V. den 21 — Kânunuevvel — 336 tarihile çekilen telgrafta serom evlerinin tabiatile orduya da hizmetleri mesbuk olduğundan bu müessesedeki baytarların Büyükharp'te bile tecil ve istisna edilmiş oldukları cihetle Kozan mıntakası emrine alınan serom evi müstahzarının hemen mülkî hizmetine iadesi emrolunmuş ve yerine diğer bir baytarın izamının derdest bulunduğu işaret edilmiştir.

İkinci K. O. nun kadroya nazaran ihtiyacı olan 4 baytarın süratle izamı Millî M. V. inden rica olunmuştur.

Fırkalarda olduğu gibi mıntakalarda da birer başbaytar bulunuyordu.

F. 9 başbaytarlığında mükellef bir baytar bulunduğundan Garp cephesine hareket emri alan mezkûr F. başbaytarlığına 7 — 337 ayı içinde Urfada bulunan F. 2 den bir baytar kaymakamı tayin edilmiş ve badehu kolordu 2 de karargâh ile Garp cephesi emrine verilmiştir.

HAYVAN HASTANESİ, BEYGİR DEPOSU, NALBANTHANE :

9 — 336 Ayı içinde Maraşta cephe emrinde bir hayvan hastanesi tesisine karar verilmiş ve kadro mucibince 1 müdür ve 1 de bakteriyolok bulunması lâzımgelirken hastaneye bir baytar namzedi verilebilmiş ve hastanenin faaliyeti artınca bir mükellef baytar yüzbaşı müdürlüğe tayin edilerek baytar namzedi de maiyetinde bırakılmıştır.

Hastane Deliktaşta Almanlara ait iki binada tesis edilmiştir.

Hastanenin nalbant ihtiyacı Maraş askerlik şubesinden temin edilmiş ve henüz hesap memuru olmadığından Maraş fırkasına misafir verilerek faaliyete başlamıştır.

Eldeki nalbantbaşlıların az olduğu ve nalbantbaşılık imtihanı için yapılan tamimden dolayı müracaat vaki olmadığı cihetle nalbantbaşı kadroları da ikmal edilememiştir.

Hastaneden maada bir beygir deposu ve bir de 5 ocaklı nalbanthane tesis olunmuştur.

İkinci kolordunun Garp cephesi emrine hareketi üzerine Maraşta kalan işbu hayvan hastanesi Millî M. V. ince lâğvedilerek yerine bir hayvan reviri ikame olunmuş ve revirde yalnız mükellef baytar yüzbaşı kalmıştır.

337 Senesi nihayetine doğru Adana düşmandan tahlis edilmiş olduğundan Adana cephesi, havali kumandanlığına tahvil olunmuş ve Maraşta da bir muntaka kumandanlığı ihdas edilmiştir; sonraları Antep muntakasinda da bir revir tesis olunmuş ve yalnız hayvan vukuati kıt'a baytarlarınca tanzim kılınan emraz istatistikine ithal olunmuştur.

ECZA VE ALÂT, TEÇHİZAT, NAL VE MIH :

Ecza ihtiyacı tanzim kılınan liste mucibince M. M. V. umumî ecza deposundan ve K. O. 2 başbaytarlığından ve sonraları Konya ecza deposundan temin olunmuştur. Halepten mubayaası için de teşebbüste bulunulmuşsa da alındığına dair bir kayde tesadüf olunamamıştır.

Teçhizat, hayvanlara uzun bir müddet verilememiş mevcut olan muhtabiyeler de pek eskimiş ve istimale gayri salih bir hale gelmiştir; erzak ve cepane kolları hayvanlarının bu husustaki ihtiyaçları son dereceyi bulmuş ve bundan dolayı F. 9 kumandanlığından teçhizat ve muhtabiye noksanının ikmali hakkında cephe kumandanına bir takrir takdim olunmuştur.

Cephe başbaytarlığının kumandanlık nezdinde vukubulan teşebbüsü üzerine levazım reisine verilen bir emirde işe yarayacak derecede bozuk olan semerleri tamir ettirmekten ise yeniden mubayaası ve muhtabiye eksiklerinin de bu meyanda ikmali tebliğ olunmuştur.

Nal imâlâthanesinin faaliyeti hakkında tafsîlât yoksa da burada nal ve mih ve nalbant lakımları imal edildiği ve nalbant yetiştirilmeğe sâ yolunduğu anlaşılmıştır.

İAŞE :

Hayvanatın iaşesi 9 — 11 — 336 tarihinde müteahhide ihale olunmuş ve fir-kaca Maraşta teşkil olunan komisyon marifetile erzak ve yem ve et alınmağa başlanmıştır; et ve arpanın muayenelerine bir baytar tayin olunmuştur.

Maraşta ağır Top. mandalarına yevmiye yalnız 3 er kilodan arpa verilmekte olduğundan bahisle yevmi arpa istihkaklarının 8 kiloya iblâğı ve 8 kilo da saman verilmesi için kıt'asınca vaki olan müræaat üzerine kumandanlıktan levazım reisliğine emir verilmiştir.

F. 5 hayvanlarına verilen arpa Sürüş ve Birecikten gelmekte olduğundan mevsim münasebetile daima intizamını kaybetmiş ve hayvanlara ekseriyetle buğday verilerek bir iki hayvan bu yüzden mürt olmuştur.

Yaz mevsiminde hayvanlar kısmen çayrılattılmışlar ve Antep muntakasinda hayvanların 24 saat zarfında aldıkları çayır otu uzviyetin beslenmesine kâfi geldiği ve çayırda olanlara arpa verilmediği ve çayırda olmayan süvari alayı hayvanlarına yevmiye 2:3 kilodan arpa ve 4 kilo saman verildiği kaydedilmiştir.

Çayır mevsimi hitam bulduğu vakit hayvanlara azamî 3 kilo arpa verilerek saman verilememiştir, kalori miktarı 6000 : 7000 arasında temevvüc etmiştir,

Merkeplere az yem verildiğinden eşeklere bhusus mahrukat müfrezesi merkep-lerine de yevmiye birer kilo arpa ve dörder kilo saman verilmeğe başlanmıştır.

Arpanın günden güne azalması üzerine M. M. V. inden buğday, kepek, saman, burçak veya fik hakkında 31 — 1 — 337 tarihinde bir gıdaî mübadele cetveli gönderilmiş ve şimdiden tatbiki emredilmiştir; bu cetvelde burçak ve fikin öküz ve mandalara buğday yerine verildiği ve bunların ancak 24 saat tuzlu su içerisinde bırakılarak itası ve develere verilecek 4 buçuk kilo arpanın da un halinde yediril-mesi işaret edilmiştir.

İKMAL ve İSTİHDAM ve SIHHÎ AHVAL :

Hayvan noksanı nakliye vasıtaları tedariki komisyonları vasitasile ahaliden mubayaa suretile ikmal edilmeğe başlanmıştır; merkezde bir satış komisyonu teşkil olunmuş ve azalığına mülkiyeden ve idare meclisi azasından bir zat tayin edilmiştir; bu komisyon vasitasile kıt'alarda mevcut çürük hayvanlar satılarak yerlerine peyderpey gelmekte olan mubayaa hayvanları ikame olunmağa başlan-mıştır.

Askerlik şubeleri ve kalemleri mntakalarında bulunan komisyonlardan gönde-rilen hayvanlar pek zayıf olup meşaka mütehammil olmadıkları ve teçhizatın da istimal edilemeyecek bir halde olduğu tebeyyün etmekle kumandanlıktan verilen emirde :

Mubayaa hayvanlarının seferî meşaka mütehammil, nallanmış ve istimale salih teçhizatı ile beraber gönderilmeleri emredilmiş ve aksi takdirde iade olunacakları işaret olunmuştur.

Hayvan mubayaası gevşek gitmekte olduğundan kumandanlıktan Kayseri kalem reisliğine yazılan bir tezkerede K. O. 2 nin hayvan ihtiyacı pek fazla olduğundan teçhizatı ile beraber şubelerden tedarik olunacak hayvanların serian, mubayaa olunan hayvanların pek gali olduğundan bazı nakliye vasıtaları tedariki komisyonlarının divanı harbe verildiklerinden bahisle M. M. V. inden mevrut ve yukarki bahis-lerde arzedilmiş olan hayvanların nevilerine mahsus fiat cetveli Adana cephesine de tamimen irsal kılınmıştır.

Bazı taburların hayvan noksanı amele bölüklerinden alınan mekkâre hayvanlar ile ikmal olunmuş ve kolordunun hayvan ihtiyacı had bir devreye girmiştir.

8 — 12 — 336 tarihinde K. O. 2 den M. M. V. ine yazılan şifrede son ricatte vesaitsizlik yüzünden eşya ve cepanelerin düşmana terkine mecburiyet hâsıl olduğu bildirilmiş ve M. M. V. inden verilen emirde : Maraş kalemi mntakasından tekâlif suretile 416 hayvan toplanarak hizmetleri tesbit edildikten sonra karargâha ve alaylara, mntakalara tevzii tebliğ edilmişse de toplanamamış ve Kozan mnta-kasına yüzde 20 ve Antep mntakasına da yüzde 20 hayvan alınması emredilmiş-se de buralardan da alınıp tevzi edilememiştir.

Maraş millî tekâlif komisyonu reisliğinden verilen cevapta :

Geçen vakada Maraşın yanıp yıkıldığı ve evvelce kolordu ile 5. fırkaya 1500 binek ve topkeşan hayvanı verdiği cihetle halen 95 hayvandan başka hayvan itasının imkân haricinde olduğu arzedilmiştir.

Fransızlardan bir miktar hayvanla 75 deve ve bir miktar da araba iğtinam olunmuş ve bu vesaitin bir kısmından cepane araba kolları teşkiline çalışılmıştır.

Bu mıntakada daha elverişli olan mekkâre ve deve kolları da teşkil edilmiştir.

Sahra, cebel ve 15 lik obüs bataryalarının cephedeki hareketlerini temin için koşum hayvanlarına pek ihtiyaç olduğu M. M. V. tine arz edilmiştir.

Garp cephesine hareket eden F. 9 un hayvan kadro noksanı fazla olduğundan Kayseri ve Konya mıntakalarında da hayvan tedarik edilerek fırkaya yetiştirilmesi alâkadarana bildirilmiştir.

25 — 5 — 337 tarihinde K. O. 2 nin hayvan ve efrat kuvvesi:

Efrat 9469, silâh 6610, zabitan 336, top 19, makinalıtüfek 51 olup hayvan ise: 1519 res idi; bu ayda 260 hayvan mubayaa olunmuştur.

Mezkûr ikinci kolordunun Garp cephesine hareketi esnasında ve 21 — 7 — 337 tarihinde mevcut iâşe kuvvesi 23 ümera, 292 zabitan, 39 ketebe ve sivil memurin, 43 hekim ve baytar, 19 eimme ve esnaflar ve 28 küçükzabit, 6282 muharip, 2968 gayrimuharip olup hayvan kuvvesi ise:

154 zatî binek, 574 mirî binek, 599 mekkâre, 221 koşum, 91 deve ki, cem'an 1639 resten ibaret idi.

Hayvanlar teçhizat eskiliği ve noksanı yüzünden hırpalanmışlar ve hıfzıssihha dahilinde istihdam edilememişlerdir.

Hayvan hastanesine tedaviye gönderilen bazı hayvanlar bidayette baytara gösterilmediğinden hastalıklarının ilerlemiş ve yaralarının fazla açılmış olduğu anlaşılmış ve tımarlarına da dikkat olunmamıştır.

Hastanenin kâtibi olmadığından müstakillen idare edilememiş ve kıt'alardan hasta hayvanların yemlerini getirmek için giden efrat akşamlara kadar yem tevziyatını beklemiş ve iâşedeki bu intizamsızlık hayvanları pek ziyade müteessir etmiştir.

Ayaktan hastaneye vizitaya gelen K. O. karargâhı, hayvanlarından bazıları taburcu edilmeden hizmete sevk edilmiş olduğundan yaralar tekrar fazlâca açılarak vahim bir şekil almıştır.

Mubayaa olunup merkeze sevkolunan hayvanlar beş on gün şubelerde ve beş on gün de yollarda bakımsızlık ve iâşesizlik yüzünden zafiyete duçar oldukları ve cer kabiliyetlerinin azalmasına sebebiyet verildiği Adana ve havalisi kumandanlığından Antep mıntakası kalem reisliğine bildirilmiş ve ordunun nakliye vasıtalarına olan şedit ihtiyacı karşısında bu ahvalin men'inin alâkadarana tebliği emredilmiştir; Adana ve havalisi K. riyasetinde başbaytarı vesaireden mürekkep bir heyet tarafından Biruttan Fransızlardan bini mütecaviz hayvan, kadana ile tahminen 400 kadar otomobil mubayaa olunmuş ve işe yaramıştır.

Hayvanlara umumiyetle iyi bakılmış ve sıhhî hallerinde bir fevkalâdelik görülmüyerek iyi gitmiştir.

İSKÂN:

İskân yukarki bahislerde arzedildiği gibi kasaba ve köy ahırlarında vaki olmuş, hayvanlar bu pis ahırlarda bulundukça ruam bulaşık hastalığından kurtulamamışlardır.

ADİ HASTALIKLAR:

Dahilden belli başlı hastalıklar zatülkasabat, fakrüd-dem ve haricîden ise muhtelif yara ve bereler ve kışın da bıcılğandan ibaret kalmıştır.

1338 senesi Şubat ayına mahsus bir kıt'a emraz istatistik ve hayvan kuvvesi "5., numara ile cildin nihayetine bağlanmıştır.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Cephe hayvanlarında cerep, ruam sarî hastalıkları ile ev'iyei lenfaviye iltihabi görülmüştür.

Mallein, pıravaz ve mizanülharare olmadığından bahisle ruamdan şüpheli bir hayvanın 8 aydanberi tecrit altında kaldığı Antep mıntakası başbaytarlığından kumandanlık başbaytarlığına bildirilmiş ve süvari A. 12 de de 2 ruam vak'ası zuhûr ettiği işaret edilmiştir; bu bapta negibi tedbirler ittihaz kılındığı Adana havalisi başbaytarlığından sorularak mahalline cefeni süflinin tabakai munzamasına tahtelcilt yalnız bir doz zerkedilmek üzere 20 dozluk dört adet ampul gönderilmiştir ki, "dörtte bir nisbetinde meblûl malleindir.,.

VEBAYİ BAKARİ:

Mirî hayvanlarda vebayi bakari görülmemiştir; yalnız sıvas vilâyetinin Aziziye kazasında hükmünü icra eden vebayi bakari Kozan sancağının Haçin kazasına tâbi Kara Fatma karyesi sığır hayvanlarına sirayet ettiği anlaşılmış olduğundan mirî hayvanlar hakkında tahaffuzî tedbir olmak üzere Elbistan ve Göksun havalisinde icap eden sıhhi tedabirin tatbikile mahallî hükûmetle de mesainin teşriki kumandanlıktan Gazi Antep mıntakası kumandanlığına emredilmiş ve bu bapta Maraş mutasarrıflığına da malûmat verilmiştir.

7. FASIL

Trakya Cephesi

TEŞKİLÂT:

Büyükharbin nihayetinde İstanbuldan Edirne ve civarına gönderilen birinci kolordunun 1336 senesi Nisan ayı bidayetlerinde kuruluşu:

Evvelâ Kırklarelinde badehu Edirne'de bulunan ve P. A. 153, 154, 155 ile Top. 49. alay ve nakliye kollarını ihtiva eden fırka 49 ve Tekirdağında bulunan ve P. A. 168, 170, 171 ile Top. A. 55 ve ağır erzak kolunu ihtiva eden F. 55 ve Keşanda badehu Uzunköprüde bulunan P. A. 185, 186 ve sahra Top. A. 43 Tb. 1 ve sahra Top. A. 15 Tb. 2, ağır Top. A. 16 ile nakliye kollarını ihtiva eden F. 60 ve doğrudan doğruya K. O. ya merbut süvari A., nümune nakliye Tb. cebel Top. Kafkas Tb. 1, hudut taburları, telgraf, istihkâm ve A. 24 sahra Top. Tb. 2, P. A. 187 ve süvari alayına ait makinalıtüfek bölükleri, K. O. karargâhı, hayvan hastanesi ve baytarî ecza deposu, mahrukat müfettişliği ve sair sabit müesseseler bulunuyordu.

BAYTAR İHTİYACI:

Bazı müfrez bulunan kıt'alara bhusus süvari bölüklerine ve Edirne'de iskân edilmiş olan hayvan hastanesine muavenet zımnında birkaç baytara ve bazı P. alaylarına ihtiyaç görüldüğünden İstanbuldan talep edilmiştir.

Diğer kıt'aların baytarları tamam olup fırkalarda birer başbaytar ve K. O. karargâhında kaymakam rütbesinde bir başbaytarla binbaşı rütbesinde bir muavin ve karargâhla hudut taburu hayvanlarına nezaret eden hizmet kıt'ası baytarı da vardı;

hayvan hastanesinde binbaşı rütbesinde bir baytar müdürle bir bakteriyolok baytar ve bir de baytar zabıt namzedi ve ecza deposunda bir baytar müdür ve bir eczacı vardır ki, aynı zamanda hayvan hastanesinin eczacısı idi; Edirne'de bulunan baytarlar münavebe ile hayvan hastanesine yardımda bulunuyorlar ve levazım muayene komisyonlarına da kıt'a baytarları mübadele suretile devam ediyorlardı; etibbayı baytariyenin bir ikisi mütekait ve bir ikisi de mükellef ve baytar namzedi bulunuyorlardı.

Bir aralık kolordu emrinde bulunan Çatalca müstahkem mevki kumandanlığında baytar olmadığından hayvanların tedavisi burada bulunan nalbantbaşıya kalmış ve sonraları süvari alayı baytarı tarafından nezaret edilmeğe başlanmıştır; kadro mucibince bir baytar tayini İstanbul'a yazılmıştır.

K. O. karargâhında, nakliye taburunda ve süvari ve topçu alaylarında birer nalbantbaşı da vardı.

HAYVAN HASTANESİ VE BAYTARİ ECZA DEPOSU :

Hayvan hastanesi ve ecza methari Edirne'de yerleştirilmişlerdir; hayvan hastanesine kıt'a baytarları münavebe suretile devam ettiklerinden oldukça faaliyet ibraz etmiştir; hastanenin ayrıca kuyudatına tesadüf edilemediğinden umum kıt'aların hayvanlarına ait sıhhi ahvali meyanında mütalea olunmuştur.

Baytarî ecza deposu da İstanbul umum ecza deposundan almakta olduğu ecza, alât ve edevatı emri mucibince fırkalara ve sair kıt'alara mütesaviyen taksim etmiş ve birinci K. O. nun Yunanistana karşı olan vaziyeti dolayısıyla 1336 senesi Ağustos bidayetlerinde Bulgaristana ilticasına kadar vazifesine devam etmiştir.

NAL VE MIH VE NALBANT EFRADI :

İstanbuldan alınmış ve alınmakta bulunmuş olan nallar topçu hayvanlarına müsait olup piyade hayvanlarına büyük gelmiş ve K. O. ca nalbantbaşılar vasıtasıyla küçültülmüştür.

Kıt'aların 8 nalbant onbaşısıyla 15 kadar nalbanta ihtiyacı olduğundan İstanbul'da nalbant mektebine efradın tahsillerinin ikmalini müteakıp kıt'alarına iadesi K. O. Başbaytarı Kaymakam Mehmet Vehbi Bey tarafından temenni olunmuş ve nalbantbaşı bulunan alaylarda nalbant efradı da yetiştirilmekte olduğu işaret edilmiştir.

TEÇHİZAT :

Torba, yular, kaşağı ve gebre gibi muhtabiye ihtiyacı % 45 ve belleme çul ihtiyacı % 35 olup mevcut olanların da % 30 u köhne ve % 25 i tamire muhtaç ve eyer, semer, koşum takımları dahi mevcuduna nazaran kâfi ise de bir çoğunun tamire muhtaç olduğu ve kıt'alarınca bir taraftan tamir edilmekte bulunduğu kaydedilmiştir.

İAŞE :

Çalışan hayvanlara ekseri 3 kilodan arpa, yulaf ile mısır, kaplıca ve darı kırması ve çalışmayanlara bunların nısıfı verilmiş ve ot, saman ise hepsine nizamı dahilinde ita edilmiştir; hayvanlar çayır mevsiminden de istifade ettirilmiş ve yalnız bunların arpaları çayır müddetince kesilmiştir; daha sonraları arpa mevcudu azalmağa başlamış olduğundan hayvanata istihkakın dörtte üçü verilmeğe başlanmıştır.

İKMAL VE SİHHİ AHVAL :

Seferberliğin ilânı üzerine ikmal hayvanları ahaliden teberru suretile ve M. M.

V. inden gönderilmiş olan hayvanlarla tedarik edilmeğe başlanmıştır ; bu esnada gerek nakliye vasıtalarının toplanması ve gerekse fazla hayvanlardan nakliye kolları teşkili zımmında birinci K. O. ya merbut bir menzil müdriyeti teşkil olunmuştur ; müdürlüğe birer de menzil hat K. ve nokta K. ilâve edilmiştir ; (Edirne — Saray) hat kumandanlığı Kırklarelinde, (Edirne — Çorlu) menzil hat K. Babaeskide, (Edirne — Keşan) hat K. Uzunköprüde, (Alpullu — Malkara) ve (Hayrebolu — Tekirdağı) menzil hat k. lığı da Hayreboluda tesis edilmiş ve kadroya her nasılsa baytar ilâvesi unutulmuştur ; hat ve nokta kumandanlıkları hükûmet memurları ile ve Trakya cemiyetleriyle daimî surette temas hâsıl ederek gerek erzak ve gerekse nakliye vesaiti tedariki için ittihazı lâzımgelen tedbirleri teklif edecekleri gibi bu yolda toplanan ve askerlik şubelerince gönderilen ikmal hayvanları menzil nokta kumandanlıklarında tecemmü ettikten sonra hat kumandanlığına malûmat verilip K. O. ve F. kumandanları tarafından tayin edilen tevzi mahallerine sevkleri tamim olunmuş ve K. O. nun vesaiti nakliyesi ikmal olunduktan sonra fazla kalacak hayvanlardan da menzil kollarının teşkili işaret edilmiştir .

Vasatî olarak bir ayda $\frac{0}{100}$ 6,5 nisbetinde hasta hayvan vizitaya dahil olmuş ve $\frac{0}{100}$ 7,4 nisbetinde şifa ve $\frac{0}{100}$ 0,17 nisbetinde de mürt vukua gelmiştir .

Eyer ve semerlerin tesirile cüruh ziyadece hâsıl olmuş ve topçu alaylarının koşum takımları pek uygun olmadığından ve ihtimal hayvanları usulü dairesinde sevk ve idare edememekten mütevellit ratlar husule gelmiştir .

Hayvanların sıhhi ahhali ve umumiyetle cer kuvvetlerinin yerinde olduğu esbabı mucibe raporlarında zikrolunmuş ise de K. O. başbaytarının teftişinde bazı fırkalarda hayvanata iyi bakılmadığından fazla telefata sebebiyet verilmiş olduğu ve katırlara vurulan semerlerin cüsselerine nazaran pek büyük olduğu ve bu sebepten yaraların çoğaldığı ve bazı hayvanların iyice beslenmemelerinden ziyadece zayıflamış oldukları ve bir kısım hayvanların da pek müsin bulunmasından nakil ve cer kuvvetinin yarı yarıya tenezzül etmiş olduğu anlaşılmış ve esbabının men'i cihetine gidilmiştir .

İSKÂN :

Ahırların umumiyet üzere eski ve hıfzıssıhhaya muvafık bulunmadıkları ve hayvanların, ahırlarda yapılan tamir ve dezenfekte suretile barındıkları ve yaz gelince derhal açık ordugâha alınmakta oldukları anlaşılmış ve bu ahırlar yüzünden emrazi sariye bahsinde zikrolunacağı veçhile kıtaat hayvanlarında ruam vak'aları eksik olmamıştır .

ADİ HASTALIKLAR :

Umum mevcuda nazaran 3 ayda $\frac{0}{100}$ 30,5 hayvan vizitaya dahil olarak $\frac{0}{100}$ 25 resi şifayap olmuş ve $\frac{0}{100}$ 3,5 resi de mürt ve diğerleri kesri azım ve öküzlerden bir kaçının kesilmesi gibi münferit vak'alardır ; işbu adi hastalıklar hayvanların harbe iştirak kabiliyetlerine pek az tesir icra etmiş ve topçu hayvanları $\frac{0}{100}$ 80 ve piyade, makinatüfek hayvanları $\frac{0}{100}$ 90 ve nakliye kolları hayvanları $\frac{0}{100}$ 60 harbî kudretlerini muhafaza etmişlerdir .

336 Senesi mayısına devrolan adi hastalıklar muhtelif yaralar, iltihabı mafsalları zafiyeti umumiye, nezle enfise, uyuz, ev'iyi lenfaviye iltihabından ve Mayısta duhul edenler ise yara ve bereler, sui hazım, kemik kırılması, güzaz, uyuz, ruam ve hummayı kılâî gibi hastalıklardır ,

Birinci K. O. 336 -- Ağustos ayında Bulgaristana geçmiş olduğundan elde mevcut son aylık adi emraz istatistikleri 336 senesi Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına aittir ki, cildin sonuna bağlı ve "6,, numara ile işaret olunan cetvelde umum hayvan kuvvesile beraber gösterilmiştir.

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Uyuz, hastalığı ekzema ile beraber seyrettiğinden iltibas vaki olmuştur ; uyuz hastalığı daima müsün hayvanlarda zuhûr ederek mevzî kalmıştır, bu hayvanlar bütün harp senelerinde sefalet maruz kalarak uzvî mukavemetten düşmüş olanlardır ki, bir taraftan mürt ve bir taraftan da satılmışlardır.

RUAM :

Geçen 3 ay zarfında fırkalardan ve diğer kıt'a hayvanlarından ruamın ârazi selâsesi görülen 20 reşi itlâf edilmiştir ; bunun önünü almak için çok uğraşılırsa da vaziyet dolayısıyla müteferrik ve münferif bir surette istihdam edilen hayvanlarda sıhî tedbirlerin tatbiki daima noksan kalmıştır ; ruam hastalığının umum kıtaat hayvanlarında münferit ve fakat devamlı bir surette zuhûru hayvanlara hıfzıssıhha dahilinde bakılamadığını ve ahırlarda müessir tathirat ve tephirat yapılamadığını ima etmektedir ; bazı fırka hayvanlarında beş on hayvanın birden tecrit edilerek malleine tâbi tutulması sirayet esbabının daha vâsi olduğuna delildir ; iyi beslenemeyip uzvî mukavemeti kalmıyan hayvanların fazla çalışmaları yüzünden gerek hâfi halde bulunan hastalığın tezahürü ve gerekse memuriyet esnasında ruamdan mülevves ahırlarda yatırılarak zaten müstait bulunan vücudün hastalığı kapması ve memuriyetten gelen bugibi hayvanlar hakkında ötedenberi hiçbir tedbir alınmak külfeti ihtiyar edilmediğinden bu korkunç mangafa hastalığı da tadat olunan esbap dahilinde temadi edip durmuştur.

VEBAYİ BAKARİ :

Zuhûr etmemiştir .

HUMMAYİ KİLÂÎ :

Yalnız ahali hayvanlarında devam eden şap hastalığından mahrukat müfrezesi öküzlerine sirayet vaki olmuşsa da telkihi lüabî yapılarak hastalık itfa edilmiş ve bir telefata meydan verilmemiştir.

Cildin sonuna bağlı olan "6,, numaralı cetvelde bir kısım intanî hastalıklar da gösterilmiştir.

Dördüncü Kısım

Garp Cephesi

İzmirin İşgalinden Sulhün Aktine Kadar Geçen Baytarî Vakayî

8. FASIL

İzmirin İşgalinden 1 ve 2. İnönü Harbinin Sonuna Kadar Hâdis Olan Vaziyet, Teşkilât ve Hayvanların Sıhî Ahvali

TEŞKİLÂT :

İzmirin Yunaniler tarafından işgal tarihi olan 15 — Mayıs — 335 ten bir müddet sonra İzmir etrafında teessüs eden Yunan cephesine karşı :

Aydında bulunup Yunan istilâsının buralara kadar intişarı üzerine pek dağınık bir halde Köşke ve Denizliye çekilen ve Köşk ile civarında düşmanla harp halinde bulunan 57. fırka ve onikinci kolorduya merbut olup Afyon Karahisarından Alaşehir Yunan cephesine sevkolunan 23. fırka ki, bilâhare düşmanın anî taarruzuna maruz kalarak harp halinde Uşağa çekilmeğe mecbur kalmış ve Yunan cephesi de aleyhimize olarak tevessü etmiştir.

Bu tarihlerde Bandırma ve Balıkesirde bulunan ve ondördüncü K. O. ya merbut olan 61. fırka ile Edremitte bulunan ve kaymakam Ali bey kumandasında harp eden 172. P. alayı da İzmirin Şimal cihetinde teessüs eden Yunan cephesine karşı bulunuyorlardı; onyedinci K. O. ya merbut olup İzmirde inhilâle uğrayan 56. fırka bekayasından Bursada tekrar aynı F. teşkil ve tensik edilerek 61. fırka K. Kâzım bey [Halen feriktirler] kumandasında yeniden teşkil olunan İzmir şimal ordusu emrine verilmiş ve 61. fırka ile mezkûr K. O. yu teşkil etmiştir.

Bunlardan maada cephe muhitinde orduya muavenet eden bir takım Millî kuvvetler de teessüs etmişti ki, Demirci efe Mehmedin F. 57 de nüfuzu olduğu gibi hayvanları hakkında da K. O. ca mirî muamelesi yapılıyordu.

Onikinci K. O. emrine verilen F. 57 nin 1335 senesi Teşrinievvel ayında hayvan kuvvesi 1017 res olup kuruluşunda :

P. A. 135, 175, 176 ve Top. A. 59 sahra Tb. 1 ve A. 59 Tb. 2 cebel obüs ve A. 57 Top. seri cebel Tb. 1 ve on yedinci K. O. dan kalan Sv. bölüğü ve 38 numaralı deve kolu, Denizli ve Antalya mevki hastaneleri ve askerlik şubeleri, ... ilh vardı.

Kıt'aların bir kısmı Köşk taraflarında düşmanla harp halinde ve bir kısmı da Sarayköy, Muğla, Antalya ve Çinede bulunuyordu; Denizlide de F. karargâhı ve bazı kıt'alar ile karargâhları vardı.

BAYTAR İHTİYACI:

Fırkada kaymakam rütbesinde bir başbaytarla alaylarda yalnız 3 baytar mevcut idi, Aydın hâdisesi esnasında da elde bulunan ecza ve alât ve sair nakliye vasıtaları yağmaya uğramış ve az bir miktarda kaçırılabilenler de yollarda ziyaa maruz kalmıştır; bunun için baytar ve ecza noksanıyeti hayvanların sıhhi ahvali üzerine pek fena tesir etmiştir; nal ve mih ve teçhizat hususunda da pek yoksuzluk karşısında kalmış ve firar hâdisesinin çokluğundan elde nalbant efradı da kalmamıştır; bilâhare fırkanın ihtiyaçları K. O. ca temin edilmeğe başlanmıştır.

Semer vurgunlarının temadisinden yaralar çoğalmış ve bu esnalarda yüklü hayvanlara efradın binmeleri de menedilememiştir.

Bu vaziyet dolayısıyla bazı hayvanlar malûl kalmış ve bunlar satılarak esmanile develere havut alınmıştır.

Muytabiye de yok gibi idi.

İSKÂN:

Hayvanlar ekseri açıkta bulunmuşlar ve kış esnasında mecburen bir takım mülevves ahırlardan istifadeye kalkışmışlardır; Denizlide askeri binalardan maada yalnız yüz hayvanlık bir mahal mevcut olduğundan yeniden yemlik ve pencere yapılarak istifade olunmuştur.

İAŞE:

Hayvanları bulundukları mahallerde mevcut çayırardan istifade ettirmişler ve geride bulunan hayvanların bir kısmını da Denizliye 4 saat mesafede bulunan Şamlı çiftliğinde otlattırmışlardır, bu hayvanlara çayır mevsiminde yalnız bir miktar arpa verilmiştir; kışa doğru cephelere saman gönderilemediğinden yalnız arpa verilmiş ve bu yüzden hayvanlar biraz zayıflamışlardır.

SİHHİ AHVAL:

335 senesi Teşrinisani ayında adi hastalıklar iltihabı kasabat, ihtikanı em'a, adi göz hastalığı, kesri tam, yılan sokmasından tesemmüm, cüruhu muhtelif ki, cem'an 54 hasta hayvandan 49 resi yaralı, 28 resi şifa, 2 resi mûrt, 1 resi itlâf ve bir resi satılarak atıye 22 hayvan kalmıştır.

Hayvanların gittikçe kuvvetleri tabii hallerini almağa başlamış harbe ve harekete iştirak kabiliyetlerini muhafaza etmişlerdir.

Henüz İstanbul ile muhabere olunduğundan fırka kuvveti hazarî kadroya göre bırakılmış ve fazla hayvanlar birer suretle elden çıkarılmış olduğundan hayvan noksanının ikmalî cihetine gidilmemiştir.

BULAŞIK ve SALGIN HASTALIKLAR:

Fırka hayvanlarında uyuz ve ruam yoktu,

VEBAYİ BAKARÎ:

Bu salgın hastalık ise 335 senesi Kanunuevvelinde 57. fırkanın beşinci cebel obüs bölüğü sığır hayvanlarında zuhûr ederek sıhhi tedbirler ittihaz olunmuş ve 1 resinin mûrt ve 1 resinin de zephile hastalık olduğu mahalde tevkif edilmişse de Nazillide bulunan millî kuvvetler öküzlerinde de zuhûru üzerine ilk vukuat Köşkte vuku bulduğuna göre hastalığın menşei hakkında bir kayde tesadüf edilememiştir; fakat vebayı bakarî bulunduğu mîntakada itfa olunarak intişarına sebebîyet verilmemiştir.

Fırka 23: Alâşehirde bulunuan yirmi üçüncü fırkanın 335 senesi Teşrinisani ayında umum hayvan kuvvesi 664 resten ibaretti ve kuruluşunda:

P. A. 69, Tb. 1, 2 ve A. 68 Tb. 1 ve sahra Top. A. 23 Bl. 1, bulunuyordu.

BAYTAR MEVCUDU:

Fırkada binbaşı rütbesinde bir Başbaytar ve Top. A. karargâhında bir binbaşı

ve A. 59 da da bir baytar vardı; sonradan fırka emrine iki baytar gönderilmiştir.

336 senesi başlarında fırka merkezine örs ve körük gönderilerek bir nalbant başı nezaretinde sıcak nal tatbiki ve acemi nabantların yetiştirilmesine devam olunmuşsa da Alaşehirin pek nagehanî sukutu üzerine Uşaka çekilen F. mezkûr nal edevatını ve ecza ile alâtin bir kısmını düşmana terketmeğe mecbur olmuştur.

Ricat dolayısıyla nal ve mih ve teşizat ve muytabiye noksanı hayvanların sıhhi ahvaline sui tesir icra etmiştir.

İAŞE:

Ricat müstesna olmak üzere muntazam gitmiş ve fırsat buldukça çayırlardan da istifade olunmuştur.

İSKÂN:

Alaşehirdeki hanlar ve kısmen ahırlar dezenfekte edildikten sonra hayvanların iskân edilmiş olduğu ve yazın ve ricat esnasında çadırli ordugâhlarda bulundukları ve kışın yaklaşması üzerine uşakta mevcut ahır ve hanlar temizlenip istifade olunduğu işaret olunmuştur:

ADİ HASTALIKLAR:

335 senesi Teşrinisani ayında mevcut adi hastalıklar,

İhtikanı em'a, suihazmı miaî tabakai munzammai ayın iltihabı, cidagu yarası, muhtelif yaralar ve bereler, romatizma, ayağa mih batması, veremi azım ve sünbük çatlağı gibi emraza münhasır kalmış ve mürt vak'ası vaki olmamıştır ki, hayvanatın sıhhi ahvali ve nakil kabiliyetleri intizamını muhafaza etmiştir.

BULAŞIK ve SALGIN HASTALIKLAR:

Bu ayda Ruamdan 2 hayvan itlâf edilmiştir; cerep [Uyuz] vukuati de 4 resten ibaret olup yalnız 1 resi umumî zafiyetten mürt olmuştur; başka intanî hastalık görülmemiştir.

Gerek F. 23 ve gerekse F. 57, on ikinci kolordu emrinde olup bu tarihlerde kolordu merkezi konyada bulunuyordu; 336 senesi içinde karargâh Konyadan Afyon Karahisarına nakledilmiştir.

Kolordu emrinde daha F. 41 vardı ki, Konya badehu Karaman ve Ereğliye sevkolunmuştur kuruluşunda:

A. 41 sahra Top., P. A. 131, 132, 139 ile bir nakliye bölüğü, Karaman merkez hastanesi bulunuyordu; umum hayvan kuvvesi 335 senesi Teşrinievvelde 336 Kânunusani bidayetine kadar 448 res hayvandan ibaret bulunmuştur; bu üç ay zarfında adi hastalıklar:

Mütenevvi yara ve bereler, kırapo, bıcılğan, suihazım, iltihabı kilyeden ibaret ki, bunların 2 si fûruht biri mürt ve diğerleri kâmil denenecek derecede şifayap gösterilmiştir ki, bilâhare on ikinci kolordu emrinden çıkarak Fransızlara karşı Adana cephesinde vaziyet almış olan mezkûr fırkanın mevcut hayvanlarına nazaran yüzde birinin harbe iştirak edemiyeceği kaydedilmiştir.

F. 41 in sıhhi ahvali: Efradın azlığından tımar keyfiyeti lâıyık ile cereyan etmemiştir; nal ve mih bulunmuşsa da ekseri nalların büyük olmasından mevcut nalbant başı ve 4 nalbant tarafından küçültülmekle uğraşmıştır.

Semer, eyer ve koşum takımlarının bir kısmı tamire muhtaç ve çul, bellemenin noksan olduğu ve muytabiyenin de en ziyade yular cihetinden noksanıyeti bulunduğu ve yular saplarının pek çabuk harap olmasından zincire tebdili işaret olunmuştur.

Ecza ve alât kâfi miktarda varsa da yalnız birkaç kalem noksanı istenilmiştir.

İaşe ve iskân iyi gitmiştir.

İntanî hastalıklar: 335 senesi son 3 aylık emraz istatistikinde yalnız bir res cerep [Uyuz] hastalığı gösterilmiş ve bu da şifayap olmuştur.

ON İKİNCİ KOLORDU HAYVAN HASTANESİ:

Yazın Horozluhan denilen ve Konya şehrinin haricinde bulunan vâsi kârgir binada iskân ettirilerek zayıf hayvanlar civardaki bol çayırardan istifade etmişlerdir; kışa doğru hayvanlar kışladaki hastane ahırlarına ve daha sonraları şehir dahilinde müntehap ve temiz hanlarda tesis edilen hayvan hastanesi binalarına alınmakta bulunmuştur.

1335 senesi Teşrinievvel den Kânunuevvel nihayetine kadar 3 ayda 67 hayvan tedaviye alınmış ve bunlardan 54 ü şifa 2 si ihtikânı rieden ve em'adan mürt ve 2 resi de ruamdan itlâf edilmiştir ki, bunun biri istihkâm taburundan ve biri dahi harita heyeti hayvanlarından; 4 res te uyuz hastalığından tedaviye alınmış bunun biri şifa ve 3 ü 336 senesi Kânunusani ayına devretmiştir.

Mülga hayvan deposundan hastaneye devredilmiş olan sağlam katırlardan bineğe elverişli olanlar Beyşehirde bulunan Sv. A. 7 ye verilerek estersüvar bir bölük teşkil olunmuştur.

Hastanede bir res te iltihabı ev'iyeyi lenfaviyeli hayvan tedaviye alınmıştır.

Süvari A. 7: 335 senesinin son 3 ayı zarfında alay hayvanlarında mürt vaki olmamıştır; hastalıklar da, zatürrie, zatülkasabat, furbür, iltihabı mafsâl, muhtelif yaralar, hal'i mafsâl ve form gibi münferit vak'alardan ibarettir.

Bulaşık hastalıklardan yalnız 1 uyuz vak'ası görülmüş ve teşfiye edilmiştir.

Bu tarihlerde alayın hayvan mevcudu 386 resten ibaretti.

Merkezde bulunan onikinci K. O. nun hizmet kıt'ası vesair müteferrik kıt'a hayvanları K. O. başbaytarlığı muavini ve hastane baytarları tarafından tedavi edilmiştir; hizmet kıt'asında 195 ve nakliye kolunda 79 ve merkez hastanesinde 53, istihkâm taburunda 20 res hayvan vardı; daima faaliyette bulunan ve Konya kışlasında iskân edilmiş olan nakliye taburu hayvanatı da iyi bakıldığından cer kuvvetlerini muhafaza etmişler ve kışla ahırları muntazam ve temiz tutulmakta bulunmuş olduğundan ruam ve cerep gibi sarî hastalıklar zuhûr etmemiş ve yalnız mezkûr aylarda ihtikânı em'adan 1 mürt ve güzazdan da keza 1 mürt vaki olmuştur.

Hayvan kuvvesi 106 res idi.

Müteferrik kıt'aların emraz istatistikleri karargâhın ve hastanenin emraz istatistiklerine dahildir, adi hastalıktan ehemmiyeti haiz bir vukuat hadis olmamıştır; yalnız pek münferit ruam ve cerep vak'ası müşahede olunmuştur.

Gerek F. 41 de ve gerekse K. O. nun müteferrik ve müstakil kıt'alarında baytar mevcudu nizamına muvafık idi noksan olan birkaç baytar da bilâhare celbedilmiştir; K. O. K. Miralay Fahrettin Bey [Birinci Feriktirler] idi, başbaytarlıkta Kaymakam Neşet Bey ve muavinliğinde de Binbaşı rütbesinde bir baytar bulunuyordu; süvari alayında 2, nakliye taburunda 1 ve ecza deposunda 1 ve hastanede 2 baytar bulunuyor ve bir nalbantbaşı nezaretinde nal yapılıyor ve sıcak nal tatbik olunuyordu.

K. O. Afyon Karahisarına hareket edince bir kısım müessese ve müteferrik kıt'alar beraber hareket etmiş yalnız hayvan hastanesile ecza deposu Konyada kalarak evvelâ M. M. V. badehu Garp cephesi emrine girmiştir.

Onikinci K. O. nun tekidi üzerine hayvan hastanesi tekrar K. O. emrine iade olunmuştur.

Bu esnada F. 41 de K. O. emrinden çıkarak Adana cephesi emrine verilmiştir.

İzmirin Yunaniler tarafından işgalinden sonra onikinci K. O. nun vaziyeti bu merkezde idi.

BALIKESİR ve CİVARINDA TEESÜS EDEN YUNAN CEPHESİ:

Bura'daki fırka 61 ve Edremitte bulunan alay 172 Yunanilere karşı harp etmişler ve bu vechile teşekkül eden cepheye Bursada yeniden tensik edilen 56. fırka da ithal olunarak teşkil edilen Şimal K. O. su harp halinde Bilecik taraflarına çekilmiştir.

Ankaradan Eskişehir gelmiş ve civarda düşmana karşı harekâta başlamış olan yirminci K. O. emrine verilen 56. fırka Eskişehirde tensik edilmiş ve noksanı ikmal edilmiştir.

K. O. 20 nin emrinde ve 21 — 7 — 336 tarihinde daha F. 11, F. 24 ve mürettep F. bulunuyordu.

Yirminci K. O. Eskişehirde Temmuz — 336 nihayetinde Garp cephesi karargâhını teşkil ederek kumandanlığına K. O. K. Ali Fuat Paşa tayin edilmiştir; cephe başbaytarlığına K. O. başbaytarı Kaymakam Ömer Hulusi Bey tayin olunmuştur, karargâh baytarlığında kıdemli Yüzbaşı Ali Ef. bulunuyordu.

Bu meyanda F. 61 de cephe emrine girmiş ve yeniden teşkil olunan Ertuğrul grubu emrine verilerek Bilecikte bulunmuştur.

Eylül — 336 ayında Bilecikten Kütahyaya hareket etmiş olan 61. F. Ova köyünde karargâh kurmuş ve yürüyüşü bir ay devam etmiştir; hareket esnasında başbaytarlığa gönderilen Binbaşı Şükrü Beyden maada fırkada yalnız 2 baytar vardı, Kütahyada bir revir açılarak yaralanan ve hastalanmış olan hayvanlar tedavi edilmiştir.

Alaylarda nalbant olmadığından yolda düşen nalların yerine başka nal tatbik olunamadığından ayak hastalıkları çoğalmıştır.

Fazla tahassul eden yaraların esbabı da çul ve bellemelerin noksan ve eyer, semerlerin tamire muhtaç olmasıdır.

Muytabiye ve ecza noksanı da kendini göstermiş olduğundan bunların fırka namına tedariki başbaytarlıktan talep olunmuştur.

Hayvan kuvvesi:

	Res
Karargâh ve merbutları	109
Alay 159	114
A. 174	136
A. 190	101
A. Sahra Top.	253
İstihkâm bölüğü	18
Sıhhiye müfrezesi	17
Deve kolu	39
Yekûn	787

Bunların 55 i öküz ve 13 ü mandadır.

Mezkûr F. Kütahyadan tekrar Eskişehirce celbedilmiş ve hayvanatın iskânlarile uğraşmıştır.

Gıda mes'elesine gelince: Saman daima az verilebilmiş olduğundan yerine kuru ot ve kepek verilmesi için kumandanlığa rapor takdim edilmiştir.

F. 61 Eskişehirden hattı harbe hareket etmiş ve Kânunuevvel — 336 emraz istatistikinde 10 bıcılğan, 50 muhtelif yaralar, 12 teneffüsî hastalıklar, 4 sui hazım sancıları, 4 adi göz hastalıkları, 3 ayak iltihabı, 9 uyuz ve birkaç sair adi hastalıklar kaydedilmiştir.

F. 61 Bilecikte bulunan Ertuğrul grupuna verildikten sonra grup karargâhını İnönüne nakletmiştir.

Ertuğrul grubu emrinde, daha fırka 11 ve daha sonra, 14 ün süvari alayı ki, 14 namını almıştır; bulunuyordu.

F. 11 Gedis harbinde fazla hayvan ve araba zayi etmiş ve Bozüyüğe çekilmiştir; nakliye vasıtalarının telâfisi için Garp cephesine müracaat olunmuş ve F. badehu Çukurhisara hareket etmiştir; 12 — 336 ayında Çukurhisarda bulunuyordu.

KURULUŞ ve KUVVESİ:

Karargâh ve süvari Bl. ve merbutlarla beraber A. 70, A. 127 ve sahra Top. A. 11 in umum hayvan yekûnu cem'an 952 resten ibaretti.

1. Kânun — 336 tarihinde devirleberaber 102 rese balığ olan hasta hayvanların çoğu mütenevvi yaralar ve bir kısmı sui hazım ve bronşitten ibaretmiş, mevsim ıktızası birkaç bıcılğan da zuhûr etmiştir; mürt vaki olmamış ve 68 şifayap olmuştur, atıye 34 hayvan devretmiştir.

Yaralar aynı esbaptan yani semerlerin bozukluğundan ileri gelmiştir.

Hastalık % 2 olup geçen aya nisbeten iyidir.

Timar ve istihdam sıhate muvafık olup mekkârelere :

Gıda olarak 3,5 kilo arpa

Koşum ve bineklere 4,5 „ „

Topkeşanlara 6 „ „

verilmiş ot ve saman istihkakları da verilebilmiştir.

Fırka 24 te 12 — 336 ayında Bilecikte idi, 2 — 1 — 337 tarihinde Bözüyükte bulunmuş ve harp harekâtına iştirak etmiştir.

KURULUŞUNDA:

Karargâh ve merbutları ve P. A. 2, 23, 143 ile Top. Tb. ve mürettep süvari alayı bulunup umum kuvvesi cem'an:

1132 Resten ibaretti; beygir ve katırdan maada başka nevi hayvan yoktu.

Bu ayda birkaç adi hastalıklardan maada uyuz, ruam ve şap gibi intanî hastalıklar da varmış; 2 resi ruamdan itlâf ve 1 resi kemik kırılmasından itlâf edilmiş ve cem'an 99 res hasta hayvandan 65 resi şifayap olarak 31 resi atıye kalmıştır.

56. F. yirminci K. O. dan Garp cephesi emrine geçmiş ve Eskişehirde her türlü eksikleri ikmal edilmeğe başlanmıştır; kudretli cebel ve sahra 56. alaya da hayvan verilerek topçuların biran evvel tensikına çalışılmıştır.

Alay 172 nin de noksanları ikmal olunmağa ve yeniden nakliye kolunun teşkiline çalışılmıştır.

F. 56 Bursadan ricat ederken başbaytarı iltihak edemiyerek Bursada kalmıştır.

Ertuğrul grubu karargâhı ve merbutatı olan muhafız Bl. sahra Top. ve cepane kolu hayvanları cem'an 269 res olup Teşrinisani — 336 ayında ruamdan 1 hayvan itlâf edilmiş ihtikanı em'adan da 1 hayvan mürdolmuştur.

Karargânında yalnız 1 baytar yüzbaşısı bulunuyordu.

Hayvanların nal ve mıhları ve muhtabiyeleri ihtiyaç nisbetinde olup bu yüzden müşkülât çekilmemiş ve hayvanlar nalsız kalmamıştır.

İşkân ciheti de iyi gitmiş ve grup harekât esnasında daima gerilerde bulundundan hayvanlar munasip mahallerde bulundurulmuştur.

Hayvanların umum sıhhi ahvali iyi ve cer kuvvetleri ise orta derecede bulunmuştur.

Evvelce Yenişehir ve İnégölde bulunan süvari alay 14 ve Kırşehir millî Sv.

A. F. 24 emrinde iken umum süvari müfrezeleri 14. Sv. A. na merbut bulunmuş ve Sv. A. 14 hayvan noksanı F. 24 tarafından ikmal olunmuştur.

İkmal hayvanları için F. 24 kumandanlığından 29 — 10 — 336 tarihinde Bilecik mutasarrıflığına yazılan bir tezkerede Sv. 14. alayın daha eyer takımı ile beraber 200 binek ve 100 res mekkâreye ihtiyacı olduğu bildirilmiş ve tedariki rica edilmiştir.

Mezkûr alayın Kânunuevvel — 336 ayında tahminen 200 res hayvanı var idi.

Alayda biri binbaşı ve diğeri de yüzbaşı olmak üzere iki baytarı mevcut idi.

Bunlardan maada Kütahyada bulunan ve badehu lâğvolunan bir millî alayla daha sair millî müfrezeler vardı.

Mürettep Karasi müfrezesi de Ertuğrul grubu emrinde iken bir baytarı bulunuyordu.

Ertuğrul grubunun bir de hayvan hastanesi vardı ki, müdürlük ve bakteriyolok mevkii münhal idi, bundan maada ecza deposunun müdürü ve eczacısı yoktu.

Garp cephesi Eskişehirde yirminci K. O. dan tesis olunmuş ve 4 — 8 — 336 tarihinde kuruluşunda :

Ertuğrul grubu, mürettep F., F. 56, Saruhan ve Kütahya mıntaka kumandanlıkları, tedip kuvvetleri K., on ikinci K. O. K., Ankara, Kastamonu, Kayseri, Eskişehir, Konya, Afyon, Uşak, Denizli, Burdur askerlik kalem reislikleri, Eskişehir Anadolu işletme müdürlüğü, Eskişehir merkez K. ve burada bulunan 10,5 luk obüs bataryası, P. teşkilât heyeti reisiği, imalâtı harbiye ; cephe Sv. bölüğü, F. 24, Muğla mıntaka K. Eskişehirde depo ve nakliye Tb., Polatlı hat K. bulunuyordu ; Ali Fuat Paşadan sonra cephe K. vekâletine Kâzım Paşa tayin edilmiş ve badehu ismet Paşa Hazretleri asaleten tayin buyurulmuştur.

Yirminci K. O. Eskişehire hareket ettiği zaman emrinde bulunan F. 24 Adapazarında ve badehu Geyve, Pazarcıkta bulunuyordu ; sonra Bozüyükte bulunmuştur ; F. 11 de Niğdeden Pazarcığa nakledilmiştir ; Eskişehirde yerleşen yirminci K. O. karargâhından bir harp kademesi K. O. K. nı maiyetinde Geyve ve civarına hareket etmiş ve buralarda devameden harekâta ve isyanlara karşı harbeden F. 24 vesair kıt'aları bilfiil icare ederek usatın tenkilile uğraşmış ve tenkil esnasında müteferrik kıt'alar hayvanlarının sıhhi ahvaline Kd. Yüzbaşı Ali Efendi nezaret etmiştir.

Eskişehirde kalan yirminci K. O. yukarda arzedildiği veçhile 336 senesi Temmuz yirmisine doğru Garp cephesine tahavvül etmiş ve yirminci K. O. vekâletile Kütahyada bulunan bir kısım karargâh heyeti cephe emrine geçmiştir ; cephe başbaytarlığına tayin edilen K. O. başbaytarı Kaymakam Ömer Hulûsi Beye muavin olarak Yüzbaşı baytar Zühdü Ef. verilmiştir.

Boluda bulunan mürettep fırkanın 6 — Eylül — 336 tarihinde ne başbaytarı ve ne de kıt'a baytarları olduğundan F. kumandanı garp cephesi başbaytarının dikkat nazarını celp etmiştir.

Mürettep fırka badehu 4. F. namını almış ve kuruluşunda : P. A. 132, 58 ile Top. cebel vardı ; sonradan başbaytarlığına bir binbaşı ve cebel taburuna bir ihtiyat baytar tayin edilmiş ve 2 baytar da istenilmiştir.

Elde bulunan askerî beytarlar kâfi gelmediğinden harp mintakalarında bulunan ihtiyat baytarları da alınmağa başlanmıştır.

Cephenin emrinde daha Geyve, Yenişehir ve Simav gibi birtakım havali kumandanlıkları vardı.

Mülga yirminci K. O. nun Ankarada bulunan müesseseleri de cephe emrine geçerek hayvan hastanesi 3 nefer ve bir müdür ile Ankaradan tahrik edilerek Eskişehirde hanlara yerleştirilmiştir ; noksanlarının ikmalinden dolayı ancak bir ay sonra vazifeye başlayabilmiştir,

Bu esnalarda Ankarada bir de 1. fırka teşkil olunuyordu ki, başbaytarlığına cepheden bir binbaşı tayin edilmiştir.

Cephe emrine geçen umum fırka ve kıt'alarda baytar noksanı ve ecza ihtiyacı vardı.

Bu ayda bir iki münferit vak'alardan başka sari hastalık zuhûr etmemiş ve 5 res telef olmuştur.

Ağustos — 336 ayında Eskişehirde garp cephesi emrinde bir hayvan deposu tesis olunmuş ve ecza deposu da Ankaradan Eskişehirde celp olunmuştur.

Ecza ihtiyacı kısmen mubaya suretile tedarik edilmiştir. hayvan deposunda yalnız bir baytar bulunduğundan müstakillen idare olunmak üzere depoya bir hesap memur ile bir kumandan tayin edilmiştir ; muhtelif suretlerle tedarik olunarak askerlik şubelerinden ve millî tekâlif komisyonlarından gönderilen ikmal hayvanları evvelâ bu depoya sevkolunarak badehu kıt'alara dağıtılmıştır.

Bu ayda 8 res hayvan mürt ve itlâf edilmiş ve baytarı olmyan kıt'alardan vukuat alınamamıştır.

Depo hayvanları arasında yalnız ruam vak'aları tespit edilerek başka bulaşık hastalıklara tesadüf edilememiştir.

Depoya gelen hayvanların bir çoğu az ve çok yaralarla malûl olduklarından esbabının men'i hakkında Millî Müdafaa Vekâletine ve As. şubelerine yazılmıştır.

Hayvan deposu depo taburu emrinde bulunduğundan cephe emrine alınmıştır.

10 Adet ocaktan ibaret olmak üzere Eskişehirde bir nalbanthane tesisine başlanmış ve 3 ocakla vazifeye başlanmıştır.

Bu ayda kıt'alardan küçük taylar toplattırılıp Çifteler çiftliğine sevkolunmuştur.

Eylül ayında nal imalâthanesi, hayvan hastanesi cephe karargâhının ikinci kadem ile Polatlıya hareket etmiş ve nal imalâthanesi ile ecza deposu Polatlıda ve hayvan hastanesi de Malı istasyonuna yakın olan Salmanlı çiftliğinde yerleştirilerek vazifelerine başlamışlardır.

Hayvan deposunda zuhûr eden ruam vak'aları Kütahya millî alayından firar eden efrat hayvanlarında vukubulmuş ve bunların ellerinden alınan hayvanlar hakkında depoca ciddî tedbirler ve muayeneler yapılmıştır.

Birinci Teşrin ayında cephe kuruluşunda :

Karargâh ve merbutları,

Hayvan hastanesi,

Hayvan deposu,

Nakliye katarı,

Ertuğrul grubu karargâhı ve merbutatı,

F. 24,

F. 11,

F. 61,

Ecza deposu,

Bulunuyordu.

Mecmu hayvan kuvvesi :

5083 Res olup 24 resi muhtelif hastalıklardan mürt ve telef olmuşlardır ki, ekserisi seyyar kuvvetlerden kaçan efradın hayvanlarına aittir ; yaralılar da şubelerden gönderilen mubayaa hayvanlarıdır.

NAL VE MIH :

Malbanthane vasıtasile yaptırılmış ve bazan da hariçten mubayaa olunmuştur.

Ecza noksanı devam etmiş M. M. V. ine tekiden yazılmıştır.

Kıt'alarda baytarî kadroya nazaran nalbant ihtiyacı da ikmal efradı meyanından

ayrılan neferlere bir devrei tedrisiye esnasında mehmaemken nalbantlık san'atî öğretilerek temin edilmiştir.

AĞDIYE :

Tam istihkak olmak üzere arpa, ot veya saman verilmiştir.

24. Fırka mevaşisinde bulaşık hastalıklardan pastörelloz zuhûr etmiş musaplar kavurma yapılmıştır.

HAYVAN HASTANESİ :

Gene Salmanlı çiftliğinde ve hayvan deposu, baytarî ecza deposu Eskişehirde vazifelerini yapmışlardır.

İkinci Teşrin ayında : Muhtelif hastalıklardan 15 hayvan mürt olmuş ve itlâf edilmiştir ; uyuz hastalığı da baş göstermiş ve tecrit olunarak sirayeti menedilmiştir.

M. M. V. inden Sıvasa nakli emredilen Eskişehir serom darülistihzarının cepheye lüzumuna mebni terki rica edilmiştir.

Cephe emrinde Eskişehirde bir revir açılmıştır.

Birinci Kânun ayında 0/0 : cephe kıt'alarından 7 hayvan mürt olmuş ve itlâf edilmiştir.

24. Fırka hayvanlarında sari şap hastalığı çıkmış ve luabî telkih yapılarak hastalık durdurulmuştur.

Bazı kıt'a hayvanlarında intanî hastalıktan ruam, uyuz ve gurm gibi münferit vak'alar görülmüştür.

Bir de çiftelerde Mahmudiye nokta mevaşisinde çiçek sari hastalığı zuhûr ederek hayvan sağlık zabıta ahkâmı tatbik edilmiştir.

İAŞE :

İyi gitmiştir, istihkak tam verilmiştir.

Görülen lüzum üzerine baytarî ecza deposu Eskişehire getirilmiştir.

Başbaytarlık emrinde bulunan araba imalâthanesi nakliye taburunun Eskişehire avdet etmesi üzerine tekrar mezkûr tabur emrine verilmiştir.

Birinci ve ikinci Teşrinler ile birinci Kânun — 336 senesinin 3 ayı zarfında 1407 res hasta hayvan duhul etmiş ve devirle beraber 1688 rese baliğ olmuştur ; bunun 1424 resi şifa, 32 resi mürt, 2 resi kemik kırılmasından ve 40 resi ruamdan itlâf olmuştur ki, çoğu seyyar kuvvetlerin firarî neferlerinin hayvanlarına aittir ; bundan maada 17 res satılmış ve 32 resi de hastaneye gönderilmiştir ; 147 devirdir ;

İtlâf ve mürt mecmuu olan 74 res mevcut hastalara göre 0/0 4 nisbetindedir.

1 — Teşrinisani — 336 hayvan mevcudu cem'an 5803 res olduğuna nazaran hastalık $\frac{1}{4}$ ve telefât 0/0 1,5 u teşkil etmektedir.

İSKÂN :

Hayvanlar daima köy ahırlarında iskân ettirilmiştir ki, ruam hastalığının bir kısmının esbabı tezahür etmektedir ; bazı kıt'alar hayvanları oldukça muntazam ve temiz ahırlarda iskân edilmiştir.

Baytar ihtiyacı işbu 3 aylık esbabı mucibe raporunda da tekit edilmiş ve 7 baytar talep olunmuştur.

NAL VE MIH :

3 Ocakla işe başlayan nalbanthane yevmî ve asgarî 30 giyim nal imal edebilmiş ve hariçten mubayaaya devam olunmuştur.

MUYTABİYE :

Noksansa da ikmalinde müşkülât çekilmemiştir.

Fırkalarda seyyar hayvan hastaneleri : Çoğalmış olan yaraların süratle tedavileri için F. başbaytarları idare ve nezaretinde birer seyyar hayvan hastaneleri tesis edilmiştir.

AĞDIYE:

Hayvanlar umumiyetle tam gıda almışlardır; kadanalara 14,500 binek ve nakliye koşumlarına 12,850, mekârelere 11,150 kabili istifade kalori isabet etmiştir.

SIHHÎ AHVAL:

Umumiyetle iyi gitmiştir.

Yalnız yaraların husulüne sebep olan semerlerin tamiri için her tabura birer semerci ile birer nalbant verilmesi takarrür etmiştir.

Yeni teşkil olunan Ağır obüs A. 25 Tb. 1 için bir baytar verilmişse de Tb. 2 için de bir baytar gönderilmesi eski ihtiyaca ilâveten esbabı mucibe raporuna işaret olunmuştur.

Son defa Ankara'dan irsal olunan ecza tevzi olunmuş ve metharda kalmadığı da kaydedilmiştir, en ziyade ustunca veya müteferrik alâta ihtiyaç olduğu da bildirilmiştir.

İKMAL HAYVANLARI:

Garp cephesi hayvan deposunun teşekkülü tarihi olan 20 — Temmuz — 336 tarihinden itibaren şubelerden vesair mahallerden ve kıt'alar fazlasından gönderilen hayvanlar depoda toplanmış ve cepheden verilen liste mucibince kıt'aların hayvan noksanı ikmal edilmeğe çalışılmıştır; depoda toplanmış olan 2:3 yaşında olan taylar da çifteler çiftliğine sevk ve tay deposuna teslim olunmuştur.

336 senesi nihayetinde Ertuğrul gurubu lâğvolunmuş ve açıkta kalan karargâh baytarı, yeni teşkil olan 1 . F. başbaytarlığına tayin edilip baytar noksanından dolayı henüz fırkasına iltihak edememiş olan A. 61 Top. Tb. 1 baytarının yerine tayin olunmuştur.

Bulaşık hastalıklar**RUAM:**

Hayvan deposunda taaddüt etmiş olduğundan cephe başbaytarlığından verilen emirde:

Tebliğat vaki olmadıkça hiçbir mahalle hayvan verilmemesi ve bugüne kadar depoya gelen hayvanların miktarile mevcutların umumiyetle muayene ve nekadarının istihdama kabiliyetli olduklarının bir cetvel halinde irsali ve hayvanların muhtel olmuş olan sihhî ahvalinin takibine devam edilerek Ruamdan en ufak bir şüpheyi haiz hayvanların derhal tecrit ve haklarında fennî tedbirler ittihazı ve tavlaların kireçlenmesi ve badanalanması ile beraber taaffünü dafi edviye istimali ve hayvanların yevmî aldıkları gıdanın bildirilmesi tebliğ edilmiş ve Erkânıharbiyeye verilen malûmatta depoda ruamın zuhuruna sebep Kütahya millî alayından alınmış olan hayvanlar olduğu izah edilmiştir.

VEBAYÎ BAKARÎ:

336 Senesinde askerî bakarî hayvanlarında vebaya tesadüf edilmemişse de yukarda arzedildiği veçhile cephenin teşekkülünden akdem 335 senesi Birinci kânununda onikinci K. O. ya merbut 57. fırkanın köşkte bulunan sığır hayvanlarında ve aynı zamanlarda Nazillide Millî kuvvetler sığırlarında zühûr ederek intişarına meydan verilmeden itfa edilmiştir; bundan maada Ankara vilâyeti baytar müfettişliğinden 28 — Ağustos — 335 tarihinde yirminci K. O. başbaytarlığına gönderilen bir tezkerede Ankaraya iki saat mesafede Macun çiftliğinde

vebayi bakarı zuhur ettiği bildirilmiş ve askerî kıtaatta ve sığırları olan inşaat müdürlüğüne tamim edilmiştir.

336 Senesinde askerî hayvanlarında vebayi bakarı tespit olunmamıştır.

336 Senesi Teşrinisani ayında Garp cephesi Kumandanlığından M. M. V. ine yazılan bir tahriratta cephenin öküz ve manda mevcudu 500 rese yakın olduğundan sari ve müstevli vebayi bakarı hastalığının anî bir surette zuhûr ve istilâsına karşı ihtiyatlı bulunulmak üzere serom hakkında cephe başbaytarlığından umuru baytariye müdürlüğüne vaki olan müracaata cevaben, Niğdede bulunan Erzincan serom müessesesinin henüz faaliyette bulunmaması ve Eskişehir serom evinin de Ankaraya nakli için iktisat vekâletinden emir alınmış olduğu cihetle serom bulunmadığı bildirilmiştir.

Cevvî tahavvülâtın şiddetle hükümferma olduğu şu mevsimde zuhûru melhuz olan vebayi bakarı hastalığından büyük fedakârlıklarla elde edilmiş olan öküz ve manda gibi hayvanların teleften vikayeleri için seroma ihtiyaç görüleceği işaret edilmiş ve Ankaraya naklolunacak Eskişehir serom evinin büyük harpte olduğu gibi Garp cephesi emrinde Eskişehirde kalmasına delâletleri rica olunmuştur.

10 — 11 — 336 tarihinde de Eskişehir mutasarrıflığından Garp cephesi Kumandanlığına yazılan bir tahriratta: Niğdede bulunan serom darülistihzaratının Sıvasa nakli dolayısıyla Eskişehir serom müessesesinin buradan infikâkindeki mahzurlar sayılmış ve mütehassıslara göre yeniden serom istihzarının ancak 4 aya muhtaç olduğu gibi kışın da Sıvistan garbî Anadolu cephesine serom irsalinin nekadardır müşkülâtı dai olacağı izah edilmiş ve halen müessesede bir damla bile serom olmadığından cephe başbaytarlığınca talep edilen 50 litre serom verilememiştir; halbuki mukaddema bu müesseseden pek çok istifade olunmuş ve hattâ birkaç ay evvel Geyve civarında birkaç köyde zuhûr eden vebayi bakarı hastalığı buradan gönderilen serom vasıtasile itfa edilmiştir.

Şimdi elde ihtiyat serum yoktur, Türkiye, Büyük Millet meclisi Hükûmetinin teşekkülü bidayetinde çiçek aşısı istihzarına teşebbüs olunmuşsa da Ankarada çiçek aşısı ihzar edileceği bildirilmiş ve el'an yapılamamıştır; çiçeğe karşı elde mevcut aşı tüpü de hemen kalmamıştır, serom darülistihzarının da buna benzeyeceği şüphesizdir.

İktisat Vekâletinin serom istihzar edilmek üzere lâzımgelen alât ve mevaddı buradaki baytar müfettişliğine devrediliyor ve bir muhasebe kâtibi olmadığı halde serom hayvanları ve hademeler bırakılıp yalnız müessese memurları Sıvasa gönderiliyor ki, vesaitsiz atıl bir halde kalacakları aşikârdır; esasen Harbiye Nezaretinin marifetile teessüs eden Eskişehir serom darülistihzarına vaziyet edilerek mevcut kadrosile burada ordu namına çalıştırılması ve icap ettikçe mülkiye cihetince de istifade olunması memleket ve ordunun menfaati iktizasından bulunmakla icabının icrası temennisinde bulunmuştur.

Mutasarrıflığın vaki olan maruzatı cephe kumandanlığınca tasvip olunarak bu hususta serdedilen itirazlar M. M. Vekâletine arzedilmiş ve Büyükharpte askerî tarafından tesis ve senevî bütçesi 2940 lira gibi cüz'î bir masrafı istilzam eden müessesenin memurini de bir müdür, bir müstahzar ve bir de muhasebe kâtibinden

ibaret olduğuna göre gene orduya devredilerek serom istihsaline devam olunması hususunun süratle temini rica edilmiştir.

* * *

Birinci İnönü harbi 6 — Kânunusani — 337 ve ikinci İnönü harbi de 23 — Mart— 337 tarihinden itibaren başlayarak Nisan evasıtına kadar devam etmiş olduğundan bu hareketler esnasında hayvanların sıhhi ahvaline iyice vukuf peyda etmek için 337 senesi bidayetinden Haziran gayesine kadar altı aylık baytarî teşkilâtı ve hayvanların teçhizat, iâşe ve adi, intanî hastalıklarına mahsus dosyaları kâmilten tetkik etmek ve tevhit edilmiş üçer aylık emraz istatistikleriyle esbabı mucibe raporlarını da gözden geçirmek iktiza etmektedir.

Garp cephesinin İkinci Kânun, Şubat, Mart — 337 aylarında kuruluşunda :

Cephe ve merbutları, hayvan hastanesi, hayvan deposu ve nal imalâthanesi ile 1, 11, 24, 61. fırkalar ve İnönü harpleri esnasında kısmen cephe emrine geçen Kocaeli kumandanlığı, Cenup cephesinden celbedilen 4, 8. fırkalarla 1, 2 ve 3. Sv. fırkaları ve beşinci Kafkasta A. 10 bulunuyordu.

337 Senesi Nisan, Mayıs ve haziran aylarında ise cephe emrine müteaddit fırkalar girmiş ve bu veçhile 3 er fırkadan mürekkep 6 grup teşkil olunmuştur.

Cenup cephesinin lâğvı üzerine emrinde bulunan Garbî Anadolu menzil müfettişliği de Garp cephesi emrine geçmiştir ; 337 senesinin ikinci üç ayında kuruluş atide gösterilmiştir :

Garp cephesi karargâhı ve merbutları, süvari müfrezesi, ağır obüs endahat alayı ; telli ve telsiz telgraf, telefon muhabere bölükleri, hayvan hastanesi ve deposu, merkez mıntaka müfettişliği ve 1, 2, 3, 4, 5, 12. gruplar bulunuyordu.

KADROYA GÖRE BAYTARÎ İHTİYAÇ :

Elde mevcut baytarlar kadroyu itmam edemediklerinden kadro daima noksan kalmıştır ; bu noksan ihtiyat baytarlarından ve mütekaidinden ikmal edilmeğe çalışılmıştır ; yeniden teşkil olunan gruplara birer başbaytar tayinine teşebbüs olunmuştur.

HAYVAN HASTANESİ :

Hayvan hastanesi 337 senesinin ilk aylarında Eskişehirde bulunmuş ve kıt'alar-dan gönderilen hasta hayvanları tedavi ile uğraşmıştır ; bu meyanda uzun tedaviye ihtiyaç messeden hayyanlar da gerideki menzil hayvan hastanelerine sevk edilmiş ve emri mucibince yedikleri yem ve sarfolunan ecza esmanını telâfi edemeyecek derecede hakikî kuvvetlerini iktisap edemeyeceklerin bir baytarî heyet tarafından çürüğe ihraç olunarak sattırılmıştır.

Hayvan hastanesi 337 senesi Nisan , Mayıs, Haziran aylarında Çifteler çiftliğinde Mahmudiyyede bulunarak hasta hayvanlar çayırlardan istifade ettirilmiştir ; hayvan hastanesinde mühim bir sari hastalık zuhûr etmemiştir.

HAYVAN DEPOSU :

Depo da bu aylarda Eskişehirde vazifesine devam etmiş ve Eskişehir askerlik kalemine mensup şubelerden peşin para ile ve 11581 kuruş mukabilinde 98 beygir ve 29 res ester mubayaa olunarak hayvan deposu vasıtasile süvari müfrezesine ve bazı fırka topçularına tevzi olunmuştur ; bazı şubelerden mazbata ile de 12 katır ve 21 beygir alınmış ve hastaneden şifayap olanlarla beraber fırka ve müteferrik kıt'alara taksim olunmuştur ,

Depodan bir kısım hayvanlar da emrine tevfikân düşman istilâsına maruz kalmış olan ahali yedindeki millî tekâlif mazbatalarının kıymetine muadil olarak verilmiş ve mazbatasî olmyanlardan da mukadder kıymeti üzerinden senet alınmıştır.

NAL İMALÂTHANESİ :

Polatlıda bulunan 3 ocaklı nal imalâthanesine 4 ocak daha ilâve olunmuş ve örs, körük ve sair malzeme metruk emvalden mubayaa suretile tedarik olunmuştur; nalbant ve demirci efradı seferî sevk komisyonuna vürut eden ikmal efradı arasından alınmakla temin edilmiştir.

NAL VE MIH :

Nal imalâthanesinde yevmî orduya lüzumu olan 160 giyim nal ve mihan ancak yüz kûsur giyim nal ve mihan imal edilebilmiştir.

ECZA VE ALÂT :

Son kadroda baytarî ecza deposu gösterilmemiş olduğundan methar memuru olan eczacı yüzbaşı Garp cephesi sıhhiye reisliği emrine verilmiş ve depoda mevcut ve miktarı mahdud ecza ve alât ta kıtalara taksim olunmuştur : kıta baytarları nezdinde esasen ecza ve alât pek az bulunduğundan bu tevzi tedavi hususunda baytarların vazaifini teshil edememiştir .

SIHHÎ AHVAL :

Garp cephesi emrine verilip henüz istatistikleri alınamıyan bazı fırka ve kıtaat müstesna olmak üzere Kânunusani ve Mart — 337 nihayetinde cephe hayvanlarının umum kuvvesi tahminen 4436 ve haziran gayesinde ise 19035 res olup 337 senesi 2. Kânun bidayetinden Haziran nihayetine kadar 6 ay zarfında 8510 hasta hayvan duhul etmiş ve 141 res devirle beraber 8651 rese balığ olmuştur ; bunun 323 resi mûrt ve 151 resi itlâf ve 46 resi satılmış olup son hayvan kuvvesi olan 19035 adedine nazaran zayıat nisbeti $\frac{1}{10}$ 3 ve hasta mevcuduna göre de $\frac{1}{10}$ 6 dır .

Birinci ve ikinci İnönü muharebelerine tesadüf eden bu aylarda harekât dolayısıyla hayvanlar meşak ve mezahime duçar oldukları gibi gıda noksanlığına da maruz kalmışlardır : bu veçhile harbin zaruretlerine katlanan hayvanlar ifrat derecede istihdam yüzünden zayıflıyarak tahammül kuvvetlerini zayi etmeğe başlamışlardır .

Ortamsı olarak kadanalara isabet eden istifadesi kabil kalori, azamî 9000 ve koşum ile mekkârelere 5100 olup nizamî istihkakın ancak nısfına tekabül etmektedir.

İşbu mücbir ahval haricinde umum hayvanlara tam gıda verilmiştir .

Uzun müddet vücutlarından istifade kabil olmyan zayıf hayvanlar da Çiftelerde Mahmudiye kariyesi civarındaki çayrlara sevk edilmiştir .

Hayvanların harekât yüzünden maruz kalmış oldukları mahrumiyetlere rağmen gerek istihdam ve gerekse sıhhi bakım keyfiyeti iyi gitmiştir .

Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında cephe mntakasının muhtelif mahallerinde ortamsı hararet derecesi — 2 : + 12 ve + 15 : + 30 nisbetinde tebeddül ederek havalar kısmen yağmurlu geçmiştir .

TEÇHİZAT :

Muytabiye, nal ve mihan ihtiyacı gittikçe fazlaşmıştır ; eyer ve semerler pek eski ve tamir yüzü de görmediklerinden birtakım tardidata ve derin vurgunlara sebebiyet vermişlerdir ; ekseri hayvanlarda belleme, keçe ve yular olmadığından cüruh miktarı çoğalmış ve çayrlarda zapturapt iyice temin edilemediğinden çiftte gibi darbelerin önüne geçilememiş ve kesri azım ve ağır yaralar vukua gelmiştir .

Tımar edevatının azlığından cilt hastalıkları çoğalmağa başlamış, nal ve mih noksanı da telâfi edilememiş olduğundan ayak hastalıkları artmıştır.

ISKÂN:

Harekât esnasında bazı kıt'a hayvanlarını köylerdeki ahırlarda barındırmışlar ve bu yüzden intanî bazı vukuat zuhûr etmiştir.

ADİ HASTALIKLAR :

İnönü harplerinde ve sair mahallerde düşman mermisinin tesirile vukubulan cüruhu nariyeden başka sair adi yaralar ekseriyeti teşkil etmiş, ayak ve cihazı hazmî hastalıkları da ikinci dereceyi bulmuştur.

336 Senesi 1. Kânundan 337 senesi 2. Kânuna devredilen 141 res hayvandan 133 resi adi hastalıklardan ibarettir; 337 senesinin ilk üç ayı zarfında adi hastalıklardan 1436 res hayvan duhul etmiş ve devr ile beraber 1569 rese baliğ olmuştur; bunun 1099 resi şifayap ve 66 resi mürdolmuş ve 2 resi kesri azımdan itlâf ve 2 res öküz zephedilmiş, 32 res satılmış ve 85 resi de hastaneye teslim edilerek 337 senesi Nisanın 1. gününe 283 res hasta hayvan devretmiştir.

İkinci üç ayda 5488 hayvan adi hastalıktan duhul etmiş devr ile beraber 5771 rese baliğ olmuştur; bunun 4241 resi şifayap ve 245 mürt ve 23 resi kesri azım ile tedavisi kabil olmayan sair hastalıklardan itlâf, 12 resi satılmış ve 205 resi hastaneye yatırılarak 337 senesi Temmuzun 1. gününe 1045 res hayvan devretmiştir ki, bunlar adi hastalıklı hayvanlardır.

337 Senesi bidayetinden Haziran gagesine kadar altı ay zarfında 7340 hayvan adi hastalıktan tedavi altına alındığına göre Haziran nihayetinde Garp cephesi emrinde, 6. Dinar fırkası dahil olmadığı halde 19035 hayvan mevcuduna nazaran $\frac{0}{100}$ 39 res adi hastalıktan tedaviye alınmışlar ve altı ayda 5340 şifa ve 311 mürt olduğuna göre umum hasta mevcudu olan 7340 rese nazaran da $\frac{0}{100}$ 73 şifa ve $\frac{0}{100}$ 4,5 ta mürttür.

Bulaşık Hastalıklar

RUAM:

Marazın sebepleri kat'i bir surette refedilememiş olduğundan mangafa sari hastalığı da münferit fakat devamlı olarak zuhûr etmiştir; hayvanlar gerek harekât ve gerekse sakın zamanlarda köy ahırlarından, umumî hanlardan kurtulamamışlar ve her kıt'a başında baytarî memurlar bulunamadığından bugibi mülevves mahallerde velev sathî olsun fennî temizlik te yapılamamıştır.

337 Senesinin ilk üç ayında 60 res adi nezlei enfiye ve 75 şüpheli ruam vak'ası kaydedilmiş ve bunların 47 resi adi nezle olduklarından şifayap ve 33 resi ruamdan itlâf ve 4 resi ruamdan mürt ve 34 resi şüpheli ruam olarak hastaneye sevkolunmuş ve 1337 senesi Nisan bidayetinde 4 şüpheli ruam ve 13 res te adi nezleli hayvan devretmiştir.

1337 Senesinin ikinci üç ayına ait emraz istatistikinde 57 adi nezlei enfiye, 115 şüpheli ruam vukuatı kaydolunmuş ve bunların da 2 resi adi nezleden şifa, 5 resi ruamdan mürt ve 95 resi ruamdan itlâf ve 4 resi ruamdan şüpheli olarak hayvan hastanesine sevk edilmiştir; 1337 senesi Temmuz ayının birinci gününe şüpheli ruamdan 9 ve adi nezleden de 8 hayvan devretmiştir.

337 Senesi bidayetinden Haziran gagesine kadar adi nezle ve şüpheli ruamdan tecrit edilerek tedavi ve müşahedeye alınan 300 res hayvandan 95 resi adi nezle

oldukları sabit olduğundan şifayap ve 9 resi ruamdan mürt ve 124 resi ruamdan itlâf edilmiş ve 38 resi hastaneye sevk edilerek atıye 34 res nezleli ve şüpheli hayvan devretmiştir.

Garp cephesinin ikinci 3 ayda kuvvesi 19912 hayvan olduğuna göre ruamdan zayıat nisbeti $\frac{1}{10}$ 7 dir.

CEREP [UYUZ] HASTALIĞI:

Muytabiye noksanına, tımar keyfiyetine lâayık olduğuy ehemmiyeti vermemek ve hayvanları uyuzlu ahırlarda iskân etmek ve daha sair müheyyi esbabın kaldırılması yüzünden vukubulan uyuz hastalığı da münferit bir surette devam etmiş ve münteşir bir şekil almasına meydan verilmemiştir.

1337 Senesi bidayetinden Haziran nihayetine kadar altı ay zarfında 258 res cerep vak'ası kaydedilmiş ve bunun 140 resi şifa, 27 resi hastaneye ve 91 resi de 337 senesi Temmuz ayına devredilmiştir.

Cephenin umum hayvan kuvvesine göre altı ay zarfında uyuz vukuatı $\frac{1}{10}$ 2 nisbetindedir.

VEBAYİ BAKARİ:

337 Senesi Haziran gayesine kadar askerî sığır hayvanatında vebayi bakari tesbit edilmemiştir.

GURM:

337 Senesi bidayetinden Haziran nihayetine kadar 35 gurm vak'ası haydedilmiş ve bunun 32 resi şifayap ve 1 resi mürt ve 20 resi de Temmuz ayına devredilmiştir.

HUMMAYİ CEMREVİ:

Yalnız bir mürt vak'ası tesbit edilmiştir.

##

Garp cephesinin 1337 senesi Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına ait emraz istatistik ve hayvan kuvvesi "7,, numaralı bir cetvel halinde ve hulâsaten cildin sonuna iştirilmiştir.

##

KOCAELİ KUMANDANLIĞI:

1337 Senesi bidayetinde teşkil edilen Kocaeli Kumandanlığı emrinde mürettep fırka bulunuyordu ki, bilâhare 17. fırka namını almıştır; Mart ayına doğru Kocaeli Kumandanlığından Geyvede bir mürettep K. O. teşkiline başlanmış ve doğrudan doğruya M. M. V. Büyük Erkânıharbiye emrinde bulunmuştur.

1337 Senesi Mart ve Nisan kuruluşunda:

Karargâh ve merbutları ve Sv. A. 33 ile P. A. 43 Tb. den ibaret mürettep F., ve F. 7 A. 2 ve süvari Tk. ve Sakarya, Bolu havali kumandanlıkları ile millî müfrezelerden ibaret oluk umum hayvan kuvvesi 1 025 res bulunuyormuş ve 337 Haziranına ancak 786 hayvan devretmiştir.

Mürettep K. O. yeni teşkil edilmeğe başlanmış olduğundan teçhizat noksanı ve baytar, ecza ihtiyacı pek fazla idi; nal ve mih cihetinden de çok sıkıntı çekilmiş ve alaturka nal istimaline mecburiyet hâsıl olmuştur.

İaşe de muntazam gitmemiştir, saman bulunamadığından kepek verilmiştir; tedricen iaşe mes'lesi yoluna konulmuş ve mevsiminde çayırardan da istifade olunmuştur.

Hayvanatın harbî kıymetleri evvelâ % 85:90 iken sonraları % 75 e inmiştir.

İKMAL:

Şarktan gelen kıt'aların hayvanları mürettep K. Orduca yapılmış ve bu kıt'alar için Bolu ve Düzce havalisinden 726 hayvan mubayaa edilmiştir.

Geyve havalisinden para ile de K. O. kıt'aları için 190 hayvan satın alınmış ve tevzi olunmuştur.

337 senesi Mart, Nisan ve Mayıs aylarında 321 hasta hayvan tedaviye alınmış 281 resi şifayap olmuş, 2 si mürt, 4 resi itlâf edilmiştir.

Tımar edevatının noksanlığından hayvanlara bakım hususunda müşkülât çekilmiştir;

Nalbant efradı sevkıyattan alınmış ve bunlar K. O. nun nal imalâthanesinde ve başbaytar muavini ve nalbant başı nezaretinde yetiştirilmişler ve güçlkle tedarik olunabilen demirlerle yevmiye 15:20 giyim nal ve mih yapılabılmıştır.

10 takım nalbant takımı M. M. V. By. İş. D. sinden gönderileceği bildirilmişse de bu aylarda gelmemiştir.

Ecza ve alât için liste ile müracaat olunmuş ve hayvanları yaralayan semerlerin de tamirine teşebbüs edilmiş ve bir taraftan tamire başlanmıştır.

Bulaşık Hastalıklar

Yukarda bildirildiği veçhile adi ehemmiyetsiz hastalıktan başka birkaç ruam ve cerop, piroplaşmos ve şap hastalığı gibi bulaşık hastalıklar zuhûr etmişse de tevessüüne meydan verilmemiştir.

Kocaeli mürettep K. O. emrine A. 56 karargâhı ile Tb. 3 ve makinalı ve Giresun gönüllü Tb. gibi peyderpey gelen kıt'aların ve evvelce de baytarı noksan bulunan kıt'aların ihtiyaçları muvazzaf ve ihtiyat baytarlarından ikmal edilmeğe başlanmış ve bu esnada K. O. başbaytarlığında kaymakam, muavinliğinde yüzbaşı ve mürettep fırkada binbaşı rütbesinde başbaytar ile alay baytarlığında müstahdem mükellef yüzbaşı, Sakarya havalisi K. bir baytar binbaşı ve Bolu havalisi K. lüğında da bir ihtiyat baytar bulunuyordu.

Kocaeli mürettep K. O. su bilâhare 3. K. O. namını alarak Garp cephesi emrinde Sakarya harbinde bulunmuştur.

ON İKİNCİ GRUP:

1336 Senesi nihayetine doğru teşkil edilip Garp cephesi gibi doğruca M. M. V. ine merbut olan Cenup cephesi emrine verilen on ikinci K. O., cephenin 337 Nisanına doğru lâğvı üzerine Garp cephesi emrine geçmiş ve 12. grup namını almıştır.

12. Grupun Nisan, Mayıs ve haziran aylarında emrinde mürettep F. ve F. 57, 4. Sv. livası, nakliye Tb. ve hayvan hastanesi bulunuyordu; mürettep fırkanın başbaytarı olmadığından grupça yalnız F. 57., 4. Sv. livası, nakliye Tb. ve hayvan hastanesinin emraz istatistiğinde adi hastalıktan 840 res hayvan tedavide gösterilmiş ve bunlardan 627 si şifayap, 45 resi mürt, 2 resi kemik kırılmasından itlâf 9 resi satılmıştır.

Grupun hayvan kuvvesi mürettep F. dahil olmadığı halde 2820 resmiş.

Nal ve mih ihtiyacı birinci sırayı teşkil ettiğinden Aafyon Karahisarında karar-gâhta açılan nal imalâthanesinde Konyadan gönderilen benzin varillerinden vesair muhtelif demir parçalarından nal ve mih yapılmış ve 3 ay zarfında kıt'alara 2547 giyim nal ile 49548 adet mih tevzi olunmuştur.

MUYTABIYE :

Muytabiye noksanı, semer ve eyerlerin mütemadi tamir altında bulunması hayvanların bakımlarına fena tesir yapmıştır; keçe de olmadığından yaralılar pek çoğalmıştır.

12. Grup Nisan — 337 nihayetine kadar harp, mevki tebdili suretile müteharrik bulunmuş hayvanlar ekseriyetle açıkta kalmışlardır.

İAŞE :

Daima noksan kalmıştır; daima harekete müheyya olduğundan zayıf hayvanlar müstesna olmak üzere çayırlardan istifade de olunamamıştır; torba olmadığından arparlar yere dökülerek verilmiştir, bunun ne kadar mahzuru olduğu aşikârdır.

Bu aylarda grubun 17 nalbant takımına ihtiyacı vardı; baytarî ecza, hayvan hastanesinden ve Konya ecza deposundan tedarik edilmiştir.

Mürettep fırkada başbaytardan maada bir baytar muavini bulunduğu ve 35. Sv. alayının da baytarı olmadığı By. İş. D. sine bildirilmiş ve 8 adet ustunç istenilmiştir.

Sakarya harbinde Garp cephesi emrinde bulunan işbu 12. grup Sakarya harbi sonlarında Kocaeli grubu namını alarak Geyveye hareket ediyor; Sakarya ve Büyük taarruz fasıllarında grubun hayvanları hakkında tekrar malûmat verilecek ve bu bahse aydet edilecektir.

9. FASIL**Cenup Cephesi**

20 — Teşrinisani — 1336 tarihinde Konyada teşkil edilen Cenup cephesi kumandanlığına Refet Paşa ve Erkânıharp Reisliğine Kaymakam Zeki Bey tayin edilmiştir.

Kânunuevvel — 336 kuruluşunda :

Onikinci K. O. ki emrinde F. 8, F. 23, nakliye taburu ve hayvan hastanesi vardı; ve müstakil olarak F. 41 ve F. 57, ve Karamanda 7. atlı P. fırkası ve peyderpey teşkil edilmekte olan Sv. alaylarından 5. ve 6. alaylar ki, atlı P. F. emrine verilmiştir; bundan maada müstakil Top. Tb. ve cephe karargâhı ve merbutlarından ibaret olup atlı P. F. badehu lağvedilerek yerine 2. Sv. F. verilmiş ve birinci ikinci Sv. alaylarından ibaret 1. Sv. fırkası da bulunmuştur ki, 4. Sv. fırkasile beraber şubat 337 istatistikine dahildir.

Umum hayvan kuvvesi 8042 resten ibaret olup bunun 138 resi topkeşan kadana, 114 resi öküz, 104 resi manda, 57 resi deve ve 22 resi eşek ve diğerleri de binek, koşum, mékkâre ve katırlardan ibaretti.

1553 Res hayvanla 2531 res hayvan F. 41 de bulunan milis efradına ve nakliye vasıtaları komisyonunun mubayaa ettiği ve askerlik şubelerinin gönderdiği hayvanlar olup 1553 resi zatidir.

1336 Senesi kânunuevvel ayında : Ruam hastalığından 5 hayvan itlâf edilmiş ve 2 öküz kesilmiştir; Onikinci K. O. ya ait olan 27 hayvan da harp esnasında zayi olmuştur.

MÜESSESELER :

Cenup cephesinin teşekkülü esnasında Onikinci K. O. nun Konyada bulunan baytarî ecza deposu ve hayvan hastanesi Konya ihtilâlinden dolayı iskelet halinde idi;

cephe emrine geçen her iki müessese de şehir dâhilinde münasip mahallere, hanlara yerleştirilerek orduca yapılan ciddî muavenet üzerine az bir zamanda yeniden muntazam bir hastane ve bir baytarî ecza deposu vücade gelmiş ve bir numara altında teşkil olunan hayvan deposu da iskâna kabiliyetli bir handa tesis edilmiştir.

BAYTAR İHTİYACI :

Cephenin teşekkülü tarihinde cephe başbaytarlığına on ikinci K. O. başbaytarı Kaymakam Neşet bey tayin edilmiştir ; muavinliğine ve karargâh baytarlığına da birer Yüzbaşı tayin olunmuştur. Kadro noksanları muvazzaf ve mükellef baytarlarla ikmal edilmeğe başlanmış ve P. alaylarına baytar tayini gecikmiştir ; bazı taburlarda [Top.] ve müesseselerde bulunan ve müstakillen vazife ifa eden baytar namzetlerinin tebdilleri cihetine gidilmiştir .

ECZA VE ALÂT :

Depoda kâfi miktarda ecza ve alât bulunmadığından bir taraftan M. M. V. By. İşleri Dairesine müracaat olunmuş ve bir taraftan da mubayaa cihetine gidilmiştir.

İKMAL :

Konyada teşkil edilen nakliye vasıtaları tedariki komisyonunca mubayaa suretile ikmal edilmekte bulunmuş ve askerlik şubeleri vasıtasile de pek çok miktarda hayvan elde edilmiştir .

NAL VE MIH :

Vâsi surette Sv. alayları teşkilâtından dolayı nal ve mih ihticacı ziyadeleşmiş olduğundan hayvan hastanesinde açılan müteaddit ocaklarda nal imaline başlanmış ve tedricen yevmiye 100 giyim nal ve mih imal edilmiştir ; alaylarda noksan olan nalbant takımları da bu imalâthanede itmam edilmeğe başlanmıştır .

Onikinci K. O. nun Afyonda bulunan nal imalâthesine de nal yapılmak üzere müteaddit benzin varilleri gönderilmiştir .

LEVHA DEMİR bulması güç ve fiatı da fazla olduğundan levazımca Ereğlide bir müteahhide bir giyim alafranga nal ve mih 55:60 kuruşa olmak üzere sipariş verilmiştir ; bir taraftan da cephe imalâthesinde muvaffakiyetle nal ve mih imali devam etmiş Bilemedikten demir mubayaa olunmuştur .

TEÇHİZAT :

Teçhizat ve muaytabiye ihtiyacı umumîdir ; şubelerden gönderilen hayvanların ekserisi muaytabiyesiz olduğundan yollarda efradın hayvanlara çıplak olarak binmelerinden yaralanmışlardır ; bu hususta şubelere malûmat verilmiş ve hayvanların kullanışlı teçhizatla alınmaları emredilmiştir .

Onikinci K. O. nun Konyada kalıp bilâhare nisfen iade edilmiş olan hayvan hastanesi Bolvadinde tamamiye teşkil edilmiş idi ; hastane buradan K. O. merkezi olan Afyona celp edilmiş ve K. O. ya muvaffakiyetli hizmetler ifa etmiştir ; bu aralık F. 57 ye ait olan hayvan reviri de Afyona getirilmiştir .

F. Merkezleri merkezden daima uzak bulunduklarından her F. icabında F. karargâhında birer revir açmışlardır .

F. 41 in de Pozantide bir hastanesi ve Kelebekte de bir reviri vardı ; bu kere Dinarda teşkil edilmekte olan menzil mıntaka müfettişliği emrinde bir hayvan hastanesi tesisine teşebbüs olunmuştur .

İAŞE :

Bu ay Kânunuevvel olduğu için arpa ve saman tedariki daima noksan kalmıştır; mübadele suretile bir müddet kepek verilmiş ve sonraları vaki olan ciddi teşebbüsler üzerine arpa ve saman istihkakları tam verilmeğe başlanmıştır.

İSKÂN :

Hayvanların bir kısmı mecburen iskâna müsait olmıyan ahırlara yerleştirilmiş ve bunca yapılan sıhhi tedbirlere rağmen hayvanlar $\frac{1}{1000}$ ruamdan ve $\frac{5}{1000}$ uyuz ve orta derecede zayıflıktan kurtulamamışlardır.

Maamafih hayvanlar ekseriyetle muharrik kuvvetlerini muhafaza etmişlerdir ki, cer kabiliyetleri $\frac{85}{100}$ nisbetinde bulunmuştur.

Bazı kıt'aların usat elinden almış oldukları hayvanların bir kısmı müsin ve malûl olduklarından hastane heyeti vasıtasile sattırılmıştır.

Kânunuevvel — 337 ayında 815 hayvan haricî hastalıktan tedaviye alınmış ve bunun $\frac{45}{100}$ şifa ve yüzde ikisi çürüğe çıkarılmıştır; dahilîden 98 hayvan tedaviye alınmış bunun da $\frac{80}{100}$ şifa $\frac{5}{100}$ mürttür; tufeyli emrazdan 41 hayvan duhul etmiş $\frac{0}{100}$ 30 şifa ve sari hastalıktan bahusus ruamdan $\frac{1}{1000}$ vukuat zuhûr etmiş ve gurmdan da beşyüzde 1 duhul vaki olmuştur.

Karamanda teşkil olunan yedinci Atlı P. F. kuvvesi 477 res hayvan olup bir taraftan teşkilâta devam olunmuştur; emrinde merkezde müstakil Sv. bataryası ve P. A. 30 ve 31 ile Ereğlide P. A. 23 bulunuyordu.

Ereğlide bir iki ruam vak'ası olmuş ve merkezde de bir revir açılmış olduğundan baytar noksanını ikmal için Karaman muavin baytarı askerî vazifeye davet edilmiştir.

337 Senesi Kânunusani ayında cephe kuruluşuna Dinar menzil mıntaka müfettişliği zammolmuş ve bu ay içinde 7. atlı P. F. sı lâğvolmuştur. Cephe emrinde teşekküle başlamış olan birinci nümune alayının 3 taburuna ve makinalıtüfeklerine bir taraftan hayvan verilmiştir; bu tarihlerde cephenin umum hayvan kuvvesi 8240 res idi.

İKMAL :

Teşkil olunan nakliye vasıtaları tedariki komisyonu ve askerlik şubeleri vasıtasile toplanan ve teberrü suretile alınan hayvanlarla ikmal edilmeğe başlanmış ve bir ayda 546 resi bulmuştur; Konyada teşkil olunan komisyon faaliyetini arttırarak az zamanda pek çok hayvan elde etmiştir.

RUAM :

Teşkilât dolayisile etraftan toplanmakta olan hayvanlarda ve kıtaatta ruam vak'ası eksik olmamıştır; vakia 1000 de 10 nisbetini geçmiyorsa da hastalık gene kökünden imha edilemiyor; Anadoludan bu menhus hastalığın büsbütün izalesi terakkiye vabestedir ki, bir taraftan rutubetli mahallerde penceresiz, ziyasız, inşa edilmiş ve edilmekte bulunmuş olan bu ahırlarda hayvanlar barınmağa mecbur kaldıkça ruam hastalığının kat'î surette önüne geçilemeyeceği aşîkârdır.

UYUZ [CEREP] :

Aynı esbap dahilinde zuhûr etmişse de intişarına meydan verilmemiştir; vukuat binde 7: 8 nisbetindedir.

TEÇHİZAT:

Yeni teşkilât yüzünden hayvanların teçhizatı tamamlanmamış daima noksan kalmıştır; tamire de muhtaç olan bu eski belleme ve semer ve eyerler, mütemadi harekât hasebile kıt'a hayvanlarında pek fazla yara ve bereler husule getirmiş işbu Kânunusani — 337 ayında 797 resi bulmuştur.

İAŞE:

Nizamına muvafık olarak cereyan etmiştir; çayırlardan istifade için daha şimdiden numune çiftliğinin çayırlarının kiralanmasına teşebbüs olunmuştur.

TEŞKİLÂT:

Cephe emrinde teşkil olunmakta olan süvari alaylarından A. 2 ve 3 birinci Sv. F. sı emrine girmişlerdir.

Konyada ve Akşehirde teşkil edilmiş olan hayvan depolarından maada Bolvadinde 3 numaralı bir hayvan deposu teşkil olunmuş diğer depolar gibi birer zabitle birer baytar tayin edilmiştir.

BAYTAR İHTİYACI:

Teşkil olunan kıt'a ve müesseselere baytar tayininden bir müşkülâta tesadüf olunmamışsa da baytar namzetlerinin terhisleri dolayısıle birkaç baytara ihtiyaç hâsıl olmuş ve By. İş. D. sinden talep edilmiştir.

Konyada Cenup cephesi menzil müfettişliği teşkiline başlanarak on ikinci K. O. nun Konya mevki K. levazım teşkilâtı lâğvolunmuştur; mevki K. başbaytarlığı menzil müfettişliği emrine verilmiştir.

Cenup cephesinin lâğvından sonra menzil müfettişliği asker alma heyetine tahvil edilmiş ve badehu Konyada Garbî Anadolu menzil müfettişliği teşkil olunmuştur.

Cephenin Konyada bulunan hayvan hastanesi: Faaliyetine devam etmiştir; Kânunsani ayında hastanede 50 uyuzlu hayvan vardı ve henüz şifayap olan 50 hayvan da tecrit halinde olup çayır mevsimini beklemişlerdir.

TEŞKİLÂT:

Şubat — 337 ayı içinde muzaheret kıt'aları ve gönüllü nakliye kolları teşkil olunmağa başlanmış ve bunlara ait zatî hayvan mecmuu 2505 resi bulmuştur ki, cephenin hayvan kuvvesine dahil değildir.

Cephe emrinde müstakil Top. tabuuuna bir baytar verilmiştir.

Bu ayda cephe emrinde 1, 2, 4. Sv. fırkalarile mülga ve Antalya havali kumandanlıkları da vardı; on ikinci K. O. vesair fırkalarla beraber Cenup cephesinin umum hayvan kuvvesi 11003 resi bulmuştur ki, bunun 2240 resi Sv. fırkalarına ve yeni mubayaaya aittir.

Esbabı mucibe raporu Kânunusani ayının aynıdır; sıhhi ahvalde mühim bir tebeddül yoktur.

HAYVAN HASTANESİ ve 1, 2 HAYVAN DEPOLARI:

Hayvan hastanesine K. O. ve fırkalardan gelen 12 hayvan ruamdan itlâf edilmiş ve 5 res adi hastalıktan mürdolmuştur; 23 hayvan satılmış, 14 res te şifayap olmuştur.

Hastane ve depolarda umum hayvan mevcudu eski ve yeni mubayaatla beraber 519 resi bulmuştur.

ECZA İHTİYACI:

Bazı kıt'alarda bahusus sandıklıda bulunan 2. Sv. fırkasının 1. Sv. livası emrinde bulunan 6 ve mürettep Sv. alaylarında ve P. A. 175 te ecza kalmamıştır. Kıt'aların Konyaya uzaklığı sebebiyle her ağır yaralı hayvan hastaneye gönderilemediğinden kıt'alarda ecza noksanı tedavinin teahhuruna ve ağır yaralı ve hastalarda bazı ihtilâlâta sebebiyet vermekte olduğundan ecza ihtiyacının teminile beraber fırkalarda revirler açılmıştır.

Şubat — 337 ayında cephe kıt'alarındaki muhtelif cüruh adedi devirle birlikte 1071 resi bulmuştur; bunun 470 resi şifa, 9 resi satılmış ve dahilî hastalıktan en mühimleri de zatülkasabat ve sui hazımdan ibaret idi.

İNTANÎ HASTALIKLAR:

Ruam, urre, gurm ve uyuz gibi bulaşık hastalıklar zuhûr etmiş ve ruamdan 18 hayvan itlâf edilmiştir; 41 rese balığ olan gurm hastalığından 32 si şifayap olmuş 9 resi gelecek aya kalmıştır; cerep marazı tufeylisi de devirle beraber 195 rese balığ olmuş, bunun 67 si şifa ve iyi olup ta hiçbir işe yaramıyan 10 resi satılmış ve 18 resi de diğer aya devretmiştir.

4. Süvari fırkası: Şubat ayında emrinde A. 14, A. 2, A. 8 ve cebel bataryası, istihkâm bulunup Kütahyadan gönderilen emraz istatistikinde 162 muhtelif yara ve bere, 12 zatülkasabat, 17 sui hazım ve 9 iltihabı kadem kaydedilmiştir.

Uyuz hastalığından da tedaviye alınan 29 hayvandan 11 resi şifa ve mütebaki atıye devren kalmıştır.

4. Sv. F. sınıfı hayvan kuvvesi 1186 resten ibaret idi.

Süvari 2. F.: Emrinde Sv. A. 2, Sv. A. 4, Sv. A. 6 ve süvari livasına merbut kudretli cebel bataryası P. A. 175 olup F. karargâhı aynı zamanda Mendires grubu karargâhını teşkil ediyordu.

Sv. 2. F. başbaytarlığında İstanbuldan gelen bir binbaşı bulunuyordu; diğer alayların baytarları tamam idi.

Bu ayda uyuzdan 3 vak'a, grumdan 15 vukuat, ruamdan 2 itlâf olup sair hastalıklardan en çoğu muhtelif yaralar, iltihabı kasabattır; 259 hastadan 132 şifa, 5 murt, 2 itlâf ve 120 atıye devirdir.

Sv. F. hayvan mecmuu : 1441 idi.

Müstakil ağır top Tb.: Afyona gönderilmiş olan cepheye merbut müstakil ağır Top. Tb. unun Şubat ayında vaki olan hayvan hastalıkları ekseriyetle cüruhu muhtelif, zatülkasabat ve sui hazımlardan ibaret olup yalnız bir gurm vakasından başka bulaşık hastalık yoktur; tedaviye alınan 51 hayvandan 45 i şifayap olmuş ve 6 resi de devretmiştir.

Umum hayvan kuvvesi 65 res olup 21 resi manda idi.

Cepheye merbut müstakil 20. Sv. A.: Şubat ayında intanî hastalıktan 11 vak'a olmuş bunun 3 resi ruamdan şüpheli olarak ayrılmış ve 1 resi itlâf ve 2 resi de hastanede tecrit edilmiştir; 1 grumlu hayvan hastaneye yatırılmış, 7 uyuz hayvan da ayrılarak tedaviye alınmıştır.

Adi hastalıklar zatülkasabat, yara ve bereler, bıcılğandan ibaret olup yalnız

1 adet narî cerha vardır ; bunlardan 10 hayvan şifa 1 hastaneye sevk ve 63 hayvan diğer aya devretmiştir .

Müstakil Sv. 20. alayın kuvvesi 625 res idi .

Cephe emrinde blunan birinci nümüne alayı baytarlığına bir ikinci mülâzim tayin edilmiştir .

Dinar menzil mıntaka müfettişliği . Şubat ayında emrinde :

Dinar noktası ile nakliye ve deve kolları , İğirdir noktası , İsparta hastanesi , Sandıklı amele Tb. , Mendires grupundan bir kısım bulunup 12 res cerepli hayvanı vardı , adi hastalıkların çoğu yara ve beredir ; yalnız 3 hayvan zatürriyeden ölmüş ve 86 hastadan 53 resi şifayap olarak 30 resi devre kalmıştır .

23 — Mart — 337 Tarihinden itibaren ikinci İnönü muharebesi başlamış olduğundan yaralı hayvanlar çoğalmış iase keyfiyeti güçleşerek hayvanlar zayıflamağa başlamışlardır ; ordunun en mühim ihtiyacı olan nal ve mih : Bir taraftan hastanede yapılmakta olan nal ayrıca kunturatuya da bağlanmış ve on ikinci K. O. nun Afyondaki nal ve mih imalâthanesinde de imal edilmiştir ; Konyada tesis edilen nal ve mih imalâthanesi süratle terakki ederek hertürlü sitayişe istihkak kesp etmiştir ki , burada imal edilen nالن miktarı yevmiye 300 ü tecavüz etmiş ve mih ise 4000 i bulmuştur .

TEÇHİZAT :

Semerler hakkında da ciddî tedbirler alınmış ve numaralar vazolunmuştur .

Mart ayındaki teşkilâtta :

İkinci İnönü harbinin akabinde Dumlupınara doğru firar eden düşmana karşı Cenup cephesi K. Refet Paşa tarafından vaki olan taarruzda cephe emrinde :

Fazla olarak F. 24 ve F. 11 bulunuyordu ; cephenin Mart — 337 kuruluşu :

On ikinci K. O. ki, emrinde 4, 23, 57. fırkalar bulunuyordu ; bundan maada Cephe ihtiyatında F. 8 ve F. 41 ve 1, 2 Sv. fırkaları ve Mendires grubu emrinde P. A. 175 ki, muzaheret alayı namını almıştır ve bundan maada Akşehir mıntaka müfettişliği ki, bir müddet Afyona gönderilmiştir , doğruca cephe karargâhına merbut kıt'alar , hayvan hastanesi ve iki hayvan deposu bulunuyordu .

BAYTAR VE NALBANTBAŞI İHTİYACI :

Onikinci K. O. başbaytarlığına hayvan hastanesi müdürü Binbaşı Sadeddin Bey tayin olunmuş ve muavinliğinde bir yüzbaşı ile hayvan hastanesinde bir yüzbaşı baytar ve bir inzibat zabiti ve hesap memuru ve nalbantbaşı bulunmuştur .

Bazı fırkalarda bulunan başbaytar muavinleri alınarak münhalâta tayin edilmişlerdir .

Nalbant başılar da birkaç nakliye taburu müstesna olmak üzere tamam idi .

Cephe hayvan hastanesinde :

Müdür olarak Binbaşı Ferit Bey ile bir baytar yüzbaşı ve bir de baytar mülâzim bulunuyordu ; sonraları bir ihtiyat eczacı ve hesap memuru ve inzibat zabiti tayin edilmiş ve hayvan depolarında da depo kumandanları ile birer baytar bulunmuştur .

Mart ayının ortalarına kadar cephe emrinde bulunan 4. Sv. fırkası Mart nihayetine doğru lâğvolunarak alayları 1. Sv. fırkasına verilmiş ve başbaytarı binbaşı zat işleri emrine gönderilmiştir .

Bolvadinde bulunan cephenin 3 numaralı hayvan deposu lâğvolunarak baytarî F. 41 münhalâtına verilmiş ve diğer zabitan da münhal mahallere tayin edilerek eşya ve sağlam hayvanları 2 numaralı depoya ve hasta hayvanlar da Konyaya hayvan hastanesine teslim edilmişlerdir.

TEŞKİLÂT :

4. Sv. fırkası lâğvolunduktan sonra 1. Sv. fırkası:

Sv. A. 2, 4, 14 ten ibaret birinci liva ve Sv. A. 9, 10, 11 den müteşekkil ikinci livadan ibaretti ki, süvari alaylarına M. M. V. ince yeni verilmiş olan numaralar mucibince teşkilât yapılmıştır.

2. Sv. fırkası da 13, 19, 20. Sv. alaylarından müteşekkil üçüncü liva ve 21, 22, 30. Sv. alaylarından müteşekkil dördüncü livadan ibaretti ki, 30. Sv. alayı derdesti teşkil ve 20. alay ise Konyada bulunan müstakil Sv. alayından ibarettir; bu veçhile evvelki A. 1, 3, 5, 6, 8 numaralarının tebdil olunduğu anlaşılmaktadır.

Cephe emrinde bulunan 1. nümune alayı 175 numarayı alarak 4. fırka emrine verilmiştir.

Mart — 337 ayında 41. fırka kuruluşu bu veçhile idi:

	Hayvan
Karargâh	60
Bilemedik mevkii	54
Sağcenah mıntakası	170
Merkez “	245
Solcenah “	358
Yekûn	887

Cephe hayvanlarının Mart — 337 ayındaki sıhhi ahvali:

Martın 23 ünde ikinci İnönü harbi başlamış ve hayvanlar pek yorulmuş olduklarından zafiyetlerinden dolayı hareket kabiliyetleri azalmışsa da harp kıymetleri zayi olmamıştır; çünkü hayvanlara iyi bakılmış iâşede çekilen müşkülât mübadelei ağdiye suretile bertaraf edilmiştir; yevmi 25 kilometre mesafe kat'eden hayvanların saman yerine istihkaklarına zammedilen arpa ile bedenî kuvvetlerinin israfına meydan verilmemek sayesinde mevdu vazifelerini tamamilen ifa etmişlerdir; harekât esnasında noksan temin edilmiş olan nal ve mih mubayaa suretile itmam edilmiştir.

Muytabiye ve teçhizat noksanı ve bozukluğu bazı kıt'a hayvanlarına fena tesir icra etmiş tımara ve bakıma matlup derecede itina edilemiyerek ağır ve hafif yaraların husulüne sebebiyet verilmiştir.

Harekât hasebile hayvanları köy ahırlarında barındırmışlar ve bu yüzden de ruam hastalığı biraz artmıştır.

ECZA ve ALÂT İHTİYACI:

Daima ihtiyaç karşısında kalmıştır; Sv. fırkalarında bu ihtiyaç daha fazla hissedilmiştir; gönderilen birer sandık ecza kâfi gelmediğinden akibinde daha ecza talep edilmiştir.

ADİ HASTALIKLAR:

Harp esnasında 32 hayvan zayi olmuş 2 hayvanın ayağı kırılmış 34 hayvan hastaneye sevkolmuş 46 resi murt olmuştur.

Muhtelif yaraların adedi 1 033 resi bulmuş ve bunun 553 ü şifayap olmuştur; kurşun yaraları da 66 resi bularak bunun ihtilât eden ağır yaralıları mürt olmuştur ki, 26 resten ibarettir.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

34 hayvan ruamdan itlâf ve 27 resi bulan gurm 25 i şifa ve 2 resi atiye devir ve devirle beraber 135 resten ibaret olan uyuz hastalığından 62 si şifa 1 resi mürt ve 72 resi devre kalmıştır.

Tifo hastalığından 3 vak'a olmuş 1 resi şifa ve 2 si mürt olmuştur.

HAYVAN HASTANESİ:

337 Martında 171 duhulle beraber 380 resi bulan hasta hayvanlardan 197 resi şifayap olmuş 3 resi mürt ve 21 resi ruamdan itlâf ve 6 sı satılarak Nisan — 337 ayına 153 hasta hayvan devretmiştir; bunlar meyanında mülga 3 numaralı hayvan deposundan teslim alınan hayvanlar da vardır.

Adi hastalıkların ekserisi zatülkasabat ve suihezim, muhtelif yaralar ve birkaç cüruhu nariye, aren vesairedir.

Bulaşık hastalıklardan ruam 21, uyuz 33 ve gurm da 6 restir; bunlar arasında ruamdan başka telefât yoktur.

Konya hayvan deposu:

Mart ayında depoya 298 hayvan gelmiş depo mevcudu 810 u bulmuştur; bunun 547 resi kıt'alara tevzi edilerek 263 hayvan kalmıştır.

Bu depoda: Geçen ay tedavide 38 hayvan varken bu ayda 90 resi bulmuş bunun 4 resi mürt, 22 resi ruamdan itlâf, 17 si fûruht ve 21 resi şifayap olarak kıt'aya verilmiş ve Nisan ayına 26 hasta hayvan devretmiştir.

2 Numaralı olup Akşehirde bulunan hayvan deposu:

Mart — 337 ayı nihayetinde hayvan mevcudu 77 res kalmıştır.

Bir ay zarfında 19 uyuzlu hayvan tedaviye alınmıştır; başka sari illetli hayvan kaydedilmemiştir. adi hastalıklar mühim olmayıp suihezim ve muhtelif yaralardan ibarettir; Nisan ayına birkaç uyuzlu hayvanla beraber 35 hasta hayvan devretmiştir.

Mart ayında akşehir menzil mıntaka müfettişliği emrinde Kütahya menzil hat kumandanlığı ile yukarda arzedilen kıt'alar ve müessesesi vardı; menzilden bu ayda 1 res mürt olmuş ve 1 reste ruamdan itlâf edilmiştir, hayvan kuvvesi 433 res olup bunun 121 resi deve 7 resi manda ve 25 resi de öküzdür.

Menzil mıntaka başbaytarlığında binbaşı rütbesinde bir baytar ve hat kumandanlığında ve hayvan hastanesinde de birer baytar bulunuyordu; dinar noktasına muvakkaten verilmiş olan baytar mülâzımsani Sv. 2. alaya tayin edilmiş ve yerine baytar talep edilmişse de yalnız eğirdir noktasına küçük rütbede bir baytar verilmiştir; hayvan hastanesi baytarı muvakkaten Mendires grubu başbaytar vekâletini de ifa etmiştir.

Elde fazla kalan bir ihtiyat baytar yüzbaşı da Konya nokta baytarlığına tayin edilmiştir.

Mart — 1337 ayında Cenup cephesi kuruluşunda:

Cephe karargâh ve merbutları ve müstakil Sv. A. ve ağır Top. Tb. hayvan hastanesi ve depoları ki, bunların hayvan mecmuu 1369 res olup bunun 648 resi Sv. alayına ve 65 resi Top. taburuna 163 resi cephe karargâhına ve 340 resi hayvan depolarına ait olup 153 resi de hastanede tedavide olanlardır.

On ikinci K. O. emrinde F. 23, 8, 57 ve hayvan hastanesi bulunup umum kuvvesi 3386 ve F. 4 ün 802 ve F. 41 in emrinde bulunan "12, 16, 19 alaylarla 1: 6 milis Tb. ları ve ikinci nümune alayından ibaretti,, umum kuvvesi 1385 ve Sv. 1. fırkanın 1325 ve Sv. 2. fırkanın 1330 ve Sv. 4. fırkanın 1315 ve mendires grubu karargâhı emrinde birinci muzaheret A. [ki, sabık P. A. 175 tir] umum kuvvesi 345 ve Konya mevki K. kuvvesi 138 ve Kütahya menzilin kuvvesi 79 ve Akşehir mıntaka menzil müfettişliğinin umum kuvvesi 443 ve cephe ahzi asker heyetinin 101 res ki, cephenin umum hayvan yekûnu 12018 resi buluyordu.

Cenup cephesinin Mart — 1337 ayına ait emraz istatistik cetveli hulâsaten tanzim edilerek cildin sonuna "8,, numara altında ilâştirilmiştir.

Garbî Anadolu Menzil Müfettişliği

TEŞKİLÂT :

Cenup cephesinin lâgıvı esnasında Konyada teşekkül eden Garbî Anadolu menzil müfettişliğine K. O. salâhiyetini haiz olmak üzere Erkânıharb Miralay Kâzım Bey tayin edilmiş ve menzil şubelerinin esası cenup cephesinin şubeler tarafından kurulmuştur.

Cenup cephesi 337 senesi Mart nihayetinde lâgvolduktan sonra daha bir müddet cephe Erkânıharbiye Reisi Miralay Zeki Bey idaresinde vazifeye devam etmiş ve bu esnada Garbî Anadolu menzil müfettişliği de teşkilâtını ileriletmiştir.

Badehu cephenin sıhhi ve baytarî şubeleri menzil müfettişliği kadrosuna ilhak edilerek cephe başbaytarı Kaymakam Neşet Bey de yeni vazifesine başlamıştır.

Mülga cenup cephesi emraz istatistikleri Mart — 337 senesi nihayetine kadar tanzim ve M. M. V. By. İş. D. sine takdim kılınmış olduğundan Garbî Anadolu menzil müfettişliği emraz istatistiki de Nisan — 337 bidayetinden itibaren tanzime başlanmış ve Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına ait üç aylık cetvel Garp cephesi başbaytarlığına takdim olunmuştur.

Garbî Anadolu menzil müfettişliği kuruluşunda :

Akşehir menzil mıntaka Mf. ve İğirdirden Akşehirde celp edilen küçük mikyasta hayvan hastanesi ve Akşehirde muvakkat bir hayvan deposu, Afyon Karahisarı, Afyon Karahisarından geri mıntakaya alınan nokta K. ve nakliye kolları, Kütahya menzil mıntaka müfettişliği [ki, emrinde nokta K. ve nakliye Tb. ve Alayunt, Çekürler nokta kumandanlıklar vardı] bundan maada on ikinci K. O. ya ait iken garp cephesi K. tarafından menzil müfettişliği emrine verilen hayvan hastanesi [ki, Saray önüne celp edilerek menzil hat K. emrinde Belfuva denilen çiftliğe yerleştirilmiştir] ve Saray önü nokta K., Hatırlı noktası, Saray önü ile Polatlı arasında işliyen çift atlı ahali araba kolları, Konya, Karaman, Ulukışla noktaları ve bir sevkıyat müdürlüğü mahalli olan Aksaray ile Ereğli noktası arasında işliyen ücretli nakliye kolları ve Konyada bulunan hayvan hastanesi ve deposu, nal ve mih imâlâthesi, nalbant mektebi ki, nal ve mih ocakları 31 adede iblâğ olunmuştur; bunlardan başka Adana mıntaka K. ve cenup cephesi asker alma heyeti de 337 — Nisanından itibaren üç aylık sıhhi hayvan vukuatlerini Garbî Anadolu menzil müfettişliğine takdim etmişlerdir.

TEŞKİLÂTA GÖRE BAYTARİ İHTİYAÇ :

Kaymakam rütbesinde bir başbaytarla yüzbaşı bir muavin ve baytarî ecza deposunda bir baytarla bir eczacı ve hayvan hastanesinde baytar binbaşı bir Md. le iki baytar ve hayvan deposunda bir baytar ve nalbant mektebinde muallim olarak ta bir baytar bulunuyordu; Akşehir mıntaka Mf. liginde binbaşı bir başbaytarla hayvan hastanesine bakan diğer bir baytar ve depoda da bir baytar vardı; Karaman, Ereğli ve Ulukışla noktalarında ve hatırlı noktasında da birer baytar ve Kütahya menziline binbaşı başbaytarla yalnız diğer bir baytar ve Sarayönüne gelen hayvan hastanesinde yüzbaşı bir baytar müdürle bir ihtiyat baytar yüzbaşı bulunmuşsa da bu kadar vâsi teşkilâta kâfi gelmediğinden noksanın ikmaline çalışıldığı esnalarda namzet baytarların terhisleri vuku bulmuş olduğundan ihtiyaç daha çoğalmış ve By. İş. D. sinden ehemmiyetle istenilen baytarlar bir iki gönderilmeğe başlanmıştır.

MÜESSESELER :

Mülga Cenup cephesine ait olup Konyada bulunan müesseseler ki, hayvan hastanesi ve deposu, nal imalâthanesile nalbant mektebi ve baytarî ecza deposu kâmil menzile Mf. ligi emrine geçmiştir.

Hayvan hastanesi ve deposu: Garbî Anadolu menzile müfettişliği emrinde faaliyetleri daha fazlaşmış ve Garp cephesine gönderilen hayvan vesair araba gibi vasıtaların nakliye merkezini teşkil ve müteaddit kalemlere mensup şubelerden ve komisyonlardan gönderilen ikmal hayvanlarının mutlaka evvelemirde hayvan deposuna sevkleri emri iktizasından olduğundan bu hayvanlar arasında daima tesadüf edilmekte olan ağır yaralı ve uyuz ve ruam gibi bulaşık hastalıklardan şüpheli olanları hayvan hastanesi tesellüm etmekle bunun da faaliyeti pek ziyade artmıştır.

Hayvan hastanesi bu veçhile depoda toplanan hayvanları tefrik ve tecrit ederek bir süzgeç vazifesini ifa etmiş ve takdire lâyık işler görmüştür.

NAL İMALÂTHANESİ VE NALBANT MEKTEBİ :

6 Adedi mih olmak üzere yeniden zammedilen ve mevcudu 31 adedine varan nal ve mih ocakları elde edilen bir dinamo ile istihsal olunan elektrik ziyası altında gece de işletilmiş ve gece gündüz yapılan mesai sayesinde yevmi hasılatı 500 giyim nal ve 10000 miha iblâğ etmiştir ki, Garp cephesinin bu cihetten ihtiyacını temin eylediği gibi kıt'alardan celbedilen acemi nalbantların nal imalinde ve sıcak nal tatbikinde amelî ders görmelerine de yardım etmiştir.

3 Ay devam etmek üzere açılan ilk kursa 107 acemi nalbant ve esasen demircilik bilen 90 nefer ayrılmıştır; bunlardan yaşlı olanları yalnız ameliyata devam etmek üzere nalbant mektebinde 150 nalbanda muallimi tarafından nazarı nalbantlık dersleri ve inzibat zabiti tarafından da yazma ve okuma dersleri verilmiştir.

Nalbant mektebinin resmi küşadı pek parlak bir suarete icra edilmiş ve birinci kurstan sonra tevzii mükâfat merasimi yapıp şehadetnameler tevziine ve kıt'alarından gelen nalbantların kendi kıt'alarına ve fazla olanların da nalbanda ihtiyacı olan kıt'alara taksimine karar verilmiştir.

Nal ve mih imali için demire pek fazla ihtiyaç görülmüştür; Bilemedik ve Çumra ve Antalyadan demir getirilmiş olduğu gibi Kayseriden de celbine teşebbüs olunmuştur.

Garp cephesine lüzumu aşikâr olan nal ve mih irsalinin kesilmemesi için Konya ziraat çiftliğinde metruk bir halde bulunan kalın demir sütunlar dinamitle atılarak 6:7 bin kiloya kadar demir elde edilmiş ve nal mih hususunda azîm istifadeler temin olunmuştur.

Garp cepheti emrine Eskişehir yevmiye 400:500 giyim nal ve mih gönderilmiş ve teşkil edilen kömür müfrezeleri de Ilgın, Pozantiden Konyaya çam kömürü göndermişlerdir.

AKŞEHİR ve BELFUVADA BULUNAN HAYVAN HASTANELERİ:

Akşehirde bazı kalemlerden gelen ikmal hayvanatının tecemmü mahalli olduğundan bu hastanede de faaliyet fazlaca olmuş ve Akşehirdeki hayvan deposuna gelen hayvanların tasnifile ve sari hastalıktan şüphelileri ayırmakla faideli hizmetlerde bulunmuştur.

Sarayönü Polatlı menzil hattının merkezi olduğundan baytarî faaliyet pek ziyade artmış ve Belfuva çiftliğindeki hayvan hastanesi de faaliyetini arttırmıştır; Akşehirdeki fazla yaralı ve uzun müddet tedaviye muhtaç olan hasta hayvanlar buraya gönderilerek hasta mevcudu 400 resi bulmuştur.

Hatırlı noktasında revir: Menzil hattının üzerinde bulunduğu yollarda hastalanıp kalan, nallarını atan hayvanlara muavenet için teşkil olunmuş ve revir baytarî nezdinde ecza alâttan başka bir seyyar nalbant ocağı ve 5:6 nalbant neferi bulundurulmuştur.

Kütahya mntaka müfettişliği emrinde bugibi müessese yoktu ve harekât dolayısıyla bu menzil garbî Anadolu menzil Mf. liği emrinden çıkmış idi.

ECZA VE ALÂT:

Bir kısım firkalar doğrudan doğruya Konya deposundan ecza almış olduklarından depoda yalnız dahili hastalıklara ait edviye kalmıştır; ustunç, pravaz, pamuk, hamızı fenik, kreolin, eter, iyodiform, hamızı bor, vazelin, cıva merhemi, ezerin, pilokarpin, hardal ruhu gibi mühim ilâçların süratle gönderilmesi garp cephesi başbaytarlığına yazılmıştır.

TECHİZAT:

Eyer ve semerlerin bozukluğu ve hayvanlara iyi binilememesi ve iyi yük yükle-tilememesi yüzünden hayvanların sırtlarında açılan yaralar müzmin bir hal almıştır bu sebeplerin kaldırılması ve muayyatiye noksanının itmamı ve eyer ve semerlerin tamiri için daima çalışılmıştır.

İAŞE:

İaşede arasıra intizamsızlık görülmüştür; bazan istihkak $\frac{1}{3}$ nisbetinde kepek verilmiştir ki, sancıları tevhit ettiğinden bahisle arpa istihkakının tam olarak verilmesi hakkında müracaatler vaki olmuştur; hayvanatın birçoğu mevsiminde çayrlara sevk olunmuş ve bhusus Konyada bulunan hayvanlar ve hastanedeki zayıf hayvanla nümune çiftliğinde kiralanan vâsi ve güzel çayrlardan pek çok istifade etmişlerdir; fazla çayrlar vaktinde biçirilerek icap eden mahallerde küme halinde hıfzettirilmiştir.

Bir taraftan hayvan deposuna gelmekte olan ikmal hayvanlarında zayıf olanları bir aydanberi çayırda bulunup ta semen peyda eden hayvanlarla değiştirilmişlerdir.

İSKÂN:

Temizliğe ve def'i taaffüne riayet edilmek şartile kemakân hanlarda ve köy

ahırlarında ve yazın dahi alelûmum açık ordugâhlarda iskân edilmişlerdir ki, bunca tamimlere ve daimî tathirata rağmen velev pek mahdut ta olsa gene ruam vak'alarından kurtulmak imkânı elde edilememiştir.

Baytarlık İş. D. Reisliğinden 4 — 6 — 337 tarihile yapılan bir tamimde:

(İnebolu — Ankara), (Samsun — Sivas), (Ulukışla — Kayseri), (Kayseri — Ankara), (Afyon Karahisar — Antalya) gibi şimdiki halde umumî nakliyat dolayısıyla ehemmiyet kazanan caddeler üzerinde bulunan hanlardaki ahırların son derece mülevves olduğu ve ruam, cerep gibi muhrup ve sarı emraz için münten birer mihrak teşkil ettikleri tahakkuk etmiş olduğundan bahisle mevsimden istifade edilerek hayvanların açık ordugâhlarda tesis edilen yerlerde bulundurulması ve ahali hayvanlarının atiyen sıhhatlerini korumak ve marazın intişarı tehlikesinden muhafaza etmek için mezkûr hanlarda müterakim gübreleri imha ile badana yaptırılması ve yemliklerin de temizliğe tâbi tutulması ve bu hususta icap eden makamata müracaat olunmuş olduğundan mülkiye baytarlarıyla ve mahallî hükûmetle münasebet ve mesainin teşrik ve daimî kontrolde bulunulması tebliğ edilmiştir.

İKMAL VE SIHHÎ AHVAL:

Konyada, Afyon Karahisarında Adanada vesair mahallerde müteşekkil nakliye vasıtaları komisyonları ve mıntaka dahilinde bulunan kalemlere ait askerlik şubeleri vasıtasile tedarik ve mubayaa olunan hayvanlar evvelâ en yakın hayvan deposuna ve buradan da kıt'alara tevzi olunmakta bulunmuş ve Garp cephesinden verilen son emir mucibince külliyyetli bir surette toplanan hayvan ve tek çift atlı arabalar trenle derhal Garp cephesi emrine ekseriyetle Eskişehir sevk olunmuştur: bazı şube ve vilâyet mıntakaları dahilinde pek az hayvan kalmış ve bunlar da malûl ve işe yaramadıklarından dolayı terkedilmiş olanlardır.

Antalya mıntakasinda bulunan develerden de istifade olunmuş alınan develerden iki kol teşkil edilmiştir.

Aksaray ve Ereğli cihetlerinde de ordu namına işliyen ve ahaliye ait deve kolları vardı.

ADÎ HASTALIKLAR:

Garbî Anadolu menzil müfettişliği karargâhı ve hayvan hastanesi, deposu vesair kıt'alarla menzil mıntaka müfettişlikleri ve Adana mıntaka kumandanlığı emrinde bulunan kıtaatın Nisan, Mayıs, Haziran — 337 aylarına mahsus emraz istatistik cetveli hulâsaten tanzim ve kuvvesile beraber cildin sonuna ilâz edilmiştir; başlıca hastalıklar muhtelif yaralar, nezlei enfiye, suihazım vesair münferit haricî emrazdan ibarettir.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Cerep, ruam, gurm gibi hastalıklar olup 3 ay zarfında ruamdan şüpheli olarak 12 hayvan tecrit edilmiş ve 8 resi itlâf edilerek 4 resi atıye devretmiştir ki, hayvan mevcuduna nazaran telefât % 0,77 nisbetindedir.

Uyuz hastalığından 3 ayda 14 hayvan vizitaya dahil olmuş ve 13 resi şifayap ve 1 resi de diğer aya devretmiştir.

Gurm hastalığından yalnız 1 vak'a kaydedilmiş ve şifayap olmuştur.

VEBAYÎ BAKARÎ:

Garbî Anadolu menzil müfettişliğinin Haziran — 337 senesi nihayetine kadar

hayvan emraz istatistikinde vebayi bakarî kaydedilmemiştir; yalnız Niğde mutasarrıflığının iş'arına nazaran Keremkân ve diğer bir kariyede zuhûr eden vebayi bakarî hastalığına karşı lâzımgelen sıhî tedbirlerin ittihaz kılındığına dair baytarlık İş. D. ine verilen malûmata mukabil alınan cevapta:

Vebayi bakarî hastalığı ile mürt olan gayet genç ve tuvana bir sığır hayvanının luhumdan ari azmı adutlarının muhafaza altında Eskişehir serom müessesesi müdürlüğüne irsali tebliğ edilmiş ve aynen 17 — 2 — 337 tarihinde Niğde mutasarrıflığına bildirilerek vukuattan günü gününe malûmat itası rica edilmiştir; Niğde mutasarrıflığından ikinci telgrafta hastalık veba olmayıp intanî zatülmidii miaî olduğu bildirilmiş ve baytarlık İş. D. reisliğine 20 — 2 — 337 tarihile malûmat verilmiştir.

"9., numara ile cildin sonuna bağlı olan emraz istatistik cetveli Nisan, Mayıs, Haziran — 337 aylarına ait olduğundan mabadi hakkında Garp cephesinin Temmuz — 337 ayından itibaren tanzim etmiş olduğu umum emraz istatistikinde tafsîlât verilecektir.

10. FASIL

Sakarya Melhamesi

TEŞKİLAT :

Sakarya harbi Ağustos — 337 ortalarında başlamış olduğuna göre buna takaddüm eden Temmuz ayında Garp cephesi kuruluşunda :

Karargâh ve merbutları ile 1, 2, 3, 4, 5, 12. gruplar ve müstakil altıncı Dinar fırkası, Garbî Anadolu menzil müfettişliği ve nakliye katarı bulunuyordu.

BAYTAR İHTİYACI :

Gruplar teşkil olunduğu zaman bazılarında başbaytarlar olmadığı gibi muavin de yoktu; kadroya nazaran kâfi olmayan baytarların bir kısmı da henüz diplomasız baytarlardan ibaret bulunmuştur; 4. grup tarafından 5 baytar talep olunmuştur.

MÜESSESELER :

Eskişehirde bulunan cephenin hayvan deposu Polatlıya alınmış ve hayvan hastanesile nal imalâthanesi eski yerlerinde kalmıştır; vazifelerine faaliyetle devam etmişlerdir.

ECZA ve ALÂT ve MALZEME :

Temmuz — 337 ayında cephe hatlarında şiddetle devam eden harplerden, hareketlerden fazlaca yaralanan hayvanlara en ziyade lâzım olan müzadı taaffün edviye cihetinden sıkıntı çekilmiş ve cephe başbaytarlığından müteaddit defalar bugibi eczanın celbi hakkında teşebbüsler vaki olmuştur.

TECHİZAT :

İkmal edilememiş ve lâyıkile de tatbik olunmamıştır; harbin sebebiyet verdiği devamlı yürüyüşlerde bugibi eyer ve semerler ve bellemesizlik yüzünden cıdağı ve bel vesair nahiyelerinden fazla yaralanmışlar ve istirahat de vakit bulamadıklarından bazı yaralar marazın ihtilâtına ve uzun müddet tedaviye maruz kalmışlardır.

Muytabiye yüzünden de yokluk çekilmiş torbasızlıktan açıkta verilen yemlere toz toprak karışmış olduğundan hazım cihazı hastalıkları ziyadeleşmiştir.

NAL VE MIH :

Sabıkı gibi devam etmiş menzil imalâthaneleri bahusus Konya nal imalâthanesi yevmiye 400 : 500 giyim nal ve 10000 e yakın mihî Garp cephesi emrine Eskişehirde göndermiştir.

İAŞE :

Hayvanlar ancak istirahat zamanlarında mahdut olarak yeşilliklerden istifade edebilmişlerdir; katarlar hayvanları gerilerde mütemadi nakliyatta bulundukları ve cepheye kadar hareketlerini temdit ettikleri cihetle fazla ezilmişler ve aç ta kalmışlardır; ricat esnasında tarlalardan başaklarla hayvanları besliyerek hayatlarını kurtarmışlardır.

Harekât ve ricatle geçen bu ayda işede intizamsızlık devam etmiş ve hayvanlar rasgeldikleri tarlalardan buğday sapı, buğday ve samanla işe edilmişlerdir. Bu ayda istifadesi kabil kalori miktarı kadanalarda 11200 ve binek, mekkârelerde 9500 dür.

İKMAL VE İSTİHDAM:

Konya ve Akşehirden cephe emrine hayvan ve araba gibi vasıtalar sevkı devam etmiştir; harekâtta istihdam keyfiyeti intizamını kaybetmiş ve henüz bazı grup karargâhlarında başbaytar ve muavin olmadığından pek çok hayvanlara isabet eden kurşunların tevhit ettiği kurşun yaraları taaffün etmiştir.

Ekin zamanı olduğu için hayvanlar aç kalmamışlar ve nakil ve cer kuvvetlerini % 80 muhafaza etmişlerdir.

İSKÂN:

Yukarıda da arzedildiği veçhile geçmiş ise de ricat ve mevsim dolayısıyla hayvanlar hep açıkta tavlalanmışlardır.

ADİ HASTALIKLAR :

Bu ayda en ziyade muhtelif yaralar ve cidağı yaraları, kurşun yaraları, ayak iltihaplarından ibarettir; adi hastalıktan mürt olan hayvan 218 ve şifayap olan da 2081 olup umum tedaviye alınan hayvan miktarı ise 3521 restir; bunun 4 resi kemik kırılması ve kurşun tesirile itlâf edilmiş ve diğer aya 772 res adi hastalıklı hayvan devretmiştir; uzun tedaviye muhtaç bir kısım hayvan da hastaneye yatırılmıştır.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Uyuz ve ruamdan ibarettir; uyuzdan 38 hayvan tedaviye alınmış 30 resi şifayap ve 8 resi de atiye kalmıştır ki, hastaneye sevk edilerek tecrit altında bulundurulmuşlardır.

Ruamdan 27 hayvan itlâf olunmuş ve 9 res te şüpheli olarak diğer aya devretmiştir.

VEBAYİ BAKARİ:

Temmuz — 337 ayı içinde ordu sığır hayvanlarında veba vukuatı müşahade edilmemiştir.

Garp cephesi kuruluşunda bu ayda:

1, 2, 3, 4, 5, 12. guruplarla garbî Anadolu menzil Mf. ve cepheye merbut sair kıt'aların umum hayvan kuvvesi 21650 restir.

Ağustos ve Eylül — 337 aylarında garp cephesi emrinde fazla olarak Ankara menzil Mf. ve merkez menzil mıntaka Mf. iki nakliye katarı ve Sarayönünde garbî Anadolu menzil Mf. emrinde bir mevaşi deposu bulunuyordu; garp cephesi karargâhı Ağustos — 337 nısfından sonra Mallı köyüne gelmiştir.

MÜESSESELER:

Polatlıda bulunan nal imalâthanesi Ankara menzil emrine verilmiş kendi imalât-hanesile birleştirilerek Polatlıda büyük bir nalbanthane tesis etmiştir.

Hayvan hastanesi de Ankara menzil emrine verilmiş ve Kalecik, kılınçlara sevk olunmuştur ki, tedavi altında 650 yi mütecaviz ağır yaralı hayvan vardı; cephe emrinde yalnız hayvan deposu kalmış ve Mallı istasyonuna getirilerek bir de revir teşkil olunmuş ve ufak tefek hasta ve yaralıları tedavi etmiştir.

Ağustos — 337 ayı bidayetine doğru ricat bitmiş ve ortasına doğru da Sakarya harbi başlamış olduğundan hayvanlar gene daimî harekâta bulunmuşlardır; harp ve ricat dolayısıyla birçok vesait ve hayvan elden çıkmış ve kalanlar da bu harekâttan fazla müteessir olmuşlardır; maamafih bu Sakarya melhamesinde azim ve sebat ve mütemadi bir sây orduya hâkim olduğundan elde mevcut hayvanlara son derecede iyi bakılmış ve mevsim de müsait ve ekin devşirme zamanı olduğundan hayvanlar bol bol gidalanmışlar ve hayvan noksanı iaşenin iyiliğiyle telâfi edilmiştir.

Bununlaberaber bir taraftan ağır nakliye kolları teşkil olunmuş ve orduya vesait cihetinden fedakâr köylüler de muavenette bulunmuşlardır, kağı arabalarile geri nakliyatını temin etmişlerdir; ekseri kadın ve çocuklar elinde bulunan ahali kağı kolları nakliye zabitanı tarafından sevk ve idare edilerek kol kol gruplara taksim olunmuşlardır; netice: düşmanın hezimet ve ordunun pek şanlı galebesi üzerine firarî düşmanı takip eden ordu Çay ve Afyon ilerilerine kadar mezkûr kağı kollarını beraberinde götürmeğe mecbur kalmıştır ki, gerek bu çoluk çocuğa ve gerekse düşmanın kaçarken yollar üzerinde yakmış olduğu köy ve kasabalar ahalisine kendi askerleri gibi karavana ile yemek ve ekmek verilmiştir.

Yoksuzluk içerisinde kazanılan bu Sakarya zaferi, başta Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri bulundukları halde ordunun askerlikçe sabır ve mehareti, kanaat ve cesaretini isbat etmektedir.

Düşmanın köyleri yakması hasebile ordu erzak ve yemini gerideki menzilden beklemeğe mecbur kalmış olduğundan düşmanı süratle takip edememiştir; gerilerden nakliyat yapan menzil hayvanları ile mütemadi yürüyüşte bulunan fırka hayvanları bu yüzden arasına aç kalmışlar ve pek çok hırpalanmışlardır; bu veçhile ağır bir surette hastalanan ve yaralanan fırka hayvanlarını merkeze kadar celp ederek tedaviye kalkışmanın ne kadar müşkül ve imkânsız olduğu anlaşıldığından her fırkada muvakkat bir mahiyeti haiz olmak üzere birer seyyar hayvan hastanesinin tesisine M. M. V. ince de muvafakat edilerek artık telâfisi kabil olmayacak hayvan zayıfatının önüne geçilmiştir.

İAŞE :

Sakarya harbinde ve düşmanı takip esnalarında iaşe buhranı baş göstermeğe başlamıştır; yanan köylerle beraber erzak, yem ve saman, otlar da yanmış olduğundan, dağlara kaçan ahali ve köylülerin yanık yurtlarına dönüşleri pek hazin olmuş ve ev, bark ve maişetlerinin mahvolmasına rağmen ordularına sarılarak sevinçlerle göz yaşları dökmüşler ve ordu namına kaynayan yemekleri askerle beraber yemişlerdir.

Bazı köylerde gömülü kalmış olan erzak ve yemlerden ve alt tabakaları henüz yanmamış olan buğday ve arpa kümelerinden bir dereceye kadar istifade olunmuştur.

Ağdiyedeki bu intizamsızlıktan hayvanlar harp kıymetlerini kısmen zayi etmişlerdir.

Eylül — 337 ortasında Sakarya harbi bitmiş ve ileri kıt'alardan yevmiye 100 : 200 ağır hasta hayvan geriye menzil hayvan hastanelerine, cephe hayvan deposuna gönderilmişlerdir.

Ağır yaralı ve zayıf malûl olanlardan bir kısmı fûruht ve bir kısmı da muhtaç zürraa ve memleketleri istilâya uğrıyan köylülere meccanen verilmiştir ki, bu vazifeyi cephenin hayvan deposu ifa etmiştir.

Hastanelerde ve depolarda şifayap olan ve zayıflıkları geçen hayvanlar tekrar ihtiyaç nisbetinde kıt'alara tevzi olunmuşlardır .

NAL VE MIH :

Konya ve Ankara menzili emrinde çalışarak yevmî hasılatı cephe emrine gönderen nal imalâthaneleri faaliyetlerine devam etmişler ve kendi mıntakaları ihtiyaçlarını da düşünmüşlerdir .

ECZA VE ALÂT :

Bu harekât esnasında edviye ihtiyacı da baş göstermiş ve mülga cephe ecza deposunda kalmış olan bir miktar ilâçlar da mütenasiben fırkalara taksim edilmiştir.

TEÇHİZAT :

Seri ve daimî harekât, semer ve eyerlerdeki noksanlar dolayısıyla muhtelif cerhalar fazlaşmış ve düşmanla temas sıklaşmış olduğundan narî cerhalar da çoğalmıştır.

ADÎ HASTALIKLAR :

Ağustos — 337 de vukubulan adi emrazdan başlıcaları suihazım, umumî zafiyettir .

694 resi devir olmak üzere muhtelif yaralardan 1339 hayvan tedaviye alınmış 555 resi şifayap 71 resi hastaneye ve 769 resi de atıye devretmiştir .

Narî cerhalardan da 6 resi devir olmak üzere 110 hayvan tedaviye alınmış 6 sı şifa 40 resi mürt ve 64 resi de atıye devretmiştir .

Bu aydaki hayvan telefâtı 300 resi bulmuştur ki, kuvveye nisbetle $\frac{9}{10}$ 1,2 dir .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Cerep yani uyuzdan 4 vak'a kaydolmuş ve diğer aya devretmiştir .

RUAM :

1 Resi devir olmak üzere 9 hayvan tecride alınmış ve 6 resi itlâf edilerek 3 resi şüpheli ruamdan atıye devretmiştir .

VEBAYÎ BAKARÎ :

Ağustos — 337 ayında da ordu bakarî hayvanlarında veba zuhûr etmemiştir .

Bu ayda Garp cephesi umum hayvan kuvvesi :

25678 Restir ; bu ayda 3. grup lâğvolmuş ve mürettep K. O. III. K. O. namını almıştır .

İHTİYAT GRUPU :

2 Fırkalı olan bu grup ta lâğvolmuştur .

Eylül — 337 ayında da Sakarya harbi devam etmiş ve nihayet bulmuştur ; bu ayda harekât mütemadiyen devam ettiğinden hayvanlar kapalı mahallerde iskân edilememiş ve bazı muhitlerde havalar da soğumağa yüz tutmuş olduğundan çul ve belleme ihtiyacı hiss olunmağa başlamıştır ; kaşığı, gebre, torba ve yular ihtiyacı da artmıştır .

İAŞE :

İaşedeki müşkülât ziyadeleşmiş ve bir taraftan teşkil edilmiş olan noktalar iâşeyi temin edemediklerinden kıt'alar kendi vasıtalarıyla etraftan saman ve buğday sapları arayarak bulup getirmeğe çalışmışlardır .

NAL VE MIH :

Eylül ayı harekâtla geçtiğinden gerek nal ve mih ve gerekse nalbant takımlarına olan ihtiyaç çoğalmıştır ; yukarda izah edildiği veçhile bu hususta mubayaattan

ziyade orduya menzil nal imalâthaneleri yardım etmiştir, bahusus garbî Anadolu menziline Konyada bulunan nal imalâthanesi sitayişe lâyıktır ; buranın nalbant mektebinde :

Eylül ayının sonuna doğru ilk devrei tahsiliyei ikmal eden 60 nalbant efradının bir fennî heyet huzurunda imtihanları icra edilmiş ve Mf. Miralay Kâzım bey Ef. [Halen livadrlar] nin himmetleriyle ve Vali Paşa ve sair rüesa ve matbuat erkânının takdîrkâr muvacehelerinde 31 ocakta çalışan nalbantların pek seri nal ve mih yapmaları görülmüş ve badehu hususî merasimle şehadetnameleri verilmiş ve mükâfat ta tevzi olunmuştur .

Eylül — 337 ayında Konya nal ve mih imalâthanesi Garp cephesi emrine her gün muntazam 400 : 500 giyim nal ve 8000 : 10000 adet mih göndermiştir .

Konya nalbant mektebi namına Kılviran çam ormanlarına gönderilen 20 kişilik kömür müfrezesi ilk mesai olarak 800 kilo ardıc kömürü göndermiştir ;

Müfettişlikten verilen emirde, kışa ihtiyat olmak üzere yevmî kömür miktarının 1500 : 2000 kiloya iblâğı için müfreze efradının arttırılması tebliğ edilmiştir .

Demir bulunduğu haber alınan mahallerden daima demir celbine tevessül olunmuş ve bu ayda da Karamandan 370 kilo demir gelmiştir .

Eylül — 337 ayının nihayetine doğru ve Sakarya harbi bittikten sonra Garp cephesinin emrinde bulunan umum gruplar kolorduya tahvil edilmiş ve aynı numaray almışlardır ki, 5 kolordudan ibarettir ; yalnız 12. grup vaz'ülceyş itibarile Kocaeli grubu namını almıştır .

Garp cephesinin Sakarya harbine ait Ağustos — 337 ayının hayvanlara ait ahvali hakkında yukarda malûmat verildiğinden yalnız Eylül — 337 ayının emraz istatistikî "10,, numara altında ve kuruluşunda bulunan umum kıt'aların hayvan kuvvesile beraber cildin sonuna ilştirilmiştir .

Bu ayda umum hayvan kuvvesi 37369 res olarak kaydedilmiştir ki, vaktinde gönderilmeyip kuvveye dahil edilmemiş olan O. 5 in 4193 ve Kocaeli Grp. karargâhının 452 hayvanı dahil olduğu halde asıl kuvve cem'an 41914 restir ; zaiyat mevcudu Eylül istatistiğine göre 883 res olup kuvveye nazaran % 2, 4 nisbetindedir ; bu ayda umum zafiyet, muhtelif cerhalarla narî cerhalar fazla vukua gelmiş ve Sakarya harbinin en faal zamanlarında yani Ağustos ayı içinde bu kadar zaiyat olmamıştır .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

İntanî hastalıklardan yalnız cerep, cederii feres [Çiçek] ruam ve gurm zuhur etmiştir ; uyuş hastalığından 10 vak'adan biri şifa ve 9 resi atıye kalmıştır ; cederii fersten şifayap olmuş 1 vak'a kaydedilmiştir .

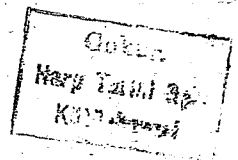
Ruamdan 16 hayvan itlâf edilmiştir ; gurmdan 4 vukuat çıkmış 2 resi şifa 1 resi hastaneye ve 1 resi de devre kalmıştır .

VEBAYİ BAKARÎ :

Eylül — 337 ayında ordu sığırlarında veba zuhûr etmemiştir .

Garp cephesinin Eylül — 337 ayında kuruluşunda bulunan kolordular :

Birinci K. O. Kumandanı Erkânıharp Mra. İzzeddin Bey [Feriktirler] idi ; Sakarya harbi esnasında Haymana cenubunda Gökgözlü ve civarında ve badehu Polatlidan Beylikköprü istikametile Sivrihisar ve Aziziyeye gelmiştir ; geçtiği yol üzerinde Sivrihisara kadar olan köyler kâmilan düşman tarafından yakılmış olduğundan işe sıkıntısı en ziyade buralarda görülmüştür ; Aziziyede oldukça düzelmiştir ; hayvanlara yevmiye birer miktar arpa ile saman verilebilmiştir .

ISKÂN:

Havalar yağışlı gittiğinden kıtaat aziziye mintakasında hayvanlarını kolorduya danışmadan köy ahırlarına çekmişlerse de derhal yapılan müdahale üzerine hayvanlar ahırlardan çıkartılmış ve böyle bir mecburiyet halinde ahırlar baytar müvacehesinde tathir ve dezenfekte edildikten sonra hayvanların bağlanmasına müsaade olunmuştur .

TEÇHİZAT:

Malzeme olmadığından fırkalar semerleri koyun postları ile tamir ettirmişler ve hayvanların bu kadar çok yaralanmasının önüne geçmek için yük ve yükletme keyfiyetine pek ehemmiyet vermişlerdir .

Ecza, nal ve mih ihtiyacı yukarda cephe bahsinde zikredildiği veçhiledir .

Birinci K. O. nun hayvan hastanesi olmadığından yeniden tesis olunmuş ve Aziye civarında Yarımca köyüne yerleştirilmiştir, noksanları da peyderpey tedarik olunmuştur; bu ayda hasta hayvan mevcudu 100 resi bulmuştur .

Nalbant ihtiyacı fazla olduğundan cepheden beş on nalban neferi istenilmiştir .

Birinci K. O. emrinde fırka 23, 57, 15, karargâha merbut kıt'alar ve hayvan hastanesi olup umum hayvan kuvvesi 5886 restir, bunun 145 resi deve, 96 resi manda ve 695 resi de öküzdür. Birinci K. O. emrine verilmiş olan F. 5 lâğvolunmuştur .

Fırkalarda birer seyyar hastane tesis olunmuşsa da kâtip ve inzıbat zabiti olmadığından hastaneler ekseriya bir baytar elinde kalmış ve zapturapt müşkül olmuştur; bu mania dolayısıyla F. 57 el'an hastanesini teşkil edememiştir; emir tekit olunmuştur .

İkinci K. O. Garp cephesi emrinde bulunan bu K. O. nun Eylül ayına ait sıhhi ahval cephenin umum sıhhi bahislerinde zikredilmiş olduğundan uzun uzun tafsilâttan sarfınazar olunmuştur; emrinde: F. 3, 4, 7 ve karargâh ve merbutları; nakliye katarı bulunuyordu; umum hayvan kuvvesi 6060 res olup bunun 142 resi deve 39 resi manda ve 991 resi de öküzdür. İkinci K. O. emrine geçen F. 9 lâğvolunmuştur .

Üçüncü K. O.: Eylül — 337 de Garp cephesi kuruluşunda bulunan K. O. 3, kumandanı Erkânıharp Mra. Kâzım Bey [Ferik bulunuyorlar] idi zaferden sonra Polatlı ilerisinden Beylikköprü istikametine hareket etmiştir .

Üçüncü K. O. nun da hayvanlara ait sıhhi ahval ve vaziyet cephenin esbabı mucibe raporu meyanına dahil olduğundan tafsilâttan içtinap edilmiştir; emrinde F. 41, 1, Sv. A. 33, karargâh ve merbutları nakliye katarı beygir deposu vardı; umum hayvan kuvvesi 5397 restir ki, bunun 151 resi deve, 106 resi manda 1239 resi de öküzdür .

Dördüncü K. O.: Bu K. O. nun sıhhi ahvali de cepheninkine dahildir; emrinde hayvan hastanesi, 53 hayvandan ibaret ahali nakliyesi, K. O. Sv. bölüğü, muhafız takımı vesaire ile F. 11 vesair F. ve K. O. Top. taburu, nakliye katarı, 2 numaralı seyyar hastane vardı; umum hayvan kuvvesi 5100 restir .

Dördüncü K. O. emrine geçmiş olan F. 24 lâğvedilmiştir .

Beşinci K. O.: Yukarda arzolunan kolordular gibi Sakarya harbinde ve Hâymana cenuplarında, Sivrihisar istikametinde bulunmuş olan beşinci Sv. K. O. su hayvanatına ait sıhhi ahval ve baytarî vaziyet hakkında cephenin tevhit olunmuş

esbabı mucibe raporunda [Eylül — 337], kâfi derecede malûmat verilmiş ve hulasaten yukarda dercedilmiştir.

Beşinci K. O. nun emrinde Sv. F. 2 ve 14, 3, ile karargâh ve merbutları bulunuyordu; bir aralık P. F. 8 de emrine girmiştir; hayvan kuvvesi: Üç F. ile 4193 res idi ve F. 8 emrinde başkaca 190 res gönüllü efrada mahsus ahali hayvanları vardı ki, F. 8 de de 1806 hayvan bulunuyordu.

1. Süvari fırkası: Harekâtta Garp cephesi emrinde bulunan birinci Sv. F. sınıfı teşkil etmiş olduğu hayvan hastanesi Nallıhanda bırakılmış ve harekât esnasında hastanedeki sağlam hayvanlar yaralılarla değiştirilmiştir.

Semer ve eyerlerin köhne ve harekât dolayısıyla eyerlerin uzun müddet hayvanların sırtlarından alınmamasından yaralılar çoğalmış ve bir hayvan 5:6 defa vizitaya dahil olmuştur.

Uyuz ve gurm gibi münferit sarî hastalıklar vukua gelmiş ve cephenin sıhhi ahvalinde zikredilmiştir. Ruamdan da 11 hayvan itlâf edilmiştir.

Emrinde: A. Sv. 10, 11, 14 bulunuyordu; hayvan kuvvesi: 1137 res idi.

5. Kafkas F.: Garp cephesi emrinde bulunan bu fırkanın hayvanlara ait sıhhi ahvali yukarda arzolunan Garp cephesi sıhhi ahvalinde bahs olunmuştur; hayvanları diğer hayvanlar gibi başaklarla beslenmişlerdir; mütemadiyen açıkta kalmış olan hayvanlar Sivrihisara girince kapalı mahaller altına alınmışlardır; çul, bellemenin azlığı ve iaşenin ittıratsızlığı hayvanlarda sancıların artmasına sebep olmuştur.

Nal ve mih, nalbant takımları ihtiyacı da baş göstermiştir; yaralı hayvan adedi % 21, kurşun yarısından telefât binde 17, itlâf binde 17, sui hazım vukuatı % 2, fakrüdüm % 8 ve bundan telefât binde 9 nisbetindedir.

Emrinde: P. A. 9, 10, 12 ve Top. Tb. karargâha ait kıt'alar, seyyar hayvan hastanesi bulunuyordu ki, umum hayvan kuvvesi 1526 res olup bunun 28 resi manda, 313 resi öküzdür.

6. F.: Eylül — 337 ayında 6. fırkanın sıhhi ahvali de cephenin tevhit olunmuş esbabı mucibe raporu muhteviyatına dahildir; muhtelif yaralar yekûnu devirle beraber 257 dir, kurşun yaraları ise 8 resten ibarettir; diğer mühim adi hastalık yoktur; yalnız birkaç sui hazım, ayak hastalıkları ve iltihabı kasabat zuhûr etmiş şifayap olmuştur; 2 murt vukuatı umumî zafiyet neticesidir.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Grumdan 10 vak'a kaydedilmiş 5 resi şifa ve 5 resi de atıye devrolmuştur.

RUAM:

Yalnız bir res ruamdan itlâf olunmuştur.

Emrinde: karargâh merbutatı, Sv. A. 34., müstakil Sv. A., F. Sv. Bl., mürettep Sv. müfrezesi, A. 50., 51., Adana alayı, hücum Tb., top bataryaları olup umum hayvan kuvvesi 2530 restir; bunun 65i devedir.

17. Fırka: Cephe emrinde bulunan 17. fırkanın da Sakarya harekâtındaki hayvanî vaziyet cephenin Eylül — 337 sıhhi ahvali bahsinde zikredilmiştir; bu fırka hayvanlarında devirle beraber bir ayda 208 yaralı ve devirle 13 res kurşun yaralı hayvan tedaviye alınmıştır ve sui hazım ve zatülkasabat gibi de belli başlı birkaç dahili hastalıklar vaki olmuştur.

RUAM :

Yalnız 2 hayvan itlâf olunmuştur .

17. fırka emrinde : Karargâha ait kıt'alar, P. A. 61, 62, 63 bulunuyordu ; umum hayvan kuvvesi 884 res olup bunnu 7 si manda ve 111 resi öküzdür .

61. Fırka : Eylül — 337 ayında cephe emrinde bulunan 61. fırkanın da hayvanlara ait sıhhi ahvali cephenin içinde yazılmıştır ; Sakarya harekâtında bulunan 61. fırka da diğer fırkalar gibi evvelâ muntazam iâşe olunmuşlar badehu ileri harekâtta gıdasızlıktan pek sıkılmışlardır ; alekser başak sapları ile buğday yemişlerdir : bu yüzden bu fırka hayvanlarından 146 resi fena halde zayıf düşmüş olduğundan bunlar hakkında başbaytarlıktan F. kumandanlığına rapor takdim edilmiştir ; suihasımlar, ayak iltihapları, muhtelif yaralar ekseriyeti teşkil etmiş ve kurşun yarasından 14 hayvanı tedaviye alınmıştır .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Cederii feres [Çiçek] ten 1 vak'a zuhur etmiş ve şifayap olmuştur .

RUAM :

Ruamdan 2 hayvan itlâf edilmiştir .

61. Fırka emrinde : Karargâha merbut kıt'alar, P. A. 159, 174, 190 bulunuyordu ; kuvvesi : 1097 olup bunun 75 resi öküz ve mandadır .

Mürettep fırka : Haziran — 337 bidayetinde garp cephesi emrinde ve mülga Cenup Cephesi Erkânıharp Reisi Mrâ. Zeki Bey idaresinde teşkil olunmağa başlanmıştır ; ilk zamanlarda emrinde 1 müstakil Sv. Bl. ve 2 Sv. ve 3 P. alayları bulunuyordu ; o tarihlerde henüz baytarı olmadığından vukuat alınmamış ve Konyadan istenilen baytar gönderilmiştir ; ilerde bu fırkadan ayrıca bahsolunacaktır .

KOCAELİ GRUPLU NAMINI ALAN 12. GRUP :

Emrinde bulunan F. 23 ve F. 57 birbirini müteakıp birinci K. O. emrine geçmiş ve F. 11 dördüncü K. O. ya ve F. 8 de Eylül — 337 de beşinci K. O. ya verilmiştir .

Kocaeli grubunun Eylül — 337 deki hayvanlara ait sıhhi ahvali garp cephesinin mezkûr aya mahsus olarak yukarda bahsolunan umum hayvanların sıhhi vaziyetlerine dahildir .

Karargâh ve merbutatına dahil olan nakliye katarı ile beraber hayvan kuvvesi 325 resten ibarettir ; bu grup Geyveye hareket etmiş olduğundan emrine verilen mürettep fırka hakkında Teşrinievvel — 337 ayından itibaren bahsolunacaktır .

GARBÎ ANADOLU MENZİL MÜFETTİŞLİĞİ :

Müfettişlik, Temmuz, Ağustos, Eylül — 337 aylarındaki hayvanların sıhhi ahvalini Garp cephesi başbaytarlığına vaktinde takdim etmiş olduğundan cephenin sıhhi ve baytarî vaziyeti dahilinde zikredilmiştir ; fakat teşkilâtı pek vâsi olan mezkûr menzilin faaliyetinden bahsetmek lâzım gelmektedir .

Garbî Anadolu menzili emrinde bulunan Akşehir menzil mmta Mf. liğine ait Akşehir hayvan hastanesi Piribeyliye nakledilmiş ve Belfuva çiftliğinde bulunan hayvan hastanesi de Akşehire aldırılmıştır .

Belfuva çiftliğinde ise Sarayönünde bulunan katarın yorgun hayvanları için muvakkat bir depo ve bir de revir açılmıştır .

Akşehire gönderilen hayvan hastanesi beşinci K. O. emrine verildiğinden Belfuva çiftliğindeki depo ve revir hayvan hastanesi şekline kalbedilerek Akşehir menzil emrine gönderilmiştir ,

Dinarda henüz teşkil edilmeğe başlıyan ve menzil mntaka müfettişliği emrinde olan hayvan hastanesi de Teşrinievvel — 337 tarihinden itibaren vazifeye başlamıştır ki, her iki hastaneye birer baytar yüzbaşı tayin edilmiş ve bir de baytar zabıt vekili verilmiştir.

Menzil hayvan hastanelerinde bulunan lâgar öküzler mazbata mukabilinde muhtaç zürraa tevzi olunmuştur.

Nalbanthanenin faaliyeti devam etmiş yevmî kömür sarfiyatı müfrezeler tarafından temin olunmuştur.

Demire gelince: Millî tekâlif usulile ve ekseri Bilemedikten kumpanyadan hurda demir mubayaasile tedarik edilmiştir; bu veçhile nal ve mih imali faaliyetini muhafaza ederek yevmî hâsılatını daha arttırmıştır; yevmî 500 kiyim nal ve 12000 mih çıkarmış ve orduya Eylûl — 337 sonuna kadar 340 000 nal ve 640 000 mih yetiştirmiştir; öküz ve merkep nal ve mihları ve kasatura, mızrak ve toka gibi yapmış olduğu malzeme de başkadır.

Eylûl — 337 ayında emrinde: Konyada bulunan müesseseleri, Akşehir mntaka Mf. liği ve müesseseleri, Akşehir, İshaklı, Eğirdir noktaları; 2 araba ve 6 kağı ve 4 deve ve 10 merkep kolları, mahrukat müfrezesi, Piribeğli hat kumandanlığı ve hayvan hastanesi, Sandıklı ve Dinar noktaları bulunuyordu.

Umum hayvan kuvvesi: 5084 restir.

ANKARA MENZİL MÜFETTİŞLİĞİ:

Eylûl — 337 ayındaki hayvan hastalıkları cephenin Eylûl emraz istatistikine dahildir.

Ankara menziline merbut olanlar: Nakliye katarı, bâlâ hat katarı, 1 ve 2 numaralı hayvan hastaneleri ve bir de revirdir.

Merkezde bulunan nal imalâthanesinde oldukça faaliyet vardı ve haftada bazan üç, dört yüz giyim nal yapılabilmişse de demir ve kömür fıkdanından ekseri ocaklar atıl kalmıştır,

Bu menzil hayvanlarına birer kilo arpa ve birer kilo kepek ve üçer kilo saman verilmiş olduğuna nazaran yerli koşum, binek hayvanlarının aldıkları kalori miktarı 9637 olup öküzler de aynı kaloriyi almışlardır ki, seferde nizâmî kaloriden 19538 noksandır; öküz ve mandalarda ise 22013 noksandır; mekkâreler de bu minval üzeredir.

Ankara menzil müfettişliği hakkında yukarda birinci kısımda kâfi derecede malûmat verilmiştir; umum hayvan kuvvesi: 2443 restir.

✱ ✱

Hulâsa: Sakarya melhamesine iştirak etmiş olan kolordular vesair kıtaatın emraz istatistikleri ve hayvan kuvveleri Garp cephesinin 10 numara altında cildin sonuna bağlı olan ve tevhit edilmiş bulunau Eylûl — 337 aylık emraz istatistik cetvellerine dahildir.

✱ ✱

Teşrinievvel — 337 ayında kolorduların bazıları istirahatle ve bazıları da harekâta devamla düşmanla teması kaybetmemeye çalışmışlardır.

Bu ayda birinci O. teşkilâtı yapılmış ve Garp cephesi emrinde bulunmuştur.

Başbaytarlığına ikinci K. O. Başbaytarı Miraîay Rıza Hidayet Bey tayin olunmuştur.

Bu ayda ileri yürüyüş kısmen devam etmiş ve düşman tarafından yakılan bu ölgün arazide iâşe teminine hadim gıda bulamamışlardır; yağışlı olan havalardan, çamurlardan pek müteessir olan hayvanlarda yaralar çoğalmıştır.

Gıdalarını bizzat temine çalışan kıt'alar hayvanlara da başak sapları bulmak için etrafa yayılmakta ve geri nakliyatı temine çalışan katar hayvanları daha elim bir vaziyette bulunmuşlardır.

Sivrihisar, Beylikköprü, Piçer yollarında çalışan katar hayvanları kırılmadan verilen hububatı gevelemiş ve fırsat bulup ta bataklık etrafında bulunan yeşil otlardan da istifade edemiyen hayvanların hali acıklı bir manzara teşkil etmiştir.

Bu vechile menzillerde miktarı artmış olan zayıf hayvanlardan bir kısmı muhtaç zürraa ve bhusus Haymana, Sivrihisar, Mihaliççık ve Polathya sevkolunarak komisyonlar vasıtasile ziraati yüzüstüne kalmış olan köylülere taksim olunmuştur.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Bu ayda Ilgın, Çumra, Akşehir mıntakalarında ahali hayvanlarında şap ve çiçek hastalıkları zuhûr ederek mahalline mücadele baytarları gönderilmiştir.

RUAM:

Ordu hayvanlarında Teşrinievvel — 337 ayında 48 hayvan ruamdan itlâf edilmiştir.

CEREP — UYUZ:

Devirle beraber 75 rese baliğ olan uyuzlardan 9 resi şifa ve 1 resi mürt olmuş ve diğerleri atıye kalmıştır.

Hummayı klâî [Şap hastalığı]: Bir ayda duhul eden 175 hayvandan 120 resi şifa, 2 si mürt ve diğerleri atıye devretmiştir.

GURM:

Devirle beraber 16 hayvan tedaviye alınmış 12 resi şifayap ve diğerleri diğer aya kalmıştır.

VEBAYİ BAKARİ:

Teşrinievvel — 337 ayında da Garp cephesi ordu hayvanlarında vebayi bakarî müşahede edilmemiştir.

Cüruhu muhtelifeden bir ayda devirle beraber 4657 hayvan tedaviye alınmış ve bunlardan 2184 resi şifa, 21 resi mürt, 11 resi fûruht ve 76 resi menzil hastanelerine sevk edilerek 2365 resi atıye devretmiştir.

NARİ CERHALAR:

82 duhulle beraber 180 rese baliğ olan bu kurşun yaralı hayvanların 44 resi şifa, 26 resi mürt ve biri de hastaneye sevk edilerek atıye 79 hayvan kalmıştır.

Bu Teşrinievvel — 337 ayında sair dahilî ve haricî hastalıklardan en ziyade suihezim ve umumî zafiyet ve ayak, mafsâl iltihapları ve pek münferit sair haricî hastalıklar vukua gelmiştir.

Suihezim 10 devirle beraber 288 resi bulmuştur; umumî zafiyet 329 devirle 939 resi bulmuştur; ihtikanı em'a, zatülkasabat ve zatürrie nisbeten pek azdır; mürt olan 236 hayvandan ekserisi zafiyettendir; 44 zayıf öküz kesilmiş ve 5 hayvan kesri azımdan itlâf, 191 hayvan fûruht ve 95 hayvan hastaneye gönderilmiş ve

325 hayvan da atıye devredilmiştir; umum hayvanlarla zayıat arasındaki nisbet $\% 7,5$ ve kuvvei umumiye ile zayıat arasındaki nisbet ise $\% 1, 2$ dir

Sair hususatta mühim bir değişiklik yoksa da yalnız bu ayda Ankara menzili de lâğvolmuştur.

Yeni teşkil olunan birinci O. için tesis edilecek hayvan hastanesile baytarı ecza deposu için lüzumu olan ecza ve alât ve memurin ile başbaytar muavini ve karar-gâh baytarı ile sair kadro noksanı baytarlar istenilmiştir.

Garp cephesinin Teşrinievvel — 337 ayındaki kuruluşu :

Sivrihisara gelen Garp cephesi karargâhı ve } merbutları ve hayvan deposu	Umum hayvn kuvvesi 977
Birinci O. ve merbutları	444
“ “ Top. Tb.	546
Aziziyede bulunan birinci K. O.	6458
Akpınarda bulunan ikinci K. O.	6000
Beylikahırda bulunan üçüncü K. O.	7008
Dördüncü K. O.	6665
Beşinci K. O.	8317
1. Sv. F.	1173
17. F.	1171
8. F.	2106
6. F.	2055
Geyvede Kocaeli grubu	252
Garbî Anadolu menzil müfettişliği	6778
Umum yekûn	49951 restir.

Bu kuvvenin 465 resi kadana, 26476 resi beygir, 7438 resi katır, 3848 resi merkep, 8921 resi öküz, 440 resi manda ve 2363 resi de devedir.

Bazı K. O. ve fırkalarda ahali vesaiti nakliyesi de vardı.

Teşrinisani — 337 ayında Sakarya zaferi neticesi ordunun ileri harekâtı kısmen devam etmiş ve Garp cephesi kuruluşunda :

Birinci O. ile beşinci K. O., Kocaeli grubu, Garbî Anadolu menzil müfettişliği bulunmuş ve bu ay nihayetine doğru merkez menzil mıntaka MF. lîği lâğvedilerek heyet muvacehesinde hayvanlarının bir kısmile 1 ve 3. katarlar teşkil edilmiş ve bir kısmı hastaneye ve bir kısmı da mazbata mukabilinde muhtaç zürraa tevzi olunmuştur.

1. katar Sivrihisarda K. O. 3 emrinde kalmış ve 3. katar da Haymana, Katarlar ve Katrancı arasında nakliyata tahsis olunmuştur.

Bu ayın yani teşrinisani — 337 nısfından sonra Garp cephesi karargâhı Akşehir nakletmiştir.

Bu ayda baytar ihtiyacı fazlalaşmıştır.

Ecza ve alât kısmen Keskin ve kısmen de Konya deposundan tefrik olunmuştur.

Muytabiye sabıkı gibi cereyan etmiş ve bundan mütevellit yaraların vahametina meydan verilmemiştir.

GIDA :

İaşede intizamsızlık devam etmiş ise de gerek bu ayda ve gerekse geçen ayda zürraa tevzi olunan hayvanlar mecmuu 2251 resi bulmuş olduğundan iâşe müşkülâtı

oldukça azalmıştır; Bu hayvanlar en ziyade düşman tarafından tahriplere uğrıyan Sivrihisar ve Haymana cihetleri ahalisine verilmiştir.

Bu ayda haricî emraz devirle beraber 6448 ve dahilî emraz ise 3081 resi bulmuştur.

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Pasterelloz, piroplasmos, uyuz, şap, şarbon, ruam, gurm ve vebayi bakaridir.

Teşrinisani — 337 ayında vukubulan emrazı intaniyeden en ehemmiyetlişi vebayi bakarî hastalığıdır ki, Garp cephesinin ordu bakarî hayvanlarında ilk defa vukubulmuş ve harbin sonuna kadar devam etmiştir.

Ordunun ileri hareketinde mühim bir rol oynayan öküz ve mandaların vebayi bakariden bir taraftan telef ve bir taraftan karantinaya tâbi bulunmaları askeri hareketlerin sıklet merkerine tesir etmiş ve nakil, cer kabiliyetini en nazik zamanlarda yarı yarıya indirmiştir.

Sari emraz yekûnu devirler de dahil olduğu halde 724 res olup bunun 12 resi pasterelloz, 11 resi piroplasmos, 347 resi cerep, 61 resi hummayi kılâf, 5 resi şarbon, 86 resi ruam ve ruamdan şüpheli, 31 resi gurm, 171 resi vebayi bakarî olup cem'an 724 restir.

Adi hastalıklardan zayıat 418 dir, bundan maada 374 hayvan satılmış ve 107 hayvan da hastanelere sevkolunmuştur.

Bulaşık hastalıklardan zayıat mevcudu 230 restir ki, bunun 142 resi vebayi bakarî 71 resi ruamdır; vebayi bakariden 12 şifa gösterilmiş ve 17 resi de devre bırakılmıştır ki, bu hatalar hakkında büyük harbin vebayi bakarî bahislerinde müteaddit tenkitler yapılmıştır.

Garp cephesi mintakasında ilk defa olarak zuhûr eden müstevli vebayi bakarî marazı müstevlisi Basriköy ahali sığırlarında vukubulmuş ve 10 — 11 — 337 tarihinde Polatlı hayvan deposu baytarile Polatlı mevki kumandanlığından Garp cephesine arzedilmiştir.

Bunun üzerine Garp cephesi başbaytarlığınca hastalığın intişarının men'i için tedbirler ittihazına başlanmış ve M. M. V. baytarlık İş. dairesine malûmat verilmiştir.

Ankaradan mükellef yüzbaşı bir baytarla Ankara vilâyeti baytar Mf. vekili Polatlıya izam kılınarak oradan hayvan deposu baytarile beraber Basriköyüne hareket olunmuş ve 17 — 11 — 337 tarihile tanzim etmiş oldukları raporu Baytarlık işleri dairesine ve Garp cephesi başbaytarlığına takdim etmişlerdir; bu raporda hulâsatan:

“Polatlı hayvan deposunda ve seferî sevk noktasındaki hasta sığırlarda yapılan tetkikat ve otopside vebayi bakarî görülmemiş ve hayvanların mürtlerine sebep fizyoloji sefaletle hamlolunmuştur; badehu Basriköyüne gidilerek ahaliye ait musap 18 sığırdan bir inek fiatının takdirile itlâf edilerek fethi cesedi yapılmış ve derece hararetin 39, ishalin siyah ve müdemmim, müteaffin ve gayet seyyal; cirye haft az çok muhtakan ve kıtnada bevap ve isnayi aşere doğru nokta nokta müteaddit ve kerih karhavî itikâlât bulunmuş olduğu ve sair vebaya mahsus arazın da mevcût olduğu keydedilmiş ve bu veçhile hastalığın kat'î surette vebayi bakarî olduğu ve mevcût 200 sığırdan % 13 musap bulunduğuna göre vebanın selim bir surette devamettiği anlaşılmıştır „.

Vebayi bakarînin Basriköyüne sirayeti ise köylülerden yapılan tahkiklere nazaran 12. fırkaya ait nakliye öküzlerinin Basriköyünde bir gece ikamet etmelerinden sonra hastalığın zuhûr ettiği ifade edilmiş ve aynı günde yani 17 — 11 — 37 tarihinde Polatlardan geçen ve fırka 12 ye ait olan 500 sığır hayvanı cephe başbaytarlığından telâkki olunan emir üzerine muayeneleri icra olunmuş ve hiçbir hastalığın görülemediği bildirilmiştir.

Bu aralık sevkıyat ve nakliyatın birinci katarının 2 . ağır kolu ile Ankaradan Sarayönüne tayyare malzemesi nakleden öküzlerde 20 — Teşrinisani — 337 tarihinde vebayi bakarî zuhûr ettiği Sarayönü hat baytarlığı ile hat kumandanlığından Garbî Anadolu menzil müfettişliği ve başbaytarlığına ihbar edilmiş ve Sarayönüne davet olunmuştur.

21 — 11 — 337 tarihinde mezkûr kol hayvanlarında yeniden 3 Mürt ve 2 musap ve 22 — tarihinde 6 mürt ve 18 musap ve 23 — tarihinde 3 mürt ve 2 musap zuhûr ederek telef yekûnu 14 resi bulmuş ve musap yekûnu da 27 ye varmıştır ve hastalık devam etmiştir.

Konya hayvan hastanesi müdürile Sarayönüne hareket eden menzil başbaytarının karantina altında bulunan mezkûr kol hayvanlarının tekrar ve müştereken yapılan muayenelerinde de vebayi bakarî teşhisi vazolunmuş ve Garp cephesi başbaytarlığına ve Baytarlık İş. D. Reisliğine iş'ar edilmiştir.

Aziziye kazası dahilinde Kuruca kariyesi sığırlarında 22 — 11 — 337 tarihinde veba zuhûr etmiş ve Akşehir menzil baytarına verilen emirde sıhhiye baytarile diğer bir baytarı alarak hastalığın mahiyetini tetkik ve icap eden tedabiri yapmaları ve neticenin inbası tebliğ edilmiştir.

Baytarlık İş. D. Reisliğinden 23 — 11 — 337 tarihile verilen telgrafta cevapta :

"Birinci koldaki hastaların fevkalâde gıdasızlığa inzıam eden pek fazla istihdam neticesi vukua gelen amik fakrûddem ve umumî zafiyet ile suilkınyenin tevlit ettiği bünyevî kuhul ile müterafık dizanteri ve bugibi halâtta kana karışan mikropların virüsiyet iktisabı ile husule gelen umumî bir intandan şüpheliyim, musap hayvanların derecelerinin bir defa alması ile muayenelerinin ezhericîhet dakikane icrasını gerek âraz ve derece muayenesinin ve gerekse otopside Konya vilâyeti baytar müfettişile beraber sivil baytarî etıbbayı da alarak süratle neticenin iş'arı bildirilmiştir,,.

Ankaradan Sarayönüne tayyare malzemesi getiren 133 öküz ve 17 mandadan ibaret bir ağır kol öküzleri, verilen beş günlük istirahati geçirmek üzere dört saatlik mesafede bulunan Karatepe çiftliğine sevkolunmuşlar ve bu müddet içinde yani 25 — Teşrinisani 337 tarihinde aralarında zuhûr eden vebayi bakarîden 5 öküz ve 2 mandanın mürt olduğu gerek Sarayönü hat kumandanlığından ve gerekse hat baytarlığından ait oldukları makamlara telgrafla malûmat verilmiş ve icap eden tedbirlere tevessül olunmuştur; aynı günde menzil başbaytarile Konya baytar Mf. Sarayönüne hareket ederek hat baytarı da dahil olduğu halde 26 — 11 — 337 tarihinde mezkûr bir numaralı kol öküzlerini muayene ederek vebayi bakarî olduğuna kanaat getirmişler ve kararlarını By. İş. D. sine ve Garp cephesine bildirmişlerdir.

26 — Teşrinisani — 337 tarihile M. M. V. By. İş. D. Reisliğinden Garbî Anadolu menzil başbaytarlığına varit olan telgrafta :

"1. Koldaki hastalık vebayı bakarî olduğu takdirde orduya sirayetinin men'i için bilcümle tedbirlerin tatbikı ve mevcut veya zuhûr edecek musapların kanuna tevfikan derhal itlâfları ve sağıamlardan halen ve atiyen hizmet göremiyecek derecede zayıf olanların zephile kavurma yaptırılması ve hayvan sağık zabıta ahkâmının şiddetle tatbik ve takibi ve serom yoksa, Erzincandan celbedilmek üzere olan seromların da irsaline kadar şedit bir mücadele ile hastalığın mahallinde söndürülmesi,, rica olunmuştur .

Garp cephesi başbaytarlığından 27 — 11 — 337 tarihile Konya menzil başbaytarlığına yazılan telgrafta :

"Elde serom mevcut olmadığından vebanın sirayetini meniçin musapların hemen kestirilip kavurma yaptırılması ve mürt olanların da derince gömdürülmesi,, bildirilmiştir .

Sarayöyünde bulunan menzil başbaytarlığından 27 — 11 — 337 tarihile M. M. V. By. İş. D. ve menzil Mf. liği ve Garp cephesi başbaytarlığına verilen telgrafta :

"Konya baytar müfettişi de dahil olduğu halde heyetle Karatepe çiftliğine gidilerek Ankaradan aynı tarikle Sarayönüne gelen ve istirahat maksadile Karatepe çiftliğine gönderilen kol öküzlerinin de muayene ve fethi cesedinde hastalığın vebayı bakarî olduğu tahakkuk etmiştir ; devam etmekte olan vebaya karşı kavurma yapılmakta ve hastalığın intişarına mâni kâffe tedbirlerin alınmakta olduğu,, arzedilmiştir .

Aziziyede bulunan F. 17 Başbaytarlığından Konya menziline 3 — 12 — 337 tarihile verilen cevapta : "Kuruca ve Çiftlik ahali sığırlarında zuhûr eden vebaya karşı F. 41 başbaytarlığınca tedbir alınmış ve kordonlar dahilinde 7 musap olduğu anlaşılmıştır,, .

Baytarlık İş. D. Reisliğinden 3 ve 4 — 12 — 337 tarihlerle gelen telgraflara Garbî Anadolu menzil Mf. liği baytarlığından verilen cevapta :

"Sarayönündeki vebayı bakarîli hayvanlardan ispirto ile tesbit edilmek üzere lâmlar üzerine kan almak ve doğruca Sarayönü sahra postasından serian tarafınıza gönderilmek üzere ilk trenle Sarayönüne baytar izam kılındığı,, bildirilmiştir .

Bu sırada Konyada tesisi emrolunan baytarî bakteriyolojihane için lüzum görülecek mülevven maddeler ile alât ve edevatın vaki olan müracaat üzerine Konya sıhhiye ecza deposundan temini mümkün olacağı anlaşılmış ve Ankara Sıhhiye Reisliğine emir verilmesi M. M. V. By. İş. D. Reisliğinden rica olunmuştur .

Sarayönü hat baytarlığından menzil başbaytarlığına yazılan telgrafta :

"Sivastan Garp cephesi emrine gelen öküz kolu hayvanlarında 8 — 12 — 337 tarihinden 10 — 12 — 337 tarihine kadar 23 res öküzün mürt olduğu,, bildirilmiştir .

10 — 12 — 337 tarihile Garbî Anadolu menzil Mf. liği başbaytarlığından M. M. V. By. İş. Dairesine ve Garp cephesi başbaytarlığına yazılan telgrafta :

"1 — Hergün telgrafla bildirilen vebayı bakarî vukuatından maada bu kere Ankaradan Sarayönüne Muhiddin Paşa karargâhını getiren kol öküzlerinde de vebayı bakarî zuhûr ederek 6 resin mürt ve depo Top. taburile Polatlidan gelen kolda dahi vebadan 5 musap olup karantinaya alındıkları ve gene Ankaradan tayyare malzemesile gelen ve 330 mevcudu bulunan diğer bir öküz kolunun dahi Sarayönüne ancak 50 öküzle varabildiği ve gene bugün istihkâm taburile vebayı bakarîden şüpheli bir kolun geldiği .

2 — (Ankara — Polatlı — Sarayönü) ne kadar vebanın şiddetle hükmünü icra ettiği ve hastalığa karşı Sarayönünde yapılan ciddî tedbirler ve kordon vaz'ı vebanın indifama kâfi olmadığı ve bu marazın savlet ve intişarı bütün kol hayvanlarının ve ahali sığırlarının mahvına sepep olacağı cihetle vebayı bakarînin mahiyet ve vüs'atı derecesini tetkik etmek üzere Konya baytar Mf. ve hayvan hastanesi müdürü ile birlikte Polatlıya kadar olan güzergâhta bir teftiş yapılacağı.

3 — (Ankara — Polatlı — Haymana) mıntakalarında birer mücadele heyetleri teşkilile hastalığın intişarının önüne geçilmesi için tensip edilecek tedbirlerin acilen iş'ar buyurulması; Ankara ve civarile Polatlıdan Sarayönüne kadar bulaşık olan muhitten bu kabil nakliyat yapıldıkça hertürlü tedbirin boşa gideceği izah edilmiş ve badema bu tarikle sığır hayvanatının gönderilmesinin men'i „ rica olunmuştur.

Sarayönü hat baytarlığından 10 — 12 — 337 tarihile Konya menzil başbaytarlığına yazılan bir telgrafta :

Sarayönüne dört saat mesafede bulunan Gözlü ve sekiz saat mesafede olan Karabağ kariyelerinde ahali sığırlarında vebayı bakarînin başladığı bildirilmiştir.

M. M. V. By. İş. D. Reisliğinden 11 — 12 — 337 tarihile Garbî Anadolu menzil Mf. başbaytarlığına yazılan bir telgrafta :

“9 — 12 — 337 tarihinden itibaren Ankara ve civarından sığır hayvanlarının sevkı tatil ve menedilmiş ve burada bulunan bütün askerî nakliye kolları kordon altına alınmıştır; hastalığın Polatlıda hükmünü icra ettiği muhakkak olduğundan cepheden muktedir bir baytar izamile oradaki nakliye kollarının da kordona alınması ve 2 heyet teşkilile birisinin (Polatlı — Haymana) ya ve diğerinin de (Haymana — Sarayönü) hattına gönderilmesi lüzumunun Garp cephesi başbaytarlığına müstacelen bildirildiği iş'ar edilmiş ve menzilin de bu hususta mücadele heyeti teşkil ederek ordu gerisi mıntakalarını şiddetle kordon altında bulundurması ve Sarayönüne yeni gelen vebayı bakarîli kollar hakkında da diğer evvelki iki kol gibi hareket olunması „ tebliğ olunmuştur.

11 — 12 — 337 tarihile Garp cephesi başbaytarlığından Garbî Anadolu menzil Mf. başbaytarlığına yazılan telgrafta :

“Erzincandan serom gelmekte olduğu By. İş. D. inden bildirildiği cihetle vürudüne kadar her kıt'a baytarı mıntakasinda bulunan sığır hayvanlarını mahfuz mahalde bulundurması ve gıdalarının kırılmış ve samanla karışık olarak verilmesi ve hastalığın imhası için en şiddetli tahaffuzî tedbirlerin tatbiki ve kordonun gayet sıkı bulundurması ve takibi emredilmiş ve bir baytarın vebayı bakarî için mülevves kariyeleri dolaşmakta olduğu „ işaret olunmuştur.

12 — 12 — 337 tarihile Garp cephesi başbaytarlığından Garbî Anadolu menzil Mf. başbaytarlığına yazılan telgrafta :

Sarayönünden gelen kolların hepsi hakkında vebayı bakarî olduğunu barapor beyan eden mülâzim baytar efendinin kat'î teşhis vazedemediği anlaşılmakta ve bugün de cephe Top. deposu öküzlerinin vebayı bakarîden şüpheli olduklarını bildirmektedir ki, bu hayvanlara Polatlıda serom tatbik edilmiş olduğu zannındayım; bugibi ahvali kontrol etmek ve hastalığı kat'î tedbirlerle imha etmek üzere tecrübeli bir baytarın Sarayönüne izamı „ bildirilmiştir.

Garbî Anadolu menzil müfettişliğinden 13 — 12 — 337 tarihile M. M. V. ine yazılan telgrafta :

“Zuhûr eden vebayi bakarı sari hastalığının indifamın tesrii için bir mücadele heyeti teşkil edilerek buradan Polatlıya kadar yola çıkarıldığı bildirilmiş ve mülâki mahallinde fennî müşaverede bulunmak üzere diğer bir mücadele heyetinin tertip edilip edilmediğinin iş’arı,, rica olunmuştur.

14 — 12 — 337 tarihile M. M. V. inden verilen cevapta :

“Evvelce iş’ar edildiği veçhile Ankara K. başbaytarı Kaymakam Mehmet Ali Beyin riyasetinde bir mücadele heyeti seromla beraber (Polatlı — Kantarlı) hattına gönderileceği,, bildirilmiştir.

Garp cephesi başbaytarı Miralay Ömer Hulûsi Beyin de dahil olduğu ve Konya vilâyeti baytar Mf. İbrahim Hakkı Beyle Garbî Anadolu menzil Mf. başbaytarı Binbaşı Ferit Beyin bulunduğu bir fennî heyet Sarayönünde tecemmü eden öküz kollarında zuhûr etmiş olan vebayi bakârının mahiyet ve esbabını yeniden tetkik etmek üzere mahalline izam kılınmış ve mezkûr heyetin 14 — 12 — 337 tarihile Garp cephesi K., Garbî Anadolu menzil Mf., M. M. V. By. İş. D. ve Konya vilâyetile İktisat V. Umuru Baytariye Umum Müdürlüğüne takdim etmiş oldukları raporda :

“Sarayönünde tecemmü eden öküz kollarında zuhûr eden vebayi bakarı hastalığı hakkındaki tetkiklerimiz berveçhizir arz olunur :

- 1 — 14 — Eylül — 337 tarihinde 35 kağı arabası ile Sivastan hareketle (Kayseri — Kırşehir) tarikile Ankaraya vürut ve oradan da tayyare malzemesini hâmilan 330 öküzle (Gölbaşı — Çakal — Bihnam — Bâlâ — Kuluköy — Tavşançalı — İnevi — Karabağ — Zenkan — Sarayönü) ne sevk edilen kol yollarda 279 res telefata vererek ancak 51 mevcutla gelebilmiştir ; mezkûr kolun muayenesinde vebayi bakarı görülmüştür ki, hastalık Sivastan itibaren başlamıştır.
- 2 — 25 — Teşrinisani — 337 de Ankaradan istihkâm bölüğü malzemesini hâmil (Polatlı ve İnler — Katrancı) tarikile gelen 100 öküz mevcutlu diğer bir kol da yolda 46 telefata vererek 54 mevcutla gelebilmiş ve Sarayönünde dahi üç gün zarfında 17 öküzü telef olmuştur.
- 3 — Muhiddin Paşa karargâhını getiren ve 27 — 11 — 337 de 60 mevcutla Ankaradan sevk edilen diğer bir kol da yollarda 29 telefata vererek 31 mevcutla Sarayönüne gelmiştir ; elyevm musaplarla beraber 11 hayvanı kalmıştır ; Ankaradan 14 — 11 — 337 de de 100 mevcutla sevk edilen ve Garp cephesine mürettep olan bir kol yolda 36 telefata vererek ancak 64 resle Sarayönüne gelmiştir ; burada bunlardan 11 resi telef olmuş ve musaplarla 53 hayvanı kalmıştır.
- 4 — Vebayi bakarı arz olunan güzergâh üzerindeki köy öküzlerine ve bu yolda nakliyatta bulunulacak kollar öküzlerine sirayet edeceğinden bu güzergâhın tamamen mülevves olacağı anlaşılmış ve ezcümle Sarayönü hattına ait ve Katırlıya kadar nakliyat icra eden ve salim bulunan 10. öküz kolunda veba zuhûr etmiş ve hastalık arz olunduğu veçhile bulaşmıştır ; bu kol hayvanlarında 1 mürt ve 4 musap olmuştur ; kezaik topçu depo taburu için tahminen bir ay evvel Konya hayvan deposundan salim olarak Polatlıya gönderilen 49 manda ve 20 öküzden ibaret Top. deposu manda ve öküzleri Polatlı güzergâhında vebayi bakarıye tutularak 12 manda, 9 öküz telef olmuş ve buraya gelerek kordon altına alınmıştır.
- 5 — Polatlı, Basriköy, Sarayönü mevkilerile kol hayvanları kordon altında olduğu :

- a) Sarayönünde bir mücadele heyeti ikamesi için Garp cephesi hayvan deposundan bir baytar yüzbaşı Sarayönüne tayin ve izam kılınmıştır;
- b) Hatırlı noktasına medhar baytarı mülâzim bir efendinin tayini yazılmıştır;
- c) Haymana mücadelesine bir baytar yüzbaşının tayini yazılmıştır;
- d) Musap olan hayvanların hazineyi sıyanet için itlâftan ise Sarayönündeki Karatepe çiftliğinde kavurma yapılması tensip edilmiş ve yapılmakta bulunmaktadır.

Selim bir surette seyreden bu hastalığın esasından katı ve indifaina umumî ve esaslı bir surette çare olmak üzere köller öküzlerinin ve yol üzerinde bulunan köyler şğırlarının seromla aşılatırılması ve mevsim iktızası yolların çamurlu bulunmasından iki günlük bir mesafe olan Hatırlıdan Sarayönüne kadar elli adet kağı arabalı bir kol mezkûr yolu kat'etmek için 14 gün sarfetmekte ve taşıdığı 3 tonluk az bir hamuleye mukabil dört bin küsur kilo arpa kırması sarfetmesi mezkûr kol ile sair köllerin serom tatbıkına kadar kordon altına alınması;

- 6 — Kışın hitamına kadar nakliyatın deve, mekkâre ve at arabalarile temini ve öküzlere serom tatbik ve hastalık kâmilin mündefi olduktan sonra icabında yazın tekrar celbedilmek üzere muavenete muhtaç olan zürraa tevzii teklif olunmuştur.

16 — 12 — 337 tarihile Garp cephesi kumandanlığının tamimlerine nazaran seromun muhtelif membalardan teminine teşebbüs edilmekte bulunduğu ve vürudüne kadar vebanın tevessüünün men'i, teşhisin lâekal yüzbaşı rütbesinde diplomalı baytarlar tarafından vaz'ı ve mükellef baytarla beraber heyetler teşkili ve her kıt'a baytarının kendi mıntakasından mes'uliyeti ve karantinanın lâekal 15:50 kilometre imtidadına kadar tevsii tebliğ edilmiş ve vebayı bakarî talimatının sair aksamına riayet edilmesi de işaret olunmuştur.

18 — 12 — 337 tarihile Garp cephesi kumandanlığından varit olan bir tamimde: "Cephe mıntakası dahilinde vebayı bakarî en son atideki şekli almıştır:

- 1 — Porsuk ile Sakarya arasındaki Mihaliç mıntakasında Koyun, Ağıl, Sazak, Dinüzü, İğde, Ağaç köylerinde.
- 2 — Porsuk cenubunda Sivrihisar mıntakasında da Sivrihisar, Karabürhan, Beylikahır, Karacaviran, Akviran, Karakaya, Derbendi ve Paşakadın köylerinde.
- 3 — Azızıye mıntakasında, Azızıye, Hüsrevpaşa han, Kurüca, Ömerhacı köylerinde.
- 4 — Bolvadin mıntakasında, Dişli, Ağılören, Ortaköy.
- 5 — Akşehir mıntakasında, Karabulak, Ortaköy, Dibiköy, Bermende.
- 6 — Polatlı, İner, Katrancı, Kantarlı, Çeşmeli ve Sarayönü ile hat güzergâhında.
- 7 — Ankara, Çakalköy, Balâ, Kuluköy, Tavşanlı, Karabağ, Sarayönü güzergâhından vebalı bir kol geçtiği için mezkûr güzergâh ta şüphelidir.
- 8 — Vaziyetten de anlaşılacağı veçhile hastalık Sivas cihetinden Ankaraya gelmiş Ankaradan Balâ istikametile cenuba ve Polatlı üzerinden Sarayönüne ve (Polatlı—Sivrihisar) üzerinden Bolvadin ve Akşehirte teveccüh etmiştir.
- 9 — Şimalden inmekte olan bu cereyanı önlemek üzere berveçhiati tedabirin alınmasını kat'î surette talep ederim:

- a) Hastalık mevcut olan kariyeler kordon altına alınmıştır ;
 - b) Afyon şimendifer hattı, Çay istasyonu, Ebergölü, Büyük karabağ, Akşehir gölü, Çerkezköyü, Sultandağı hattıbalâsı, Engilli deresi, Tepeköy ve Konya şimendifer hattı hududundan iş'arı ahire kadar cenuptan şimale ve şimalden cenuba müçtirre hayvanlardan birisinin geçmesi birinci O. K. lığı, Garbî Anadolu menzil Mf. lığı ve Akşehir menzil mıntaka Mf. lığı tarafından kat'î surette menedilecektir ;
 - c) Şimendifer hattının şimalindeki ikinci O. kıt'alarının iâşesi için Bolvadinde umumî menzil tevzi mahalli olacak ve istasyonla Bolvadin arasında ancak merkeplerle beygir arabaları kullanılacaktır .
- 10 — 1 ve 2. O. kumandanlıklarına, 3. K. O. K. lığına, Kocaeli grubu K. lığına, Garbî Anadolu menzil Mf. lığına, berayi malûmat B. Erkânıharbiye Riyasetine, M. M. V. ne, Konya vilâyetine ve 4. K. O. askerlik heyeti reisliğine yazılmıştır .

* * *

Garbî Anadolu menzil başbaytarile Konya vilâyeti baytar müfettişinin Sarayönünden Polatlıya kadar yapmış oldukları teftiş ve müşahedelere dair 19 — 12 — 337 tarihli raporlarında :

- 1 — Sarayönünden Zenkâna kadar 20 öküz lâşesi ve vebadan 2 musap ve Çeşmeli Sebire kadar 17 öküz lâşesiyle bu köyde vebayı bakariden 1 musap ve 4 mürt görülmüştür ; Çeşmeli Sebir ile Kadioğlu arasından tesadüf edilen bir öküz kolu vebayı bakarî ile mülevves olduğundan Sarayönünde karantinaya konulmasına emir verilmiştir, (Katıroğlu — Hatırlı) arasında 19 lâşeye ve Polatlıya ait öküz kollarından olup 17 kağı ile Hatırlıya terkolunan 13 öküzden 9 resinin mürt ve 3 resinin de vebadan musap olduğu görülmüştür ; Konya baytar Mf. vilâyet hududu olmak hasebile Hatırlıdan başka istikamete dönmüştür .

- 2 — (Hatırlı — Kırpioğlu) arasında da öküz lâşesiyle üçüncü katarın birinci taburunun Kırpioğlunda bırakmış olduğu 1. kolun 21 öküzünden 18 resinin mürt ve 3 resinin vebaya musap olduğu görülmüş ve bu kariyelerdeki ahali hayvanları da bulaşmıştır ; (Kırpioğlu — İnler — Katrancı) arasında on lâşeye rastlanmış ve İnler ile Katrancıda bulunan 3. katarın birinci öküz kolunda mevcut 321 hayvandan gerek hastalık ve gerekse açlık ve yorgunluk neticesi 161 öküz mürt olmuştur, kalan 160 öküzden de vebayı bakarîye yakalananlar tefrik edilerek kordon konulmuş ve bir taraftan kavurma imaline başlanmıştır ; burada da ahali öküzlerinden 4 telef ve 3 musap bulunmuştur .

Kol öküzlerinin iâşeleri pek noksan olup yevmiye birer kilo buğday kırması ve biraz da saman verilmiştir .

Katrancı — Polatlı arasında birçok öküz ve beygir lâşelerine tesadüf olunmuş ve Polatlıda nakliye müfrezesinde ve katar öküzlerinde devam eden vebadan dolayı kavurma imal edilmekte olduğu kaydedilmiştir .

24 — 12 — 337 tarihile M. M. V. baytarlık İş. D. Reisliğinden Garbî Anadolu menzil Mf. başbaytarlığına yazılan telgrafta :

- 1 — Atideki şerait dahilinde burada yapılan safra telkihi pek müsmir netice verdiğinden bu işle meşgul olmak üzere Üveys efendinin Sarayönüne izamı rica edilmiş ve safra ihzarı hakkında, vebayı bakarînin seriri ârazını gösterdiğinden dolayı zebih ve itlâf edilen veyahut ta mürt olan öküzlerin 3 saati geçmemek üzere safra keseleri ispirto ile tamamen temizlenip ev'yesi en az mahallinden delinir ve evvelce içinde ispirto yakılmış temiz kaplara alınır .

- 2 — 24 saat hali üzere terk ve rüsubun üstündeki safra ikinci temiz kaba dökülür ve rengi tortusu muayene edilir .
- 3 — Rengi açık veya koyu yeşil ve sallandığı vakit beyaz köpük vermelidir .
- 4 — Rengi kırmızı olan safranin içinde kan olduğundan kullanılmamalı veya yeşil renk hâsıl oluncuya kadar bırakılmalıdır .
- 5 — Aynı zamanda öküzün piropoplâzmalı olmadığına kanaat getirmelidir .
- 6 — Her öküze pravazla tahtelcilt 10 santimetre mikâbı safra zerketmeli ve derecesi yüksek olanlara da 15 : 20 santimetre mikâbı verilmelidir .
- 7 — Telkihe tâbi tutulan öküzlerin on gün muntazam dereceleri alınmalıdır .
- 8 — Elde edilen neticenin hergün telgrafla bildirilmesi tebliğ edilmiş ve cephe emrine beş yüz hayvanlık serom gönderildiği ve beş güne kadar tekrar beş yüz ve on beş güne kadar da iki bin beş yüz hayvanlık serom gönderileceği işaret olunmuştur .

*
*
*

27 — Kânunuevvel — 337 tarihile Umuru İktisadiye Vekâletinden Garp cephesi Kumandanlığının Heyeti Vekileden muhavvel tezkerelerine verilen cevapta :

Geçen sene Erzurumda başgösteren vebayı bakarı izale edilmiş idi ; 3 ay vebayı bakarı zuhûr etmediğinden Erzincan müessesesi için virüs tedariki müşkülâtı karşısında bile kalınmış idi . Vekâlet emrinde ancak 80 baytar bulunup bunlardan bir kısmı kanunen vazifelerinden ayrılamıyan iskele baytarlarıdır . Erzurum havalisinde tekrar zuhuru muhtemel olan hastalığa karşı mücadele için mevcut 4 baytarımıza ilâveten şark ordusu emrindeki sivil baytarların terhisleri birkaç defa musırran rica olundu ise de Askerî baytarlardan mürekkep mücadele heyeti teşkil olduğundan bahisle verilmedi .

Kars ve Ardahan ahali hayvanlarındaki vebayı bakarıyı itfa etmek üzere dolaşan askerî baytarlarına İktisat Vekâletince harcırah ve sıhî zabıta tahsisatı gönderilmektedir ; fakat bir müddet sonra hastalık gene başgösterdi , Şarktan hareket ettirilen 12 . F. hayvanatı bakariye arasındaki musaplardan Erzincan serom müessesesinde serom için virüs alındı ; işbu fırka hayvanları güzergâhına musadif mevkileri bilhassa Şarkî Karahisar ve Sıvası bulaştırdı .

Mücadele için esas şart sıhî zabıta kanununun tatbiki ve musapların itlâfı ve fennî takayyüdatdır , serom telkihi ikinci derecededir . Buna binaen nakliyata mihrak teşkil eylesmesinden naşi mühim bir mevkii haiz olan sıvasa vazifeleri başlarından alınan baytarlar gönderildi ve 7 kişiden mürekkep bir mücadele heyeti teşkil olundu ; M. M. Vekâletinden gönderilen askerî baytarlarla müştereken fasılasız yapılan takibat neticesinde bu havalide hastalığın seyri şimdilik tahfif ve Kayadibi nahiyesinde intişarı tevkif edilmiştir .

Ankara, Eskişehir ve havalisi bir, bir buçuk ay evvelisine kadar vebadan salim iken askerî nakliyat ve ihtilâlât yüzünden hastalık bu havalide de hükmünü icraya başlamış ve mevcut baytar memurlarile itfasına çalışılmakta bulunulmuştur .

Erzincan serom evi istitaat ve malî kudretinin müsaadesizliğine ve fennen müsait olmayan vaziyetine rağmen pek ziyade güçlkle faaliyete getirilerek serom istihsaline başlanmış ve Ankaradan para göndermek suretile istihsalâtın devamı temin ve bir misli tezyidine gayret olunmakta bulunmuştur .

Hastalığın aldığı vaziyet ve sirayete olan istidadına karşı Vekâletçe ihtiyaten Pendik bakteriyolojihanesinde mevcut seromların cêlbi ve lüzumu olan baytarî alât ve edevatın tedariki için bir buçuk ay evvel İstanbula gönderilen umuru baytarîye umumî müdürünün irsal etmiş olduğu 250 litre serom Samsuna vürüt etmiş ve Ankara namına yola çıkarılmıştır.

Bugün İneboluya gelen 27 sandık seromun dahi ilk vasıta ile buraya sevkı mahalline bildirilmiştir; bu seromlarla Erzincandan yola çıkarılan seromlar tercihan orduya verilmekte bulunmuştur.

Harbî vaziyetten müteessir olarak ameliyatını tatil mecburiyetinde kalan Eskişehir serom evi fennen daha müsait olan Adanada tesisi takarrür etmiş iken müstaceliyet ve ehemmiyetine mebni alât ve edevatı Kayseriden celbolunarak M. M. V. nin muavenetinin inzıvamile Ankarada ihyasına teşebbüs edilen müesseseden Kânunusani — 338 in ilk haftasında serom alınabilecektir.

Bu bapta yapılan teşebbüse gelince :

Serom istihsalâtını tezyit ve Adanada ilkbahardan evvel yeniden bir müessise vücade getirmek ve merkezde askerî ve mülkî baytarlardan mürekkep bir mücadele heyeti teşkil edilerek vereceği karar ve idaresile ordu ve ahali hayvanları için müşterek bir faaliyette bulunmaktır.

Birçok baytara ihtiyaç gösteren Anadolu bulaşık hastalıklar mücadelesinde elde bulunan ancak 80 baytarımızla yapılabilecek vazifeyi ifada iyi bir faaliyetle devam edildiğine ve edileceğine itimat buyurmaları istirham olunmuştur.

* *

30 — 12 — 337 tarihile Çayda bulunan Akşehir menzil mntaka Mf. liğünden Grbî Anadolu menzil Mf. liğine yazılan telgrafta :

29 — 12 — 337 tarihinde Bolvadinde bulunan 2 . katar öküzlerinden vebayi bakariden 22 zebih ve 7 res te itlâf olduğu bildirilmiştir.

* *

MÜTALEA :

Vebayi bakarının menşei hakkında yukarda uzun uzadıya tafsîlât verilmiş ise de hulâsaten burada da zikri münasip görülmüştür :

Vebayi bakarî müstevli marazı Şarktan Garbe doğru intişar etmeden evvel 335 senesinde Ankara civarında ve aynı senenin Kânunuevvel ayında F. 57 nin bulunduğu Köşk ve Nazillide ve 336 senesinde Geyvenin birkaç kariyesinde vebayi bakarî zuhûr etmiş ve itfa edilmiştir; Köşkte vuku bulan vebayi bakarının menşei hakkında sorulan suale müspet bir cevap alınamamış ve diğerleri hakkında da hiçbir mütalea yürütülmemiştir.

Vebayi bakarının fırka 12 ile gelmiş olduğuna nazaran hastalığın etrafta şuyuu 29 — Eylûl — 337 ve Sıvasta teşhisi 23 — Teşrinievvel — 337 ve yolun geri kısmında bulunan Zarada ise 2 — Teşrinisani — 337 dir.

Vebayi bakarının zuhûru mebdî Şarkî Karahisar baytar müfettişinin işarına göre (Erzurum — Sivas) yolu üzerinde bulunan Su şehrinin Ortaköy kariyesidir ki, hastalık burada 15 — 10 — 337 tarihinde zuhûr etmiştir; 12. F. Erzincandan Eylûl — 337 bidayetinde hareket etmiş ve buralardan geçerek hastalığı saçmıştır, hattâ Erzincandan geçerken serom evinden virüs te alınmıştır; buna

nâzarân mezkûr F. öküzlerinde vebanın mevcudiyeti anlaşılmaktadır; F. öküzlerinde vebayı bakarî hangi tarihte ve nerede başlamış olduğuna dair kat'î bir tarih yoksa da hastalık Sıvasa bulaşmadan ilk teşhis mıntakalarında imha edilebilirdi, fırkanın sığır hayvanlarının daha ilerilere sevkine mâni olunmadığı hayreti muciptir, vebayı bakarî tebeyyün ettikten sonra fırkanın umum sığır hayvanlarının bulundukları mahallerde tevkifile hayvan sağlık zabıta kanununun şiddetle tatbik ve bu hayvanların yerine fırkaya hayvanatı feresiye tedariki icap ederdi.

12. fırkanın evvelce merbut olduğu Şark cephesinin Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos — 337 aylarının tevhit edilmiş emraz istatistikinde 65 res öküz vebayı bakarîden kaydolunmuş ve Kânunuevvel — 337 de de gösterilen vebadan 6 resi Kânunuevvel — 338 ayına devredilmiştir ki, talimata muhalif olarak hastalık Şark muhitinde daima temdit edilmiştir; bu şerait dahilinde o mıntakadan yoluna devam eden F. 12 öküzleri hastalığı Sıvasa kadar getirmişler ve burada da vebanın zuhûru hakkında telâşlar, karantinalar ve telgraf muhaberelele ile hastalığın daha ileri geçmesine mâni tedbirler alınmak istenilmişse de F. 12 nin sığır hayvanlarının kâmilten ihtiyat kordonuna ve ihtiyat seromuna tâbi olması ve fırkaya tamamile beygir veya ester verilmesi düşünülmemiştir ve etraf bulaşıktan sonra da millî tekâlif suretile her taraftan alınan sığır hayvanları Garbe doğru sevkolunmağa devam olunmuştur ki, bunlar nakliye vasıtaları ve harbî kudret nazarından zaruret halini almış ve Şarktan gelen ve alınan öküzlerde devri tefrih müddeti 12 günü geçerek hiç umulmadık bir zamanda birdenbire vebayı bakarî zuhûr etmiş ve etmekte bulunmuş olduğundan her muhiti telvis eden hastalığın artık önüne geçmek mümkün olmamıştır.

14 — Eylûl — 337 tarihinde fırka 12 nin Sıvaştan hareket eden kağnı kolu, (Kayseri — Kırşehir) tarikile Ankaraya ve buradan malzeme alarak Sarayönüne sevkolunmuşlar ve F. 12 ye ait bir kısım öküzler de (Ankara — Polatlı) istikametini takip etmişlerdir ki, Basriköyünde vebayı bakarînin zuhûru 10 — 11 — 337 olduğuna göre mezkûr öküzlerin Basriköyüne vusulleri lâakal 3 — 11 — 337 tarihinde olması lâzımgelir; Basriköyünde vebayı bakarînin zuhûruna dair fen heyetince tanzim ve yukarda zikredilen raporda F. 12 nin sığırlarının Basriköyüne muvasalat tarihi her nasılsa tesbit edilememiştir; bu tarihlerde Ankarada sığır hayvanlarında vukubulan zayıat gıdasızlıktan husule gelen zafiyet neticesine atfolunmuş ve baytarlık İş. D. Reisliğinden vebayı bakarînin Ankara ve Ankara istasyonundaki askerî öküzlerinde zuhûru ancak 8 — 12 — 337 tarihinde tesbit olunmuş ve müstevli bir şekil aldığı tamim edilmiştir.

Bu tarihlerden evvel İktisat Vekâletile M. M. Vekâleti beyinde cereyan eden muhaberelele vebayı bakarînin teşhis ve intişarı noktasından pek büyük ehemmiyeti haiz olmakla aşağıya dercolumuştur:

29 — Teşrinisani — 337 tarihile umuru baytariye umum müdürlüğünden M. M. V. Baytarlık İş. D. Reisliğine ve 30 — 11 — 337 tarihile de M. M. Vekâletine aynı mealde yazılan tezkerede:

“Askerî nakliye kollarından ahali hayvanlarına sirayet eden vebayı bakarînin Mihaliççık, İstanos ve Balâ istikametine doğru nakliye güzergâhınca sirayet daire-sini tevsî etmekte olduğu vaki olan iş'arlardan anlaşılmaktadır; hastalıklı mevkilere baytarî memurlar gönderilmiş ve fennî icaplara tevessül edilmişse de nakliye

öküzlerinde zuhûr eden hastalığın mahallinde itfası için muvazzaf askerî baytarları tarafından ciddî tedbirler icrasile kol hayvanlarının mahallinde karantinaya tâbi tutulması icap ederken uzun mesafelere tahriki, vebayı bakârının güzergâhına musadif bilûmum kuraya intişarını mucip olmaktadır; hastalıklı çift hayvanlarının da muavenete muhtaç köylülere tevzi olunduğu Mihaliçcik sıhhiye baytarlığından bildirilmekte olduğu kaydedilmiş ve hastalığın tevessüüne yegâne sebep teşkil eden bugibi hallere nihayet verilmesiyle münten bulunan kol hayvanlarının mahallinde kordon altına aldırılarak hastalığa karşı fennî tedbirlerin tatbiki hususunun icap edenlere emir buyurulması „ rica olunmuştur.

1 — 12 — 337 tarihile M. M. V. inden İktisat Vekâletine verilen cevapta :

“Askerî nakliye kollarının ictima mahalli Ankaradır, bu hayvanlarda son zamanlarda vukubulan küllî zayıtın Vekâletleri umuru baytariye umum müdür vekili Adil ve fen şubesine memur Muiz beylerin ve Ankarada bulunan bilcümle askerî baytarlarının huzurunda yapılan birçok muayene ve otopsilerde sırf gıda fıkdanı neticesi vukua gelen kuhul ve zafiyete ve bunun neticesi tevellüt eden kaşeksiye matuf bulunduğu tahakkuk etmiştir.

Sivastan itibaren toplanıp Ankaraya ve Ankaradan muhtelif mahallere sevk edilen bilcümle millî tekâlif nakliye hayvanları Çorum, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Yahşıhan ve Kastamonu gibi mevakide karantina tahtına alınmakta ve sari emraz ile malûl olmadıklarına kat’î kanaat gelmedikçe sevk edilmemektedir.

Bundan maada Ankarada da son muayene ve üç günden ibaret olan karantina müddetini ikmal etmeyen hiçbir hayvan sevk edilmiş değildir.

Muavenete muhtaç köyler ahalisine tevzi edilmek üzere Mihaliçcik, Sivrihisar ve Haymanaya gönderilen hayvanlar Ankarada uzun müddet kalmış ve hayvan deposunda müşahede altına alınmıştır.

Hayvanların depoda bulunduğu müddetçe aralarında vukubulan teleflerin zafiyet ve gıda fıkdanına mübtene bulunduğu bizzat Vekâletleri baytarî etibbası tarafından teşhis edilmiştir.

Ankarada bulunan ve civar kazalara nakliyat yapan hayvanlarda şimdiye kadar meşhut olan zayıtı, vebayı bakârının tevliit ettiği nazarile yapılan bilcümle muayene ve otopsiler menfi netice vermiştir; maahaza gerek fevkalâde müteyakkız bulunması ve zuhûru takdirde hayvan sağlık zabıta ve fen ahkâmının tamamilen tatbiki ve en şedit tedabir ile itfası lüzumunun mükerreren ihtar edildiği „ arzedilmiştir.

*
* *

Garp cephesi emrinde Teşrinisani — 337 nısfında teşekkül eden ikinci ordu karargâhını Bolvadinde tesis etmiş ve kumandanlığına halen 1. ferik Yakup Şevki paşa hazretleri tayin buyurulmuşlardır; Erkânıharp reisliğine [Halen mirliya] miralay Hüsnü Emir bey tayin edilmiştir.

TEŞKİLÂT:

İkinci O. emrinde bidayette ve Kânunuevvel — 337 ayında karargâha merbut kıt’alar ve cebel sahra bataryası, nakliye katarı ve fırka 3, 4, 7, 8, 16, 17, ile Sv. 1. fırka ki, A. 10, 11 14 ten ibaretti, bu ay nihayetinde ikinci ordunun hayvan kuvvesi 64 kadana, 7501 beygir, 2543 ester, 818 merkep, 1805 öküz, 203 manda ve 141 deve ki cem’an: 13075 hayvandan ibaretti.

İkinci O. başbaytarlığına Akarım köyünde bulunan birinci K. O. başbaytarı

miralay Neşet bey tayin edilmiştir, bir müddet sonra karargâh ve muavinliğe birer yüzbaşı baytar tayin olunmuştur.

Diğer kıt'aların baytar noksanı da ikmal edilmişse de teşkili derdest olan baytarî ecza deposu ve hayvan hastanesinin baytar ve eczacıları henüz tayin edilmemiştir.

Bu ay bidayetinden itibaren Bolvadinde O. emrinde 4 adet nal ve mih ocakları tesis olunmuş ve yevmî 30 giyim nal ve 700 mih imaline başlanmıştır; ikinci kol O. ile fırkalarda da birer ocakla çalışılmakta bulunulmuştur.

TEÇHİZAT VE MUHTABİYE :

Henüz matlup derecede ikmal edilmemiş çulsuzluk devam etmiş ve semerler daima tamire muhtaç bulunmuştur; muhtabiye noksanından uyuzluk ve belleme azlığından da muhtelif yaralar çoğalmağa başlamıştır :

İAŞE :

Öküzlere, memuriyette kırılmış veya ıslatılmış arpa veremedikleri ve her zaman da kâfi saman bulunamadığı ve istihkaklarının bazen bir kiloya tenezzül ettiği ve bazen beş on günde birgün hiçbir şey verilemediği cihetle öküzler zayıflamışlardır; bunlar 120 kiloluk bir sikleti düşekalka ancak çekebilerek ekseriya yollarda kalmışlar ve hamuleleri aktarma tarikile nakledilmiştir .

Sair beygirlerle develerin tagdiye keyfiyeti iyi gitmiştir, Topkeşan, makinalı-tüfek katırlarının sıhhatleri daha mükemmel gitmiş ve iyi bakılmıştır .

NAL VE MIH :

Bu cihetten biraz sıkıntı çekilmiştir .

ECZA :

Henüz baytarî ecza deposu teşekkül edemediğinden ikinci K. O. namına gelen eczadan istifade edilmiş ve ecza alât noksanı olan kıt'alara bazı tevzi yapılmıştır ; ayrıca Konya baytarî ecza deposundan da muavenet edilmiştir .

ADİ HASTALIKLAR :

Umum mevcuda göre mürt binde 6 dır .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Ruam, umum mevcuda nazaran binde 2, vebayi bakarî öküz ve manda mevcuduna gere itlâf ve mürt binde 48, uyuz umum mevcuda nazaran binde 6 ve şifa ise binde 416 dır .

VEBAYİ BAKARİ :

Vebayi bakarînin ikinci O. mntakasına sirayeti F. 17 vasıtasile olmuştur ; yukarda arzedildiği üzere vebayi bakarî şark cihetlerinden (Ankara — Polatlı — Sivrihisar) tarikile Aziziye ve (Ankara — Balâ) tarikile de Sarayönüne kadar sirayet etmiş ve Aziziye ile civarında Fırka 17. ve F. 41 ve F. 16 sığırlarında ve bazı köy ahali hayvanlarında müşahade olunmuştur ; veba hastalığı ikinci O. emrine verilen F. 17 sığır hayvanlarıyla Teşrinisani — 337 nihayetine doğru Bolvadin ve civarına ve F. 16 sığırları vasıtasile de Dişli kariyesine sirayet etmiştir .

Vebayi bakarî Kânunuevvel — 337 ayı içinde olduğu mahalde tahdit edilmiş ve bir iki kariyede itfa edilerek cephe başbaytarlığından serom talep edilmiş ve verilen emir mucibince sığırları safra telkihine de başlanmıştır ; hastalık birinci Sv. F. sınıh bulunduğu Hüsrev paşada da vardı .

Garp cephesi mıntakasında 10 — Teşrinisani — 337 tarihinden itibaren zuhûr eden vebayî' bakarînin bu ay nihayetine kadar seyrini müş'ir bir kıt'a grafik ile vebalı mahalleri gösterir kroki 11 numara ile ait olduğu kısmın nihayetine iştirilmiştir.

Kânunuevvel — 337 ayında Garp cephesi emrinde bulunan Garbî Anadolu menzil Mf. liği cephe emrinden çıkmıştır.

Bu ayda cephe kuruluşunda :

Birinci O. ki, emrinde birinci, dördüncü, beşinci K. O. larla Sandıklıda bulunan 6. F. bulunuyordu; Beşinci K. O. emrine bir aralık Teşrinisani — 337 ayında geçen ve badehu lâğvolan mürettep F. ile 2, 3, 14. Sv. fırkalarından maada Çivril müfrezesile muzaheret ve Adana alaylarından müteşekkil bir de 14. P. fırkası vardı ki, mezkûr K. O. nun Teşrinisani — 337 kuvvesi 9171 rese baliğ oluyordu, Kânunuevvel ayında 8905 rese tenezzül etmiştir; Birinci ordunun bunlarla beraber kânunuevvel — 337 hayvan kuvvesi 243 kadana, 15815 beygir, 2870 katır, 827 eşek, 3344 öküz, 268 manda ve 660 deve olmak üzere cem'an 24027 res olup karargâhı Çay nahiyesi idi.

Birinci O. kıt'alarının mühtelif emraz yekûnu 2080 dir, umum kuvveye nazaran hastalık yakinen $\frac{0}{100}$ 11,5 ve telefat ise $\frac{0}{100}$ 7,4 tür, telefin çoğu vebayî bakarî olup bunların bir kısmı kesilmişlerdir.

SIHHÎ AHVAL:

Daimî hizmette kullanılan mekkâre ve nakliye hayvanları orta ve öküz, mandalar ise pek zayıf bir halde kalmışlardır; diğer hayvanlar pek ezilmediklerinden sıhhatlerini tamamen muhafaza ederek harbî kudretlerini kaybetmemişlerdir.

HARİCÎ HASTALIKLAR:

Arazinin menaatinden en ziyade ayak hastalıkları vukubulmuş ve diğer yaralar da teçhizatın bozukluğundan ileri gelmiştir.

DAHİLÎ HASTALIKLAR:

Gıdanın azlığından hâsıl olan bir takım dahilî hastalıklar umumî zafiyetleri tevlit etmiştir.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Vebayî bakarî ordu mıntakasına Akşehirden sirayet etmiş ve itfası için evvele-mirde sıhhî tedbirlere tevessül edilerek hastalığın hafif surette seyri tesbit edilmiş ve intişarının men'ine çalışılmıştır.

Geyvede bulunan Kocaali gurupunun Kânunuevvel — 337 kuruluşunda :

18. fırka bulunuyordu ki, karargâhla beraber kuvvesi 15 kadana, 1031 beygir [Bunun 714 resi zatî olup Milis kıt'alarına aittir] 114 katır, 120 eşek, 319 öküz, 86 manda ve 48 deve ki, cem'an 1733 res hayvandan ibaretti.

İAŞE:

Bu ayda iaşe intizamını muhafaza edememiştir; arpa tedarikinde çekilen müş-külât hayvanlara nisf miktarda buğday, mısır, kaplıca verilmesine sebep olmuş ve hayvanlar aç bırakılmamıştır; fakat yarım istihkak yiyen hayvanlar dikkati celp edecek derecede zayıflamışlar ve bu yüzden 6 hayvan mürt olmuştur.

Kocaali gurupunun bir aydaki 15 restir ki, bunun 2 si ruamdır.

Bu ayda yani Kânunuevvel — 337 de bu mıntakada henüz vebayî bakarîye tesadüf edilmemiştir.

Cerep vukuatı münferittir .

MUYTABİYE VE TEÇHİZAT :

İyi değildi çula ihtiyaç vardı ki, bu yüzden müteessir olan hayvanlarda zatülcenp ve zatürrie vukubulmuştur; nal ve mih kıt'alar beyinde idare edilmişsede ihtiyaç gösterilen 20 takım nalband edevatı ikmal olunamamıştır .

Kocaali gurupu başbaytar muavini Yüzbaşı Refet Ef. terfian başka kıt'aya tayin edilmiş olduğundan yerine diğer biri istenilmiştir .

GARBÎ ANADOLU MENZİL MF. LİĞİ :

Bu ayda Garp cephesi emrinden çıkmış ve M. M. V. emrine geçmiştir .

Konyada bulunan menzil hayvan hastanesi ve deposu, rıalbant mektebi, baytarî ecza deposu, Sarayönü menzil hattı, Konyada bulunan tahniyeye ait kollar ve Mf. lik mıntakasinda bulunan nokta kumandanlıkları menzil Mf. liği emrinde kalmış ve bu ayda Dinar menzil mıntaka Mf. liği de her nasılsa buraya kaydolunmuştur; garbî menzil müfettişliğinin umum hayvan kuvvesi 7780 res gösterilmiş olup bunun 4374 resi Dinar menziline aittir ki, Garp cephesinin kuvvesinde de gösterilmiştir .

Bir ayda Konya menziline 981 hayvan tedaviye alınmış 171 res şifa, 523 res murt ve 19 res te itlâf edilmiştir; murt gösterilenlerin 461 resi vebayı bakarî olup birçoğu kesilmiştir; diğerleri ihtikanı em'a, ihtikanı kebet, iltihabı midii miaî, sui-hazmı gazî, ihtikanı rie, güzaz ve umumî zafiyettir; itlâfın 13 resi umumî zafiyet ve kemik kırılması ve iltihabı midii miaîden zebhedilen öküzlerdir; 6 resi de ruamdır .

Atiye devrolunan 268 hayvanın 81 resi uyuz, 8 resi gurm ve 3 resi de şüpheli ruamdır; mütebakisinin 157 resi muhtelif yaralar ve 1 resi narî cerha ve 7 resi umumî zafiyet ve birkaçı da iltihabı em'a, zatülkasabat, aren, sâyi mafsaldır .

Garp cephesinin Kânunuevvel — 337 ayında umum kıt'aların hayvan zayıat mecmuu duhule nisbetle $\frac{0}{100}$ 27 ve umumî kuvveye nisbetle $\frac{0}{100}$ 5 tir; nisbetin bu tereffüüne sebep, umumî zafiyet, gıdasızlık dolayısıyla vukubulan sığır zayıatıdır; Garbî Anadolu menzil müfettişliğile beraber vebayı bakarî zayıat mecmuu olan 1 009 res sığırın, cephenin 12 218 resten ibaret bakarî hayvanlar mevcuduna nisbeti $\frac{0}{100}$ 9 ise de öküzler ekseriyetle kavurma yapılmış ve iaşeye sarfolunmuştur .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

İlk zamanlarda mücadele heyetleri vasıtasile yapılan tedbirlere rağmen hastalık muhtelif istikametlerde intişar etmiştir; buna da sebep evvelce geri mıntakalardan ileriye nakliyat yapan kol öküzlerinin müteaddit mahallerde köylerde barınıp etrafı telviş ve bazı fırkalara ait öküzlerin, vebanın devri tefrihini yollarda geçirerek vâsıl oldukları ileri mıntakada hastalığı birdenbire izhar etmelerinden ileri gelmiştir; bu ayda Sarayönü ile Ankara arasındaki köyler ve Polatlidan maada vebayı bakarî Akşehir civarında, Bolvadin havalisinde ve İshaklı köylerinde de başgöstermiştir; hastalık bu Kânunuevvelde azamî şiddet göstererek ay nihayetine doğru tedricen bu savleti kaybetmeğe başlamıştır; buna mücadelenin mühim tesiri dokunmuştur .

İSKÂN :

Bir kısım hayvanlar zeminliklerde, köy ahırlarında barınmış ve nakliyat yapan bazı katar hayvanları konak mahallerinde kapalı mahal bulunmadığından soğuk mevsimlerde açıkta kuytu yerlerde gecelemişlerdir; bu noksanın mümkün mertebe

itmam ve hayvanların sıhhatlerini korumak için konak mahallerinde barakalar inşa edilmiştir.

İAŞE :

Garp cephesinin Kânunuevvel — 337 ayında da mevcut iaşe buhranı tanzim edilememiş hayvanlar ekseriya buğdayla mahlût 3:5 kiloya kadar arpa ve vasatı olarak 3 er kilo da saman verilmiştir.

TEÇHİZAT VE MUYTABİYE :

Bu husustaki ihtiyaç telâfi edilememiştir; bu yüzden husule gelen tardıdat ve saire ve fazla çalışma hayvanların cer kabiliyetlerini tenzil etmiştir.

BAYTAR İHTİYACI :

Garp cephesi kıt'alarında bu ayda 30 baytarlık mahalli münhal bulunuyordu; henüz tahsillerini ikmal etmemiş muvazzaf ve ihtiyat baytarların diplomalı baytarlarla tebdili cephenin esbabı mucibe raporunda işaret olunmuştur; Birinci Ordu ecza deposuna ve hayvan hastanesine birer baytar verilebilmiş ve İstanbuldan gelen diğer iki baytar yüzbaşı da keza Birinci Ordu emrine verilmiştir.

ECZA VE EDEVAT :

Birinci Orduya yeniden bir ecza deposu açıldığı gibi İkinci Ordunun da ecza deposunun bir an evvel tesisinin ikmaline çalışılmıştır; maamafih İkinci Orduya da istenildiği kadar ecza ve alât verilmiştir; verilen ilâçlar nevi ve miktar cihetile kıt'aların ihtiyaçlarını tamamilen temin edememiştir.

SEROM :

Mücadele heyetlerine lüzum görülen serom ve bu husustaki edevat lâyıkile tamamlanmamıştır; mülkiye baytarlarına askerî cihetinden muavenet edilmekte bulunulduğundan cephece M. M. V. inden külliyetli serom ile enjektör de istenilmiştir.

SAFRA :

Safra telkihi için de şişe, pravaz ve ispiroya lüzum gösterilmiştir.

Vebayı bakarı üçüncü K. O. nun bulunduğu Sivrihisara da bulaşmış olduğu yukarda arz edilmiş ve burası geçit mahalli olduğundan hastalık bu ayda da devam etmekte bulunmuştur; K. O. başbaytarlığının Kânunuevvel — 337 emraz istatistikı esbabı mucibe raporunda :

“Vebayı-bakarının bu mntaka ahali sığırlarına sirayeti sebebinin Garp cephesi Polatlı hayvan deposundan tevzi edilen öküzler olduğu kaydedilmiş ve henüz hastalık müşahade edilmeden evvel hasbelvazife Karabürhanlı köyüne uğrıyan F. 61 kol öküzlerine hastalığın sirayeti buraya da tevzi edilmiş olan mezkûr öküzlerden vukubulduğu ve bu keyfiyetin tahkikatla da tebeyyün ettiği,, işaret edilmiştir.

Üçüncü K. O. mntakasında da serom bulunmadığı zaman safra telkihi yapılmıştır.

Bu ayda Üçüncü K. O. sığırlarında veba vukuatı 355 resi bulmuş ve bunlardan 231 resi murt, 16 resi itlâf ve diğerleri de kavurma yapılmıştır; 21 öküz gelecek aya devredilmiştir ki, maatteessüf bu hatalar temadi edip gitmiştir; vebayı bakarı miktarı yukarda yazılmış olan Garp cephesinin vebayı bakarı vukuatına dahildir.

RUAM :

Üçüncü K. O. da ruam vukuatı bu Kânunuevvel — 337 ayında şüpheli 7 devirle beraber 28 rese baliğ olmuş ve 13 resi ruamdan itlâf edilerek 15 resi şüpheli olarak devredilmiştir.

UYUZ :

21 Devirle beraber 66 resten ibaret olan cerep hastalığından 27 şifa, 1 furuht [Şifayaptan sonra], 38 res te devir .

Adi hastalıklardan bir ayda 1554 hayvan tedaviye alınmış, bunun 114 resi mür, 560 resi şifa, 9 öküz zebih, 2 hayvan kesri azımdan itlâf, 94 resi K. O. ve fırkalar hayvan hastanesine sevk ve gelen aya 805 res hayvan devretmiştir ki, 340 resi mütenevvi yaralar, 399 resi umumî zafiyet, 9 resi iltihabı tabakai karniyei ayın ve birkaç iltihabı kasabat ve zatürrie, suihazım, iltihabı kilye ve iltihabı mafsâl, bıclıgan gibi hastalıklardır ;

İAŞE :

İntizamsızlık devam etmiş hiçbir kıt'a tam gıda verememiş olduğundan bu keyfiyet zayıfın sebeplerine hükmolunmuştu .

İSKÂN :

Aynı tarzda gitmiş, sair kıt'alar gibi sıhhi olmıyan ahırlarda bulunan hayvanlar ve öküzler ruam ve uyuz ve vebayi bakarının savletine maruz kaldıkları gibi kendileri de intişara vasıta olmuşlardır .

TEÇHİZAT :

Semer ve kaltakların tamiri için malzemeye ihtiyaç olduğu ve tımar edevatının yarı yarıya noksan bulunduğu ve mıha da ihtiyacın arttığı keza esbabı mucibe raporunda zikredilmiş ve diplomalı baytarlara lüzum gösterilmiştir .

K. O. hayvanlarının harbî kıymetleri % 80, eşeklerle öküzlerin % 50 olup bu ayda emrinde :

Fırka 1, 41, 61, ve A. 61, Sv. A. 33, nakliye katarı, birinci katar ve mıntaka-sındaki 8 adet nokta K. vardı ; umum hayvan kuvvesi :

8945 res olup bunun 33 resi kadana, 2965 resi beygir, 1450 resi katır, 825 resi eşek, 2159 resi öküz, 316 resi manda ve 188 resi de deve idi .

Dinar menzil mıntaka MF. liği : Bu ayda Anadolu menzil Mf. liği emrinden çıkmış doğruca Garp cephesi emrine geçmiştir ; bu ayın istatistikı aynı zamanda garbî Anadolu menzil Mf. liği başbaytarlığına gönderilmiş olduğundan bunun hakkında yukarda bir nebze bahsedilmiş idi ; Dinar menzili emrinde :

Merkez nakliye katarı, hayvan deposu, hayvan hastanesi, Eğirdir, Dinar ; Denizli noktaları ile beşerî hastaneler bulunuyordu ki, kuvvesi yukarda yazılmıştır .

Dinar mıntakasında henüz vebayi bakarî yoktu .

Bir ayda tedaviye alınan 218 res hayvandan 77 resi uyuz olup ruam kaydedilmemiştir .

Çay menzil mıntaka Mf. liği emrinde bulunan 1. nakliye katarı Çayda ve 2. nakliye katarı Bolvadinde ve Akşehirde de Akşehir katarı ve Polatlıda da 3. katar bulunuyordu .

Umum hayvan kuvvesi 4761 res olup bunun 274 resi beygir, 1806 resi eşek, 1640 resi öküz, 105 resi manda ve 936 resi de devedir .

Çay menzili öküzlerinde bu ayda yalnız Bolvadinde bulunan nakliye 2. katar öküzlerinde zuhûr eden vebadan 60 resi kesilmiş, 23 resi mür ve 192 resi de itlâf edilmiştir .

Cerep : 6 — 6 resten ibarettir ki, atıye devredilmiştir.

GURM :

4 Gurm vak'ası olmuştur .

ADİ HASTALIK :

Umumî zafiyet 648, muhtelif yara 738 resi bulmuştur ; hazım ve teneffüs hastalıkları münferit olup umumî zafiyetten 273 öküz ve 21 manda ve imtilâî suihazımdan 1 beygir mürt olmuş ve 465 öküz ve 1 deve ve keza kesri azımdan 3 deve kesilmiş ve 49 merkep ile 52 öküz mazbata mukabilinde ahaliye tevzi edilerek atıye 6 resi uyuz ve 4 resi gurm ve 264 resi umumî zafiyet, 456 resi muhtelif yaralar ve bir kaçı da adi hastalık olmak üzere 787 res hayvan devretmiştir .

Hayvanlar mütemadi faaliyetlerinden adalı yorgunluk neticesi umumî zafiyete uğramışlar ve bir kısım hayvanlar da vebayı bakarının inzıvamile pek çok telefata vermişlerdir ; adi emraz sarı hastalıklara nisbetle daha az vaki olmuş ve hayvanlara bu ayda 4,5, 3,5 kilo arpn ve develere 4,5 kilodan un üçer kilodan saman verilmiştir ; bazı günler saman hiç verilememiştir .

Çay menziline hayvanları Çay ve Bolvadinde hanlara yerleştirilmiştir .

Tımar edevatı bhusus develerin tımar bıçakları pek noksandır .

Nal ve mih kısmen temin edilmiştir .

Muytabiye ve teçizat müşkülâtı devam etmiş ve verilenler de umumî maksadı temin edememiştir .

Edviye de daima ihtiyaç halinde bulunmuş sık sık talep edilmiştir .

Bolvadin ile Çay nahiyesi arasındaki çayır kısmen ahaliye ve kısmen de miriye ait olduğundan geçen yaz çay menzili akşehirde iken buralardan istifade etmiş ve bu yazın da fazlasile istifade için mezkûr çayırın şimdiden emniyet altına alınması cepheye bildirilmiştir .

Garp eephesinin Kânunuevvel — 337 ayında kuruluşunda, yukarda sıhhi ahval bahsinde birer birer işaret edilen 1, 2. ordularla üçüncü kolordu ve Dinar, Çay menzil mintaka müfettişlikleri ve Akşehirde bulunan cephe karargâhı ve Bermendide bulunan hayvan deposu ve İnevinde bulunan hayvan hastanesi ve Yeniceobada bulunan deve hastanesinin umum hayvan yekûnu cem'an 56657 resti .

1337 Senesi icmalı :

337 senesi bidayetinden nihayetine kadar Garp cephesine ait umum kıtaat hayvanlarında vuku bulan zayıat ve emraza nisbetle şifayap ve zayıat cetvelleri "12,, numara altında bu cildin sonuna ilştirilmiştir .

**

1338 senesi Kânunusani — 338 ayında Akşehirde bulunan Garp cephesi kuruluşunda :

Karargâh ve merbutlarından maada Çayda birinci O. ki emrinde : Merbutatıle Top. Tb. , bir, beşinci K. O. larla 6. 15. fırkalar bulunup umum hayvan kuvvesi cem'an 21998 restir ; O. hayvan hastanesinde 147 hayvan tedavide bulunup bunun az bir kısmı kadro hayvanıdır ; K. O. ların hayvan hastanelerinin kuvveleri umumî kuvveye dahildir, bazı fırkaların seyyar hayvan hastaneleri de vardı .

Bolvadinde bulunan ikinci O. merbutları ile beraber emrinde : Top. Tb. , nakliye deve katarı ikinci, dördüncü K. O. larla 16. 17. fırkalar bulunuyordu ki,

umum hayvan kuvvesi 14998 restir; O. hayvan hastanesinin teşkili derdest idi; ikinci ve dördüncü K. O. ların hayvan hastanelerinde kadro hayvanlarından maada 366 res hayvan tedavide imiş; ordunun Bolvadinde bulunan nal imalâthanesi yev-miye 50 giyim nal ve mih yapılmakta bulunmuş ve fırkalardan ikişer acemi nalbant celbedilerek şimdilik birer ay kursa tâbi tutulmuşlardır; ikinci ordunun fırkalarında birer revir bulunuyordu.

Sivrihisarda bulunan üçüncü K. O. merbutatile beraber emrinde:

F. 1, 41, 61 bulunup umum hayvan kuvvesi 8395 ve K. O. hayvan deposunun ise 48 hasta hayvandan maada 17 hayvan vardı.

Geyvede bulunan Kocaeli grubunun merbutatından maada F. 18 "P. A. 15, 24 ve Sv. A. 36,, bulunup mecmu kuvvesi 1721 res idi.

Çay menzili: Hayvan kuvvesi 4605 restir.

Cephe karargâhının kuvvesi 976 restir.

Azari köyünde bulunan Sv. 1. F. nın alayları 10, 11, 14, 21'den ibaret olup hayvan mecmuu 2137 restir.

Eğirdirde bulunan Dinar mıntaka Mf. liğinin merbutatile beraber hayvan kuvvesi 4249 restir.

Garp cephesinin Kânunusani — 338 ayında emrinde bulunan umum kıt'aların mecmu hayvan kuvvesi ise 58322 resi bulmuştur.

Doğrudan doğruya M. M. V. emrine geçmiş olan Garbî Anadolu menzil Mf. liğinin umum hayvan kuvvesi 2336 res olup emrinde: Konyada bulunan baytarî müesseseler, Sarayönü ve Ulukışla menzil hat kumandanlıklarile mıntakasında bulunan nokta K. lıklar bulunuyordu.

Kânunusani — 338 ayında umum cephe kıt'alarında bulaşık hastalıklar:

VEBAYİ BAKARİ:

Bu ayda veba ile mücadele iyi bir şiddetle devam ederek hastalığın tahaffüfünü mucip olmuştur: serom fazlasile yetiştirilemediğinden safraya ehemmiyet verilmiş ve fakat pravaz ve vazo gibi edevatın noksanlığından safra dahi bihakkın tatbik edilememiştir; maamafih gerek serom ve gerekse safra ekseriyetle hastalık çıkan mahallerde tatbik edildiğinden elde mevcut seromdan azamî istifade temin olunmuştur.

18 — Kânunusani — 338 tarihile M. M. V. By. İş. D. Reisliğinden Garp cephesi başbaytarlığına yazılan tahriratta:

"1 — Henüz hiçbir tarafta vebayı bakarî mevcut değil iken 11 — Teşrinisani — 337 tarih ve 3884 numaralı telgrafınızla Polatlı civarında Basriköy ahali hayvanlarında zuhûr eden vebayı bakarî menşei neresidir?

2 — Bu köydeki hastalığın cephe hayvanlarına sirayetin vukubulmaması için gerek civardaki nakliye kıt'alarının seyrüseferi ve gerekse marazın itfasına ait gerek zatiâliniz tarafından ve gerekse cephece negibi tedbirler icra edilmiş ve negibi muamele cereyan etmiştir?

3 — 18 — Teşrinisani — 337 tarih ve 780 numara ve 6 — 12 — 337 tarih ve 4910 numaralı telgrafınızla bildirdiğiniz 41. fırkaya beşinci ağır erzak kolu hayvanlarının bulunduğu Kuruca kariyesi ahali hayvanlarındaki vebayı bakarîye, gerek

Polatlıda ve gerekse Aziziye civarındaki nakliye kollarında henüz hastalık yok iken menşe neresidir ve bu hastalığın derhal itfasile sirayet etmemesi sebeplerinin istikmalî için negibi tedbirler yapılmış ve muamele cereyan etmiştir ?.

4 — Garp cephesi ağır Top. A. Tb. 1 hayvanlarında hummayi kılâînin vahim şekli zuhûr ettiği 24 — Teşrinisani — 337 tarih ve 3091 numaralı telgrafınızda bu hastalığın hummayi kılâî olmayıp vebayi bakarî olduğu 29 — 11 — 337 tarihli telgrafınızda mukayyet olduğuna nazaran hastalığın bidayette hummayi kılâî olduğu kimin tarafından teşhis edilmiştir ve bu hayvanlara vebayi bakarî nereden sirayet etmiştir ?.

5 — Yirmibeş Teşrinisani — 337 tarih ve 2000 numaralı telgrafınızla iş'ar edilen 16. F. hayvanlarının 16 — 11 — 337 tarihine kadar mürt olan 4 öküz vebayi bakarîden mi mürt olmuştur; vebadan mürt oldu ise hastalık nereden sirayet etmiştir ?.

6 — Hastalık Polatlıya nereden sirayet etmiş ve bu husustaki ilk iş'arınız olan 26 — Teşrinisani — 337 tarihinden itibaren hangi tarihte (Polatlı — Sarayönü) münakalâtı tatil edilmiştir; bu hususa ait tetkiklerinizin mufassalan iş'arını ve icap ederse bir de kroki iliştiirmenizi rica ederim ef. „

Garp cephesi başbaytarlığından 31 — Kânunusani — 338 tarihile verilen cevapta :

“1 — Bakarî hayvanlar, Ankara sevk komisyonları vasıtasile cepheye gönderilmiştir; kısmen cephe kıt'alarına ve kısmen de muavenete muhtaç ahaliye tevzi edilmek üzere köylere sevkolunmuştur.

2 — Polatlıda cephe hayvan deposuna Ankara sevk komisyonu tarafından gönderilen hayvanlar arasında vebayi bakarî marazının alâîmi görüldüğü mezkûr depo baytarı mükellef yüzbaşı tarafından bildirilmekle beraber kordon vazı ve tahaffuzî tedbirler yapılmış ve derhal civar köylere hastalığın ilânı da Polatlı mevki kumandanlığına yazılarak makamınıza da malûmat verilmiştir; tarafınızdan iki üç gün sonra gönderilen Ankara baytar Mf. vekili ile Ankara katar baytarı mükellef yüzbaşı beylerin depodaki hastalığın vebayi bakarî olmayıp fizioloji sefaletten münbais olduğu ve fakat Basriköyü ahali hayvanlarında vebayi bakarî olduğuna dair verilen raporun bir sureti makamınıza takdim kılındığı gibi mevzu kordon teşdit edilmiş ve münakalât ta kat'edilmiştir.

3 — Ankara sevk komisyonundan üçüncü kolordunun 41. fırkasına gönderilen öküzlerde vebanın görülmesi üzerine K. O. ca tedbirler yapılmıştır.

4 — Cephe obüs alayındaki hastalığın hummayi kılâî olduğu muvazzaf baytar mülâzimi evvel tarafından bildirilmişse de derhal mahalline gönderilen heyetin verdiği raporda vebayi bakarî olduğu tebeyyün etmiş ve lâzımgelen tedbirler ittihaz kılınmıştır.

5 — F. 16 daki hastalığın adi marazdan ibaret olduğu anlaşılmıştır.

6 — Vebayi bakarînin seyri hakkında İktisat Vekâletince alınan malûmat cephe kumandanlığına arzedilmekle evvelce verdiğimiz malûmatla beraber hulâsatan aşağıda arz olunur :

Garbî Anadolu menzil Mf. liği emrinde bulunan Sarayönü hattında, Ankaradan istihkâm malzemesini ve Adana K. lık karargâhını getiren kollar yollarda birçok telefât verdikten sonra Sarayönüne gelebilen öküzlerde vebayi bakarî olduğu hat

baytarı tarafından garbî menzil başbaytarlığına ihbar edilerek mahalline giden heyet tarafından hastalığın hakikaten vebayı bakarî olduğu tesbit ve makamınıza bildirilmiş isede hastalığın sefaleti fiziyojijyeden münbais bir suilkınye olması ihtimalinin zikredilmesi üzerine Garbî Anadolu menzil Mf. liği tarafından betekrar menzil baytarı heyetile birlikte Konya vilâyeti baytar Mf. i ve Cephe başbaytarının da hastalığın mahiyetini tetkik etmek üzere Sarayönüne izamları istirham olunmuş ve müştereken yapılan tahkikat ve muayenede hastalığın vebayı bakarî olduğu tebeyün etmiş olmakla tatbikî lâzımgelen fennî tedbirler yapılmış ve mücadele heyetleri teşkil edilerek hastalığın biran evvel indifa ve itfası için intişarına mâni tedabir hakkında da tanzim kılınan rapor sureti tarafınıza takdim kılınmıştır; şimalden cenuba sığır hayvanlarının sevkedilmemesine dair tertibat alınmış ve M. M. V. inden serom istenildiği bildirilmiştir.

Dinarın bir iki köyünde bulunan menzil kollarında ve Dinardaki kol hayvanlarında vebayı bakarî başlamış ve müessir tedbirler alınmıştır.

338 Kânunusani ayında vukubulan yalnız vebayî bakarî zayıat tirasesile mezkûr ay zarfında vebayı bakarî vesair emrazın zayıatını müş'ir diğer bir tirase sureti 13 numara altında ait olduğu cildin sonuna iştirilmiştir.

Şubat — 338 ayında Garp cephesi kuruluşunda bir tebeddül yoktur; bu ayda ikinci ordunun baytar münhalâtı 18, ve üçüncü kolordunun 3, ve Kocaeli gurubu başbaytar muavinliği, ve Dinar menzil hayvan hastanesile noktalar için 7 ve Çay menzili için 2 ki, cem'an 31 olarak tesbit edilmiştir; ezcümle bini mütecaviz deve ve buna yalnız sair hayvanları olan Akşehir menzil hat K. lıklarının, ihtiyat baytarlarının terhisi dolayısıle yalnız bir baytarı kalmıştır.

Bu ayda bulaşık hastalıklardan ruam ve cerep vakaları geçen ay gibidir.

VEBAYİ BAKARÎ:

Geçen aya nisbetetle sülûsan nisbetinde tenakus etmiştir; Dinar mıntakasında ahali hayvanlarında geçen ay zuhûr eden vebayı bakarî itfa edilmiş ve mevzu kordon refedilmiştir; Akşehirin şimalinde Pirikli, Ağzı açık ve civarında zuhûr etmiş olan vebanın da serom ile önü alınmıştır; safra telkihatı pek çok mıntakalarda yapılmış ve Aziziye, Bolvadin köylerinde bine yakın ve askeriden 250 rese ve Sivrihisar mıntakasinda mirî ve ahali hayvanlarından 3000 i mütecaviz sığır hayvanlarına safra telkih edilmiştir; daha bunlardan maada diğer mücadele mıntakalarında binlerce hayvanlara safra tatbik olunmuş ise de bilâhare bazı vekayî safra hakkında şüpheleri celp etmiştir ki, ileride bu bahse ayrıca avdet edeceğiz.

Birinci ordu mıntakasinda da mücadele heyetleri teşkil olunmuş bu esnada yalnız 54 litre serom gönderilmiştir ki, seromun azlığından Dinar mıntakasinda ahali ve askerî sığırlardan daha 552 resine safra telkih edilmiştir.

TEÇİZAT, NAL VE MIH:

Bu ihtiyaç devam etmiş mih fıkdanından fazla şikâyet vaki olmuştur.

İkinci ordu yevmiye 70 giyim nal ve mih yapmağa başlamış ve cephenin her fırkasında az çok nal ve mih yapılmıştır.

MÜESSESELER:

Garp cephesinin hayvan hastanesi bulunduğu İnevinde, deve hastanesi Yeniceobada idi; Birinci ordunun hayvan hastanesi İlğında, ikinci ordunun hayvan hastanesi İlğın civarında Sivri köyünde, üçüncü kolordunun Sivrihisarın şimalinde

Zey köyünde, dördüncü kolordunun İshaklı şimalinde Karapınarda, beşinci kolordunun Dinar civarında Apa istasyonunda ve birinci ordu ecza deposu ilğinde vazifelerini ifa etmekte bulunuyorlardı.

İAŞE:

Muntazam gitmiştir, bazan arpanın pek azlığı hasebile develerin bir kısmına buğday unu verilmiştir ki, suihazma mâni olmak üzere tuz da karıştırılmıştır, bazan da saman tedarikinden müşkülât çekilmiş hayvan başına 1,5 : 2 kiloya kadar inmiştir.

MESKENLER:

Sabıkı gibidir, temizliğe, dezenfekteye daima itina olunmuş ve vebayi bakarîden dolayı birçok köylerin ahırları temizlenmiş ve gübreleri yaktırımıştır, fazla olarak kireçle badana da yaptırılmıştır ki, bu keyfiyet ikinci O. mntakasında kireç yakıldığı için daha fazla vaki olmuştur.

SIHHÎ TEDBİRLER:

Mevsim sebebile uyuza karşı şiddetli tedbirler alınmış, cepheden bazı kıt'alara katran, zeyt, gaz gönderilmiştir, cephe emrinde develerin adedi tezayüt etmekte olduğundan sevk ve idareleri hakkında müessir tamimler yapılmıştır; istiklâl harbinde develerin nakliyat hususunda fevkalâde hizmetleri geçmiş ve ikinci O. mntakasında develerin faaliyeti ve bakımları takdire şayan görülmüştür.

Umum hayvanların cer kuvvetleri $\frac{0}{100}$ 80 derecesinde bulunmuştur.

Bu ayda hayvan kuvvesi cem'an 58180 res olup bunun 7060 resi öküz, 739 resi manda ve 4691 resi devedir.

ZAYİAT:

Bu ayda 265 hayvan mürt, 197 hayvan itlâf [Bunun 14 resi kemik kırılması, 69 resi ruam, 114 resi de vebai bakarîdir], 512 kesilmiş [Bunun da 327 resi umumî zafiyetten, 144 resi vebadandır], 30 satılmış, 340 hastaneye sevkolunmuş ve tedaviye alınan 4955 res hayvandan 3611 resi şifayap olmuş ve Mart — 338 ayna 4207 res hayvan tedaviye devredilmiştir ki, bunun 1 resi pasterellos, 531 resi cerop, 12 resi ruamdan şüpheli ve 12 resi de gurmudur.

Şubat — 338 ayı zarfında adi ve bulaşık hastalıkların seyrini gösterir tirase 14 numara ile ait bulunduğu cildin sonuna takılmıştır.

Garbî Anadolu menzil Mf. liği : Şubat — 338 ayında kuruluşunda:

Antalya deve kolları da vardı; bu müfettişliğin umum hayvan kuvvesi 2662 res olup bunun 1232 si eşek, 251 resi öküz, 47 si manda, 867 si de devedir, sairleri beygir, yalnız 2 resi katırdır.

VEBAYİ BAKARİ:

Bu ayda bu menzil hayvanlarında veba devam etmiş ve geçen aydan bir kısmı devre bırakılmıştır ki, bu keyfiyet mütemadiyen tenkit edilmiştir; devirle beraber yeni yakalananlardan 8 resi kesilmiş ve gene 27 resi şifa gösterilmiştir, bugibi yanlış hareketlerin devamı vebanın da devamını intaç etmiştir.

RUAM: 6 Hayvan şüpheye bırakılmış.

UYUZ: 4 Şifa, 20 atiye devir.

Bir ayda menzil hayvanatından 13 mürt, kesri azımdan bir itlâf, 10 zebih, 94 şifa olup gelen aya 112 hayvan devretmiştir.

Mart — 338 ayında Garp cephesi kuruluşunda esaslı bir tebeddül yoktur, yalnız üçüncü K. O. ikinci O. emrine girmiştir.

SIHHÎ AHVAL:

Mart — 338 ayında 8890 hayvan tedaviye alınmış 4217 hayvan şifayap ve 618 hayvan da zayi olmuştur ki, geçen aya nisbetle vukuat azalmıştır, mecmu duhule nisbetle zaiyat $\frac{1}{100}$ 6,8 dir.

Umumî kuvve 62776 olduğuna göre tedaviye alınan hayvanlar $\frac{1}{100}$ 14 ve zaiyat ise $\frac{1}{100}$ 1 nisbetindedir.

VEBAYÎ BAKARÎ:

Bu ayda veba zaiyatı 157 öküz ve mandadır, bu sığır hayvanlarının mevcuduna göre $\frac{1}{100}$ 2 nisbetindedir, geçen ay $\frac{1}{100}$ 7 idi.

Umum hayvanatın sıhhi ahvali memnuniyeti muciptir; Sv. ve Top. hayvanlarının harbe iştirak kudretleri $\frac{1}{100}$ 95 ve umumî bir surette orduların hayvanlarının ise $\frac{1}{100}$ 85 tir.

VEBAYÎ BAKARÎ: Garp cephesi muhitinde devam eden vebayî bakarî azalmağa başlamış ve Bolvadin, Aziziye, Akşehir ve Dinar mıntakalarında muvzu kordonların uçoğ refolunmuş hat güzergâhlarındaki köy ahırları temizlettirilmiş ve Akşehir menzil hat güzergâhı etrafında bulunan ahali hayvanlarına serom tatbik edilmiştir.

Bolvadin hayâlisinde yalnız kuru dere ve Filelide kordon kalmış ve fakat hastalık durmuştur, buraya da serom gönderilmiş ve zerkıyat yapılmıştır.

(Eğirdir — Akşehir) menzil hat güzergâhında ve yakın mahallerde bulunan Men, Kuyucak, Altıkuyu kâriyelerinde yeniden çıkan hastalığa karşı serom gönderilmiş ve Yalvaçta bulunan birinci K. O. nun hayvan hastanesi ve Eğirdirde bulunan menzil baytarları vasıtasile mezkûr köy hayvanlarına serom tatbik olunmuş vesair ciddî ve sıhhi tedbirler ittihaz olunarak hastalığın pek intişarına meydan verilmemiştir, bu tarikle de sığır hayvanlarının sevkıyatı menedilmiştir.

Vebayî bakarî Sivrihisar civarında şiddetlenerek gerek K. O. baytarî heyetinin kifayetsizliği ve gerekse bir mecburiyet altında yapılan muhaceret dolayısıyla hastalığın tevessü ve intikaline karşı cephece verilen emir üzerine tetkik ve tahkiklere başlanmıştır.

Konya menziline mıntakası olan Kadınhan, Çavuşçu mıntakalarında ve nefsi Konya civarında mevcut vebaya karşı elde fazla baytar olmadığından nokta baytarlarını mahallerinden ayırarak göndermek mecburiyetinde kalmıştır. Konyadan da hayvan sevkı menedilmiştir.

Garp cephesi kumandanlığından 18 — 3 — 338 tarihile yapılan bir tamimde:

Memleketimizde indifaa yüz tutan vebayî bakarînin ilkbaharda yeniden sirayetini mâni olmak üzere atideki takayyütlerin şimdiden ifası işaret edilmiş ve 5 madde tebliğ olunmuştur:

- 1 — Hastalık mevcut olan köylerden bakarî ve ganemî hayvanların ihracının kat'iyen men'i .
- 2 — Vebaya tutularak şifayap olan hayvanlar 2 — 3 hafta kadar marazın cürumesini hâmil olduğundan salımlara sirayet tehlikesi olacağı cihetle vukuatı mündefi olan köylerden dahi şu sırada sığır hayvanları ihraç edilmeyecektir .
- 3 — Marazın savlet muhiti dahilindeki herhangi bir karyeden, hastalık olsun olmasın salim mıntakalara nakliyat yapılmıyacaktır .
- 4 — İntişarın en birinci sebeplerinden olan askerî eşya nakli vesair sevkıyat için münten mevkilerden hayvan çıkarılmıyacaktır .
- 5 — Bu hususta baytarî memurların nasihatlerinin tamamen icra ve teshili ve mü-racaatlerinde azamî muavenette bulunulması lâzımdır .

*
*
*

M. M. V. inden 27 — 3 — 338 tarihile Garp cephesi kumandanlığının 1815 numara ve 25 — 3 — 338 tarihli şifresine verilen cevapta :

“Cephede bir serom müessesesinin tesisi veya buradaki müesseselerden birisinin cephe mıntakasına naklinin bilâhare vahim akıbetleri tevlit edecek mahzurlardan dolayı tercihe şayan görülemediği hakkında umuru baytariye dairesinin mütaleası bağılı olarak takdim kılınmıştır :

Cephede bir serom müessesesinin tesisi veya buradaki müesseselerden birisinin cepheye nakli aşağıya yazılan fennî mahzurlardan dolayı muvafık görülememiştir :

- 1 — Hayvanlar ve fennî malzemesi itibarile her zaman seyyar bir hale gelmesi mümkün olmıyan müessesenin bulunduğu mahallin birçok fennî şeraiti haiz olması lâzımdır ki, cephe mıntakası bu şartlardan mahrumdur .
- 2 — Bundan sarfınazar bir serom müessesesinin vebayî bakarî ocağı demek olmasına nazaran bulunduğu mahal daima vebayî bakarî ile müntendir ; her zaman maraz amilinin membaıdır ; faaliyet halinde bulunan binlerce hayvanlar arasında müessesenin tesisi marazın daima intişar ve devamına yegâne sebep teşkil eder .
- 3 — Müessesenin buradan nakli veya yeniden tesisi iki aylık bir zamana muhtaç olduğundan cepheye nakledilecek müessese iki ay ataletle mahkûm olacaktır .
- 4 — Hassas dana tedariki ve virüs için muvasala yolları ve buna mümasil fennî sair hususat müessesenin nakledileceği mahalde mütehassıs bir fennî heyet tarafından tetkikat icrası lâzımdır ki, bu da uzun zamana mütevakkıftır ; mes'elenin müstaceliyet ve ehemmiyeti buna mânidir .
- 5 — Burada tesis edilen iki serom darülistihzarı fevkalâde faaliyete rağmen ancak Nisandan itibaren matlup veçhile serom istihsal edebilecek vasıtaları istihzar edebilmiştir ; müesseselerin Kânunuevvel ortasından sonra tesisi ciheti dikkate alınacak olursa az bir müddet zarfında buradan cepheye gönderilecek müessesenin faaliyete gelemeyeceği tezahür eder .
- 6 — Ankaradaki her iki müessesenin ancak Nisandan itibaren mahiye 300 litre serom istihsal ederek cepheye sevkolunacağı maruzdur .

Umuru Bâytariye
Reisi Miralay
Nafiz

*
**

RUAM :

Mart — 338 ayında ruam vukuatı dikkati celbetmiş ve tathirata devam için kıt'alara tamimler yapılmıştır; çayır mevsimi yaklaşmakta olduğundan açık ordu-gâhta ruam vukuatının azalacağı tabii bulunmuş ve bu ayda cephenin umum hayvanlarında ruamdan 2 mürt ve 63 itlâf vardır.

UYUZ :

Uyuz hastalığından bir ayda 604 res duhul etmiştir.

İAŞE :

Bu ayda hayvanlara 3 kilodan arpa, 1,5 buğday ve tam olarak saman verilmiştir, fakat menzillerde bu miktar nısıf nisbetine kadar inmiştir, çavdarla mahlûtan arpa ve saman bulunmayınca 2 şer kilodan kepek verilmiştir.

Develerin gıdalarına ziyade ihtimam olunmuş, hamurlarının muntazam verilmesi ve istirahatate terkleriyle yevmî birkaç saat otlatılmaları mükerreren tamim ve temin olunmuş ve bu veçhile develerin iaşeleri matluba mnvafık devam ettiği cihetle en ziyade istifadesi kabil bir nakliye vasıtası olmuştur.

Teçhizat, iskân vesaire hakkında mühim bir değişiklik yoktur.

Bu ayda cephe, O. ve K. O. lar müesseselerin bulundukları mahalleri gösterir kroki ve vebayî bakarı trasesi [15 numara altında cildin sonuna takılmıştır].

Garbî Anadolu menzil Mf. Mart — 338 ayında deve kolları menzil emrinden çıkmıştır; umum hayvan kuvvesi 1909 eşek, 472 beygir, 18 katır, 451 öküz, 77 manda ve 258 res deve olmak üzere 3185 hayvandır ki, develer hayvan deposunda bulunmakta idi.

VEBAYİ BAKARİ :

Bu ayda veba kaydolmamıştır.

UYUZ :

31 Res hayvandan 23 resi şifayap olmuştur.

RUAM :

9 Hayvan şüphelidir.

Emrazı dahiliden mürt 2, zafiyetten 4 öküz zebih ve gelecek aya 25 hayvan devredilmiştir.

Nisan — 338 ayında Garp cephesi emrinde birinci ikinci ordularla beşinci K. O. , Kocaeli grubu, Akşehir menzil hattı ile birinci O. ve ikinci O. emirlerinde bulunan Eğirdir ve Çay menzil mıntaka müfettişlikleri bulunup umum hayvan kuvvesi 65 296 restir.

Bu ayda 7 454 hayvan tedaviye alınmış ve 343 zayıat olmuştur ki, geçen aya nisbeten azdır, mecmu duhule nisbetle zayıat % 4,6 dır, geçen ayda % 6,8 idi.

ECZA VE ALÂT :

Mehmaemken temin edilmiştir; yalnız mevzuat cihetinden zahmet çekilmiş ve Konya menzili medharından ecza ile beraber kap gibi edevat verilememiştir; kıt'alar ise bu hususta daha âciz bir mevkide olduğundan badema mezkûr baytarî ecza deposunun kıt'alar için de kaplar tedarikinin temini cephenin aylık raporunda işaret edilmiştir.

Birinci ve ikinci O. medharlarında lüzumlu edviye kalmamış olduğundan ikinci O. üç aylık muvazenesile birlikte umumî ecza deposuna müracaatine müsaade edilmiştir; diğer bazı kıt'alarda alâtsiz baytarlar bulunmakta olduğu anlaşılmakla ayrıca birer de cep ustuncu istenilmiştir.

BAYTARLAR VE MÜESSESELER :

Nisan içinde ihtiyat baytarları talimgâha sevkoldunduktan sonra cephe emrinde : 5 Baytar miralay, 22 kaymakam, 33 binbaşı, 4 kıdemli yüzbaşı, 23 muvazzaf yüzbaşı, 28 mükellef yüzbaşı, 39 muvazzaf mülâzimievvel, 20 muavin mülâzimi evvel, 9 muvazzaf mülâzimisani ki, bunların 6 sı henüz diploma almamışlar talebe iken ordada terfi etmişlerdir, 1 mükellef mülâzimisani, 8 muavin mülâzimisani ve 2 de zabıt vekili olmak üzere cem'an 194 baytarla beraber 2 de eczacı vardı; cephenin baytara ihtiyacı aşikâr olduğundan bizzarur İstanbuldan gelecek baytarlara intizar edilmiştir.

İkinci O. emrinde bulunan hayvan hastanesi mukaddema cephe emrinde olan Kılıçlar hayvan hastanesidir ki, Şubat ayında İkinci O. emrine verilmiştir.

Cephe emrindeki deve hastanesi 23 -- Nisan -- 338 ayında lâğvedilmiştir.

Birinci O. da nalbant yetiştirmek üzere bir nalbandî kurs açmıştır; aynı şekilde bir kurs ta Akşehir menzil hattında açılmıştır.

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Yalvaç mıntakasında birinci O. ca bir mücadele heyeti teşkil olunmuştur; hertarafta vebayı bakarînin itfası için mesai sarfolunmuştur.

Konya mıntakasında da hastalık bulunmasından dolayı öküz sevkıyatı menedilmişse de öküzlerin iâşe için kesilmiş oldukları halde sevklerine mecburiyet hâsıl olmuş ve vagonlarla cephe istasyonlarına sevkolunmuştur, bu kesilmiş ve başları alınmış sığırlar arasında pek zayıfları bulunduğu ordularca kısmen imha edilmiş ve ikinci O. kumandanlığından cephe kumandanlığına bu hususta şikâyeti mu-tazammın maruzatta bulunulmuştur.

Bu ayda tedaviye alınan 7 454 hayvandan 4 097 şifa, 139 itlâf ve zebih [52 si ruamdan itlâf ve 42 si de vebadan kesilmiştir], 169 mürdün 5 resi vebayı baka-rîdir.

Garbî Anadolu menzil Mf. Konya civarında zuhûr eden vebayı bakarînin itfası için mevcut mücadele heyeti faaliyetine devam etmiş ve Kadınhanı, Lâdikte zuhûr eden vebayı bakarîye karşı Mülâzimievvel Üveys Ef. tarafından tedbir alınmış serom ve safra telkîhatı yapılmıştır.

Bilâhare menzil mıntaka Mf. liğine tahvil olunan Garbî Anadolu menzil Mf. liği M. M. V. sevkıyat ve nakliyat emrine geçmiş olduğundan İstiklâl harbindeki mesa-isi hulâsaten ileride ayrıca zikredilecektir.

Konyada emrazı sariyenin teşhis ve tefriki için Konya hayvan hastanesine misafir olarak bir baytarî bakteriyolojihane tesis edilmiştir.

Mayıs -- 338 ayında garp cephesi kuruluşunda :

Karargâh ve merbutları, Bermendi cephe hayvan deposu, birinci ve ikinci or-dularla beşinci K. O. ve Kocaeli grubu, mürettep Sv. F. ve Akşehir menzil hattı bulunuyordu; umum hayvan kuvvesi 68 906 restir.

SIHHÎ AHVAL :

Bir fevkalâdelik yoktur ; bu ayda 8394 hayvan tedaviye alınmış 4202 resi şifayap ve 361 resi de zayi olmuştur ; hastalananların yarısı teşfiye edilmiş ve umum kuvveye nisbeten hayvanların % 13 resi tedaviye alınmış ve % 0,5 nisbetinde zayıat olmuştur ; duhule nisbeten vuku bulan zayıat % 4, 2dir .

Hayvanatların harbî kıymetleri mükemmel olup sıhat itibarile % 90 : 95 harekâta iştirak kabiliyetinde ve öküler ise hastalık dolayısıyla ekseriyetle muattal bir halde bulunmuşlardır .

İAŞE :

Çayır mevsimi olduğundan hayvanlar umumiyetle taze otlardan istifade etmişler ve bu hayvanlara birer kilodan ve bazan nısıf olarak yem verilmiş ve tuz da ilâve olunmuştur ; çayıra çıkarılamıyan hayvanlara tam istihkak verilmiştir .

Elde mevcut çayırlar biçtirilmek üzere münasip mahallere nöbetçiler ikame olunmuş ve kış için mühim miktarda ot iddiharına başlanmıştır .

Tüylerini döken develer zeytli katranla ikişer defa yağlanmışlardır .

ADİ HASTALIKLAR :

Vukuat azalmıştır, yaralar çayırın tesirile süratle teneddübe başlamıştır ; gıdaı tebeddülâtla suihazımlar olmuş ve arasına teneffüsü hastalıklar da tahassül etmiştir ; bronşit fazlacadır, zatürrieden telefat artmıştır ki, bu keyfiyet cephe mintakasinda sık sık vuku bulan havaî değişikliğe atfolunmuştur .

Kesri azımdan oldukça telefat olmuştur, bu da çayırlarda zapturaptın iyice temin edilememesinden ileri gelmiştir, bu hususta muhtabiye noksanının teminine tekrar teşebbüs olunmuştur .

BULAŞIK HASTALIKLAR :

Ruamdan 73 hayvan tecrit altına alınmış 7 resi adi nezle olduğundan şifayap ve 44 resi de ruamdan itlâf edilmiştir, gelen aya 22 şüpheli kalmıştır .

CEREP :

Uyuz hastalığından 612 hayvan tedaviye alınmış 323 resi şifa 53 resi hastaneye ve 236 resi de devre bırakılmıştır .

PIROPLÂZMOS :

15 hayvan duhul etmiş 3 ü şifa 4 ü mürt ve 8 resi de kesilmiştir .

Daülkelp : 1 eşek itlâf edilmiştir .

GURM :

47 hayvan tedaviye alınmış 27 resi şifa ve 20 resi devre kalmıştır .

VEBAYİ BAKARÎ :

16 duhul 5 mürt ve 11 res te kesilmiştir .

Bu ayda vebayi bakarî bazan gizli kalmış ve bazan da şiddetlenerek devamla başlamıştır ; birkaç mevkideki kordonlar kaldırılmıştır, son defa (Eğirdir — Akşehir) menzil hattından hastalık mündefi olması hasebile burada da kordon kaldırılmıştır .

Hastalığı gizleyen köyler daima birer mihrak teşkil etmekte olduğundan bu yüzden başka bir takım köylüler de mutazarrır olmakta ve henüz hastalık olduğu anlaşılmayan bugibi köylere uğrayan nakliye kolları öküzleri de hastalığa maruz kalmakta ve umumî nakliyata sekte vermektedirler .

Bu sıralarda öküzlerle yapılan nakliyata hatime vermek münasip gibi görünmüşse de kat'î bir karar verilmemiştir ; Konyadan kapalı vagonlarla gönderilen ve

haklarında karantina vesair fennî bir takım hususata riâyet edilen sığır hayvanlarında da gene vebayı bakarıye tesadûf olunmuş ve bu veçhile hastalık cephenin bazı aksamına ve tekrar Bolvadine ithal olunmuştur.

Veba çıkan her mıntakada askerî baytarlarından müteşekkil mücadele heyetleri teşkil olunmuşsa da ahali sığırlarına yetiştirilemeyen serom yüzünden uzun fasılalarla zuhûr etmekte olan hastalık mirî sığır hayvanlarındaki maafiyetin hitamından sonra da sirayet tehlikesi devam etmekte ve anî, kat'î tedbirler alınamamaktadır.

Haziran — 338 ayında: Garp cephesi kuruluşunda, mükim bir tebeddül yoktur, umum hayvan kuvvesi 71772 restir; cephe başbaytarı Mra. Ömer Hulûsi Beyin tekaüt olması üzerine Garp cephesi başbaytarlığına Garbî Anadolu başbaytarlığında bulunan Mra. Ahmet Vefik Bey tayin edilmiştir ki, halen M. M. V. By. İş. D. reisliğinde bulunup livadırlar.

SIHHÎ AHVAL:

10 067 hayvan tedaviye alınmış 5990 resi şifa 139 resi zayıttır, umumî kuvveye nazaran % 14 tedaviye alınmış ve binde 46 nisbetinde zayıt olmuştur.

Mecmu duhule göre % 60 şifa ve % 43 zayıttır.

Hayvanlar vasatî olarak % 95 harekâta iştirak kuvvetini haiz bulunmuşlardır.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Ruam hastalığından 95 tecride alınmış 3 resi adi nezle olduğundan şifa 1 resi mür, 1 resi hastaneye sevk ve 48 resi ruamdan itlâf edilerek 42 resi de atiye devrolunmuştur.

UYUZ:

431 hayvan tedaviye alınmış 336 sı şifa, 10 resi hastaneye, 85 resi de devre kalmıştır.

EV'İYEİ LENFAVİYE İLTİHABI:

28 hayvandan 9 resi şifa, 1 resi itlâf 1 resi fûruht, 1 hastaneye ve 16 resi de devretmiştir.

GURM:

29 hayvan tedaviye alınmış 18 şifa 9 hastaneye ve 2 resi de devretmiştir.

VEBAYİ BAKARÎ:

105 hayvan vizitaya dahil olmuş ve 23 resi şifayap gösterilmiştir ki, talimata muhalif olan bu hal tekerrür etmiştir; 12 mür 46 itlâf 13 zebih ve 11 öküz de gene hata olarak atiye devredilmiştir ki, bunların derhal zebih veya itlâfları iktıza ederdi.

Muytabiye ve nal ve mih noksanlarının telâfisine gayret edilmiştir.

İSKÂN:

Mevsim icabı hayvanların çoğu açıkta ve çayırda bulunmuştur.

İAŞE:

Arpa buğdayla mahlûten verilmiştir, maamafih çayırlardan da istifade devam etmiştir.

VEBAYİ BAKARÎ:

İkinci O. ya merbut Üçüncü K. O. mıntakasında mirî ve ahali sığırlarında devam etmiştir; serom ve inzıbatın mefkudiyetinden lâyıkile tedbirler alınamamıştır.

Üçüncü K. O. mıntakasında devam eden vebayi bakarînin esbap ve mahiyeti hakkında tetkiklerde bulunmak üzere M. M. V. By. İş. D. reisliğinin vermiş olduğu emir üzerine İkinci O. başbaytarının 2 — 6 — 338 tarihile makamlara takdim etmiş olduğu teftiş raporunda :

1 — Üçüncü K. O. mıntakasındaki vebayi bakarînin devamı sıhhi zabitanın tamamen tatbik edilememesinden ve musaplarla, musaplardan henüz şifayap olanların salim sürülerle birlikte bulunmasından münbaistir, Abidin çiftliği, Fettah oğlu gibi kariyelerde değirmenlerden istifade etmek üzere kollar ve ahali hayvanları kordonun zayıf noktalarından mülevves noktaya daima dahil olmakta ve bu veçhile hastalığın intişarına sebebiyet vermektedirler, inzibatın mefkudiyetinden vebayi bakarîli mahallerde mubayaa suretile de hastalık tüvessü etmektedir, Pozan, Çukurhisar, Yeşildon ve civarı, Yaralı, Alikel, Ağaçeköy, Buzluca, Fettah oğlu, Sığırçık, Abidin çiftliği, Hacıhamzalıda yapılan tedbirin pek sathî olduğu ve bazı köylerde hiçbir şey yapılamadığı anlaşılmış ve müşahede edilmiştir ; Akören, Gönik, Küme, Sığırçık, Kurudere de seyreden hastalığın pek hafif olduğu ve icap edenlere inzibat ve tathiratın teşdidi ve baytarlara kâfi miktarda efrat terfiki tekit edildiği işaret olunmuştur .

2 — Safranın bazan vâkî ve bazan da mühlik olarak tesiri mücadele baytarlarının güzel bir surette seçilmesine ehemmiyet verdirmektedir ; Pozan ve Çukurhisar sığırlarında safra aksi tesir yapmış ve Hacıhamzalarda safra telkihinden 12 gün sonra veba vukuatının zuhûru re'yûlâyın müşahede edilmiştir .

3 — Üçüncü K. O. mıntakasında hususî mücadele baytarları yoktur, her kıt'a baytarı ekseriya yalnız ve bazan civarındaki baytarlarla beraber çalışmaktadır ; mıntakanın genişliği ve baytarların emri altında efrat bulunmaması yapılan tedbirleri daima akim bırakmaktadır, bu taraflarda Eskişehir baytar müfettişi Necati Bey kat'î bir icraat yapamıyarak teftişine devam etmektedir ; mumailayhin 61, A. baytarı ile beraber Yeşildondan [Burada vebayi bakarî teftişatım esnasında tesadüfen teşhis edilmiştir] başlamak ve diğer köylere de teşmil edilmek üzere elde mevcut seromdan zerkiyata devam edilmesi emredilmiştir, netice peyderpey arzedilecektir, şimdiye kadar yapılan bütün sıhhi tedbirler etrafa dikilen birkaç bayrakla muhtarlaraya verilen nasihatlerden ibaret kalmıştır, vebayi bakarîli her köye bir jandarma ile beş nefer ikamesi zarurîdir ve buna da teşebbüs edilmiştir .

4 — Mücadele namına gönderilecek baytar Kaymakam Mehmet Ali Beyin bu defa doğruca emrime verilmesini bilhassa rica ederim, çünkü hastalığın evvelemirde kökleşmiş yerlerden mahvü ifnasına başlanması ve seromun gelişi güzel sarfedilmiyerek bir köy sığırlarına birden zerkedilmesi ve safra hakkında ihtiyatlı ve icabında mirimumailayhe her hususta lâzımgelen muavenette bulunulması zarureti vardır ; hastalığın başka suretlerle izale edilemeyeceği bedihidir ; mumailayhe bu yolda talimat verilerek iş'arını rica ederim ef .

*
*
*

İkinci O. kumandanlığından Ş. 6 ve 3 — 6 — 338 tarihile garp cephesi kumandanlığına yazılan bir tahriratta ;

Üçüncü K. O. mıntakasının muhtelif nıkatında zaman zaman gizlenip çıkan vebayı bakarî marazı müstevlisinin kâmilen mahıv ve izalesi için en mühim tedbirden birincisi sıhhi zabıta ahkâmının tamamile tatbıkı ; ikincisi külliyetli miktarda serom istihsalidir ; askerî hareketler ve her günkü ihtiyaçlar dolayısıle birinci şıkkın tamamile tatbik edilemediği maalesef anlaşılmaktadır, vebayı bakarîli her kariyeyi dairen madar kordon altına alarak sıkı bir inzibat tesisine imkân müsait olmadığı gibi yekdiğerine yalnız bir araba yolu ile bağlı köylerden ve Sakarya, Porsuk köprülerinden geçmeğe mecbur olan nakliye kol öküzlerinin daimî surette kordon altında kalmalarına da nakliye vasıtaları itibarile imkân yoktur, ordu dahilinde ya yalnız öküz olarak nakliye vasıtaları istihdam edilmemesi veya seromun her 15 günde bir tekrar zerkedilmek üzere ordunun umum hayvanatı bakarîyesine kâfi miktarda yetiştirilmesi zarureti derkârdır ; esasen ahali hayvanlarından bir kısmı binefsihi şıfayap olmakta ve mütevaliyen portör keyfiyetini temadi ettirmektedirler, bunun için mukaddema Ankarada baytarî etibba kongrasınca kabul edilmiş olan seromun muhtelit usul üzere tatbıkına müsaade verilmesi daha ziyade muhassehatı mucip görülmektedir ; maamafih mülevves köylerin tathirâtı ve vebai bakarînin itfası neye mütevakıf ise derhal icrası ve inzibatın teşdidi için icap edenlere lâzımgelen tebligat ifa edilmiş olduğu maruzdur .

* * *

8 — Haziran — 338 tarihinde hayvan sağlık zabıtası komisyon reisi Umuru İktisadiye Vekili Riyasetinde teşekkül eden ve Umuru Baytariye Umum Müdürü M. M. V. Baytarlık İşleri Dairesi Reisi, İktisat Vekâleti serom müessesesi Md. ü, M. M. V. fen Ş. Md. ü, İktisat V. baytarî fennî muharrerat mümeyyizinden ibaret komisyon tarafından :

Vebayı bakarînin izalesine memur mücadele heyetleri teşkil olunmuş ve altı mıntakaya ayrılarak bir de 21 maddeden ibaret bir talimatname tanzim edilmiştir ki, telhisen aşağıya yazılmıştır :

- 1 . Mıntaka Eskişehir, Sivrihisar, Ankara ve buralara ait bazı mahaller ve Afyonun Aziziye ve Bolvadin ve Mihaliç kazaları ki, baytar Kaymakamı Mehmet Ali Beyin riyasetinde beş baytardan ibarettir .
- 2 . Mıntaka Afyon livasının bazı kazaları ve İsparta ve Burdur sancağı ki, Denizli baytar Mf. i Ali Rıza Bey riyasetinde sekiz baytardan .
- 3 . Konya vilâyetine tâbi Akşehir, Ilgın ve bu kazaların şarkındaki kariyeler ki, menzil başbaytarı Ferit Beyin riyasetinde altı baytardan .
- 4 . Mihaliççik kazasının şimendifer şimali ve Bolu livası ve Ankaraya merbut Nallıhan, Beypazar kazaları ki Bolu baytar Mf. Haydar Beyin riyasetinde altı baytardan .
- 5 . Ankara livasına merbut Yabanabat, Çubuk, Ayaş, Zir, Balâ, Haymana, Kalecik, Keskin, kazaları ki, baytar Mf. i Mehmet Ali Beyin riyasetinde altı baytardan .
- 6 . Amasya ve Samsun livaları ki, Samsun baytar MF. i Asım beyin riyasetinde üç baytardan ibarettir .

21 Maddeden ibaret talimat ta mücadele reislerinin doğruca komisyon reisile muhabereye mezuun bulunduğu ve seferî masraflarının mal sandıklarından tesviyesi

ve hastalığın itfası için esasen malûm olan bütün fennî tedbirlerin tatbik ve her on beş günde mufassal malûmat verilmesi ve derece faaliyetleri hakkında bulundukları mıntaka mülkî ve askerî reislerinin alâkadar olmaları ve buna mümasil sıhî zabıta ahkâmına tamamilen riayet edilmesi ve mücadele reislerinin komisyon riyasetine karşı mes'ul oldukları ve azaların da heyet reislerine karşı daima mes'ul oldukları ve saireyi ihtiva etmektedir ki, M. M. V. ince de tamim olunmuş ve Garp cephesi kumandanlığına da takdim kılınmıştır.

*
*
*

Temmuz — 338, ayında :

Garp cephesi kuruluşunda cephe merbutları, hayvan hastane ve deposu, birinci ve ikinci ordularla beşinci K. O., Kocaeli grupu mürettep SV. F. sı, Akşehir menzil hattı ki, umum hayvan kuvvesi: 71444 restir.

SIHHÎ AHVAL:

Mühim bir tebeddül yoktur; umumiyetle iyidir, çayırda bu ayda da biraz istifade etmişlerdir, hertarapta biçilen otlar milyonlara baliğ olmuştur; muhtabiye ve teçhizatın istimaline kabil bir hale gelmesine çalışılmıştır.

NAL VE MIH:

Konya ve kıt'aların tesis etmiş oldukları imalâthanelerden tedarik edilmiştir ve çokca bir kısım da mubayaa olunmuştur ki, bunlar hayvanların ayaklarına mutabık gelmediğinden kıt'alar imalâthanelerinde tadil edilmiştir; ikinci O. imalâthanesi yevmî hasılatını 100 giyim ual ve 2500 mîha çıkarmış ve öküz, eşek nalları da yapmıştır; nalbant kursu da iki ay olmuştur.

VEBAYÎ BAKARÎ:

Birinci O. mıntakasında vebayî bakarî ancak bir iki köye munhasır kalmış ve O. hayvanlarından yalnız 64 öküz arasında görülen vebaya karşı şiddetli tedbir alınmış ve hastalık itfa edilmiştir.

İkinci O. mıntakasında askerî hayvanlarında hastalık söndürülmüş ve ahalinin pek ehemmiyet vermedikleri hastalık sebeble kol öküzlerinin daima muattal kalmasına ve sağlam köy sığırlarının da bulaşmalarına vasıta olmuşlardır.

Konyadan vagonlarla gönderilmekte olan iâşe öküzlerinde vebanın teşhisi üzerine ikinci O. nun Çay istasyonunda Paşadağı eteğinde toplattırılan birkaç yüz iâşe sığırlarında tedbir alınmış az bir kısmı vebadan imha edilerek cümlesi kavurma yapılmıştır; ikinci ordunun teklifi üzerine badema Konyadan gelecek bugibi canlı sığırların lîgında Sivriköyünde bulunan ikinci O. nun hayvan hastanesine misafir edilerek oradaki çayırarda ve inzibat altında 10 gün ihtiyat karantinasını geçirdikten sonra kıt'alara tevzii cephece tasvip edilmiştir; fakat ilk günlerde orada da vebayî bakarî zuhûr ederek ciddî tedbirler alınmış, sığırlar kafiilelere ayrılmış ve emin bir inzibat altında, kordon dahilinde kavurma imaline başlanmış ve kazan, gaz tenekesi vesair vasıtalar tedariki pek müşkül olmuş, mahallî kaymakamlığa müracaat edilerek ahaliden de fazla kazan vesair kapların tedarikine teşebbüs olunmuşsa da pek az birşey elde edilebilmiştir; mamafih O. nun gönderdiği büyük kazanlarla gaz tenekelerile, icabı kadar yağ ile kavurma imali yoluna konmuş ve sığır mevcudu binlere baliğ olduğundan Konyadan sığır sevkı menedilmiştir ve

kavurma mes'alesi aylarca sürmüş kısmen telef olmuş ve kısmen de serom zerkedilmiştir, buraya berayı muavenet 3 baytar daha gönderilmiş ve ikinci seroma tâbi olanları kordon müddetini ikmal ederek 500 rese yakın olan sürü temiz olarak Aziziye'ye sevkolunmuştur.

İkinci O. nun K. O. larınca ve menzil Mf. liğince kireç ocakları tesis olunarak vebanın indifai için kullanılmıştır.

RUAM :

Bu ayda 6 hayvan itlâf edilmiştir.

CEREP :

105 res uyuzdan 71 şifadır.

ŞAP HASTALIĞI :

2 vak'adan 1 resi mürt 1 resi de şifadır.

GURM :

5 res olup atiye devredilmiştir.

Sari ev'iyei lenfaviye iltihabi 37 res olup 11 resi şifa 1 hastaneye diğeri devirdir.

PİROPLÂZMOS :

39 restir, 20 si şifa 9 resi mürt diğeri devirdir.

VEBAYİ BAKARÎ :

98 öküzden 16 resi mürt, 27 resi kesilmiş ve maatteessüf 30 resi şifa gösterilmiş ve 25 res te devre bırakılmıştır ki, bunların itlâf veya kesilmeleri lâzımgelirdi.

MUHTELİF CERHALAR :

3878 res olup 1774 resi şifayap olmuştur.

NARÎ CERHALAR :

Yalnız 1 hayvan kalmış ve bu da itlâf edilmiştir.

Sair hastalıklarda mühim bir tebeddül yoktur; sabıkı gibi münferit dahilî ve haricî olup sari hastalıklarla beraber umum mürt 135 res, itlâf 6 res, satılmış 8 res, kesilmiş 44 res, hastaneye 180 res sevk edilmiş ve gelen aya 3000 hayvan kalmıştır.

Konya menzil mıntaka Mf. : Bu menzil temmuz — 338 aylığını Garp cephesine göndermiş olduğundan burada hulâsaten zikri münasip görülmüştür :

Bu ayda emrinde Aksarayda bulunan 5. depo A.1 bulunuyordu ki, 3 taburdan ibaret olan mezkûr alayda cem'an 76 ve sahra Top. depo alayının 2. taburunda 108 hayvan ki, bunun 34 resi kadana, 29 resi öküz ve 10 resi mandadır.

Sabık Garbî Anadolu menzil Mf. liği olan bu mıntaka Mf. liğinin hayvan deposu lâğvedilmiş olduğundan yalnız hayvan hastanesinde bulunan hayvan mevcudu 400 res olup bir kısmı misafir imiş; bunların 152 resi bu ayda duhul etmiş 4 resi mürt olmuş, 93 resi şifayap ve diğeri devre kalmıştır.

İAŞE :

Müşkülleşmiştir; hayvanlar nakliyat esnasında istihdamı tayınlarını bile alamadıklarından zafiyet baş göstermiştir; bu yüzden semerler hayvanlara mutabık gelmeğe başlamış ve vurgunlar tahaddüs etmiştir.

RUAM :

2 itlâf olmuştur.

VEBAYİ BAKARÎ :

Bu ayda ahali hayvanlarından maada mirî öküzlerde yalnız 2 vukuat çıkmış itlâf edilmiştir.

Konya nâlbant mektebinde : Gece mesâisi tatil olunmuş yalnız göndüz çalışılmıştır ; burada 60 nefer ve 60 talebe, 20 hizmet neferi ki, cem'an 140 efrat kalmış ve mütemâdi bir sây neticesi yevmiye 250 giyim nal ve 6500 adet mih imal edilmekte bulunmuştur ki, eski geniş kadronun küçültülmesinden ileri gelmiştir ; eski kadroya göre nal imali yevmî 500 giyimi buluyordu .

Konyadaki bakteriyolojihane, serom darülistihzarı için civar kariyelerden en münasibi olan Silles nahiyesine gidilmiş ve hayvanlar için bir veya müteferrik geniş ahırlar bulunamamış olduğundan bilmeceburiye nefsi Konyada mülga hayvan deposunun bir kısmı ve ahırları münasip görülmüştür ve yakın da işe başlayabilmesi için 50 neferin kadroya ilâvesi ve sroma elverişli öküzlerin ve bunların gıdalarının kırma ve tam olarak temini için bu bapta Garp cephesi başbaytarlığına keyfiyet arz edilmiştir .

*
*
*

Umuru İktisadiye Vekâletinden 3 — Temmuz — 338 tarihile M. M. Vekâletine yazılan bir tezkerede :

“Sivrihisar havalisinde 61 . alay tarafından bu mıntaka dahilindeki vebayi bakarîye karşı alınan kordon ve fennî tedbirler kat'ıyyen nazarı dikkat ve ehemmiyete alınmıyarak askerî nakliyatta istihdam edilmek üzere birçok hastalıklı kariyelerden angarya suretile hayvan ihracı, iâşe için hayvan mubayaası ve gene bu münten mevkilerde askerî nakliyata devam edilmesi gibi müessif haller yapılmakta ve bunun da vebayi bakarînin sirayet dairesinin genişlemesine ve birçok mevkilere intişarına sebebiyet vermekte olduğu ve baytarî memurlar tarafından işbu afetin izalesine ait müstacel fennî tedbirlerin tatbıkı, kordonların daimî nezaret altında bulundurularak muhafazası için bu alaydan matlup efradın verilmediği ve sari emrazın şerait ve fennî tedbirlerine riayet hususunda mafevk kumandanların verdikleri şiddetli emirlerin müfrez kıt'alar tarafından sem'i itibare alınmadığı mahallî baytar müfettişliğinin iş'aratı vakiasından anlaşılmakta bulunduğundan mazazın intişarına yegâne saik ve pek ziyade nazarı dikkatî calip olan mepsut ahvalin ıslahı hakkında müessir tedbirler ifasını ve alâkadaranın ehemmiyetle dikkatlerinin celbini hassaten rica ederim Ef. , .

M. M. : Vekâletinden Garp cephesi kumandanlığına 11 — 7 — 338 tarihinde yazılan tahriratta :

“Sivrihisar kazası dahilindeki köylerde takibatta bulunan baytarlar tarafından yapılan tedabir ve tatbik edilen hayvan sağlık zabıta ahkâmına askerî kıt'alarca riayet edilmemesi hasebile vebayi bakarînin intişar ve sirayet dairesinin tevsî ve bu sebeple indifai imkânının münselip olmak derecesine geldiği müteaddit defalar makamı samilerine arz ve kıt'aların gösterdikleri alâkasızlık hakkında icap edenlere şiddetli emirler itası rica edilmiş idi ; iktisat vekâletinden mevрут ve bir sureti yukarıya yazılmış bulunan tezkereden müsteban buyurulacağı veçhile kıt'aların bu husustaki ihmalinin devam ettiği ve bu suretle marazî vukuatın tevali eylediği anlaşılmaktadır ; sarfolunan emeklere ve yapılan mücadelelere rağmen hastalığın

itfası kabil olamayacağı ve tahribatına da nihayet verilemeyeceği nezdi samilerince de malûm bulunduğundan atiyen askerî hareketler üzerine de tesir icra edecek derecede korkulu bulunan vebayı bakarînin bir an evvel refü izalesine müteallik şedit tedbirlerin tatbikile bilcümle kıt'aların hayvan sağlık zabıta ahkâmile yapılan tedabire riayette bulunmalarının ve merbut tezkerede ismi geçen kıt'a hakkında lâzımgelen ihtarlarda bulunulmasının emir buyurulmasını ve neticesinin inbasını rica ederim ef. „

Garp cephesi kumandanlığından 24 — 7 — 338 tarihile M. M. Vekâletine bu bapta verilen Cevapta:

“Vebayı bakarînin cepheden ve köylerden indifa etmemesi keyfiyeti kıt'aların kordon tertibatına riayet etmemesinden münbais olduğu — A. 61 — misalile ispat ve teşrihe çalışılmaktadır.

Vebayı bakarînin zuhûru sebepleri şamil olduğu tahribat yalnız memleketin iktisat ve serveti nazarından değil memleketin müdafaası nazarından muzır tesirâtı ve sonra da halâs ve indifai sebepleri şimdiye kadar Hükûmeti celileye cepheden defatla arzedilmiştir; elyevm Heyeti Vekile de bu yüzden henüz neticeye iktiran etmemiş müracaatım vardır.

Gerek M. M. ve gerek İktisat V. celilelerinin A. 61 vesilesile beyan buyurdıkları vesaya, müracaat ve teşrihatının vazih olmadığı zannını verdiğinden ve bu suretle acizlerinin esasî bir mes'ele olarak bahseylediğim mes'uliyet mevkiileri mübadele edilmekte olduğundan hakikati tavzih ile beraber esasen müthiş bir afete bittecrûbe çare arzetmiş olmak için yeniden mütalea arzına lüzum gördüm.

1 — Vebayı bakarî Garp cephesine Sakarya muharebesinden evvel [1] ve sonra cephe mintakası gerisindeki memalik aksamından gelmiştir; tahkikata göre yüzlerce hayvan gerilerde sefaleti fiziolojiye zannolunan bir hastalıktan mürt olmuştur; ateş cepheyi sardıktan sonra cephede teşhis ve memleketçe de bu suretle malûm kılınmıştır.

2 — Tahribat müthiş oldu; bunu bir hesaba almak kabil değildir; resmî fennî binlerce misal ile vebayı bakarîyi anlıyamamışlarsa köylülerin bu yüzden verdikleri meçhul zayıatın dehşetini tasavvur kabildir; orduda birçok vesait zebih, itlâf edildi, mürt oldu; ordunun nakliye vasıtalarını ikmal için en mübrem tedbirlere tevessül ettiğimiz bir devirde bir öküzün zıyayı bile ağır bir hâdisedir..

3 — Memleketin iktisat ve serveti noktasını bırakalım, müdafaası nazarından mazarratı şudur:

Nakliye vasıtalarımızın bir kısmı mahvoldu; mütebaki nakliye vasıtalarımız tavsiye ve tatbik edilen kordonlar sebeble muattaldır; fazla olarak mütebaki vesait ile kordon altındaki bakarî hayvanlar iâşe maddelerini nakletmek mecburiyetinde kalıyoruz; esasen Garp cephesinde nakliye vasıtaları mes'elesi, umumî muvaffakiyeti tas'ip, tehir eden esaslı bir mes'ele iken mevcudun azamî kısmı ve ehemmi istifadeye kabil olmuyorsa vebayı bakarînin memleket müdafaasına müthiş mevani ika etmiş, ve-etmekte bulunmuş ve edecek mahiyetini el'an haiz bulunduğu kolayca ispat olunur.

4 — Halâs ve indifai sebeplerine gelince, bunun için evvel şart mesuliyeti tayin etmek ve alâkadarını hesap mevkiine almaktır; memleketin müdafaasını rahnedar eden bir afet hakkında, cehlen, sehven ihmalen mesuliyeti bulunan zevat ve makamatı takip etmemek kimin hakkı olduğunu anlamaktan acizim.

[1] Yukarda cephe kumandanlığının cevaplarının birinci maddesinde bahsedilen veba cepheye 10 — 11 — 337 de sirayet etmiştir.

Vebayi bakarî gibi müthiş bir afetin zuhûruna veya devamına sebep olmak değil bunun milyonda bir nisbetinde şamil olduğu ehemmiyeti haiz olmıyan bir harpten dolayı terhibî bir mücazat tatbik edecek derecede memleketin müdafaası yolunda musır ve mükip bulunuyoruz; afetin zuhûrunda teşhisinde ve en iptidai safahatında hatası görülenler, bilâkis marifet yapmış gibi bir vaziyete düştükleri için, afet bir senedenberi devam etmiştir ve dahada devam edecektir.

İkinci şartı ve deva esası seromdur; koleranın, vebanın yalnız kordon ile defolunduğu zamanlar kurunu vustaya doğru nekadar uzaklaşmış ise seromu malûm olan bir hastalığın kordon ile def'ine çalışmak tedbiri de o derece eskimiştir.

Bahusu bu tedbirden her an hertürlü hareket içtinabı kabil olmıyan bir harp cephesinde şifa ummak muhaldir; harp bile olmasa memleket vesaiti üzerinde hükûmeti mülkiyenin fennî nezareti bizzarur müessir ve müsmir olmadığı vâsi bir memlekette karantina ile vebayi bakarîyi çıkarmak mütaassirdir.

Vebayi bakarî zuhûrunu müteakıp bastırılmadı ise, alâkadar mülkî ve askerî makamat sari emraza karşı seromu vaktile ihzar etmemişler idi, hattâ serom darül-istihzarlarını seddetmişlerdi, onun için bastırılmadı, eğer bir senedenberi vebayi bakarî itfa edilemediyse gerek orduya ve gerekse münten mntakalara kâfi miktarda serom verilememesindendir.

Bir senedenberi tevessül edilen tedabir ciddî bir muhitte mevzuu bahsedilemeyecek derecede iptidai, sathi ve nakâfidir.

Her öküze her 20 günde bir defa serom yapabilmek ihtiyacı karşısında yani yalnız ordunun ayda 1200 litrelik serom ihtiyacına mukabil ayda 300 litre serom gelmiştir; halbuki ahalinin öközlerini de aynı suretle aşlamak lâzımdır.

Bu esasî tedbirlere tevessül etmeyipte Alay 61 veya fırka filânda kordondan medet ummak kolerayı dua ile tedavi etmeğe teşebbüsten daha nakıs ve tehlikeli olduğunu arza müsaraat eder ve evvel ve ahır vebayi bakarî mes'elesinde cephe- nin çekdiği işkence ve müşkülâtın bir kanunî neticeye raptedilmesini M. M. Vekâleti celilesinden ve Heyeti Celilei Hükûmetten musırın istida ve istirham ederim, muavin ve mühim bir tedbir olarak kordon tertibatı cephe dahilinde musırın tatbik ve bir suretle muhti olan takip edilmiştir; bizzarur gene devam edilecektir ef.

11. FASIL

Büyük Taarruzdan İzmirin İstihlâs ve Sulhün Aktine Kadar

Vatanımızın mühim bir parçası olan İzmirimizin dolayısıyla yurdumuzun kurtarılması için Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin emir ve idaresinde ve 26 — Ağustos — 338 tarihinde düşmana taarruzî hareketlere başlayan ordu Afyon Karahisar cephesinde düşman ordularını mağlûp ederek muvaffakiyetten muvaffakiyete ilerlemiş ve pek az bir müddet zarfında yani 9 — Eylül — 338 tarihinde İzmir'i işgal ve istirdat etmiştir; cephe kumandanlığında İsmet Paşa Hazretleri ve Büyük Erkânıharbiye Riyasetinde Müşür Fevzi Paşa Hazretleri bulunuyorlardı.

Ağustos — 338 ayında Garp cephesi kuruluşunda :

Bir ve ikinci ordularla birinci K. O. ve beşinci K. O., Kocaeli grubu, müret-tep Sv. fırkası, karargâh ve merbutları, Akşehir menzil hattı olup umum hayvan

kuvvesi 69974 res idi ; bunun 1260 resi kadana, 31322 resi beygir, 9712 resi katır, 11881 resi merkep, 8407 resi öküz, 951 resi manda, 6441 resi de devedir .

SIHHÎ AHVAL :

Hayvanların sıhhatleri takdire şayan bulunuyordu ; geçen aydan 3000 devirle beraber 7577 rese balığ olan hastalardan 3133 resi şifa, 327 resi mürt, 31 resi itlâf, 86 resi zebih, 124 resi muhtaç ahaliye tevzi, 335 resi hastanelere sevk edilerek diğer aya 3541 res hasta hayvan devretmiştir .

Umumî kuvveye nazaran $\frac{0}{100}$ 10,83 hastalık olmuş ve $\frac{0}{100}$ 41,4 şifa, $\frac{0}{100}$ 4,3 mürt, $\frac{0}{100}$ 1,5 itlâf ve zebih, $\frac{0}{100}$ 4,4 hastanelere sevk edilmiş ve $\frac{0}{100}$ 46,8 de gelen aya devretmiştir .

Baytar ihtiyacı : Yüzde 20 noksan bulunmuştur .

ECZA :

Ecza ve alât ihtiyacı nisbeten tedarik edilmiş ve kifayeti temin olunmuştur .

Muytabiye ve teçhizat : İyi idare olunmuş ve mevsim hasebile teçhizat noksanı, bir zararı müeddi olmamıştır .

İAŞE :

Bu ayda harmanlar başlamış olduğundan 2 kilo arpa tezyit edilerek bazı kıt'a hayvanlarına tam olarak ta verilebilmiştir ; pek mahdud mähallerde çayırlardan istifade olunmuştur ; biçilen otlardan istifadeye de başlanılmış olduğundan hayvanların tahammül kuvvetleri artmıştır ki, $\frac{0}{100}$ 98 nisbetini bulmuştur .

VEBAYÎ BAKARÎ :

Bu ayda sönmek derecesinde azalmış, birinci O . mintakasında kalmamış, ikinci O . mintakasinda ise yalnız bir kol hayvanlar ile ahali hayvanlarında devam etmiştir ki, mirî öküzlerindeki vukuat 67 restir .

İlgında ikinci ordunun hayvan hastanesinde misafir olan cephenin iaşe sığırlarının kavurma imaline devam edilmiş hastalık o mintakada harice sirayet ettirilmemiş ve 500 sığır hayvanı seroma ve safra zerkine tâbi tutulduklarından karantina müddetini ikmal ettikleri cihetle nezaret altında Aziziyyeye sevk edilmişlerdir .

SEROM :

Bu ayda serom miktarı tezyit olunmuş ve harekâtın başlaması mahsus olduğundan ahali hayvanlarına sarfedilmeyerek askerî sığır hayvanlarının geçecekleri mahallerden tekrar hastalık kapacakları ihtimaline mebni mükerrer serom yapılmıştır .

RUAM :

Ruam vukuatı 13 resten ibaret kalmıştır ki, açık ordugâhın tesiridir .

ŞARBON :

2 res mürt vak'ası görülmüştür .

HUMMAYÎ KLÂÎ :

2 duhul etmiş ve şifayap olmuşlardır .

Garp cephesinden vebayi bakarî ve ruam hakkında yapılan tamim hulâsası atıye yazılmıştır :

VEBAYÎ BAKARÎ :

Garp cephesi mintakasına ve gerilere sirayet eden veba 9 aydır devam etmektedir ; mücadele neticesi arasra durur gibi olmuşsa da tamamen söndürülemediğinden mevcut virüs muvafık şerait dahilinde bazı defa istilâî şekil alarak tahribat

yapmakta ve etrafı korkutmaktadır ; bunu söndürmek baytarlara ait vatanî ve aslî bir vazifedir ki, muharrik kuvvetlerimizin bir rüknü ve millî servetimizin esasıdır ; cephe serom tedarik ve ihzârı için alâkadar makamları bütün vuzuh ve ciddiyetle ikaz etmiş ve arzu olunan miktarda serom yetiştirilmesi temine alınmıştır ; bunun-laberaber vebayi bakarî vukuunda serom beklenmiyerek derhal şiddetli tedbirlere tevessül etmek büyük şarttır ; zaten serom varken de mezkûr tedbirleri yapmak elzemdir .

Vicdanî mes'uliyetten teberri ve vatanî vazifeyi ifa etmek bir baytar için vakit kaybetmeksizin ve devamlı bir surette bulaşık hastalıkların söndürülmesine bütün mevcudiyetile çalışmakla olur ; İhmalen bile olsa bunun aksi hareket mücazâtı mucip ve vazife naşinaslık olur .

Hastalığın bir an evvel itfasile meslek ve meslektaşlar hakkında tevellüt eden suitefahhümlerin filen refi ve ilgası için ordu baytarî etibbası arkadaşlarımdan bu bapta daha ziyade himmet ve gayret beklerim .

Bulaşık hastalıklar hakkında şimdiye kadar birçok emirler, talimat tebliğ edildi ; son defa kumandanlıklara 20 — 8 — 338 ve 3314 numara ile M. M. den varit olan talimat dahi tamim edilmiştir ; ötedenberi cümlece malûm ve tatbikî vücup tahtında olan talimatnameler ahkâmı muhtasaran bir kere daha derhatır ettirmek lüzumu hissedilmiştir :

1 — Askerî bakarî hayvanlarında vebayi bakarî zuhûrunda derhal, hayvan muayene edilecek, serirî âraz gösterenler zebih veya itlâf edilecek ve bütün hayvanların hararet dereceleri alınacaktır .

2 — Derecei hararetleri 39,5 dan fazla olanlar tefrik edilecek 24 saat zarfında [Sabah, akşam ve sabah] üç defa olmak üzere dereceleri alınarak tabiî hale inmediği takdirde musap addedilerek zebih veya itlâf edilecektir ; diğerleri salim addedilerek serom varsa muayyen miktarda veya şişeleri üzerinde yazılan miktarda serom şırınga edilir .

3 — Musapların derileri 48 saat $\frac{1}{12}$ nisbetinde kireç mahlûlü içinde işba edildikten sonra kapalı sandıklar içinde tabakaneye gönderilecektir .

4 — Bulaşık mahaller fennî tathirata tâbi tutulacak ve ahval müsait ise salim hayvanların yerleri sık sık değiştirilecektir ; 12 nisbetinde kireç mahlûlü en mukavim mikrop ve sporları imha etmeğe kâfi bir vasıtaadır, her yerde elde edilmesi mümkündür .

Hayvanların bulunduğu mahaldeki göbreler tathir ve yakılacak kısımlar yakılıp yaş olanlar derin çukurlara gömüldükten ve duvarların örümckleri alınarak temiz süprüldükten sonra bu mahlûl ile zemin, duvar ve yemlikler ile her tarafının işba edilmesi kâfi ve fennî bir temizlik sayılır ; yalnız ahırların fennî tathirâtı ile iktifa edilmeyip hayvanın temas ettiği bütün maddeler muzadı taaffün mahlûllerle temizlenir .

5 — Münten ve şüpheli mevakiden sevkedilecek hayvanlarla ikinci defa serom yapılmak icap eden hayvanlara yirmi günde bir serom zerkedilir .

6 — Tefrih devrinde bulunan ve serom zerkedilen salim hayvanların üçüncü gününden itibaren hergün dereceleri alınarak tereffü gösterenler hakkında 2. madde ahkâmı tatbik edilecektir ,

7 — Hararet derecesi sabah erken ve akşam gün kavuştuğu zamanlar hayvanlara soğuk su verilmeyerek istirahat ettikten sonra alınacaktır .

Bir hayvanın derecesi alındıktan sonra diğerinde istimalinden evvel termometre muzaddı taaffün bir madde ile temizlenmelidir ; vebayı bakarîde devri tefrih müddeti 17 güne kadar imtidat ettiğinden sekizinci gününden itibaren dereceler 3 gün fasıla ile alınır .

8 — Vebayı bakarî zuhûr eden mahal tahdit edilerek karantina vazedilecek ve işbu hudut bayraklar veya levhalar ile ilân ve nöbetçiler ikamesile vebayı bakarî alan hayvanlar ve mevaşi duhul ve hurucu menedilecektir ve mümkün olduğu mertebe mahreç ve methallere kireç dökülecektir ; karantina müddeti son telef ve zebihten sonra 30 gündür .

9 — Etlerinden ve derilerinden istifade edilemiyecek hayvanlar lâşelerile eti askere yedirilmek üzere kesilen vebalı hayvanlar ahşası, kan, kemik ve boynuz gibi mevaddı 1,5 metre derinliğinde kazılacak çukurlara ilka ve üzerine sönmemiş kireç atılarak gömülmeli ve lâşelerin köpekler tarafından çıkarılıp yememelerine son derece itina edilmelidir .

10 — Fevkalâde ahvalde serom ve mükerrer serom ile hareketin devamının temini lâzımdır .

*
* *

RUAM VE URRE :

1 — Ruamın üç serirî ârazını gösteren hayvanlar derhal itlâf edilir .

2 — İki kuvvetli serirî âraz hayvanın itlâfı için bir sebep teşkil eder, bunun kanaat bahşolması lâzımdır .

3 — Serirî bir âraz gösteren hayvana hakikatin tebeyyünü için mallein tatbik edilir .

4 — Ruam ârazı gösteren hayvanın iki yanındaki hayvanların numaraları alınarak daima nezaret altında olarak istihdam edilir ; mümkün olduğu kadar ahırda ve açık tavlada ve yürüyüşlerde ayrı ve gerilerde bulundurulur .

5 — Serirî âraz göstermiyen hayvanlara mallein tatbik edilmez .

6 — Tahtelcilt ve öftalmoreaksiyon olarak mallein iki suretle tatbik edilirse de tahtelcilt mallein bir takım şeraite tâbidir ; harp halinde ve seferberîde ekseriyetle bu şerait elde edilemediğinden aynı muamele suretile ham mallein tatbikı muvafıktır .

7 — Serirî âraz gösteren hayvanlarda öftalamoreaksiyon tam mükemmel aksülâmel gösterirse hayvan derhal itlâf edilir .

8 — Mevsuf urrevî kuruh hayvanın itlâfı için kâfi bir âraz addolunur .

9 — Öftalmoreaksiyonla şüpheli kalan hayvanlara tekrar mallein tatbik edilir .

10 — Mallein yapılacak gözlerde müzmin, had veya hafif nezle bulunmamasına dikkat edilmelidir .

11 — Ham mallein gözlere ince bir samur fırça bulunamadığı halde fırça gibi yapılan temiz bir pamukla sürülebilir, veyahut bir veya iki damla damlatılmak ta kifayet eder .

Mallein şişesine daima temiz ve tathir edilmiş fırça ithali halinde ham mallein diğer hayvanlara da istimal edilebilir ; büyük şişelerden küçüklere taksimden bütün

mevaddın takım edilmesine ve serin mahallerde saklanılmasına son derece itina edilmesi lâzımdır.

12 — Ruamlı hayvanların yerleri koşum takımları usulü dahilinde gayet dikkatli tathirata tâbi tutulur; 12 kireç mahlûlile fevkalâde temizlik iyi netice vermiştir; tathiri kâbil olmayan ve pek köhne bulunan eşya yakılır.

13 — Baytarların esas vazifesi sari emrazın zuhûrunda derhal orada itfa ve bu veçhile sirayete mâni olmaktan ve daima bulaşık hastalıklardan şüphelenerek ihtiyat tedbirleri ifa etmekten ibaret bulunduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

**

Eylül — 338 ayında Garp cephesi kuruluşunda bir tebeddül yoktur, birinci O. emrinde: Karargâh ve merbutları, Ankara Sv. A., ağır Top. A. 25, menzil mıntaka Mf. liği, F. 23, K. O. 3 ve 4 bulunuyordu ki, ordunun hayvan deposu ve hayyan hastanesi de vardı.

İkinci O. emrinde [Karargâh ve merbutları ki, hayvan hastanesi de vardı] K. O. 2, K. O. 6 ve menzil mıntaka Mf. liği bulunuyordu; bunlardan maada K. O. larda birer hayvan hastanesi vardı.

Garp cephesinin umum hayvan kuvvesi 71844 resti.

Eu ayda hareket devam etmiş ve kıt'alar geceli gündüzlü takiplerde bulunmuş olduğundan hayvanlarımızın kendilerine has olan mukavemet ve kabiliyeti ve hertürlü meşaka tahammülü sayesinde az bir zafiyetten müteessir olmamışlardır.

Harekâtın sürat ve şiddetinden merkezden uzaklaşan kıt'alar hayvanların ihtiyat arparaları da sarfedilmiş ve geriden arpa yetiştirmek imkânı kalmamışsa da mevsim iktızası harmanlardan istifade olunmuş ve hayvanlar hiçbir zaman aç kalmamışlardır; pek az hayvan zindeliğini zayi ederek geri köylerde terkedilmişlerdir.

ECZA:

Baytarlar beraberlerinde pek çok ecza götüremediklerinden düşmanın bırakmış olduğu bazı edviyeden ve kasabalarda eczanelerden ve bahusus firarilere ait ispirto depolarından pek çok istifade olunmuştur ki, bu harp esnasında, ihtiyaç nisbetinde müstahzar edviye ve pansuman aletlerini ve edevatını havi arka nalbant çantalarına nekadar lüzum görüldüğü anlaşılmış ve teksiri M. M. V. By; İş. D. sine yazılmıştır.

HAYVAN HASTANELERİ:

Gerilerde kalmış olduğundan derhal K. O. merkezlerinde birer revir açılarak ağır yaralı hayvanlar buralarda bir araya toplanmış ve tedavilerine ihtimam olunmuştur.

NAL VE MIH:

Hayvanlar hareket esnasında nalsız kalmışlarsa da Yunan metrukâtından istifade olunmuştur.

ADİ HASTALIKLAR:

Muhtelif cerhalar:

Hareket ekseri ârizalı mahallerde yapılmış, semer ve kaltakların vaziyeti de kısmen zayıflamış hayvanlarda bahusus Sv. K. O. sunda fazla tahrişatı mucip olduğundan yara ve bereler çoğalmıştır; yaraları ziyade olanlar elde edilen ganaim

hayvanlarile mübadele edilmişlerdir; muhtelif yaralardan bu ayda duhul 6919 hayvandır ki, devirle beraber 9344 resi bulmuştur; bunun 3572 resi şifa, 233 resi mürt, 5 resi itlâf, 69 resi ahaliye teslim, 1297 resi hastanelere sevk edilmiş ve atıye 4172 hasta hayvan devretmiştir.

KURŞUN YARASI :

556 resi bulmuş bunun 170 resi şifa, 74 resi mürt, 1 resi itlâf, 11 resi hastaneye gönderilmiş ve gelen aya da 293 devretmiştir.

Bu ayda havaî ve gıdaî tebeddülâtan 143 res iltihabı em'a, 125 res zatülkasabat olmuş ve umumî zafiyetten 422 devirle beraber 1472 resi bulan hastalardan yalnız 23 resi şifayap olarak 285 resi mürt, 10 resi itlâf, 14 resi zebih, 93 resi hastaneye sevk edilmiş ve 1047 resi de devre kalmıştır.

Sair dahilî hastalıklar münferit ise de ihtikanı em'a ve ihtikanı rie gibi hastalıklar bazı telefâtı mucip olmuştur ki, dahilden umum telefât 295 restir.

BULAŞIK HASTALIKLAR

URRE : 2 itlâf.

RUMA : 20 itlâf edilmiştir.

ŞÜPHELİ RUAM : 35 res olup 1 resi şifa 2 itlâf 32 resi devirdir.

CEREP — UYUZ : 117 res olup 73 resi teşfiye edilmiştir.

ŞAP HASTALIĞI : 36 res olup 15 resi teşfiye edilmiştir.

PİROPLAZMOS : 5 res olup 2 şifa 3 devirdir.

GURM : 8 res olup 2 şifa, 6 devirdir.

VEBAYİ BAKARÎ :

Her nasılsa devre bırakılan 25 devirle 138 rese balığ olan vebayi bakarîden 142 res itlâf, 17 res zebih ve gene 4 resi devre bırakılmıştır ki, ihtimal bunlar ayın sonuna doğru duhûl etmiş ve nenüz dereceleri alındığı için bilmeceburiye atıye devir gösterilmiştir.

İkinci O. Balıkesire muvasalatından 10 gün sonra ki, Eylûl — 338 nihayetidir, O. nun Top. taburunda vebayi bakarî yuhûr etmiş ve bu öküzler Somada F. 23 ten alınmıştır; bunun 3 resi itlâf edilerek Balıkesire yakın Çayırhisarda diğerleri kordona vazolunmuş ve seroma tâbi tutulmuşlardır.

Hiçbir kıt'ada veba kalmamış ve harekâtın başında umum öküzler seromlanmış ve geriden gelecekler de Afyon karahisarında muayene edilerek şüpheli olanlar tevkif ve hasta, şüpheli olmıyanlara keza Afyon nokta baytarı vasitasile serom zerkedilmek üzere kâfi miktarda serom gönderildiği halde harekâtın 15 gün sonra 8. fırkanın Salihli civarında bulunan iki kol öküzlerinde ve 27 gün sonra 5. Kafkas F. sınırın nakliye katarında ve Akhisar civarında zuhûru bu mntakaların evvelce vebayi bakarî ile mülevves olduğunu göstermektedir.

Yunanlıların istilâ ettikleri memleketimizden sürüp götürmüş oldukları hayvanlardan sağ kalanların pek çoğu Urla şibih ceziresi üzerinde terkedilmiş ve burada su bulunmadığından bu hayvanlar bizim kıt'alar tarafından gerilere sevkolunmuş ve geriden akın akın gelen ahali, hayvanlarını, öküzlerini bularak tekrar köylerine götürmüş olduklarından bu suretle husule gelen cereyan ve temaslar vebayı bakarının tekrar zuhûr ve intişarına badi olmuştur.

Bu harekâtta yani Eylül ayındaki harp zayıatı % 2,2 dir.

Geriden gelmekte olan hayvan hastaneleri Eylül sonunda merbut oldukları O. ve K. O. lar civarında münasip mahallerde yerleştirilmiş ve kıt'alar nezdinde çoğalmış olan hasta ve yaralı hayvanların mühimleri derhal hastanelere sevk edilerek umumî tedaviye germi verilmiştir.

Teşrinievvel ve Teşrinisani ve Kânunuevvel — 338 nihayetine kadar 3 ay zarfında Garp cephesi kuruluşunda :

Bir tebeddülât olmamıştır ; Teşrinisaniye doğru yağmurlar ve bilâhare soğuklar başlamış olduğundan teneffüsü cihaz hastalıkları ziyadeleşmiş ve mesakine yerleştirilmiş olan hayvanlar mevsimin şiddetinden gittikçe ahırlarda sıklaşmışlar ve bir takım samanlıklardan da istifade cihetine gidilmiştir.

İAŞE :

Arpanın killetinden buğday, yulaf, çavdar ve mısırla mahlûten verilmiştir, bu yüzden mide ve bağırsak hastalıkları hâdis olmuş ve hayvanlar zayıflamağa başlamışlardır.

NAL VE MIH VE MUYTABİYE :

Bunlar daima noksan bir halde bulunmuşlar ve ölçüsüz mubayaa olan nallar kıt'alar tarafından tadil edilmekte bulunulmuştur.

Teçizat yaraları ve çamurdan bıcılğan hastalıkları devam etmiştir ki :

Bıcılğandan Kânunuevvel ayında 552 vukuat olmuştur.

Teşrinievvel ayında 11598 hayvan tedaviye alınmış ve mürt olan 822 hayvandan 386 resi keçi ve az kısmı koyun olup keçiler zatürriei sariden mürt olmuşlardır.

Bu ayda 253 hayvan itlâf edilmiş ve 30 resi kesilmiş, 390 resi ahaliye tevzi olunmuş, 641 hayvan hastanelere sevk edilerek 5409 şifa çıkarıldıktan sonra atıye 4053 hasta hayvan kalmıştır.

Teşrinisani — 338 de 9089 hayvan tedaviye alınmış 5191 resi şifa, 182 si mürt, 95 itlâf 247 zebih, 307 muhtaç çiftçilere tevzi edilmek üzere hükûmete teslim, 538 hayvan hastanelere sevk edilerek gelecek aya 2529 hasta hayvan devretmiştir.

Kânunuevvel ayında :

7948 hayvan tedaviye alınmış, 3418 resi şifa, 176 resi mürt, 179 resi zebih, 99 itlâf, 348 çiftçilere tevzi, 555 hastanelere sevk edilerek atıye 3173 hayvan devretmiştir.

Umum kuvve Teşrinievvel ayında : 72565 restir ki, buna nazaran tedaviye alınan hayvan miktarı % 15,99 dur.

Hasta mevcuduna göre zayıat % 7 dir ki, nısfına yakın koyun ve keçidir.

Teşrinisani — 338 ayında umum kuvve 76235 restir ; buna nazaran % 11,9 hayvan tedaviye alınmış ve % 57,1 şifa, % 2 mürt, % 3,76 itlâf ve zebih, % 3,37 muhtaceyne tevzi, % 5,9 hastaneye sevk ve % 27,8 de atıye devirdir ; geçen aya nisbeten şifa daha ziyade ve devir de azdır ; bu muvaffakiyet baytarların sâyü gayretlerine matuftur .

Kânunuevvel ayında : Kuvve cem'an 69531 restir ; bu ayda umum kuvvenin azalması bazı öküz kollarının lâğvile hayvanlarının Anadolunun merkezlerine sevklerinden ileri gelmiştir ; buna nazaran $\frac{0}{100}$ 11,43 hayvan tedaviye alınmış ve $\frac{0}{100}$ 43 şifa, $\frac{0}{100}$ 2,2 mürt, $\frac{0}{100}$ 3,4 veba ve ruamdan itlâf ve zebih, $\frac{0}{100}$ 4,3 muhtaceyne tevzi, $\frac{0}{100}$ 7 hastanelere sevk edilmiş ve atıye devredenler de $\frac{0}{100}$ 39,75 nisbetini bulmuştur .

Üç ayda :

Emrazı hariciyenin çoğunu muhtelif yaralar aren — bıcılğan teşkil etmiş ve Teşrinievvelde narî cüruh 296 resten ibaret bulunmuştur ki, 95 resi teşfiye edilerek atıye 201 hayvan devretmiştir .

DAHİLÎ HASTALIKLAR :

Umumî zafiyet Teşrinievvelde 2199 res ve Teşrinisanide 1520 ve kânunuevvelde 1527 resi bulmuştur ; sonra mide ve bağırsak hastalıkları ikinci dereceyi ve teneffüsü cihaz hastalıkları da üçüncü dereceye varmıştır .

Teşrinisani ayında mide ve bağırsak hastalıkları 500 rese yaklaşmış ve 45 resi mürt olmuştur .

Zatülcenp ve zatürrie :

55 hayvandan 12 resi mürt olmuştur .

Zatülkasabat :

197 hayvandan 3 resi mürt olmuştur .

Kânunuevvel ayında : Mide ve bağırsak hastalıkları 450 res olup bunun 39 resi mürt olmuştur .

Zatülcenp ve zatürrie : 72 hayvandan 20 resi mürt olmuştur :

İhtikanı rie :

14 hayvandan 7 resi mürt olmuştur :

Zatülkasabat :

196 hayvandan 6 sı mürt olmuştur .

Diğer münferit dahilî hastalıklardan da birkaç mürt vak'ası vardır ki, yukarda hulâsa edilen umum mürtler arasındadır .

BULAŞIK HASTALIKLAR

RUAM :

Teşrinievvelde 54 hayvandan 19 resi itlâf, 35 resi devirdir .

Teşrinisanide 80 hayvandan 36 resi itlâf 44 şüpheli olarak devirdir .

Kânunuevvelde 132 hayvandan 78 itlâf ve 49 hastaneye ve 7 res te şüpheli olarak devir ve 1 res te adi nezle olduğundan şifayap olmuştur .

Kış esnasında ruam hastalığının ne kadar artmakta olduğu anlaşılmaktadır ki, buna da sebep daima tekrarlandığı gibi ahırlardaki izdiham ve sıhhi şeraiti haiz olmıyan bugibi meskenlerde tesadüfen bulunan bir iki müzmin ruamlı hayvanlarla salimler arasındaki temas keyfiyetinin imtidadıdır .

UYUZ HASLALIĞI :

Teşrinievvelde 127 hayvandan 51 şifa, 9 mürt, 66 sı da devirdir .

Teşrinisanide 281 uyuzdan 72 şifa, 2 mürt, 37 hastaneye, 170 res te devirdir ;

Kânunuevvelde : 800 hayvandan 135 şifa, 2 mürt, 31 fûruht, 102 hastaneye, 630 da devirdir .

Uyuzun da ruam gibi kışın fazlalaşması ahırlardaki temastan ve temizliğin daima noksan kalmasından ve muhtabiye azlığından dolayı tımarın yarım bırakılmasından ileri gelmiştir ki, kıt'alarda bunların tedavisi müşkülleşmeğe başladığından kısım kısım hastanelere sevk edilerek tedavilerinin biran evvel ikmaline çalışılmıştır.

Bunlardan maada Şap, gurm, hummayı şibhi tifoidi, piroplâzmos, cayih  ev'iyei lenfaviye iltihabı gibi bir takım int n  emraz zuhûr etmişse de tevessüüne meydan verilmemiş, daima münferit bırakılmıştır ki, bu yüzden telefata ehemmiyetsizdir.

Düşmandan kalan keçilerde zatürriei sariden telefata başlamış sıhî tedbirlerle beraber ekle salih olanları kesilerek kavurma yapılmaya başlanmıştır.

M steveli ev'iyei lenfaviye iltihabı K n n evvel ayında tezayüt etmiş ve dahilî veridi Süblime tedavisi tamim olunmuştur.

VEBAY  BAKARÎ :

Teşrinievvelde : 240  k zden 21 m rt, 6 itlâf, 213 zebihtir.

Teşrinisanide 135  k zden 32 itlâf, 103 resi zebihtir.

K n n evvel ayında : 159 öküzden 13 itlâf, 146 zebihtir.

Bu aylardaki vebayı bakarî hastalığı birinci ordunun telsiz istasyonu ve ordunun ağır Top. alayı, 5. Kafkas fırkası, F. 12 nakliye katarı ve İzmir civarında F. 8 nakliye kolları  k zleriyle Balıkesirde bulunan ikinci ordunun i e sığırlarında zuhûr etmiş ve icap eden tedabir ve serom zerkiyatı ile hastalığın olduğu mahalde itfasına çalışılmıştır.

Mücadele heyetleri vasıtasile de taraf taraf ahali sığırlarında başgösteren vebayı bakar nın itfasına uğraşarak birçok mahallerde kordonların kalkmasına muvaffakiyet hâsıl olmuş ve hastalık ekseri mahalde izale olunmuştur.

* * *

12 — Teşrinievvel — 338 tarihile Ba kumandanlıktan Garp cephesi Kumandanlığına irsal buyurulan şifrede :

“Ordunun ihtiya atı ve memleketin iktisad  vaziyetile hayvan mevcudunun azlığı nazarı dikkate alınarak Türkiye haricine bakarî hayvan ihracı evvelce icra vekilleri heyeti kararla menedilmişti.

İktisat Vekâletinden mevru 18 — 10 — 338 tarih ve $\frac{10523}{57}$ numaralı tezkerede işgal edilmiş olan memleketin istihl s  üzerine hayvan ticaretinin serbest bırakılmasındaki iktisad  menaf  nazarı dikkate alınarak mezkûr memnuiyetin kaldırılması teemmül edilmekte olduğundan askerî ihtiyaca nazaran memnuiyetin ref'i veya idamesi hususunda Ba kumandanlığın mütaleası sorulmaktadır ; cevap verilmek üzere bu bapta m talealarının i arını rica ederim,,.

Garp cephesi Kumandanlığından 2 — 11 — 338 tarihile Ba kumandanlığa takdim kılınan cevab  tahriratta :

“Büyük harbin bidayetindenberi Anadolu hayvan ırklarının cümlesinde nazarı dikkati calıp azîm zayıfat vukua geldiği cihetle memleketimizde hayvan miktarı haddinden ziyade azalmış olduğu gibi        senedir istilâ edilen memleketlerimizden yunaniler, y zb nlerce hayvanı Yunanistana sürüp   karmışlar ve bir kısmını da sarf ve istih  k etmiş olduklarından kurtarılan memlekette hayvan miktarı hemen hiçe tenezzül etmiştir.

Ordu istirdat ettiği damızlık hayvanları ahaliye iade ve tevzi etmişse de pek cüz'i olan bu hayvanlar ile bu kısım vatanda eski hayvan miktarını teksir ile elde

edebilmek imkânı yoktur ; buna binaen memleketimizin sair mahallerinden buralara damızlık vesair hayvan celp ve sevkı ile bir derece mahallî ve askerî ihtiyacı tatmin ve memleketimizin her tarafında hayvan adedini kısmen olsun tevzin maksadile hudutlarımızdan harice hayvan ihracının men'i lâzımgereceği mütaleasında bulunduğu ve bu bapta İkinci ordu ve birinci kolorduların mütalealarında birer suretlerinin birlikte takdim kılındığı arz edilmiştir „ .

İkinci ordunun mütaleaları sığır hayvanlarının badema O . nakliyesinde ve etlikte kullanılmasını tecviz etmemekte ve bunların kâmilen ahaliye tevziini terviç etmektedir ; muhtelif sebeplerle vukubulan zayıat ve düşman tarafından götürülen hayvanlar, memlekette hayvan ihtiyacını umumileştirmiş olduğundan uzun müddet hayvan ihracının men'inin zarurî olduğu merkezindedir .

Birinci K. O. nun mütaleaları ise on senedenberi devam eden harplerde ordu ihtiyacını dahilden tedarik etmiş ve hayvanların her ırkında mahsüs derecede tenakus vukubulmuştur ; vakıa hayvan ihracı koyun ve keçi ve öküz gibi kasaplık hayvanlarına munhasır kalması icap ediyorsa da damızlığa elvermediği behanesile pek çok dişi ve genç erkek hayvanların elden çıkacağı ve işgal esnasında üç sene mütemadiyen Yunanistana koyun ihraç edilmiş ve hattâ namı müstearla pek çok damızlık hayvanlar Karadeniz iskelelerinden kaçırılmıştır, sari hastalıklarla beraber külliyetli bir yekûne balığ olan hayvan zayıatı vesaire gözönüne getirilirse hiç olmazsa üç sene kadar koyun vesair mevaşi ihracatının men'i kanaatindedir .

Başkumandanlıktan 30 — Teşrinievvel — 338 tarihile Garp cephesi kumandanlığına irsal buyurulan emirnamede :

“Muzafferiyeti ahire üzerine ordu emrinden ahaliye iade edilen hayvanatı baka-riyede esasen hastalık bulunmasına binaen son zamanlarda vebayi bakariden tamamen tathir edilmiş olan Eskişehir mıntakasında yeni baştan marazın şiddetlenmeğe maruz kaldığı ve ziraatimize müşkül zararlar ika eden bu marazın imhasına muvaffak olabilmek için hayvanların evvelemirde sıkı bir baytarî muayeneye tâbi tutulması hastalıklı hayvanların imha edilmesi hususunda muktazi emirlerin itası İktisat Vekâletinden rica edilmektedir, muktazasının ifasını rica ederim „ .

Mezkûr emirname sureti Garp cephesi Kumandanlığından 3 — 11 — 338 tarihile aynen ve aşağıya dergolunan tebligatla tamim edilmiştir :

“Başkumandanlıktan şerefmevrut emirname sureti balâya çıkarıldı, gerek ganimden ve gerekse askerî sığır hayvanlarından ahaliye tevzi edileceklerin sari emrazdan tamamen ari ve son ihtiyat seroma tâbi tutulması 3776 numara ve 25 — 10 — 338 tarih ve keza 3796 numara ve 27 — 10 — 338 tarihile tamim edilmiş idi ; işbu yüksek emir mucibince sıkı tedabir ve takayyüdata, hertürlü askerî muavenette bulunularak sari emrazdan bulaşık hayvan tevzi edilmemesi ve salim hayvanların bulaşık yerlerden sevkedilmemesi hususunda icap edenlere emir buyurulması„ .

7 — Teşrinisani — 338 tarihile Garp cephesi Kumandanlığından O. ve K. O. lara makina başında tamimen çekilen telgrafta :

“Çiftçilerin muhtaçlarına tevzi edilecek hayvanatın sari emrazdan ari bulunması ve son ihtiyat serom yapıldıktan sonra tevzi ve geçecekleri yolların bulaşık olmaması hakkında hayvan sağlık zabıtası komisyonu tarafından tanzim ve İktisat

Vekâletinden tebliğ edilen talimatname sureti atıye dercolumuştur; mezkûr talimatnamenin bilcümle alâkadarana tebliğ buyurulmasını kemali ehemmiyetle arz ve tamim ederim.

- 1 — Aralarında sari hastalık bulunan öküz ve mandalar hastalığın itfasına ve hayvan sağlık zabıtası kanun ve talimatnamesinde mukayyet karantina müddetinin hitamına kadar bulundukları mahalden başka bir yere sevkedilmeyeceği gibi ahaliye de tevzi edilmeyecektir.
- 2 — Tamamen salim bulunan bakarî hayvanlar aşağıya yazılan fennî şerait daire-sinde tevzi edilecektir:
 - a) Hayvanlar salim olmakla beraber bulundukları mahal ve mıntaka vebayı bakarî ile münten ise salim mıntakaya sevk edilmeden evvel herhalde vâkî olarak serom telkihine tâbi tutulacak ve telkihten itibaren 15 gün geçmedikçe işbu hayvanlar salim mıntakaya gönderilmeyip bulundukları mahalleri muhafaza edecekler ve bu müddet zarfında hergün muayeneden geçirileceklerdir;
 - b) Hayvanlar salim olmakla beraber sevk ve teslim ve tevzi edilecekleri mıntaka münten ise mıntakadaki hastalığın itfasına kadar tevziat tehir edilecektir;
 - c) Hayvanat ve tevzi edilecekleri mıntaka salim olmakla beraber güzergâhta sari hastalık varsa mümkün mertebe hastalıktan ari diğer bir güzergâh intihap edilmelidir; aksi takdirde hayvan sağlık zabıtası kanununun [Eski kanuna nazaran 11. maddesi mucibince] pek ziyade takayyütle gerek hastalıklı köylere ve gerek işbu karyelerin hayvanlarına temas etmeden hususî ve mes'ul memurlar idaresinde sevk edilmelidir; güzergâhı münten olup ta sevkıyat için başka tarik te yok ise işbu tariki takip edecek hayvanlara kablessevk vâkî olarak serom telkih etmek muktazidir, sevkıyat ve tevziatın hitamına kadar umumî tevzi mahallerinde ve sevkıyat tarikının mühim olan noktalarında muayene baytarları bulundurulmalı ve sevk edilen hayvanların menşelerinin sari emrazdan ari olduğuna dair sevk memuru yedine sevk esnasında sıhhat raporu verilmelidir;
 - h) Muayene mahalline muvasalatla hayvanlar tekrar muayene edilmelidir; işbu menşe raporu hayvanları muayene eden baytar tarafından vize edilmelidir.
 - v) Her kafil memuru eline hayvan adedi, sevk tarihi ve verilen gıda miktarile takip edeceği tariki müş'ir bir defter verilmeli ve konak mahallinde ve her iâşe merkezinde işbu defter kontrol edilerek azimet tarihi ve hareketinde verilen gıda miktarı kayıt ve temhir olunmalıdır; hayvanların ait olduğu mahalle teslimi esnasında işbu defterin ziri de hayvanatı tesellüm eden makamca temhir edil. dikten sonra defterler hayvanların mensup oldukları kıt'alara iade edilmelidir; işbu defterlerin ikinci nüshalarını tanzim ederek tetkik ve tasdik için Garp cephesi başbaytarlığı vasıtasile sağlık zabıta komisyonu. reisliğine gönderilmelidir.
- 3 — İstihlâs olunan memalikte baş gösteren vebayı bakarînin en başlıca indifa vasıtası kordon vesair sağlık zabıtası tedabiri olmasına nazaran hali hazırda kâfi olmayan jandarma teşkilâtı ile bu mühim hayvanî mes'elenin temini kabil almadığı ve bir senedenberi yapılan pek azîm gayretlere rağmen müşahadatımızla sabittir; binaenaleyh köylülerimizin düşmanın pek elîm ve tahammülü kabil olmayan tahribatına rağmen hayatları pahasına saklayabildikleri bakarî hayvanlarını da ordunun tevzi kararı verdiği hayvanat vasıtasile bidayette yapılması kabil olan ihtiyatın icra edilmemesi yüzünden vebayı bakarînin intişarını ve bu

suretle telâfisi badema kabil olamayacak mertebede azîm zarar ve ziyânı elbette zatı samîi kumandanileri tecviz buyurmazlar ; bu emniyenin husulü için hiçolmazsa hastalık zuhûr eden mahallerde fen memurini aidesinin göstereceği lüzum üzerine marazın sirayetinin önüne geçmek üzere müsellâh ve gayri müsellâh münasip efradın itasile kordonlarının temin buyurulmasını komisyon istirham eyler .

*
**

338 Senesi Kânunuevvelinde Garp cephesi ve O . ve K . O . lar hastanelerinin bulundukları mahalli gösterir bir kroki 16 numara altında ve 338 senesi zarfında bir senelik vebayi bakarî hastalığı ile sair emraza ait bir kıt'a diyagaram 17 numara altınada cildin sonuna ilâştirilmiştir .

Büyük taarruzun birinci ayı olan Ağustos — 338 den Kânunuevvel — 338 sonuna kadar hayvan zayıyatını gösterir bir cetvel de 18 numara tahtında merbuttur .

Kânunusani — 339 ayında Garp cephesi kuruluşunda bir tebeddül yoktur, umum hayvan kuvvesi 68 906 restir ; bu ayda havalar mütebeddil gitmiş, mebzul yağmurlar yağmış ve rutubetin ve soğğun tesirile dahilî hastalıklarla ayak hastalıkları ve bahusus bıcılğan fazlaşmıştır ; esbabı tamamilе kaldırılamayan muhtelif yara ve bereler de ziyadeleşmiştir .

Bu ayda yalnız altıncı K . O . da develer meskensizlikten açıkta kalmışlardır .

Yem mes'alesi geçen ay gibi mahlût olarak verilmiş ve develere 4 ve diğer hayvanlara 3 er kilodan verilebilmiş, bazan bu miktar tenezzül etmiştir ; az miktarda saman verilmişse de ot hiç verilememiştir .

Diğer ihtiyacat aynen devam etmiş ve daima noksanların telâfisine uğraşmıştır .

RUAM :

Gene aynı esbaptan ileri gelmiş ve 79 hayvan itlâf edilmiştir .

UYUZ :

1262 yi bulmuş ve 295 i şifa, 13 resi mûrt, 3 resi fûruht, 94 resi hastanelere sevk edilerek atıye 1207 hayvan devredilmiştir .

Süaî ev'ıyei lenfaviye iltihabı : İzmirin işğali zamanında Yunan ordusu hayvanlarında hükmünü icra eden bu hastalık hayvanlarımızda da görölmeğe başlamış ve en ziyade İzmir ve civarındaki birinci K . O . kıt'aları hayvanlarında zuhûr etmiştir ki, dikkati caliptir ; sıhî tedabirle beraber urre hakkında yapılan zabıta ahkâmının tatbiki ve tedavi olarak ta verit dahiline muakkam binde bir süblime zerkiyatına devam olunması tekit edilmiştir .

VEBAYİ BAKARİ :

Bu ay zarfında kıt'a hayvanlarında veba tamamilе mündefi olmuştur ; K . O . mintakasında ahali sığırlarında zuhûr eden vebayi bakarî hakkında askerî baytarlar tarafından birçok müşkülât iktihâm edilerek yapılan mücadele neticesi köylerdeki hastalık pek ziyade inhitat etmiş ve sönmek derecesine gelmiştir ; bu ayda ahaliye ait sığır hayvanlarında vuku bulan vebayi bakarînin bulundukları mahaller şunlardır :

Ankaranın bir kaza ve bir köyünde, Adananın 1 kaza 4 köyünde, Aksarayın 2 kaza 11 köyünde, Amasyanın 7 kaza 47 köyünde, Antalyanın 1 kaza 1 köyünde, Ardahanın 1 kaza 4 köyünde, Eskişehirin 2 kaza 7 köyünde, İzmirin 8 kaza 37 köyünde, Erzincanın 2 kaza 5 köyünde, Erzurumun 1 kaza 2 köyünde, Ertuğrulun 4 kaza 11 köyünde, Burşanın 2 kaza 6 köyünde, Balıkesirin 9 kaza 39 köyünde,

Bayazıtın 1 kaza 1 köyünde, Bolunun 1 kaza 6 köyünde, Tokadın 5 kaza 9 köyünde, Çanakkalenin 4 kaza 34 köyünde, Çorumun 1 kaza 3 köyünde, Diyarıbe-
kirin 2 kaza 4 köyünde, Denizlinin 2 kaza 4 köyünde, Sıvasın 1 kaza 1 köyünde, Saruhanın 7 kaza 27 köyünde Konyanın 5 kaza 17 köyünde, Kayserinin 1 kaza
2 köyünde, Kastamonunun 3 kaza 10 köyünde, Şarkî Karahisarın 2 kaza 10 kö-
yünde, Karahisarı Sahibin 4 kaza 23 köyünde, Kocaelinin 4 kaza 13 köyünde, Gümüşhanenin 1 kaza 1 köyünde, Kütahyanın 3 kaza 10 köyünde, Çankırının
2 kaza 2 köyünde, Mardinin 2 kaza 31 köyünde, Niğdenin 1 kaza 1 köyünde ki,
cem'an 93 kaza ve 374 köydür; geçen ay 110 kaza ve 483 köyde veba zuhûr
ettiğine göre bu ayda 17 kaza ve 109 köy noksandır; buralarda hastalık mücadele
heyetleri vasıtasile imha edilmektedir.

* * *

Bu Kânunusani — 339 ayında cem'an :

9549 hayvan tedaviye alınmış 3759 resi şifa, 153 resi mûrt, 85 resi itlâf, [Bunun
79 resi ruamdır], 94 resi zebih, 115 resi zürraa teslim, 400 resi hastanelere sevke-
dilerek gelen aya 4943 hayvan devretmiştir ki, ekserisi umumî zafiyet, mühtelif
cüruh, iltihabı mafasil, bıcılğan, raddı sahan, sui hazımlar ve iltihabı em'a, zatülkasa-
bat vesair münferit dahilî ve haricî hastalıklar ile uyuz ve lenfanjitten ibarettir ki,
Kânunusani — 339 aya ait birleştirilmiş emraz istatistikî umum hayvan kuvvesile
beraber cildin sonuna 19 numara altında iştirilmiştir.

Şubat — 339 ayında Garp cephesi kuruluşunda tebeddül yoktur; cephenin
umum hayvan kuvvesi 64331 restir.

SIHHÎ AHVAL :

Bu ayda havalar yine yağmurlu, karlı gitmiş hayvanlar daima çalışmış ve bu
yüzden iltihabî hastalıklar, cerhalar, bıcılğan vesair ayak hastalıkları çokca vukubul-
muştur; buna inzıam eden fazla istihdam ve geçen ayda olduğu gibi gıda nok-
saniyeti hayvanların kısmen zafiyetini ve hazmî cihaz hastalıklarının kesretini mucip
olmuştur.

NAL VE MIH :

Gerilerden gelmiş ve kıt'aların yaptığı nallar lâşey mesabesinde kalmıştır; hay-
vanlar uzakça köylere yerleştirilmiş olduğundan nallar süratle sevkedilememiş ve
çamurlu taşlı yerlerde ekserisinin nalları düşmüş ve bazan çıplak ayakla iş görmüş-
lerdir; bu hususta öküzler pek zahmet çekmişler ve develer de taşlı yollarda üzül-
müşlerdir.

UYUZ :

Bu ayda kapalı meskenlerde bulunan ve muayyete azlığından iyice tımar da
edilemeyen hayvanlarda uyuz hastalığı münteşir bir hal almış ve itfasına şiddetle
devam ve gayret olunmuştur ki, 625 duhulle beraber 1832 rese baliğ olan bu has-
talığın 398 resi şifayap olmuştur.

RUAM :

— 6 98 res duhulle 128 resi bulan ve içinde ruamdan şüpheli de bulunan hay-
vanlardan 72 resinde ruam tahakkuk etmiş olduğundan itlâf edilmiştir.

Gurm ve şarbon gibi münferit birkaç vak'a da zuhûr etmiştir.

VEBAYÎ BAKARÎ :

16 öküz duhul etmiş biri mürt ve 15 resi de kesilmiştir .

Lenfanjit . Tevessüe meyyal bir şekil almış ve 150 resi bulmuştur, bunun 15 resi şifa 8 resi hastahaneye gönderilmiş ve 127 resi de devre kalmıştır .

Hayvan hastaneleri tevhide dahildir ; evvelce krokide gösterilen mahallerde vazifelerini ifa etmektedirler , bahusus uyuz, bıcılğan vesair emrazın tedavisile çok meşgul bulunmuşlardır .

Bu ayda Garp cephesinde 11292 hayvan tedavide bulunmuş, bunun 5025 resi şifa, 183 resi mürt, 164 resi zebih ve itlâf, 7 resi ahaliye verilmiş, 273 resi hastanelere gitmiş ve 5740 resi de devre kalmıştır ; umumî kuvveye nazaran $\frac{0}{0}$ 17,52 hayvan tedaviye alınmış, bunlardan $\frac{0}{0}$ 44,5 şifa ve $\frac{0}{0}$ 1,79 mürt, $\frac{0}{0}$ 1,46 zebih ve itlâf ve $\frac{0}{0}$ 50,83 te atıye devridir .

VEBAYÎ BAKARÎ :

M . M . V . inden 14 — Şubat — 339 tarihile Garp Cephesi Kumandanlığına varit olan bir telgrafta :

Ahiren develerde de vebayi bakarî müşahade edilmiş ve hastalığın bu vasıta ile intişar dairesinin tevsii mümkün bulunmuş olduğundan mintakalarda develerle nakliyat yapılmaması hususunda kıt'alara tamim buyurulması İktisat Vekâletinin iş'arına atfen arzedilmiş ve cephenin üçüncü şube müdürlüğünden cephe başbaytarlığına atideki muhtıra takdim kılınmıştır :

Ordu vesaitinin dörtte üçü devedir . Deve nakliyatının kâmil men'i takdîrinde nakliyat yapmak için orduların elinde başkaca vesait yoktur . Ona göre icabının icrası bildirilmiştir .

Garp cephesi başbaytarlığından verilen cevapta :

Cephe develerinde vebayi bakarî zuhûr ettiğine dair şimdiye kadar baytarların yevmî vukuat raporlariyle bir iş'ar vukubulmamışsa da develer vebayi bakarîyi alabildikleri gibi intişarına da sebep olabilirler ; ancak M . M . nin telgrafında zikredilen mintaka hangi mintak ise orada deve ile nakliyat yapılmamak lâzımdır ; binaenaleyh mezkûr hastalığın hangi kıt'aya ve develere ait olduğunun bilinmesi ona göre fennî tahaffuz ve tedbirlere tevessül edileceği bildirilmiştir .

Bu bapta cephe Kumandanlığınca M . M . V . inden istizah vaki olmuşsa da dosyasında verilmiş bir cevap yoktur .

MÜTALEAT :

Her halde develerde vebayi bakarînin vukuuna dair çekilen telgrafta bir sehiv olması melhuzdur ;

İkinci orduda bir devede yapılan otopsi neticesinde vebayi bakarî teşhis edildiğine dair heyet raporile cephe hayvan hastanesinde 8 : 10 devede vebayi bakarî vukuuna dair işaret varsa da her halde bazı emrazın müşabehetinden teşhiste yanlışlık olduğu anlaşılmaktadır ; çünkü develerin vebavi bakarîye karşı maasî oldukları gerek Erzincan ve gerekse Pendik serom evlerinde ve Büyük harbin nihayetinde mütehasıslar huzurunda yapılan son tecrübeler menfî zuhûr etmiş ve bu defa tab'ı derdest olan Büyük harbin netayici ilmiye fasıllarında bu husustaki tecarüp neticesi aynen kaydedilmiştir .

Mart — 339 ayında cephe kuruluşunda gene bir tebeddül yoktur ; umum hayvan kuvvesi 60885 restir ,

Meskenler, iâşe ; muhtabiye, nal ve mih keyfiyeti geçen ay olduğu gibidir. Ecza da idare edilmiş ve baytarlar alâtsiz bırakılmamıştır.

VEBAYİ BAKARİ :

Bu ayda kıt'alarda görülmemiş ise de Urla tariki üzerinde Narlıdere, Kilizman ve emsali köyler sığır hayvanlarında evvelce de vukua gelmiş olan vebayi bakari zuhûr etmiştir.

UYUZ :

Uyuz hastalığı nisbeten azalmağa başlamış ve 598 duhul ile beraber 1888 rese balığ olmuştur, bunun 844 resi teşfiye edilmiş ve 103 resi hastaneye gönderilmiş ve 641 resi de devre kalmıştır.

RUAM :

Biraz fazlalaşmış 105 duhul ile 161 i bulmuştur, bunun 15 resi adi nezle olduğundan şifa, 96 resi ruamdan itlâf ve 50 si de şüpheli olarak devretmiştir.

Sari ev'iyei lenfaviye iltihabı 73 duhulle 200 res olmuş bunun 54 resi şifa, 10 hastaneye, diğerleri de devre kalmıştır ; bu hastalık ta bazı kıt'alarda tevakkufa yüz tutmuştur.

Gurm, barbone ve şarbon gibi münferit emrazı intaniye de husule gelmişse de tevessüüne meydan verilmemiştir.

Dahilî hastalıklardan teneffüsî emraz soğukların tesirile ziyade olmuş ve kalorinin noksanıyeti de bu bapta bir amil olmuştur.

Bu ayda 10386 hayvan tedaviye alınmış ki, bunu 4746 resi duhuldür, şifa 5162, mürt 111, zebih ve itlâf 176, zürraa tevzi 7, hastaneye 306, ve devre de 4624 hayvan kalmıştır.

Nisan — 339 ayda cephenin kuruluşunda bir tebeddül olmamıştır ; umum hayvan kuvvesi 56 943 restir, bunun 908 resi kadana, 28 787 resi beygir, 16029 resi katır, 4019 resi eşek, 1796 resi öküz, 768 resi manda, 5136 resi de deve dir.

Bu ayda hayvanlar kısmen çayırda istifadeye başlamışlardır ; daha etraf çamur ve yollar bozuk olduğundan çalışan hayvanlarda ayak hastallıkları eksik olmamıştır.

Arpa ; yulaf, çavdar, buğday, mısır gibi hâlâ mahlût gıda alan hayvanlar sui-hazımlardan kurtulmamışlardır, havaların itidal kesbetmesi göğüs hastalıklarının azalmasını mucip olmuştur.

Haricî hastalıkların çoğu yaradır, fazla çalışmak yüzünden teçhizatın mütemadi hayvana dokunması ve henüz iyi olmuş ve yaranın kabukları daha taze bulunan hayvanların istihdamı, bu kadar çalışıldığı halde bir türlü yaralı hayvanların önünü almağa meydan vermemiştir.

Atları idîç yapmak için bazı kıt'alardan emaskülâtör istenilmiştir.

Fırkalar nalları oradan buradan topladıkları çürük demirlerle yapmağa başlamış olduklarından kırılmağa ve hayvanlar da nalsız kalmağa mahkûm olmuşlardır ; ekseri büyük nalların küçültülmesiyle uğraşmıştır.

RUAM :

Devirle beraber 100. res olan şüpheli nezleli hayvanlardan 47 resi ruam olduğundan itlâf edilmişler 6 resi adi nezleden şifa, diğerleri devre kalmışlardır.

LENFANJİT :

Bu ayda duhul olmamış evvelâ devre kalmış olan 126 hayvanın tedavisile uğraşmış ve süblime tedavisinden büyük faydalar görülmüştür ki, % 90 bu süblime mahlûlile verit dahiline yapılan zerkiyattan şifayap olmuşlardır.

DAÜLKELP [KUDUZ] :

2 katır şüpheli olarak tecrit edilmişlerdir ki, başka izahat yoktur.

VEBAYİ BAKARİ :

Bu ayda kıt'a hayvanlarında zuhûr etmemiş ve bazı köylerde ahali hayvanlarında vukubulmuştur ; mirî öküzlere her yirmi günde bir muntazaman serom zerkine devam olunmuştur .

Bu ayda 6971 hayvan tedaviye alınmış ve 2410 resi şifa, 86 resi mürt, 87 resi zebih ve itlâf, 13 resi hükûmete teslim, 49 resi hastanelere sevkolmuş ve 4326 resi de devre kalmıştır .

Mayıs — 339 ayında cephe kuruluşunda tebeddül yoktur ; umum hayvan kuvvesi 55 540 restir .

Hayvanlar çayırlara çıkarılmıştır ; yalnız altıncı K. O. nun bulunduğu mevki-ler — F. 16 müstesna — dağlık olması hasabile çayırlardan matlup istifadeyi temin edememişlerdir ; çayırdaki hayvanlar nısıf yem yemişlerse de çayırı bol olan yer-lerde bu yarım yemi yememişler, sâyi mirî olmuştur .

Çayıra çıkmıyan hayvanlara ki, faal olarak ayrılmışlardır yevmî 3 er kilodan arpa verilmiş ve saman ve kuru ot ta az çok verilmiştir ; çayırlarda bulunan hay- vanlarda hiss olunur derecede dahili hastalıklar çıkmış ve gıdaî değişiklikten sui- hazımlar da vaki olmuştur .

Her sene olduğu gibi zapturapt iyi yapılamamıştır ; çayırdaki hayvanlarda bu esbaptan dolayı muhtelif cüruhtan maada çifte atmalarından kemik kırıkları da husule gelmiştir .

Çayırdaki develer zeytli katranla yağlanmışlardır .

Burada bir şarbon vak'ası zuhurettiğinden çayırların mahalli değiştirilerek sirayete meydan verilmemiştir ; şüpheli çayır da nezaret altına alınmıştır .

Bu ayda lenfanjitten 25 vukuat daha olmuştur .

RUAM :

Fazlacadır, 55 hayvan duhul etmiştir ki, 102 resi bulan şüpheli hayvanlardan 19 resi adi nezleden şifa ve 1 resi mürt ve 43 resi ruamdan itlâf, 3 resi hastaneye sevk diğerleri devre kalmıştır ; ruamın çoğu eşkiya peşine gönderilen süvari müf- rezesinde çıkmıştır ki, hayvanlarını pis köy ahırlarına bağlamalarından ve umumî yalaklardan hayvanlarını sulamalarından ileri gelmiştir .

VEBAYİ BAKARİ :

Bu ayda da mirî hayvanlarında vebayi bakarî zuhûr etmemiştir .

Devirle beraber bu ayda 7537 hayvan tedaviye alınmış ve 3046 resi şifa ve 132 resi mürt, 85 resi itlâf, 15 zebih, 34 hükûmete teslim, 78 hastaneye, 4153 hayvan da devre kalmıştır .

Garp cephesi Kumandanlığından yevmî emir ile yapılan bir tamimde :

“ Bazı kıt'aların harekât esnasında vebayi bakarî ile bulaşık köylerden öküzlü vasıtalar alarak nakliyat yaptırmakta oldukları İktisat Vekâletinin işarına atfen M. M. V. inden bildirilmektedir ; vebayi bakarî çift hayvanlarını mahvetmekte olduğu malûm olduğundan bugibi bulaşık mıntakalardan öküzlü vesait alınmayarak icap ettiği takdirde beygirli vesait ile nakliyat yapılması tebliğ edilmiştir .

Haziran — 339 ayında cephe kuruluşu geçen ay gibidir, yalnız Garp cephesi hayvan deposu lâğvolmuştur ; umum hayvan kuvvesi tahminen 52 520 restir .

Cephe başbaytarı Miralay Ahmet Vefik Bey [Halen livadırlar] M. M. V. baytarlık işleri dairesi reisliğine tayin buyurulmuş olduğundan Garp cephesi başbaytarlığına ikinci ordu başbaytarı Miralay Neşet Bey tayin edilmiştir.

SIHHÎ AHVAL:

Bu ay daha ziyade iyileşmiştir; hayvanlar tabîî gıdaları olan taze otlardan azamî derecede müstefit olmuşlardır, hayvanların harekât kabiliyetleri daha yükselmiştir; maamafih muhtelif yara ve bereler aynı esbap dahilinde zuhûr edip gitmiştir; geçen aydan devreden 1064 yaralı hayvana bu kadar daha inzımam ederek 2126 resi bulmuştur ki, bunun 1449 resi şifayap, 1 resi mûrt, 1 resi itlâf, 14 resi satılmış 8 resi hastaneye, 654 resi de devre kalmıştır.

Hal'i mafsâl [Çıkık] devirle beraber 83 res olmuş bunun 10 resi şifa, 4 resi hastaneye sevk ve diğerleri devre kalmıştır.

İltihabı mafsâl: Devirle beraber 124 resi bulmuş, 2 resi şifa, 1 resi mûrt, 6 resi hastaneye ve diğerleri devre kalmıştır.

BICILGAN:

Çamurlu mevsimlerden kalmış olan aren hastalığı 457 res olup bunun 213 resi şifayap olmuştur.

Mih batması: Bu da ehemmiyetlidir, 98 rese balığ olmuştur, esbabı acemi nalbantların hatalarile beraber nalları düşen ve nalsız istihdam edilen hayvanlara hariçten bir takım çivilerin batmasıdır; bunun da 20 resi teşfiye edilmiş diğerleri devre kalmıştır.

EKZEMA:

Bu da tımarın ve temizliğin noksanıyetinden ileri gelmiş ve 365 resten 104 resi şifayap olmuştur.

BULAŞIK HASTALIKLAR:

Lenfanjit 80 duhulle 143 resi bulmuş bunun 24 resi teşfiye edilmiştir.

UYUZ:

269 duhul ile 410 res olmuş ve 282 resi şifayap olmuştur.

RUAM VE ŞÜPHELİ RUAM:

11 Duhul ile 70 res olmuş, 4 resi adi nezle olduğundan şifayap, 23 resi de ruamdan itlâf edilmiştir.

GURM:

13 Duhulle 15 res olmuş bunun 3 resi teşfiye edilmiştir.

PİROPLÂSMOS:

15 Duhulden 6 resi şifa 4 resi mûrt olmuştur.

ŞARBON:

1 Mûrt vak'ası olmuştur.

TEDERRÜN [VEREM]:

Veremden 20 öküz duhul etmiş ve 20 si de itlâf edilmiştir.

VEBAYİ BAKERİ:

15 Duhulden 6 resi bu kadar ihtara rağmen şifa gösterilmiş 4 resi de mûrt olmuştur, maalesef 5 resi gene devre terkedilmiştir.

Diğer hastalıklar münferit birtakım dahilî ve haricî emrazdan ibarettir.

Bu ayda çiftçilere 21 hayvan tevzi olunmuştur.

Vebayi bakarînin istatistiğe geçen koşum öküzlerinden maada iâşe sığırlarında da zuhûr etmiş ve (Düzce — Hendek) tarikile Adapazarına getirilen iâşe sığırları arasında görülmüş ve cümlesi kavurma yapılmıştır; keza levazıma ait olup müteahhidin Afyon Karahisarından Gönaya ve oradan Mütevelli çiftliğine celbedilen 250 res sığırlarda zuhûr eden vebayi bakarîye karşı sıhhi tedabir icra olunmuş ve 188 resine serom yapılmıştır; mütebakisi kordon dahilinde kısmen itlâf ve kısmen de kavurma yapılmıştır.

Afyon Karahisarından orduya iâşe sığırlarının sevkı devam etmekte bulunduğundan müteaddit makamlara yazılan emirlerde bu hayvanların menşe şehadetnamesine, ihtiyat karantinaya tâbi tutulmalarına pek ziyade ehemmiyet verilmesi tekit edilmiştir.

9 — Haziran — 339 tarihile İzmir baytar müfettişliğinden Garp cephesi başbaytarlığına cevaben irsal kılınan tezkerede:

1 — İzmir şehrinde vebayi bakarî zuhûru hasebile şehir kordon altına alınmıştır.

2 — Bayraklı, mersinli, Kokluca, Kızılçullu, Eski İzmir, Bozyaka, Reşadiye mevkileri kordon dahiline vazı ve bu mevkide jandarma ikame edilmiştir.

3 — Hastalık askerî et müteahhidi Caferâkinin bakarî hayvanları meyanında zuhûr eylemekle mezkûr hayvanların bulundukları mezbaha civarındaki Uşakî zade Sadık Beyin çayırılık mevkii ayrıca kordon altına aldırılmış, hergün ordu için lâzım gelen lühüm mezbaha baytarlığı tarafından badelmuaıene zephedilecek işbu hayvanlarla temin olunacaktır.

4 — Evelki gece Dinardan Garp cephesi namına Darağacı noktası kumandanlığına getirilmiş olan 600 keçi, 190 sığır, 100 koyunun Halkapınardaki arzolunan ve kordon vazeden çayırılığa konulmuş olduğu anlaşılmakla bunların hastalığın indifama kadar — Mezbahada kesilecekler müstesna olmak üzere — kordonda kalmaları bildirilmiş ve esasen cephece buna vaziyet olunmuştur.

Garp cephesi Kumandanlığını ifa buyurmakta olan Büyük E. Riyasetine 24 — Haziran — 339 tarihile:

Başkumandanlıktan irsal buyurulan bir emirnamede:

“Anadolunun birçok yerlerinde zuhûr eden vebayi bakarînin ittihaz edilen müessir ve fennî tedabir sayesinde itfasına muvaffakiyet hâsıl olduğu halde bazı yerlerde ve ezcümle İzmir havalisinde kesbi şiddet ettiği ve bunun sebebi askerî cihetinin hayvan sağlık zabıtası ve talimatı hilâfına olarak Garp cephesi ihtiyacı için müteahhitler vasıtasile tedarik eyledikleri menşeleri meçhul hayvanları hastaliksız mahallerden serbestçe imrar ettirmesi olduğu ve İzmir havalisine külliyetli miktarda serom gönderildiği cihetle askerî cihetince de mevcut sıhhi zabıta talimatnamesine tevfikân hareket ve mülkiye baytarlarile mesaisinin tevhide takdirinde hastalığın fazla tahribat yapmasına meydan kalmadan kısa bir zamanda itfası kabil olabileceği İktisat Vekâletinden iş'ar olunmuştur, pek mühim olan bu mes'elenin nazarı dikkate alınması ve mezkûr kanun ve talimat ahkâmına riayet ve mülkiye

baytarlarile tevhibi faaliyet olunması için lâzımgelenlere tebliğât ifasını rica ederim ef. „.

* *

Balâya dercolunan emirname aynen kıt'alara temin edilmiş ve Garp eephesi Kumandanlığına da yazılmıştır.

Bu bapta ve 14 — 7 — 339 tarihile Büyük E. Reisi ve Garp cephesi K. tarafından,

Başkumandanlığa irsal olunan cevapta:

“ 24 — 6 — 339 tarih ve bilâ numaralı emri devletleri cevabıdır:

1 — Daima seroma tâbi tutulan ordunun öküzlü kolları meşgul memalik mıntakasına vebayi bakariden salim olarak dahil oldukları halde düşmandan iğtinam olunan metruk emval ve bazı kariyelerde ahaliye ait sığır hayvanları meyanında vebayi bakarî müşahede ve teşhis edilerek münten köyler derhal tesbit edilmiş, bunlar ve metruk emval hayvanları sıkı kordon altına alınarak fennî şartlara tevfikân kısmen itlâf ve zebih ve serom yapılmış ve askerî baytarların bütün kıs ibraz ettikleri sıhhi mesai ve daimî nezaretlerle ekserisi teleften vikaye ve hastalığın mülevves ocakları esasından imha edilmiş ve bu hususta mülkiye baytar müfettişlerine azamî muavenet dirğ edilmemiştir, her 20 günde bir serom zerkolunan ordunun ağır kol hayvanlarında da ahaliye tevzi tarihine kadar arza şayan vukuata tesadüf edilmemiş ve tekrar seroma tâbi tutulduktan sonra taksim edilmişlerdir.

2 — Bu defa İzmir ve civarı ahali sığırlarında tekrar hükmünü icraya başlayan vebayi bakarî müstevli marazi mütaahhidin ve celeplerin gerek iase ve gerekse ticaret namile harp mıntakası haricinden menşeleri gayri malûm mahallerden bilmubayaa İzmir sevkettmekte oldukları sığır hayvanlarından sirayet ettiği muhakkaktır.

3 — Mütaahhidin Eskişehir, Afyon ve Konya havalisinden mubayaa ettiği iase hayvanlarının bazılarında menşe şahadetnamesi olmadığı ve Afyon karahisarında 10 gün karantina ve seroma tâbi tutulup Manisaya sevkolunan sığırlarda karantinanın bidayet tarihinden itibaren 16 gün sonra vebayi bakariden bir şüpheli vukuat zuhûr etmiş badehu hastalık kat'i surette tebeyyün etmiştir. Lâzımgelen sıhhi ve tahaffuzî tedbirler derhal icra edilerek Afyon karahisarından öküz ve manda sevkıyatı tehir edilmiştir.

Mütaahhidin keza Antalyadan bilmubayaa vapurla İzmit sevkettiği iase sığırları arasında da İzmit iskelesine muvasalatla vebayi bakarî zuhûr etmiş ve derhal tahaffuzî tedbirler ifa edilmiştir; bunların menşe şahadetnamesi olduğu ve vapurun hiçbir iskelede hiçbir hayvan almadığı halde vebayi bakarînin vukuu, mıntakalarda el'antan yuvasının mevcudiyetini müeyyettir.

4 — Gerilerde ahalinin hastalığı gizlediği bazı köyler bulunması melhuz olduğu gibi vebayi bakarîye yakalanıp ashabının ısrarı üzerine baytarlarca itlâf edilmeyip şifayap olmuş portörlü birçok öküzlerin de bulunması hatıra gelmekte olduğundan İktisat Vekâletince vilâyetlerde ve müstakil sancaklarda vedayi bakariden mülevves mıntakaların tamamile ve bihakkın tesbitile inzibatî tedbirlere fevkalâde ehemmiyet verilmesi ve hayvan mubayaatının şiddelle men'i, mütaahhitlerin ve hayvan bayilerinin menşe şahadetnamesiz hayvan mubayaa ve sevkedememelerinin ve harp

mıntakasına ithal edecekleri sığır hayvanları evvelemirde mülkiye baytarları tarafından kordon ve serom tatbik edildiğini ve hayvanların nevi ve miktarını müş'ir vazih raporlar ile fennî icaplar dahilinde ve hat kumandanlıkları delâletile sevklerinin temini ve cephenin işe ahengini az çok haleldar eden vebayi bakarînin ta esasından kal'ü ifnası için köylerde portörlü hayvan bırakılmaması ve vebayi bakariye musap olupta itlâf edilecek ahali hayvanları için lâzımgelen tazminatın İktisat Vekâletince derhal itası tahtı kat'iyete alınmasını nazarı tasvibi devletlerine arz eylerim efendim „.

Garp cephesinden 12 — 7 — 339 tarihile Saruhan mutasarrıflığına verilen cevapta :

1 — Cephe işesi namına kunturacının geri mıntakalardan bilmubayaa Afyon karahisarına sevkettiği sığırların 10 gün karantinaya ve seroma tâbi tutulduktan sonra Gönaya sevkoldukları Afyon karahisar baytar müfettişliğinden ve hat kumandanlığından bildirilmiştir; hayvanlar Gönaydan kara tarikile Mütevelli çiftliğine sevkolduklarına nazaran Manisaya kadar cadde etrafındaki köylerde vebayi bakari mevcut olup olmadığı Manisa baytar müfettişliğince etrafıca tahkik ve iş'arı lâzımgelir. Hastalığın vukuu anında Saruhan baytar müfettişliğine tahriren keyfiyet iş'ar edilmiş ve ahali hayvanlarında müştereken serom tatbik etmek ve diğer sıhhi tedbirlere muavenet etmek üzere bir mücadele baytarı talep edilmiş idi; mücadele baytarlarının yalnız bir tenkit mevkünde kalmıyarak hastalığın nihayetine kadar askerî baytarlarla filen çalışmaları icap eder.

2 — Mütevelli çiftliğinde vebayi bakarînin zuhûru akibinde etrafa kordon vazolunarak lâzımgelen sıhhi tedbirler ittihaz edilmiş, musaplar itlâf edilerek diğerlerine ve ahali hayvanlarına serom yapılmış ve umumiyetle kavurma imaline başlatılmıştır; bir haftadanberi yeniden vukuat olmadığı ve Afyon karahisarından sığır celbi tehir edilerek sevkıyat daha emin bir şekle vazedilmiş ve bubapta Afyon hat kumandanlığına kat'î emirler verilmiştir; halen yolda bulunan hayvanatı bakariye Horos köyünde toplattırılarak derhal ikinci bir seroma tâbi tutulduklarını arzederim.

Kale mutasarrıflığının vebayi bakari hakkındaki şifresine altıncı kolordu Kumandanlığından 21 — Temmuz — 339 (Bayramıç) tarihile verilen cevapta :

1 — Makina başındaki âli iş'arlarından K. O. hayvanlarında vebayi bakari bulunduğunun tazammununu çıkardım; livanın âli makamlara kadar uzayan şu iddiasının henüz arkasının alınmadığını gördüğüm için atideki arzımla cezbi dikkati muvafık buldum.

2 — Kolordu bu mıntakaya geldiği zaman livanın Yılançı bayırı, Sarıçalı, Üvecik, Pınarbaşı vesair yerlerinde vebayi bakari vardı; bununla K. O. ya âriz olan bir iki bulaşıklık mümkün süratle bertaraf edildiyse de fakat muahharan gene askerin bulunmadığı Ahlatlı burun; Altıkulaç, Altıbahadrlı, Koyun yeri, Karafazıl, Kirazlı, Şapçılar, Dumanlar, Gölcük karyelerinin bulaşık olduğu anlaşılması üzerine buralara da kıt'a yanaştırmaktan hazer olunmuş idi.

3 — Bu güne kadar K. O. nun hangi bir kıt'asında vebayi bakari zuhûrettiğine dair de malûmatım yoktur.

4 — Yazdıklarım bizzat benim bildiklerimdir; daha fazla tafsîlât arzu buyurursa liva baytar Mf. K. O. başbaytarına müracaat edebilir.

5 — Gerçi bana söylemek düşmezse de fakat nef'ülâma rica ederimki liva baytar müfettişi burada bulunduğum bir seneye karip bir zamandanberi hiç olmazsa bir defacık olsun ve kaza merkezine uğrasın ve bu suretle mevkiinde sarfetmiş olduğu mesaiyi belki daha ziyade şümüllü kılmış olur zannındayım.

6 — Bizim bugüne kadar öğrendiğimiz ahval her neredede asker bulunursa sivil ve askerî baytarları behemehal birbirile temasa gelir ve mesailerini teşrik ederler; Kaleye girmek mümkün olsaydı K. O. başbaytarına belki oraya gitmesi çin rica dahi edecektim.

7 — Kale mutasarrıflığına yazılmış ve sureti berayı malûmat Garp cephesi Kumandanlığına arz edilmiştir.

*
*
*

Temmuz ve Ağustos — 339 aylarında 2 ordu da lâğvolunduğundan Garp cephesi emrinde :

1, 2, 3, 4, 5, 6. K. ordularla İzmir müstahkem mevkii kalmışsa da K. O. lar peyderpey M. M. V. emrine geçmekte olduğundan bir kısım K. O. lar Temmuz ve Ağustos aylık emraz istatistiklerini doğrudan doğruya M. M. V. Baytarlık İŞ. D. sine takdim etmişlerdir; cephe karargâhı Eylül iptidasından itibaren lâğvolduğundan temmuz ve ağustos aylık emraz istatistiklerinin bir hulâsasının ve bu aylarda devam eden vebayı bakarı hakkında cereyan eden mühim muhaberelelerin de derci elzem görülmüştür.

Temmuz — 339 kuvvesi tahminen 35413 restir,

Mükellef baytarlar terhis edilmeğe başlanmış olduğundan bazı kıt'alarda baytar ihtiyacı hissedilmeğe başlamıştır.

Bu ayda : 1911 hayvan tedaviye alınmış bunun 1074 resi şifa, 46 resi mür, 24 resi itlâf, 7 resi fûruht, 11 resi zebih, 81 resi hastaneye sevk edilerek ağustos ayına 668 hayvan devretmiştir ki, itlâfın 13 resi ruamdır.

Uyuz hastalığı ehemmiyetini kaybetmiş vesair bir iki sari ve münferit hastalıklar da olduğu mahalde imha edilmiştir.

VEBAYİ BAKARİ :

Bu ayda askerî bakarı hayvanlarında bir iki vak'a zuhur etmiştir; ahali hayvanlarında mücadele bütün şiddetile devam etmiştir; Adapazarı civarında Serdivan mer'asında 30 gün kordona vazolunan levazıma ait sığırlardan kordon kaldırılmıştır.

Sapanca, Şarkıye, Feyziye, Şöhretiye, Karaçam, İlmiye, Akçay, Hacı, Canlar kariyelerinde fasılalarla veba zuhûr etmiş ve pek mühlik bir şekil almamıştır, buralara da mücadele heyeti gönderilmiştir; Ezinenin Akpınar ve Alacaöbe köylerinde ahali hayvanlarında zuhûr eden vebayı bakarıye karşı kordon konulduğu altıncı K. O. kumandanlığından bildirilmiştir.

8 inci F. mntakasında Ali Ağa ve Helvacı köylerindeki veba mündefi olduğundan kordon refolunmuştur; Kaklıcada da hastalık indifa haline gelmiştir.

Ağustos — 339 ayında da fazla hayvanlar, develer hükûmete teslim edilmiş ve gerilere gönderilerek bir kısmı da satılmıştır. Hükûmatçe alınan hayvanların ekserisi muhtaç ahaliye ve zürraa tevzi edilmiş ve mukabilinde mazbata alınmıştır.

Ağustos sonunda umum K. O. ların kuvvesi cem'an 29887 res kalmıştır ki, bunun 60 resi eşek, 119 resi öküz, 76 resi manda, 760 resi deve vesairleri de katır ve beygirden ibaretti.

Eylül ayında da bir kısım hayvanlar elden çıkarılmış ve umumî kuvve daha tenezzül etmiştir .

Bu ayda 2224 hayvan tedaviye alınmış bunun 1417 resi şifayap, 85 i mürt, 38 resi itlâf, 29 resi fûruht, 7 resi zebih, 86 resi hastaneye, 562 resi de devre kalmıştır .

Kadro fazlası hayvanlar Eylül ayında da satılmış ve ahaliye tevzi edilmiştir ki, cephenin lâğvından dolayı kıt'alar vukuatlerinin M. M. V. Baytarlık İşleri Dairesine takdime başlamışlardır ; maamafih Eylül ayında umum kuvve tahminen 21909 rese inmiştir .

Ağustos — 339 ayında :

Ruamdan 15 hayvan itlâf edilmiştir .

VEBAYİ BAKARÎ:

Bu ayda veba Afyondan Adapazarına gönderilen birinci O. menziline ait sığır hayvanlarında zuhûr etmiştir ki, bunlar 3 kafiye olarak sevkedilmişler ve 1079 resten ibaret olan mezkûr sığırlar fen heyetinin karârile ve nezaret altında o civardaki kıt'alara et halinde verilmeğe başlanmış ve kavurma yapmak için de menzil müfettişliğince üç ve dördüncü K. O. lardan kavurma için vesait ve efrat celbine müsaade edilmesi için Garp cephesi Kumandanlığına rica olunmuştur .

Menzil lâğvolduğundan kavurmaya ve kordonun muhafazasına dördüncü K. O. baytarlarının nezaret etmesi için emir verilmiştir .

Altıncı K. O. başbaytarlığının 4 — Ağustos — 339 tarihile Garp cephesi başbaytarlığına takdim etmiş olduğu raporda :

K. O. Borlu nahiyesine gelinceye kadar 800 öküz ile 83 mandada hiçbir vebahile vebayi bakarî zuhûr etmediği gibi güzergâhta bulunan kariyelerde de vebayi bakarîye tesadûf edilmediği kaydedilmiş ve Somaya kadar olan köylerle Balıkesirden Gönene kadar olan yerlerde ve işgal zamanında vebayi bakarînin mevcudiyeti tesbit edilmiştir .

Keza 17. fışkanın bulunduğu Kumarlar nahiyesine tâbi birkaç köyde ahali hayvanlarında vebanın mevcut olduğu ve Ezine, Ayvacık mülhakatında Yılcıbayırı, Övecik, Pınarbaşı vesair köylerde de işgal esnasında hükmünü icra etmiştir .

Düşmanın Ayvalık, Edremit ve civar köylerde cemettiği yüzbinlerce hayvan arasında hastalık çıkmış bunlar kısmen telef ve kısmen satılıp Çanakkale livasına sevkedilmiş ve bir kısmı da sahipsiz kağırmıştır ki, bunlardan da vebayi bakarî intişar etmiştir .

Sığır hayvanları bulunmayan süvari 2. fırkanın buralardan toplayıp geriye gönderdiği ve Ayvacıkta F. 14 e devredilen ganaim sığırlarında da vebayi bakarî çıkarak kordon vazolunmuş ve kavurma yapılmıştır .

Telâkki olunan emir üzerine fırkaların sığırlarına ihtiyat serom yapılarak muhtaç çiftçilere tevzi edilmek üzere ikinci O. emrine Balıkesire sevkoldukları da işaret olunmuş ve bu hayvanları olbaptaki emre rağmen Çanakkale mutasarrıflığı tarafından teslim alınmadığı için Kale baytar müfettişliğinden iştikâ edilmiştir .

Umum kıt'alarda bulunan sığır hayvanları Balıkesirde İkinci O. merkezinde toplanarak yapılmayanlara ihtiyat serom yapılmış ve hususî trenlerle ve baytar da

dahil olduğu bir heyet nezaretinde Uşak'a sevk olunmuşlar ve burada içtima eden umum öküz ve mandalar kafilâ kafilâ ahaliye tevzi olunmak üzere Konyaya, Adanaya ve daha içerilere kadar sevk ve tevzi olunmuşlardır ki, vaktinde ikinci seroma da tâbi olacaklarına dair emir verilmiş ve o yolda tertibat alınmıştır.

MÜTALEAT :

Veyayi bakarînin İzmir ve Balıkesir mıntakasında ordu ve ahali öküz ve sığırlarında birdenbire zuhûrunun esbabı, İktisat Vekâletince ordudan ahaliye tevzi edilmiş olan öküzlere atfolunmuş ve 22 vak'a gösterilerek isbata çalışılmıştır; bugibi öküzler esasen karantinaya ve ihtiyat seromlara tâbi tutulmakta olduklarından ve ordu işgal mıntakasına gelinceye kadar da vebayi bakarî zuhûr etmemiş bulunduğundan yukardaki arzedildiği veçhile Garp cephesinden verilen cevapta işgal mıntakasındaki vebayi bakarînin menşei Urla şibihceziresinde Yunaniler tarafından terk edilen hayvanlar olduğu ve bunların İzmir sevkleninden dolayı etrafı bulaştırdıkları ve Çanakkale istikametinde de aynı hal vukubulduğuna ve Edremitten Balıkesirde İkinci O. menziline gönderilen ganaim sığır hayvaularında ve Balıkesirle Bandırma arasındaki bir iki köyde İkinci O. ve Balıkesir baytar müfettişliğince müştereken bulunan ve tedbir yapılan vebayi bakarînin vukuu, ordumuz hayvanlarında vebayi bakarî olmadığı ve henüz buralara muvasalat etmedikleri zamanlarda hastalığın bu mıntakalarda beledî bir halde mevcudiyetine delâlet etmektedir; Kale cephesinde bulunan Altıncı K. O. başbaytarının da müteaddit raporlarına ve yukarıya kısmen derc olunan raporuna göre de vebayi bakarî istihlâs edilmiş olan memleketimize ordu hayvanlarından değil, Yunanilerin İzmir ve Kale mıntakalarında terketmiş oldukları sığırlarla, bazı köylerinde müzmin bir halde yerleşmiş olan ahali sığırlarından hastalığın evvelâ ordu bakarî hayvanlarına bulaştığı ve belki de bilâhare bunlardan da nisbeten geride bulunan ahali hayvanlarına bulaşmış olacağı ve fakat mirî öküzlere daima ihtiyat serom tatbik edilmiş olduğundan bugibi vak'aların da pek istisnâ olacağı aşikâr bulunmuş ve ordu hayvanlarına vebayi bakarî ahali ve metruk emval sığırlarından geçmiştir.

İstiklâl Harbi Esnasında Fennî Bazı Tecrübeler ve Mesai Neticeleri

Garp cephesinde istilâ bir şekil alıp senelerce devam eden vebayi bakarî hastalığı bazı makamların ittihamına kadar sebebiyet vermiş ve ika ettiği telef ve nakliye kollarına uzunca bir müddet vermiş olduğu atalet, ordunun hareket kabiliyetine vahim tesirler icra ederek Garp cephesinin bihakkın asabiyetini tevlit etmiştir.

Harp devrinde bahusus düşmanın ana vatanımıza, harimimize sokulmuş olduğu acı bir günlerde ordunun her an yürüyüş kabiliyetini muhafaza eden ve cephenin umum kuvvesine nazaran altıda birini teşkil etmiş olan öküz ve mandanın vebayi bakarîden dolayı bir taraftan telef ve bir taraftan da kordonda kalarak iş görmeleri ordunun vaziyetini güçleştirmiş ve kumandanlarımızı düşündürmüştür.

Böyle nazik zamanlarda bugibi bulaşık hastalıkların intişarına meydan vermeden olduğu mahalde süratle imhası icap etmektedir.

Vebayi bakterinin süratle itfası ise seromun vücudüne bağlıdır; serom yetiştirilemediği takdirde bunca tecrübelerle anlaşıldığı veçhile mevzu kordon ve tedbirler ikinci ve üçüncü ve ... ilh. derecede kalmaktadır.

HAZARDA : Bir iki adetten ibaret olan serom evleri vebayi bakterinin nadiren zuhurundan ve esasen pek uzun bir müddet havassını muhafaza edemiyen ve serin mahallerde saklanan serom fazla miktarda istihsal edilemediğinden seferî zamanlarda ve harp esnasında bir araya içtima eden nakliye öküz ve mandaları ve iâşe sığırlarında anı bir surette zuhûr eden vebayi bakteriyeye karşı bidayette teşhis vaz'ının bazı müşkilâtı ve bulunduğu mıntakadaki sevkıyat ve nakliyata iras edeceği tesir mülâhazasıle kat'î teşhisteki tereddüt devresile mütehasıs bir baytarî heyetinin vürudüne ve kat'î teşhis vaz'ına kadar geçen zaman ve henüz serom istihsaline başlanmamış olan serom evlerinin alacakları emir ve direktif dahilinde lâakal 4 ay sonra istihsale başlayacakları müddet teemmül olunursa vebayi bakterinin bidayetteki savleti ancak sıhhi tedbirlerle ve mevzii kordonlarla menedilebilir; vakıa sorom evlerinde hastalığın ilk anlarında bir miktar ihtiyat serom bulunabilirse de birkaç mahalde birden zuhûr eden vebadan dolayı gerek ihtilâtta ve gerekse hastalık mıntakasında bulunan salim öküzlere ve ahali sığırlarına birden kâfi gelmez; icaba göre yeniden tesis olunacak serom evleri için mesken tedariki, alât, edevat ve malzeme celbi daha uzun süreceğinden bu müesseselerden ancak bir sene zarfında istifade edilebilir ki, bu müddet esnasında eğer önü alınmadı ise hastalık intişarını tevsi etmiş bulunur; virüs danalarından maada her serom evine tahsis kılınan öküzlerden bir kısmı seroma yaramaz ve bir kısmı mürt veya itlâf edilir ki, bu veçhile eksilen öküzlerden serom istihsali azalır; meselâ 100 öküzlü bir serom evinin hayvanları bu veçhile 50 rese inebilir.

İstiklâl harbinde ve 338 senesinde Ankara bakteriyolojihanesinde ayda 450 litreye kadar serom istihsal olunduğuna göre harpte iki serom evi daha tesis olunduğu farz olunursa ayda 2000 litre serom temin edilmiş olur ki, bu yalnız ordulara ait koşum ve nakliye öküzleriyle iâşe sığırlarına kâfi gelebilir; fakat yıpranan ve telef olan öküzlerin yerlerine diğerlerinin ikamesi için tükenmez bir menba olan ahaliye ait öküzlere seromu nereden bulacağız; geçen harplerden alınan dersler gözönündedir; bir köye kordon vaz'ı için tek jandarma bulmak imkânsızlığı karşısında bazı mahallerde müstahfazlara müracaat olunmuş ve bunlardan hiçbir fayda hâsıl olmamıştır, bazı mahallerde ise — Büyükharbin başlarında — nizamiye askerlerinden istifade edilmiştir ki, bunun da sonu gelmemiştir.

Halbuki hayvan sağlık nizamnamesi yine sıkı bir kordonu ve 40 kilometreye kadar vâsi bir mıntakada fennî taharriyatı ve gene 30 gün karantinayı emrediyor ki, harp esnasında hastalık müstevli bir şekil aldığı zaman bunun ne kadar müteassir ve imkânsız ve tatbikının muhal olduğu bu harplerde pek acı tecrübelerle anlaşılmıştır.

En iyisi orduda harp zamanlarında da nakliye vasıtaları olarak öküz ve manda kullanılmaması ve iâşe namına da canlı sığır yerine kavurmalar ve et konserveleri verilmesi en doğru yol ise de memlekette mütemadi harperdennaşı her nevi hayvan menbaının kuruduğu ve Büyükharp sonunda memlekette mevcut 6 milyon hayvandan

3 milyon bile kalmadığı ve yunanilerin kaçırdıkları hayvanlardan maada istiklâl harbi esnasında da ahali hayvanlarla beraber lâakal 2 yüzbin hayvanın zayolduğu düşünülürse elde kalan hayvanatın bir taraftan mürt olmakta bulunan çürük ve pek müsin olanları da çıkarılınca memlekette ancak nevileri muhtelif ve tahminen 2 milyon hayvan kalmış oluyor.

İslah ve teksiri hayvanattan esaslı bir netice elde edinceye kadar harp zamanlarında öküz ve mandalardan müstağni kalamıyacağımıza göre fenni nkat'î hakikatlerine nüfuz etmek mecburiyetindeyiz; şimdilik bu kat'î çare de ya ahali hayvanları için birkaç serom evi açmak ki, bunun nekadardır müşkül olduğu yukarıya işaret olunmuştur ve yahutta etrafta vâsi bir surette taharriyatta bulunmakla beraber sıkı ve mevzû kordonlardan ve itlâf edilen ahaliye ait sığırların bedelini derhal tediye etmekten ve hastalığı ihbar etmeyip saklıyanlardan mühim miktarda ve fakat o esnada nakdî ceza almak ve diğer cezaları da tatbik etmekten ibarettir.

Vebayi bakarının garp cephesinde ve ahali hayvanlarında yaptığı tahribat ve bu hususta müteaddit makamlarla vukubulan muhaberat ve hastalığın menşei ve yapılan tedabir ve İzmirin istirdadı esnalarında gerek askerî ve gerek ahali sığırlarında vebanın tekrar zuhûru müteaddit mülâhazalara atfolunmuş ve vaziyet yukarda tesbit edilmiştir.

Ancak serom istihlâta göre gönderilmekte olduğundan vebayi bakarî ile mülevves mntakalarda mevcut öküzlerin kâffesine serom tatbik edilememiş ve yukarda sayılan muhtelif esbaptan ve bahusus hayvan kaçırmak, değiştirmek, cepler vasıtasile her taraftan serbest serbest menşe şahadetnamesiz etlik sığır getirmek yüzünden hastalık ta uzayıp gitmiştir.

Serom tatbik edilen bazı mntakalarda hastalığın tekrar zuhûru o mntakada bulunan hayvanların hepsine birden serom tatbik edilememesinden ileri gelmiştir, çünkü serom maafiyetinin bittiği esnada seroma tâbi tutulamıyanlar arasında vebayi bakarının devamından seroma tâbi olanların da tekrar sirayete maruz kalmalarını içtaç etmektedir.

Maksat vebayi bakarının zuhûru anında imhası olduğuna nazaran askerî ve mülkî umum baytarların elbirliğile hastalığı bulunduğu mahalde söndürmeleri icap eder; hastalığın meşesine gelince bu baptaki tetkikler münakaşa şeklinde değil müştereken yapılan tahkikler şeklinde olmalıdır.

İşte seromsuzluk, sıkı bir inzıbatsızlık ve hastalığın ekseriya menşeleri tamamilen tahakkuk etmediğinden daima yarım kalan sıhhi ve fenni tedbirlerden dolayı Garp cephesi başbaytarlığınca vebayi bakarî seromunun usulü basite veya usulü muhtelite olarak tatbikinden hangisinin daha muvafık olacağı hakkında 25 — 3 — 339 tarihile ve tamimen sorulan suallere cephe baytarî etubbasından gelen cevaplar tetkik edilince:

19 baytarın usulü basiteyi, 12 baytarın usulü muhteliteyi,

3 baytarın hale göre hem basite ve hem muhteliteyi tercih etmekte oldukları anlaşılmıştır ki, zaten malûm olan mütaleaların buraya dercine lüzum görülmemiştir.

Esasen umum fikirler basite de birleşmekte ise de muhteliteyi tercih edenler en ziyade vaktinde lüzumu kadar serom yetiştirilememesi yüzünden hastalığın senelerce uzaması ve cephe de en nazik ve ileri bir harekât anında birkaç ağır nakliye

kollarının ve topkeşan mandaların kordon altında bulunması ve bu yüzden kumandanlarımızın suallerine , ihtarlarına maruz kalmaları gibi bir takım mahcubiyeti ve mes'uliyeti daî ahval karşısında haklı olarak muhtelit usulü tercih etmişlerdir ; zaten hayvan sağlık zabıtası nizamnamesinin 82 . maddesinde işaret edilmiş olduğu veçhile " Vebayi bakarînin bir mıntakada veya memleketin hududu haricinde fevkalâde münteşir olarak devam etmekte olmasından dolayı bir mahalden kordon kaldırıldıktan sonra buraya hariçten yeniden hastalık sirayet eder veya bunun vukuu kaviyyen melhuz bulunursa talimatnamesine tevfikân muhtelit usul tatbik olunur , " diye muharrer olmasına mebni, Garp cephesi mıntakasında da hastalık fevkalâde münteşir idi .

İstiklâl Harbinde Vebayi Bakarîye Karşı Safra İstimali ve Tecrübeleri

İstiklâl Harbinde vebayi bakarî zuhûr edince elde ihtiyat serom bulunmadığı gibi bir iki serom müessesesi de mevkilerini tebdil etmekle meşgul olduklarından İstanbul — Pendik bakteriyolojihanesinden serom celbine tevessül olunmuş ve o zamanlar İstanbul işgal altında bulunduğu cihetle Hilâliahmer vasıtasile Pendikten İnebolu ve Samsun tarikle Ankaraya serom getirilmiş ve badehu Ankarada askerî namına tesis olunan ve Eskişehirden Ankaraya getirilen serom evlerinden ancak 338 senesinde istifadeye başlanmış ve Niğdeden Erzincana naklolunan serom evi de 338 senesi bidayetine doğru serom istihsaline başlamıştır .

İşte vebayi bakarînin ilk zuhûru anlarında baytarlık İş. D. seroma olan şedit bir ihtiyacı tehvin maksadile vebayi bakarînin intişarının men'i için safra telkihinden de istifadeye kalkışmış ve yukarılarda safranın istimali sureti ve ihzârı ve havassı ve ayrıca Ankarada 700 hayvan üzerinde yapılmış olan safra tecrübelerinin pek güzel neticeler vermiş olduğu hakkındaki tamimler yazılmış idi .

Bidayette muhtelif kıt'alar tarafından istimal olunan safra telkihleri de muvaffakiyet bahş görülmüş ise de sonraları tedricen safra aleyhinde şikâyetler tevali etmeğe başlamış ve birkaç mıntakada vebaya karşı safra telkiyatından alınan neticelerin menfi olduğu ve safradan birkaç ay maafiyet kazanmış zannolunanların daha evvel hastalık geçirmiş olduklarından esasen maafiyette bulundukları iddia edilmiştir .

Safra telkihinin yeni bir mes'ele olmadığı Büyükharp tarihinde de kaydedilmiş ve bu bapta muhtasar malûmat verilmiştir .

Evvelâ Transuvalde tatbik edilen safra usulü Avrupada yapılan bütün tecrübelerde aksi netice vermiştir ; Büyükharpte Pendik bakteriyolojihanesinde safranın vâki ve şafi tesirâtı hakkında yapılan tecrübelerde bunun tehlikeli bir mücadele vasıtası olduğu anlaşılmıştır .

Şafi miktarda safra telkiyatında hayvanları uzun müddet zâf ve hezal içinde kaşeksiye duçar eder ve hiçbir işe yaramazlar ve helâk ta olurlar ; esasen vebayi bakarîde hedef hastalığı şifayap etmek değil bunların vücutlerini izale ederek marazın mihrakını ortadan kaldırmaktır ; zira şifayap olan hayvanlar aylarca hastalığı neşrederek gezerler, safra ile aşıl原因an sığırlarda maafiyet ancak 4 : 6 gün

sonra teessüs eder ki, vebanın seyrettiği mahallerde, safra telkihinin pek tehlikeli olduğu, vebayı bakarının dikkate şayan hiçbir âraz göstermediği tefrih devrinde safra telkihi hastalığın vahim bir surette seyrini mucip olur [yüksek baytar Mp. bakteriyoloji muallimi].

İstiklâl harbinde safra ile yapılan tecrübeler ve bu bapta cerëyan eden mühim muhabereferden bir kısmını aşağıya dercediyoruz:

338 Senesi bidayetinde Sarayönünde menzil baytarlarınca safra telkihatına tâbi tutulan ve ahali sığırlarından 18 hayvandan vebayı bakarılı olanlarda şifa asarı meşhûr olmuş ve veba ârazı göstermeyenlerde şiddetli veba zuhûr etmiştir.

Bazı hayvanlarda telkihatten on gün sonra maafiyet başladığı halde bir kısmında da ishal ve miaî nezle gibi veba ârazı müşahede olunmuştur.

Aynı ayda Konya menziline yapılan safra telkihatından 19 gün geçtiği halde bazılarında hiçbir vak'a zuhûr etmediği gibi aşya karşı aksülâmel bile göstermişlerdir; bazılarında ise telkihten 14 gün sonra veba vak'ası hâdis olduğu gibi 15. günü de vebadan şedit âraz ile mürt olan vardır.

9 gün evvel telkiye tâbi olan sığırlarda hergün ikişer mürt vak'ası zuhûr etmiştir.

Ahali hayvanları safra telkihinin karşı muhakkak surette aksülâmel göstermekte ve bunlardan uzviyeti mukavim olanlar muafiyet kazanarak diğerleri mürt olmaktadır.

Konya menziline elde edilen netayiç, öküzler evvelce hastalığı geçirip te muafiyet kazanmışlar ise safra telkihatına karşı hiçbir aksülâmel göstermemekte veya evvelce hastalığı geçirmemiş ise muhakkak surette aşya karşı aksülâmel göstermekte olduklarından uzviyetleri mukavim olanlar muafiyet kazanmakta ve diğerleri mürt olmaktadır.

Konya mıntakasındaki mücadele heyetinin aynı ayda yapmış olduğu tecrübelerden:

Hayvan deposunda vebayı bakariye musap 2 öküze yirmi santimetre mikâbı safra telkihinden sonra derece harareti tereffü eden öküzün biri 18 saat sonra bu harareti muhafaza etmiş ve mürt olmadan kesilmiştir; derecesi az ve ishal devrinde olan diğer öküz de 18 saat sonra hararet 36 dereceye inmiş ve bu da mürt olacakken kesilmiştir.

Nakliye kollarından umumî ahvali iyi olan iki öküze vâki bir tedbir olmak üzere 10 santimetre mikâbı safra telkihatına karşı 12 saat sonra hararetin 40,5 dereceye çıktığı ve umumî ahvalinde fenalık iştahsızlıkla beraber hastalığın vazih ârazı da tesbit edilmiş olduğu.

Safra telkihine memur baytar Üveys Mazhar ef. tarafından Polatlı menzil hattı ağır 2. koldan 42 öküze 7 — 1 — 338 tarihinde onar santimetre mikâbı safra zerkedilmiş hiç birisinde aksülâmel husule gelmemiş ve bunlar 18 — 1 — 338 tarihinde işe başlamışlardır ki, hastalığa karşı muaf oldukları anlaşılmıştır.

Keza bu hattın aynı kol hayvanlarından 11 öküze aynı miktarda safra telkih edilmiş ve ikisi şiddetli aksülâmel göstermişler ve biri mürt olmuş diğeri de kesilmiştir, mütebakisi işe başlamışlardır.

Keza Sarayönü — Polatlı menzil üçüncü kol öküzlerinden 44 hayvana 10 — 1 — 338 tarihinde bazılarına 10, bazılarına 15, bazılarına da 20 şer santimetre mikâbı safra

zerkolonmuş bunların 22 resi aşuya karşı şiddetli âraz ile aksülâmel göstermişler ve 10 resi mûrt, 8 resi zebih ve 3 resi de itlâf edilerek 1 resi muafiyet kazanmıştır.

Keza aynı hattın aynı kolundan 34 öküz 17 — 1 — 338 tarihile onar santimetre mikâbı yapılan safra telkiyatında 21 resi mûrt olmuş, 3 resi kesilmiş, 2 resi itlâf ve 8 resi de şifayap olarak muafiyet kazanmıştır.

Keza Dinar mürettep kol öküzlerinden 25 hayvana 24 — 1 — 338 tarihinde onar santimetre mikâbı safra zerkolonmuş ve aksülâmel göstermemişlerdir ki, bunlarda vukuat zuhûr etmemiştir.

1 — 2 — 338 tarihile emrazı sariye mücadele heyeti reisi Kaymakam Mehmet Ali Bey tarafından By. İş. D. Reisliğine Karakayadan takdim etmiş olduğu raporda :

Şimdiye kadar vebayı bakarî hastalığının sirayetine maruz 2 500 e yakın hayvana safra telkih edildiği halde sabit ve kanaatbahş bir fikir elde edilememesi vasetin muvafık olmıyan bir tarzda cereyanından neşet etmiş ve bazı memnuniyeti mucip vakayı görülmüşse de tamamiye teyyût ve kat'iyet kazanmasına meydan kalmamıştır ; meselâ Polatlıda 133 öküz 133 öküz 133 öküz tatbik edilen safranın netice alınmaksızın vaziyetin ehemmiyetine binaen Üçüncü K. O. karargâhı olan Sivrihisâra hareket edildi ; bilâhare aldığım malûmatta 88 resinde vukuat çıkmadığı ve diğer müteferrik mahallerde olanların ekserisinin mûrt olduklarının anlaşıldığı ve Sivrihisârda K. O. hayvanlarına yapılan telkiyatın neticesi alınmadan Garp cephesi başbaytarlığından alınan kat'i emir üzerine 61. F. karargâhına gidilmiş ve burada telkih olunan safranın henüz neticesi alınmamış ve Sivrihisâr civarında ahaliye ait ve serbestçe otlayan 100 res sığırdan 40 resi evvelce mûrt olmuş ve 10 rasi gene vebadan evvelce şifayap olmuş ve mütebaki 50 res münten hayvanlara safra zerkedilerek on gün zarfında 7 hayvanın mûrt olduğu yapılan tahkikattan anlaşılmıştır.

Tekrar Polatlıya hareket edilerek :

1 — Karantina müddetlerini ikmal eden yüz res öküz ve mandaya safra tehlikatı tatbik edilmiş ve tefrih müddeti olan 17 gün zarfında hummavî aksülâmel telâkkisine şayan görülmıyen bir ihtizaz göstermiş ve mûrt vak'ası olmamıştır .

2 — Cüz'i münten mahalde yüksek dereceli olan hayvanlar ayrıldıktan sonra bulundukları ahırda tathir edilen 322 hayvana safra telkih edilmiş ve % 5 resi 1 : 1,5 derece arasında ihtizaz eden hararî bir aksülâmel göstermiş ve sonra tabîî hale inmiştir ve diğer % 5 resinden bazılarının hararetleri 41 dereceye kadar yükselmiş ve badehu tabîî halin altına nüzul ve seriri âraz irae ederek ve bir takımları da tereffü göstermeksiz tabîî halin altına inerek, seriri âraz hâsıl olmadan mûrt olmuşlardır ; bu mûrt vukuatı da zerkiyatın ikinci gününden onuncu gününe kadar yani muafiyet müddeti olan 12 günü tecavüz etmemektedir ; işbu telefatin devri tefrihin birinci nısfında bulunanlar hararî aksülâmel gösterdikleri ve ahır nısfında bulunanların da mûrt oldukları istidlâl olunmaktadır .

3 — Tamamiye münten yani hastalar, tefrih devrinde olanlarla salimlerin bir arada bulunduğu ahır hayvanlarındaki telefatin % 20 yi tecavüz etmesi tabîîdir ; bunlar arasında vukubulan en son telefatin dahi muafiyet müddetini tecavüz etmediği görülmektedir, mûrt olanlar 41 dereceye suut ve birdenbire tabîî halin tahtına indirerek ve seriri âraz göstererek mûrt olmaktadır .

4 — Safra zerkinden sonra mürt olup otopsi yapılan öküzlerin bazılarında pi-roplâzma afatına tesadüf editmesi gözden uzak tutulmamalıdır ; bu mntakada bulunan hayvanların bazıları Anadolu ve Rumeli ve bazıları da Çifteler çiftliği mahşul-lerinden Kırım ve Mısır cinsleri bulunduğundan hassasiyetleri muhtelif derecede oldukları dikkate alınmaktadır .

5 — Hararet dereceleri 39,5 dan fazla olup ta vebanın serirî ârazını irae etmi-yen hayvanlara tatbik edilen 20 santimetre mikâbı safra telkiyatından şimdilik bir semere hâsıl olmadığı, fakat müsait vasat zuhûrunda tecrübeye devam edileceği .

6 — Safra zerkinı müteakıp evvelce tefrih devrinin 6 : 7 gün olmasına ve hara-ret derecelerinin tabîî halde bulunup şedit ihtiyaca binaen hizmete sevkolanlar arasında bazılarının derece hararetleri 40 : 41 e kadar suut ve iştahları mütenakıs veya madum olup birkaç gün devamdan sonra tabîî hallerini aldıkları ve nadiren marazî âraz göstererek mürt oldukları vakidir ; halbuki devri tefrihin 17 gün ol-masına nazaran altı ve yedinci günleri uzviyetlerindeki küreyvatı beyzanın mü-cadelede bulundukları bir anda hizmete sevkolunup uzvî mukavemetleri tenakus ettiği cihetle hastalığın bazılarına galebe çaldığı istidlâl olduğundan badema devri tefrih müddeti olan 17 günü ikmal etmeden hayvanlar hizmete sevkolunma-maktadır .

7 — Vebâî telkiyat için elde edilen safranın istihsalinde antisepsiye tamamen riayet edildiği ve evsaf cihetile de muvafık olup 5 : 8 günlük hastalardan intihap edildiği ve bu hususta kat'ıyyen şüphe ve tereddüt hâsıl olmadığı .

Yukarda arz edildiği veçhile elyevm safra zerkiyatı netay'ci oldukça tesbit edildiği kanaati hâsıl olmuşsa da bilâhare maruz kalacağımız tecrübeler nazaran fikirlerin tashih veya teyit edileceği .

12 — 3 — 338 tarihile Sivrihisar mntakasında bulunan mücadele heyeti reis-in-den Garp cephesi başbaytarlığına varit olan cevabî telgrafta :

Şimdiye kadar gerek ahali sığırlarından 3 bini mütecaviz öküz ve mandaya safra zerkedilip bunlardan hastalık mevcut olmıyan salim hayvanlar meyanında dikkati calip bir aksülâmel bile görülmediği ve tamamen bulaşık olanlar arasında % 5 den fazla kat'ıyyen telefât olmadığı ve bu telefâtın henüz devri tefrihte bulu-nanlara ait olacağı ve hattâ safra zerkiyatına tâbî tutulan hayvanların iki ayı mütecaviz bir zamandanberi sirayetin tesiri altında bulunduğu halde yeniden has-talık zuhûr etmediği görülmüş ve binaenaleyh safra zerkiyatından azîm faideler istihsal edildiği muhtelif vak'alar ile tesbit ve teyit edilmiştir .

Çay nahiyesinin bir köyünde bulunan cepane kolu öküzlerinden 17 — 1 — 338 tarihinde zuhûr eden ve 153 resten ibaret olan hayvanlardan safra zerkiyatına kadar 28 öküz telef olmuş ve 23 — 1 — 338 tarihinde 57 resine safra telkih edilerek bunlardan 28 — 1 — 339 tarihine kadar 14 resi telef olmuş ve 3 resinde de dere-cei hararet yükselip sonra inmiştir .

Bolvadinde ikinci O . menziline ait 2 . katar öküzlerinde 21 — 12 — 337 tari-hinde zuhûr eden vebaya karşı safra telkihinin tarihi olan 20 — 1 — 338 tarihine kadar 1081 öküzden 858 zayıat olmuş ve bunlardan 61 resine safra zerkedilmiştir . ve beş gün zarfında 4 hayvan mürt olmuştur .

Keza 19 — 1 — 338 tarihinde 9 hayvanlık bir mahalde bulunan öküzlerde

bir mûrt vak'ası olmuş 20 — 1 — 338 tarihinde 8 hayvana safra zerkedilmiş biri mûrt olarak ayın 25 inden sonra vukuat olmamıştır .

Keza 21 — 1 — 338 de veba çıkan 20 hayvanlık bir mahalde 1 hayvan mûrt olmuş aynı tarihte 19 hayvana safra zerkedilmiş ve dört gün zarfında 3 öküz mûrt olmuş ve 2 reste derece yükselip badehu inmiştir .

Keza 24 — 1 — 338 tarihinde 19 hayvandan 1 resi vebadan mûrt olmuş ve 25 — 1 — 338 tarihinde 18 resine safra zerkedilmiş yalnız bir hayvanda derece çıkıp inmiştir .

Keza 16 salim hayvana 25 — 1 — 338 tarihinde safra zekredilmiş yalnız 6 re-sinde hararet yükselip inmiştir .

3 — 8 — 338 tarihinde Konya menzil başbaytarlığından Garp cephesi baş-baytarlığına verilen cevapta :

Lâdik kariyesinde 3 aydanberi devam eden vebayi bakarînin kaldırılmaması esbabı, elde serom olmadığından üç mahalle münkasem sığır hayvanlarından ancak 400 hayvana zerkıyat yapılabilmesi ve serom noksanına karşı bazı hayvanlara zer-kedilen safradan dolayı vebayi bakarî aksülâmeli yapılmakta ve bu netice ile veba-nın virüsü devam etmekte olduğu izah edilmiş vesair tâli sebepler de işaret edilmiştir.

15 — 8 — 338 tarihile Garp cephesi başbaytarlığından M . M . V . Baytarlık İş . D . Reisliğine verilen bir cevapta :

Kânunusani — 338 ayı zarfında veba zuhûr eden Aziziye Şarkıcenubîsinde ve Aziziyeye iki saatlik mesafede Karacalar kariyesinde mücadele baytarlarının icra ettiği safra telhikâtı hakkında yapılan tahkikata ait dosyadan mes'ele az çok vuzuh kesbetmiştir ; evvelce de bildirildiği veçhile kat'iyetle alınan netice safra telhikâtının bu köyde bir felâketi mucip olmasıdır, çünkü 1. F . dan üç baytarın müşterek raporuna nazaran vebayi bakarînin ne kadar uzun bir zaman devam ettiği anlaşılmış ve 338 senesinin birinci ayından yedinci ayına kadar hâlâ önüne geçilemeyen hastalığın devamını safranın mühlik tesirine atfetmemek elden gelmediği işret edilmiştir .

M . M . V . Baytarlık İş . D . ince safranın ehemmiyet ve kıymeti hakkında bir müzekkere kaleme alınmış ve Ankarada bulunan bazı müesseselerde mevcut öküz-lerde zuhûr eden vebayi bakarîye karşı istimal olunan safradan serom gibi istifade olunduğu ve metharlar müdürlüğüne ait öküzlerden safra zerkolunan 73 resten yalnız birinin vebadan mûrt olduğu, ve S . N . nakliye katarından safra zekrolunan 180 öküzden ancak 4 hayvanın vebadan mûrt ve 2 resinde hararetin çıkıp indiği ve buna benzer birkaç vak'a daha zikredilmiş ve lâboratuarda çalışan mücadele reisi kaymakam Mehmet Ali beyin Sivrihisarda gerek mirî ve gerek ahali sığır hayvan-larından veba çıkan cem'an 3428 hayvanın safra zerkine kadar 601 resi mûrt olmuş ve 2827 resine safra yapılarak bunlardan yalnız 64 resi mûrt olmuştur .

Safranın Eskidenberi malûm olduğundan bahsedilmiş ve Afrikanın birçok mahal-lerinde en benam fen uleması tarafından kullanılmış ve vebayi bakarîye musap olan sığırların safralarının salim olan hayvanlara zerkı suretile hastalığa mukavemet ettikleri ve muafiyet kazandıkları vesair malûm olan tafsîlât verildikten sonra bunu da serom istihsaline kadar bir mücadele vasıtası olarak kullanılması By . İş . D . fen şubesi Md . lüğü tarafından teklif olunmuş ve Gülhane intanî seririyat muallimi

ve sıhhiye D. bakteriyoloğu ve intaniye mütehassısı diğer bakteriyolok beylerle keyfiyet münakaşa olunarak Biyolojiyi fevkalâde alâkadar eden bu fennî mes'ele hakkında teşvikatta bulunmuşlardır; baytar bakteriyolok Şefik bey de kendi tarafından istihzar olunan safra ile Ankara ahali sığırlarının bir kısmını telkih etmiştir.

İktisat vekâletinin Ankarada bulunan baytarları safranın istihzar usulünü ve telkihi lâboratuarda görmüşlerdir.

Matlûp evsafı haiz olan safra bizzat vebayi bakarî tevlit etmiyeceği için münten olan mahallerde safra telkihinden sonra vaki olacak zaziat tefrih devrinde bulunan hayvanlara aittir; binaenaleyh hastalığın tahassulünde amil olmıyan safra, telkiyat için bir sebep teşkil edemez.

Safra ile serom arasında esasî bir fark mevcut olmadığı ve safranın muafiyet müddeti 3,5 : 6 ay olduğu tecrübî ve tabîî olarak tesbit edilmiştir.

Evsafı matluba muvafık olmıyan safra virüs gibi tesir eder ve sağlam hayvanlar hastalanırlar.

Pek şedit sağlık zabıtasının terfikine müftekir olan seromun tercih edilmesi muafiyet müddetinin azlığına rağmen safradan daha ziyade kullanışlı olmasına ve tedariki külfetinin yalnız her hangi bir serom evinin tesisine münhasır kalmasına ve istenilen miktarda istihsalinin arzu ve irade dahilinde bulunmasına ve her baytar tarafından kolayca istimaline matuftur.

Vebayi bakarînin safra ile muafiyet usulü hakkında fen şubesi Md. ü baytar Cevat bey tarafından telif edilen mufassal eserin tettebbüü fikirlerin daha ziyade tenvirini mucip olur.

* * *

20 — 8 — 338 tarihile M. M. By. İş. D. sinden Garp cephesi başbaytarlığına yazılan telagrafta:

"Ankarada en hassas hayvanlar üzerinde tekrar edilen müteaddit tatbikat safra telkiyatının veba için pek kıymettar ve zararsız bir amil olduğunu göstermekte ve hertürlü itirazdan vareste bulunmaktadır; telkihten sonra sağlamlarda hiçbir zaman aksülâmel yapmıyan safra hayvanları portör yapmıyacağı gibi bazı mahallerde alınan menfi neticeler, telkih edilen safranın matlup havassı haiz olmamasına ve bilhassa pek çok defalar Piroplâzmozlu hayvanlar ile kuhul içinde bulunup zafiyetten dolayı tabîî olarak ishale uğrayanlar vebayi bakarî telâkki edilerek kullanılan safradan tabiatile müspet bir netice alınmamasına matuftur.

Hakikî olarak vebaya duçar olan hayvanlardan ve talimatta verilen evsafı haiz bulunan her safra uzun müddet devam eden vâki hassaya ve muafiyeye malik olduğu katiyetle taayyün etmektedir.

Stajda bulunan Ahmet efendiye de bu hususta her şey gösterilmiştir; Cephenin safra talimatından istifade etmesini ehemmiyetle rica ederim,,.

22 — 8 — 338 tarihile Garp cephesi başbaytarlığından verilen cevapta:

"En hassas hayvanlarda bile yapılan müteaddit tatbikatta safranın veba için pek kıymettar ve zararsız bir amil olduğu ve uzun müddet muafiyet verdiği bildiriliyorsa da şimdiye kadar Avrupa hudutlarından uzak kalarak Afrika müstemlekâ-tında ve Asyanın da pek mahdut yaylalarında tecrübe ve tatbika konulan safra istimali 1903 senesine kadar devam etmiş ve ennihayet gene serom ile [Basit ve

muhtelit] muafiyet istihsaline çalışıldığı mütalea edebildiğim müellifattan anlaşılmış idi.

Büyük harpte safra tecrübelerini Alman baytarlar memleketimizde tatbik etmek teklifinde bulunmuşlar ve tabiatile kabul edilmemiş idi; serom ile "basit,, muafiyet istihsaline çalışıldı vebayı bakarının " Safraviyet sut ,, ile tedavisi tecrübesinde yerli ırkı bazı muvaffakiyetler verdiği halde Almayadan celp edilen inek ve danalar saikavî bir surette mürt oldular; binaenaleyh bakteriyolojihanede serom darülistihzarlarında yapılan safra tecrübelerindeki muvaffakiyetle alınan safra ile tatbikatı yapan mütehassısı nazar ve itibara almak ve bir kere de orduda bulunan baytarları dikkat önüne almak icap eder ki, bunları tafsil ve teşrihe lüzum görmüyorum; bu mevsimde kuhul halinde hiçbir hayvan yoktur; eğer safranın kat'î surette vâki muafiyet verdiği kanaat hâsıl oluyorsa 9 aydanberi safra yüzünden vukubulan telefâtı baytarların matlup şerait dahilinde safra tedarik edemediklerine veya bulabildikleri safrayı Piroplâsmos veya asıl veba virüsü ile bulaştırarak şırınga ettiklerine hamletmek lâzımdır.

Bu yüzden köylüde hâsıl olan zihniyet safrayı [öt] ret ve seromu şiddetle arzudur ki, köylünün gözü ile gördüğü telefâtın verdiği dehşetten ileri gelmiştir.

Birinci mücadele heyeti reisi kaymakam Mehmet Ali beyin evvelce vermiş olduğu raporla sonraki verdiği rapor beyninde mubayenet vardır; bu da balâdaki istihsal ve istimal tarzının farkını gösterir.

Safra aksülâmel vermediğine nazaran safra ile muafiyet iktisap eden hayvanların virüsü hamil olmadığına kanaat etmek zaruridir; safranın temiz veya fena şerait altında alınıp zerkedildiğinden sarfınazar acaba safra bazı vakit hamili virüs değil midir? 20 santimetre mikâbı safra zerkedildiği vakit hayvanları itlâf ettiği bir hakikat ise, bu neden tevellüt ediyor? bazı marazî hallerde muhtelif yollardan safraya geçen bir kısım mikropoların burada uzun müddet yaşadığı malûmdur.

Safranın kat'î muafiyet verdiği tahakkuk etse bile gerek tatbiki hususunda baytarlarımızın mütehassıslar kadar tecrübeli ve gerekse safranın hemen hastalığın başlangıcında tedarik edilmesi lâzımdır; vebanın zuhûrundan 6:7 gün geçip birçok musaplar itlâf olunduktan sonra ancak birkaç hayvanlık safra elde edilebiliyor; çünkü memlekette piroplâsmos hemen müzmin bir halde seyredip gidiyor, işte 6:7 gün beklemek icap eder ki, bu müddet zarfında sürünün hemen kâffesi bulaşmış olacaktır, elde bulunan safranın şafî hassası olmadığından sürüde bu veçhile telefât ziyadele şecceği şüphesizdir.

Sihhiye baytarı veba zuhûrundan köyde kaç hayvanlık safra bulabilirse o kadar hayvana safra zerkediyor, diğer hayvanlar hastalığa maruz kalıyor, meselâ:

150 hayvanlık bir köyde 2 musap görülmüş itlâf edilmiş punlardan 7 hayvanlık safra alınabilmiş ve zerkedilerek buradan baytar diğer köylere hareket etmişti ki, 15 gün sonra tekrar bu köye avdet ederek yapılan safranın neticesi görülecek idi! Safra zerkiyatında evvelce derece alınmadığı gibi hastalık ta takip edilmiyor ve zerkten sonra da takip edilmediği muhakkaktır; işte bu veçhile aksülâmel gösterenler, hastalığı geçirenler yani hamili virüs kalanlar malûm olamıyor; safra bütün bakarî hayvanlara kâfi gelecek miktarda elde edilse bile tefrih müddetince zuhûr

edecek musap hayvanlar tefrik ve itlâf edilmedikçe müddeti henüz taayyün edemiyen muafiyetin hitamında derhal vebayi bakarı aynı mahalde kendisini göstereceğinde şüphe edilemez.

Seromda bugibi mahzûr ve korku yoktur; safranın ucuz elde edilebilmesi keyfiyeti ile şimdiye kadar işbu mahzurlar yüzünden millî servette açılan rahneler kıyas kabul etmez; hastalığın takip edilmemesi mevzuu bahsolunca serom zerketmek te safrada olduğu gibi muvakkat bir sükûn tevhit eden yarım bir tedbirden ibaret kalır.

Yukarda tatad olunan mahzurlardan dolayı orduda safra tatbikının caiz olmayacağı ve bu cihetin dairece de kabule şayan görüldüğü kumandanlığa 21 — 8 — 338 tarihli yazılan telgraftan anlaşılmış ve tebliğ olunmuştur.

Ahali hayvanlarına usulü dairesinde safra zerkiyatının hastalık takip edilmedikçe pek muvakkat bir sükûn temin etmekten başka bir işe yaramıyacağı usul ve fennî şeraite riayet edilmeksizin tatbikı halinde mazarrat tevhit edeceği ve bu veçhile hastalık memleketten çıkmıyacağı gibi istilâî bir şekil de alacağı şüphe götürmez hakikatlerdendir; ordu harekâtının temini için serom yetiştirilmesini tekrar arzeylerim.

Bu raporun bazı noktaları hakkında By. İş. D. ince mütaleat yürütülmüş ve atıye dercolumuştur:

Vebayi bakarı zuhûrundan 6:7 gün geçinciye kadar birçok hayvanlar itlâf ediliyor ve pirolâsmosla sürü bulaşmış oluyor cümlesine verilen cevap:

1 — Musapları tefrit mümkün olamazsa tabiidir.

Keza safra zerkiyatının derecei hararetleri takip edilmediğinden hamili virüs kalanlar meçhul kalıyor cümlesine karşı verilen cevap:

2 — Derecei hararet zerkten evvel 5:6 gün alınmazsa aynı hal safrada olduğu gibi seromda da vukua gelecektir.

Keza tefrih müddetince zuhûr edecek musap hayvanlar tefrik ve itlâf edilmedikçe müddeti henüz taayyün etmiyen muafiyetin hitamında derhal veba kendini göstereceğinde cümlesine karşı verilen cevap:

3 — Tamam kanaatimiz teyyüt ediyor yani 5:6 gün kablezzerk derecei hararet alınmadığı için devri tefrihtekiler yakalanıyor, muafiyet müddeti uzun veya kısa olsun zerkten sonra ve musapların itlâfını müteakıp sıhhi tedbirler ve lâzımgelen tathirat o mahalde yapılmazsa serom da telkih edilse bilâhare gene hastalık tekrar zuhûr edecektir.

Keza hastalığın takip edilmemesi mevzuu bahsolunca serom zerketmekte safrada olduğu gibi cümlesine verilen cevapta:

4 — Şimdi hakikati teslim ediyorlar.

*
* *

10 — Teşrinievvel — 338 tarihile M. M. V. bakteriyolojihane ve serom evi Md. ü Süreyya imzasile By. İş. D. fen Ş. Müdürlüğüne yazılan raporda:

Levazımatı umumiye medharında iâşe hayvanı olarak et mütâaahhidi tarafından verilmiş olan 299 res hayvandan $\frac{18}{100}$ muhtelif ârazî devirler gösteren vebayi bakarı mevcudiyeti üzerine bunlardan birinci ve ikinci devirden 48 hayvan ve üçüncü devre dahil olmuş 9 hayvan ki, cem'an 57 hayvan safra şafî tecrübesine tâbi tutuldu:

Aynı günde itlâf edilmiş ve bilâ ihtilât vebayi bakarînin üçüncü devrine dahil olan bir danadân mütedarik safradan 10 : 20 Sm^3 ve aynı safiyete malik iki aylık safradan 20 : 30 Sm^3 olmak üzere 3 grup halinde tahtelcilt zerkiyat yapıldı.

1 — Bunlardan 16 resinin 10 u kan muayenesinde mebzul piroplazmanı [beyzî, basil, inkısam ve armudî bijeminüm eşkâlinde olmak üzere] tufeylâtı görülmüş ve bunlar mürt olmak üzere iken kesilmiştir .

2 — 9 res 25 gün kadar devam eden piroplazma akseleri, kan muayenesinde ($\frac{5}{100}$ armudî bijeminüm, $\frac{20}{100}$ basil, $\frac{20}{100}$ inkısam, $\frac{65}{100}$ beyzî ve müdevver) piroplazma göstermişler ve şifayap olmuşlarsa da zafiyet uzun müddet devam etmiştir .

3 — Mütebaki 32 hayvan şifayap oldu ki, atide gösterilmiştir :

39 res harareti tereffü ednlerden 11 inde ertesi gün çıkıp 24 saat devam eden 0,5 veya hararetin tereffüü biri gösterdi; 9 adedinde 0,5 — 0,8 diziyem hararetin tenezzülünü gösterdi ve bu tenezzül gösterenlerden 5 adedi mütemadiyen sukut ederek dördüncü günü kesildiler; 19 resi tabîi seyrini takip etmiştir .

Şifayap olan 32 hayvana 20 — 35 gün arasında 250 — 500 Sm^3 sabit virüs zerkedilmiş ve hiçbir teamül göstermemişlerdir .

Piroplazmalı olanlar betekrar nüksetmiş ve amik zafiyetleri dolayısıle müesseseye yaramadıklarından kesilmişlerdir .

Şu neticeden müessesede danalarda yaptığımız tecarıpten birinci ve ikinci devirde bulunan hayvanlarda safra telkhatı 6 hayvanda 1 telefât ile neticelenmekte 5 hayvan şifayap olmaktadır; şu kadar ki, vebayi bakarîde telefâtın tezayüdüne yegâne amil olan Piroplazma ihtilâtatı bu nisbeti şifanın zararına olarak tezyit etmektedir .

*
* *

Netice: Vebayi bakarîye karşı yegâne ve en tehlikesiz mücadele vasıtaları serom telkhatı ve hayvan sağlık zabıtası nizamnamesinin tatbikidir, bütün dünyada bu kabul edilmiştir .

Müstevli Bir Şekilde Devam Etmiş Olan Ev'iyei Lenfaviye İltihabı Tedavisine Dair Tecrübeler

Garp cephesi başbaytarlığının 25 — 1 — 339 tahrirli tamimlerinde :

Şu sırada hastanelerde ve kıt'a hayvanlarında gittikçe artan adi ve müstevli iltihabı ev'iyei lenfaviyenin işgal esnasında da Yunan ordusu hayvanlarında müstevli bir surette devam etmiş olduğu yapılan tahkiklerden anlaşılmakla hastalığın istilâî bir şekil almasına mâni olmak için Urrede olduğu gibi umumî temizlikle beraber verit dahiline süblime mahlûlünden zerketmektir ki, bu defa bazı kıt'a hayvanlarında ve cephe hayvan hastanesinde bu hususta yapılan tecrübelerden pek büyük faydalar istihsal olunmuş ve hakikî iltiyamlara muvaffakiyet hâsıl olmuştur .

Neosalvarsan ve arsenik mükrekbatından şimdiye kadar iyi bir netice alınamamıştır..

Süblime mahlûlile tedâvi: Binde bir nisbetinde takım edilmiş süblime mahlûlünden hayvanın cüssesine göre ve haftada sırası ile üçgün 15:50 $\frac{3}{sm}$. verit dahiline şırınga etmek ve mütebaki dört günü terkederek bir şey yapmamaktır; ikinci, üçüncü ve hattâ dördüncü haftalarda aynı suretle hareket etmek icap eder; birinci haftanın nihayetine doğru akıntıların azaldığı ve hafta sonunda, açılmış olan uktelerin kapanmak üzere bulunduğu ve butonların kaybolmağa başladığı görülerek iyilikler müşahade olunacaktır; bazen ikinci bir sıra takibine lüzüm görülmeden hayvanın tamamen şifayap olduğu çok defalar emrivaki halini almıştır.

Evveleminde hayvanın urre ile malûl olup olmadığını anlamak için öftalmoreaksiyon ile muayene olunmalıdır.

Bundan bir müddet sonra yani 26 — 5 — 339 tarihile cephe başbaytarlığından yapılan bir tamimde:

Müstevlî iltihabı ev'iyei lenfaviyenin binde bir muakkam süblime mahlûlile verit dahili zerkıyattan şimdiye kadar tedaviye alınan hayvanların azamî kaç günde tedavi edildiklerinin raporla bildirilmesi tebliğ olunmuş ve elde edilen netayıç atıye dercolumuştur:

İkinci kolordu hayvan hastanesinde 3 hayvan üzerinde dahili verit süblime mahlûlile yapılan tecrübelerin birinci ve ikinci haftasında bir şifa eseri elde edilemediğinden yalnız bir resine 1 gram bel'a halinde süblime verilmiş ve üç gün devam edilmiştir; Zahır nahiyesinde bulunan 8:10 adet mütakayyih ukte ve karhalar bir taraftan da muzaddı taaffün edviye ile bahusus $\frac{0}{100}$ 5 formol mahlûlile gasledilerek fevkı manganiyet potas sufufu kullanılmış ve bir gün aşırı tekrar edilmiştir; haftanın dört gününde dahilen süblime verilmiyerek iki günde bir pansumana devam edilmiş ve yeniden ukadat zuhûr etmiyerek kış da azalmıştır. İkinci hafta dahilen yevmiye 2 gram süblime bel'a halinde 3 gün verilerek aynı suretle pansumana devam edilmiştir; dört gün istirahatden sonra cerhada hemen hiç kış kalmamış ve karha tedricen adi cerha haline gelmiştir; hayvanın gıdası arttırılarak üçüncü hafta zarfında da yevmiye üç gün sıra ile 2,5 gram süblime keza bel'a halinde yutturulmuş ve cerhanın iltiyamı tahassule başlamıştır; fevkı manganiyet potas yerine sıbğı iyot kullanılmış ve bu hafta nihayetinde yara kuruyarak kabuk bağlamıştır; dördüncü hafta süblime tedavisine ihtiyaç kalmadığından yaraya humzu tutya merhemi sürülmüş ve tedaviye nihayet verilmiştir.

Birinci hayvanlara dahilen süblime verilirken diğer iki hayvana bindebir süblime mahlûlünden üç gün 20 santigram verit dahiline zerkedilmiş ve bir netice alınamamıştır; dahilen süblime tedavisi bu iki hayvanda tatbik edilince birincisinin vahim afatına nazaran birinci hafta 1 gram, ikinci hafta 2 gram, üçüncü hafta 2,5 gram, dördüncü hafta 3 gram, beşinci ve altıncı haftalar yalnız harici tedavi ve yedinci hafta keza bel'a halinde 3 gram süblime ki, cem'an 52 günde 34,5 gram süblime mide tarikile bedene dahil olmuş ve yara kurumağa kabuk bağlamağa başlamış ve tedaviye hatime verilmiştir.

Bir ay nekahetten sonra hayvan kâmilan şifayap olarak taburcu edilmiştir.

Diğer hayvanda tedavi 3 hafta devam etmiş ve şifa bulmuştur.

. Hayvanlara mallein tatbik edildikten sonra işbu seriri tedavi yapılarak muvafakiyet kazanılmıştır.

Süblimenin bel'a olarak verilmesi için hayvanın aç bulunması ve takriben bir saat sonra kırma yem verilmesi işaret edilmiş ve en muannit müstevli lenfanjitlerin azamî iki buçuk ayda tedavi edildikleri kaydedilmiştir.

Cephe hayvan hastanesinde de yapılan tecrübelerde :

Eğer buton münteşir ve hayvanın bedenî mukavemeti de dun bir mertebede ise verit dahili süblime mahlûlü tedavisi, ekseriya birinci ay nihayetinden ikinci hattâ üçüncü aya kadar intikal ederek şifayı uzattığı ve eğer hastalık yeni ve münteşir de değilse birinci ay sonunda şifa ile neticelendiği ve eski münteşir olanların ise şifadan sonra nüksettikleri ve hastanede bugibi şifayap olmuş iki hayvanda bir buçuk ay sonra nüks vaki olduğu kaydedilmiştir.

Altıncı K. O. hayvan hastanesinde lenfanjitten tedavide bulunan bir hayvana mallein tatbik edildikten sonra bindebir süblime mahlûlünden 20 Sm. mikâbı verit dahiline zerkıyata başlanmış ve 3 haftada dokuz defa yani her haftanın bir, üç ve beşinci günleri aynı miktar süblime mahlûlü zerkedilmiştir.

İki gün fasıladan sonra diğer haftalarda aynı suretle devam edilmiştir ; birinci hafta nihayetinde açılmamış ukteler tevakkuf etmiş ve karhalarda teneddüp asarı meşhut olmamıştır, aynı zamanda açılmış uktelere % 5 kipritiyeti nuhas mahlûlile pansuman yapılmıştır ; ikinci hafta diğer bir ukte daha teşekkül etmeğe başlamış ve mezkûr hafta sonunda tekrar kaybolmuştur, üçüncü hafta iptidasında karhalar teneddübe -yüz tutmağa ve ukteler küçülmeğe başlamıştır ; zerkıyatın devam ettiği bu 3 hafta zarfında hayvanın diğer mahallerinde maraza ait hiçbir eser görülmemiştir ; zerkıyatın hitamından sonra karhaların pansumanına bir hafta daha devam edilmiş ve tamamen iyileştikten sonra butonlar da zail olmuştur.

Netice : Mezkûr hayvanda müstevli ev'iyei lenfaviye iltihabının hiçbir ârazı kalmamıştır.

Birinci O. başbaytarlığından da bu hususta verilen cevapta :

Bindebir süblime mahlûlünden iyi neticeler alındığı ve hastalığın marazî amilinin müdavata müteası bir nevi fıtrdan ibaret olduğu cihetle herhalde uzun müddet tedaviye muhtaç ve nüks için tabîî bir istidada malik olduğu işaret olunmuş ve 45 : 50 gün nezarette bulundurduktan sonra hiçbir nüks eseri göstermediği takdirde şifayap addedilmesi kaydolunmuştur.

Dördüncü K. O. hayvan hastanesinde yapılan tecrübelerde süblime mahlûlünden güzel neticeler alındığı ve ancak hastalığın tabiat ve intişarına göre tedavi müddetinin tahavvülâta uğradığı ve müzmin sair emrazın ve bedenî mukavemetin de şifaya tesir ettiği kaydedilmiştir.

Dördüncü K. O. nakliye katarı baytarlığınca yapılan tecrübeye :

Süblime mahlûlile dahili verit zerkıyatta lenfanjitli hayvanların daima tedavisine muvaffak olunduğu kaydedilmiştir.

5. Kafkas F. başbaytarlığınca da yapılan tecrübeye :

Beş hayvandan birinde süblime mahlûlünuün bir netice vermediği ve müzmin lenfanjitli olan iki hayvanla hâd halinde olan bir hayvana tatbik edilen key ile teşfiyeye muvaffak olduğu kaydedilmiş ve bu fırkanın topçu baytarlığınca süblime mahlûlile yapılan tedaviden müsmir netice alındığı ve dördüncü haftada fırka başbaytarile birlikte hayvanın şifayap olduğu tesbit edilmiş ve reşfolan hadebelerin ciltte aşar bırakmadığı ve eş'arın da muntazaman çıktığı kaydedilmiştir,

Birinci O. menzil başbaytarlığınca verilen raporda da key yapılmadığı halde süblime mahlûlünden şifaya muvaffak olunduğu kaydolunmuştur.

F. 18 in 24. A. baytarlığınca yapılan tedavi iyi neticeler vermiş süblime mahlûlile bir kısrağın 20 günde şifayap olduğu işaret olunmuştur; fakat hizmete sevk olunan bu kısrağın zayıflayınca malûl nahiyede intifah hâsıl olmuşsa da karahat açılmamıştır; derhal çayıra istirahatate gönderilen bu kısrağın dört ay bir marazî âraz görülmemiştir.

Keza diğer bir hayvanda da şifa müddeti 45 gün devam etmiş ve hizmete sevk edilince gene nüksetmiştir; bunda karahat açılmış ve aynı suretle süblime zerkine tâbi tutulmuş, bu sefer 15 : 25 santigram olmak üzere 4 gün fasıla ile iki defa süblime zerkinden sonra ukadat kapanmış hayvan tekrar hizmete sevk olunmuştur ki, çayırdaki iki buçuk aydanberi nüks vaki olmamıştır.

Birinci O. hayvan hastanesinde de yapılan tecrübelerde iki aylık tedavi ile her iki hayvanda da şifa hâsıl olmamışsa da mahsus bir salâh görülmüş ve süblime mahlûlüne devam edildikçe bir ay sonra şifanın elde edileceği anlaşılmıştır; hastalığın nüksetmemesi için derecesine göre 1 : 3 ay müddet ihtiyatî bir tedaviye tâbi tutulmasının lâzımgelmekte olduğu kaydedilmiştir.

*
* *

Yem ve Tayinat Kanunnamesinin Yem Faslına ait Bazı Maddelerin Tadili Hakkında

Garp cephesi başbaytarlığının 3 — 3 — 339 tarihli tamimlerine karşı ordu baytarları tarafından verilmiş olan cevaplar aşağıya hulâsa olunmuştur:

1. ye göre : Yem faslının tadilinde en ziyade dikkate alınacak hususattan birincisi yemin hayvanların hizmetlerine göre değil, sıkletlerine göre tayin edilmesi, ikincisi gıda için de gıdaî nisbetin gözetilmesi üçüncüsü protein şükkerî ve şahmî maddelerin her yüz kilosu isabet eden miktarın insanlarda olduğu gibi tesbit olunması ve dördüncü de hazım cihazının ve gıdanın hazım kabiliyetinin itibara alınması.

2. Aynı fikirdedir; istirahatatta bulunan bir hayvana kilo başına 1,15 gram protein ve 11 gram şükkerî ve şahmî mevât ve çalıştığı zamanlar ise 1,35 azotî madde ve 11 gram da şükkerî madde lâzımgeldiğine nâzaran bu esas üzerinde hayvanların sıkletlerini tayin ettikten sonra hizmetleri de tasnif edilmiş olur; bu esas kabul edilmediği takdirde Fransız askerî baytarlarından Rigolânın cetvelinin aynen kabulü teklifinde bulunmuştur.

3. Elde mevcut tayinat ve yem kanununun hayvanatın gıdasına müteallik bazı maddelerinin hıfzısıhhaya mugayir ve hayvanın sâyile mütenasip olmadığı zikredilmiş ve gıdaya sıklet ve cüsse ile değil, adalî ve uzvî mesai ile mukayese etmiştir ki, gıda bahsinde dikkate alınması lâzımgelen şartları üçe ayırmıştır :

- 1 — Gıdanın terkihi ve hâmiya kuvveti .
- 2 — Gıdanın hayvanın hizmetine yani adalî mesaisine göre tertip ve tanzimi ,
- 3 — Hayvanın uzviyetinin terkip ve hayatî evsafı .

*
* *

4. ye göre :

Üçüncünün fikrine mutabıktır; Büyük harpte ve İstihlâs harbinde bu esas

dahilinde gıda almayan hayvanların pek çok zayiata uğradığı ve öküzlere verilmesi münasip olan burçanın beygirlere yedirildiğinden bahsedilmiş ve yem kanununda yalnız cüsse nazara alınarak hizmetin ikinci derecede bırakıldığı işaret edilmiştir ; ancak harp hareketlerinde faaliyette bulunan topkeşan hayvanlara 6 kilodan arpa verildiği halde, gece ve gündüz çalışan mekkârelere 3 çer kilodan arpa verilmekte ve halbuki daima adalı mesai icra eden bu hayvanlar iştirak nisbetinde albümini ve madenî maddeler alamadıklarından yıpranmakta bulundukları cihetle istihdamı tayının hayvanın cüssesine göre değil, gördüğü hizmete göre olması kaydedilmiş ve Büyük harpte beygirlere samansız yedirilen iki kilo burçnk ve her iki harpte de verilen acı bakla ve buğday vesaire yüzünden birçok arızalar ve zayıat husule geldiğinden bahsedilmiştir .

5. İkinci K . O . başbaytarlığınca yem faslındaki gıda miktarının hizada ve seferde birer misli arttırılması, yani 3 kilo arpa yiyen bir mekkârenin 6 kilo arpa yemesi ve yemlerin hayvanların ırk ve cüsselerine göre tebeddül etmesi ve mekkârelere yükletilen yüklerin behemehal 80 kilo olması için çuvalların levazımatca kırkar kilo hububat alacak veçhile imal ettirilmesini elzem görmüş ve ağır intizamsız bir hamulenin hayvanların daima şikâyet olunan teçhizatı gözününe getirilerek vücutlere bırakacağı fenalıkları ve bu fenalığın hizada ve seferde bilfiil tecrübe olduğunu teemmül etmek kifayet eder .

6 . ya göre : Yem kanununa dercedilmeyen tuzun beygire verilen miktardan fazlasile kanuna ilâvesi, hayvanlara mecburiyet halinde tane buğday ve öküzlere tane arpa vermek karşısında kalınmamak için fabrikalarda bulunan kepek ve paspalın israf edilmemesinin temini ve gıda mübadelesinde yapılacak tedbirlerden bahsedilmiş ve harbin bidayetinden itibaren usulü dairesinde gıda mübadelesine başliyerek hayvanların istinas etmiş oldukları gıdadan bir diğerine tedricî olarak geçilmesi ve kanunda develere tuz gösterilmesi ve develere yapılan hamur topların yarım kiloyu geçmemesi ve bazı iklim mahsus olup hamur yutmayan ve ancak diken ve çalıya alışan develeri ve kan konservelerini de itibara almak icap eder .

7. Bu baytar efendinin fikri de yukarkinin istinas fikrine muadildir ; başlıca hayvanın ırkı, sinni, puvantaj usulile kuvvei cerriye derecesi ve sıkletile göreceği hizmete verilen ehemmiyetten sonra mevcut gıdanın istifadesi kabil kalori miktarlarının malûm olduğuna göre artık gıdayı tanzim etmekte bir müşkülât kalmıyacağı zikredilmiş ve harp esnasında yem kanunnamesinde muharrer kuru otu vermenin mümkün olmadığı ve 5 kilo saman için bir iki günlük köylere gitmek icap ettiğini ve Rus, Macar topkeşan kadana ve esterlerin aldıkları 4,5 kilo arpa ve 5 kilo samandan mutehassıl istifadesi kabil olan kalorinin 8800 olduğu ve halbuki bu hayvanların hizmet edebilmeleri için kalori ihtiyaçları da fennin gösterdiği 15000 miktarına çıkarılmalıdır .

8. Yem kanununun gıdaî mübadelât bahsinde $\frac{2}{3}$ nisbetindeki buğday ve arpa halita verilmesi bahsine kırma kaydının ilâvesi ve tagayyüratı mucip olduğundan kepeğin arpa ile mahlûtan değil, arpanın hazım müddetinin ikmalinden sonra muhtelif vakitlerde verilmesi ve muhtelif mahallerde bulunan çayırın uzviyetçe arzu olunan derecede kesafete malik olmayacakları cihetle çayıra çıkan hayvanlara da arpa verilmesi için kanunda tadilât yapılması fikrinde bulunmuştur .

9. Bunun raporuna nazaran çayırdaki hayvanlara da kuru gıdada olduğu gibi aynen ve hattâ daha fazla tuz verilmesinin kanuna derci ve arpanın daima

yulaf mübadelesine çalışılması ve yulafın kilodan 100 gram ziyade itası ile beraber Türkiyede zer'inin de çoğaltılmasının teşviki ve gençlere, taylara arpa yerine tercihan yulaf verilmesi ve bunu kırma veya un haline getirerek itası işaret edilmiş ve kanunun 38. maddesindeki develere verilen hububatın kırılmış olarak verilmesi kaydinin fahiş hata olduğu, çünkü develerin esnan ve femlerinin teşekkülâtı aldıkları gıdanın cevherinden tamamen istifade edebilecek tarzda olmadığından bunlara kırma yerine kat'î surette tuzla mahlût ve hamur halinde un itası kaydinin ilâvesi fikrinde bulunmuştur.

MÜTALEAT :

Yem ve tayinat kanunnamesinde mütenevvi iâşe hayvanları için de yem gösterilmemiştir ; bunun da tesbit edilerek kanuna ilâvesi icap eder, bundan maada harp esnasında ve harekât zamanlarında Top., nakliye koşumu, mekkârelerin de yemlerine yapılacak zammiyatın kanunda tesbiti lâzımgelir ; çünkü vücutteki anasırın termimi ve hayvanların daima zinde bir halde kalmaları için istidamî ve istihdamî tayınlarının hakkile verilmesi ve raporlarda her zaman yazılmakta olan hayvanların cer kabiliyetleri % 90 dır, 95 tir diyebilmek için hayvanları kuvvetten düşürmemek ve muhtaç oldukları kaloriyi daima idame ettirmek lâzımgelir ; Rus harbinde Çapakçur mıntakasında ücretli ahali katırcıları hayvanlarına beylik yem torbalarının dört misli büyüklükte yem torbaları kullanmakta ve harekât zamanında bu torbayı gerek arpa ve gerekse kepek ile doldurmaktadır, buna en ziyade Lica katırcıları riayet etmektedir ; bunları iyice hazmeden hayvanlar yüksek, semiz ve daima zinde bulunmakta, en çetin karlı yokuşları yüklü oldukları halde sühuletle çıkmaktadırlar ; bizim hayvanların küçük ve yanık kalmalarını ve az bir yükü bile taşıyamıyarak yollarda kalmalarını pek az yem verdiğimizize atfetmekte ve hayvanlarınızı yedirmiyorsunuz demektedirler .

Yem kanunundaki et muayenesinin de tashihi icap eder ; vakıa müteaddit emirlerle doktorlar et muayenesinden çekilmişler ve muayene keyfiyeti kendi hakları olduğu için kâmilen baytarlara kalmışsa da kanundaki badezzebih kelimesinin hazfile etler kesilmezden ve kesildikten sonra baytarlar tarafından muayene olunur kaydinin ilâvesi icap eder .

Netice

Bu hususta 1926 senesinde tayinat ve yem kanunnamesinde M. M. V. ince tadilat yapılmış ve muaddel 36. maddesi mucibince tanzim ve temin kılınan mübadelei gıdaye talimatnamesine bağlı 1 numaralı istihkak cetvelile 2 numaralı mübadele cetveline müracaat olunmalıdır .

Teshrinievvel — 337 de Ankarada Tesis Edilen Nalbant Mektebinin Lâğvına Kadar Sarfetmiş Olduğu Mesai Neticeleri

8 — 11 — 337 tarihile tebliğ edilen 12 ocaklı menzil nalbant mektebinin kadrosunda :

	Z.	Nf.	Binek	Koşum	Mekkâre	Araba
Md. By. Yzb.	1	2	1	6	1	3
İnzibat Z.	1	2	1			
Nalbantbaşı sınıf — 1		1				
Hesap memur namzedi		1				
Nalbant çavuşu		4				
Nalbant onbaşı		4				
Nalbant neferi		48				
Hizmet ve inzibat kıt'ası		15				
Yekûn	2	77	2	6	1	3

Yukarki kadroya nazaran mektebin istihdaf ettiği gayeye vâsıl olmak pek müşkül olmuştur; efradı yetiştirmek için muhtelif sınıflardan hiç olmazsa iki nalbantbaşı daha kadroda bulunmalı idi; yalnız başına kalmış olan nalbantbaşı mektebe gelen hayvanlara bir taraftan sıcak nal tatbik etmek ve bir taraftan da ocak başında efrada nalın imalini göstermek ve demircilik hakkında dikkate şayan noktaları göstermek daha doğrusu nazariyatla ameliyatı yekdiğerine mezcetmek için hiçbir fırsatlı vakit bulamamıştır.

Bundan maada hayvan mazbataları kaydi, depboy eşyası vesair müteferrik hizmetler de şahsı üzerinde toplanmıştır.

Kadroda mevcut inzibat zabiti de verilememiştir; hizmet kıt'asının 15 neferinin yarısı kömür yakmak için dağlara sevkedilmekte ve bu veçhile kömürü de mektep tedarige mecbur bulunmakta idi.

Dahilî hizmetle de bir kısım efrat meşgul olduğundan orduya nalbant yetiştirmek için açılmış olan mektepte nalbant neferi azalıyordu; bunun için kömürcü namile başkaca efrat tahsisi lâzımgelirdi.

12 ocak yerine İstanbuldan getirilen 6 adet ateş hazinesini hamil 3 adet Alman sahra ocağı ile vazifeye başlayan mektep 6 ocaklı yarım bir halde kalmıştır.

Mektebin bir çift arabası alınmış ve bilâhare menzil nal imalâthanesinden ayrılan mektep efradı büsbütün inzibatsız kalmıştır; buaun için kömür daha az istihsale başlanmış ve efrat zabıtsızlıktan sui istimale başlamışlardır; bu 338 senesinin kışında 3 ay kadar kömür yakılamamış ve yolların çamurlu olmasından yazdan kalma kömürler de getirilememiştir; bugibi haller mektebin kömürsüz kalmasına sebebiyet vermiş ve bir müdürle bir nalbantbaşının bugibi müesseseyi idaresinde pek müşkül vaziyetler hâdis olmuştur.

Mektep bu halde iken vekâletin 11 — 5 — 338 tarihli tamimleriyle ikinci bir darbeye daha maruz kalmıştır ki, kadrodan inzibat zabiti tayyolunmuş ve yerine inzibat çavuşu konulmuştur, hizmet neferleri beşe inmiş ve araba da bir çift bırakılmıştır, müdürün binek ve seyis neferi de çıkarılmıştır.

Bunun üzerine mektep büsbütün kömürsüz bir hale konmuştur; esasen teessüsü tarihindenberi mahrumiyetler içinde bulunan mektebin kömürcü müfrezesi lâğvolmuştur.

Mütevali müracaat üzerine 4 ay zarfında ancak iki defa olarak 1021 kilo kömür alınabilmiştir ki, mektebin bir günlük ihtiyacı olan 100 kiloya mukabil 8 kilo kömür verilebilmiştir.

Bu halin devamı caiz olamayacağından 29 — 8 — 338 tarihile tekrar vaki olan müracaat üzerine mektebin nalbant ocaklarına muktazi kömürün ihrak ve nakli için kadrosuna 8 nefer ve 4 koşum hayvanı ve iki araba ilâve olduğu M. M. V. nin 14 — 9 — 338 tarihli emirlerle tebliğ edilmiştir.

Mektep düşmüş olduğu vahim vaziyetten kurtulmuş ve böylece iki sene aralıklı fasılalarla çalışmak mecburiyetinde kalmıştır.

M. M. V. By. İş. D. mektebin kömürünü tedarige gayret etmişse de mubayaa için bütçesi müsait olmadığından Leavazımatı umumiyye müracaat olunmakta ve burası ise nalbant yetiştirmekten ziyade nal ve mih imalini istihdaf etmekte bulunduğundan zaten kendi emrinde bulunmayan mektebe lâzımgelen fedakârlığı esirgemştir; bu hususta Umumî levazımatın 13 — 11 — 338 tarihile By. İş. D. Reisliğine yazmış olduğu tahriratın bir sureti atıye dercolumuştur :

Konya nalbant mektebinde imal olunan nal ve mihlar Konya müesseseler müdür-lüğüne teslim edilmekte ve mezkûr mektebin mesai hâsılası her hafta sonunda gönderilmekte olan cetvelden anlaşılmakta ise de Ankaradaki mektebin mevcut malzemesi ve imalâtının miktarı hakkında dairece malûmat alınamamakta olduğundan ordunun nal ve mih ihtiyacının müesseselerde ne miktar temini kabil olamamaktadır ; mezkûr mektebin bir hafta zarfındaki mesaisile mevcut malzemesi ve nevakısını müş'ir haftalık cetvellerin gönderilmesi rica olunmuştur.

Ankara nalbant mektebinin müdürü olan baytar yüzbaşı Cemal beyin By. İş. D. Reisliğine şubat — 339 da takdim etmiş olduğu takrirden :

Mektep her şeyden evvel orduda nalbant neferi yetiştirmegi istihdaf eder, nalbantlığın memleketin san'at vadisinde bilhassa askerî nalbantlığın orduda mühim bir mevki işgal etmesi icap eder ; bu gün memleketin istiklâl ve şerefi için çalışan ve çarpışan ordularımıza nalbant neferi yetiştirmegi deruhte etmiş olan mektebimizden çiftçi bir neferin 5 : 6 ay zarfında nalbant olarak yetişmesi talep ediliyor, kabil olmamakla beraber farzı muhal mümkün olsa dahi böyle bir neferin nalbant olabilmesi, nazariyattan ziyade ameliyatla uğraşmasına vabestendir ki, bu da demir ve ateştir ; mektebin müstehlik vaziyetinden müstahsile geçmesi için mektebin muhtaç bulunduğu kömürün temini ve mümkün olamadığı takdirde nalbant mektebinin lâğvı şıklarından birinin tercihi muvafık olacağı kaydedilmiştir.

Ankara nalbant mektebi 337 senesi Teşrinievvelinden 339 senesi Teşrinievveline kadar mektepte imal ettiği nal ve mih miktarile nalladığı hayvanlar ve yetiştirdiği nalbant efradını [Nalbant neferi, onbaşı ; çavuş, nalbantbaşı] yekûn halinde aşağıya yazılmıştır :

Nal giyim	Mih adet	Nallanan hayvanlar
16668	108126	4959

Kıt'alara ve müesseselere sevkedilen nalbantlar :

Çavuş	Onbaşı	Nefer
8	13	58

337 Senesi Haziranında Konyada Tesis Edilen Garbî Anadolu Menzil Mf. liğine Ait Nalbant Mektebinin Lâğvına Kadar İstiklâl Harbinde Sarfetmiş Olduğu Mesai Neticeleri

İstiklâl harbinde orduya kıymettar hidemat ifa eyleyen mülga Konya menzil müfettişliğine ait nalbant mektebi Cenup cephesinin lâğvından sonra Konyada teşkil olunan Garbî Anadolu menzil müfettişliği tarafından tesis olunmuş ve teşekkülü bidayetinde menzil Mf. Erkânıharp miralay Kâzım bey [Elyem livadırlar] ve halen miralay bulunan başbaytarî neşet bey ve halen kaymakam olan hayvan hastanesi müdürü ferit beylerin fevkalâde hizmetleri sebketmiştir.

Nalbant mektebinin küşadı tarihinden itibaren beş aylık birinci devre nihayetine kadar 21 ocak-faaliyette bulunmuş ve 14 sıralı bir de derslane tesis ve küşat edilmiştir.

Mektebin bulunduğu iki hanın yukarısında bulunan odalarla altındaki mağazalar mektebin idaresine geçerek gece mesaisi ihdas olunmuş ve tedarik edilen bir dinamo ile nal ocakları elektrik ampulleri altında çalışmağa başlamıştır.

Örs ve körük tedariki metruk emval ve ahaliden temin olunmuş, bu hususta hükûmetin bahusus Vali Galip Paşa Hazretlerinin muavenetlerine mazhar olunmuştur.

Menzil Mf. ve halen liva ve vali bulunan Kâzım Paşanın ateşin sây ve idarele-rile ocaklar demirsiz kalmamış ve bol bol kömür de yaktırtarak gece ve gündüz faaliyete geçen nalbantlar yevmî nal hasılatını 500 giyime ve mih hasılatını da 10 000 adedine iblâğ etmişlerdir ki, ikinci sınıf nalbantbaşı olan merhum Nuri Efendinin efradı yetiştirmek hususunda himmeti geçmiştir.

Nalbant efradına Türkçe ve amali erbaa derecesinde hesap dersleri öğretilmiş ve nazari nalbandî dersini de askerî baytar zabitanından Nahit Ef. vermiştir.

Yukarda Garbî menzil Mf. bahsinde bir nebze tafsîlât verildiği üzere mektepteki efrat mevcudü 337 senesinde 90 demirci, 111 nalbant ve 1 marangoz neferi ki, cem'an 200 nefer idi.

Badehu hayvan hastanesi ve nalbant mektebi müdürlüğüne vekâleten gelen Yzb. Kâmil Efendinin yerine ihtisası hasebile baytar Bnb. Ali Bey tayin edilmiştir.

Nal ve mihın yevmî hasılatı artmış, nal 550 : 600 giyimi ve mih ta 11 000 adedini bulmuştur.

Mektep 50 neferlik bir kömür müfrezesine 50 merkeplik bir nakliye verilmiştir.

Nalbant mektebinin burada vazifesi hem nal ve mih imal etmek ve hem de nalbant efradı yetiştirmek idi ki, bu iki mukaddes vazifesini pek şanlı ifa etmiş ve tarihe geçmiştir.

337 Senesinde :

Beygir, ester, merkep, öküz ve manda nalı olmak üzere cem'an : 47 618 giyim nal ve gene aynı nevi hayvanlar için cem'an : 884 583 adet mih imal edilmiş ve gerek nal ve gerekse mihların çoğu alafranga ve az kısmı da alaturka yapılmıştır.

Bunlardan maada 850 kasatura ve 150 adet te mızrak imal edilmiştir.

Bu 337 senesinde birinci devrede 50 nalbant neferi yetiştirilerek orduya fennî nalbant namile tevzi olunmuşlardır.

337 Senesinde :

115713 Kilo demir sarfolmuş ve her kilo demire ikişer kilodan 236897 kilo da kömür sarfolmuştur ki, bu kömürlerin 134592 kilosu cebelden ihrak olunarak getirilmiş ve diğerleri de mazbata mukabilinde alınmıştır.

338 Senesinde menzil başbaytarı Ferit Bevin yerine gelen Kaymakam Mustafa Kâmil Beyden sonra Ahmet Vefik Bey [halen livadırlar] Garbî Anadolu menzil Mf. başbaytarlığına tayin edilmişlerdir.

Bu sene meşai fevkalâde artmış ocak adedi 21 den 30 adedine iblâğ edilmiştir ; bozulan körükler daima mektepçe tamir olunduğu gibi bir ocak ta alât ve edevat imaline tahsis olunmuştur.

Artık Bilemedikten vesair mahallerden demir tedarîği ve mubayaası imkânı kalmamış olduğundan buhran başgöstermiş ve alât, edevat imali için çelik te bulunamamıştır ; demir buhranının son dereceyi bulması bazı teşebbüslere sebebiyet vermiş ve otomobil tamirhanesinde enkaz şeklinde yığılı olan büyük kamyon şassi demirlerinden 30 adedi mazbata mukabilinde alınmıştır ; son zamanlarda kömür celbi de güçleşmiş olduğundan bu demir şassileri parçalamak için fazla kömür sarfına lüzum görülmüş ve fazla zaman da sarfedilmiştir ; maamafih nal imali bir ay daha emniyet altına alınmıştır.

Bu devrede yetişen 60 talebeden 50 si şهادetname almış ve iyi bir tesadüf eseri olarak bu merasimde Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bulunarak mektebe şerefbahşolmuşlardır, beraberlerinde Rus sefiri Aralof ve Azerbaycan sefiri İbrahim Abilof cenapları bulunuyordu.

Mükâfat tevzii merasiminde hazır bulunmuşlar ve mütevazı bir surette donanmış olan mektepte görmüş oldukları intizam ve mesaiden fevkalhat memnun kalmışlar ve mektep heyetine ve davetlilere ihtisaslarını beyan buyurmuşlardır.

Bu merasimde Mp. Md. ve menzil Mf. Kâzım Bey [Livadırlar] tarafından söylenen iftitah nutuklarından sonra Gazi Paşa Hazretleri tarafından da uzunca bir nutuk irat buyurulmuştur ; badehu Rus sefiri Aralof yoldaş ve Azerbaycan sefiri tarafından nutuklar okunmuştur ki, memleket gazeteleri bu hususta makaleler yazmışlardır.

338 Senesinde hernekadar demir buhranı olmuşsa da senenin ilk aylarında pek fazla istihsalât yapılmış olduğundan Afyon taarruzundan evvel orduda nal ve mih ihtiyacı hemen kapanmış idi ; büyük olmıyan bu müessesenin orduya büyük faideleri dokunmuş dar zamanlarda nal ve mih yetiştirmiş ve büyük taarruzun pek şanlı neticelerine ve ordunun iftihar hislerine iştirak etmiştir.

Şهادetname alan 50 muallim nalbant efradı vaki olan talep üzerine Garp cephesine ve ordu emirlerine gönderilmişlerdir.

338 Senesi bidayetinden sonuna kadar mektebin nal ve mih ve demir, kömür sarfiyatı aşağıya kaydedilmiştir :

338 Senesinde :

173 936 kilo demir sarfolmuş ve 391 050 kilo da kömür istimal edilmiştir ki, bunun 365 000 kilosu dağlarda ihrak edilerek celbolunmuş ve 26 050 kilosu da mazbata ile alınmıştır.

339 Senesinde tedricen sulhün iadesi ve terhisin başlaması üzerine mesai kendiliğinden azalmağa yüz tutmuş ve fakat mektep kalacakmış gibi çalışmıştır.

Demir ve kömür bir iki senelik ihtiyaç için iddihar edilmiş ve neticede hazarî kadro tatbik edilmeğe başlamıştır.

Mektep 339 senesi Eylül sonunda lâğiv emri almış ve kıt'alarda nalbant kalmamış olduğundan üçüncü devre talebesi olan 20 nefer imtihansız kıt'alara sevkolunmuştur.

Kalan demir ve kömürler ve altışar ocaklı nal, mih imal takımları 1, 4, 5. kolorduların hayvan hastanelerine taksim olunmuş ve ocaklar K. O. lara ait bulunmuştur.

Mütebaki malzeme ile imal takımları ve mektep efradı Ankara nalbant mektebine teslim edilmiştir.

338 Senesinde yapılan nal ve mihlar :

Kadana, beygir, katır, eşek, öküz ve manda nal ve mihı olarak cem'an 119 537 giyim alafranga ve alaturka nal yapılmış ve 1 724 718 adet te mih yapılmıştır ki, alaturka nallar daha ziyade imal edilmiştir.

339 Senesinde :

92 461 kilo demir ve 258 702 kilo kömür sarfedilmiş, bunun 124 502 kilosu ormanlarda yakılmış ve 83 024 kilosu mazbata mukabilinde alınmış ve 73 780 kilosu K. O. lara verilmiş ve 51 174 kilosu da geçen seneden devretmiştir.

Bu 339 senesinde 40 996 giyim nal ve 763 598 adet te mih imal edilmiştir, bunlar mütenevvi hayvanlara mahsus olup alafranga beygir nalı daha çoktur, 2614 giyimi alafranga kadana nalıdır.

